

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

ΝΟΕ-ΔΕΚ. 2007

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

Επιθεώρηση

21^η Νοεμβρίου & 4 Δεκεμβρίου
Ημέρα των Ενόπλων Δυνάμεων
και του Πυροβολικού

Μη Ενεργά Πυροβόλα
του Ελληνικού Πυροβολικού

Η Μάχη της Αράχωβας
(18-24 Νοεμβρίου 1826)

Επιχειρήσεις Δικτύων
H/Y-C4I

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
7^ο ΕΓ/5

21^η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΗΜΕΡΑ ΤΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Την 21^η Νοεμβρίου, ημέρα που ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός απανταχού της γης γιορτάζει τα Εισόδια της Θεοτόκου, το Ελληνικό Έθνος τιμά με ευλαβική μνήμη τις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας.

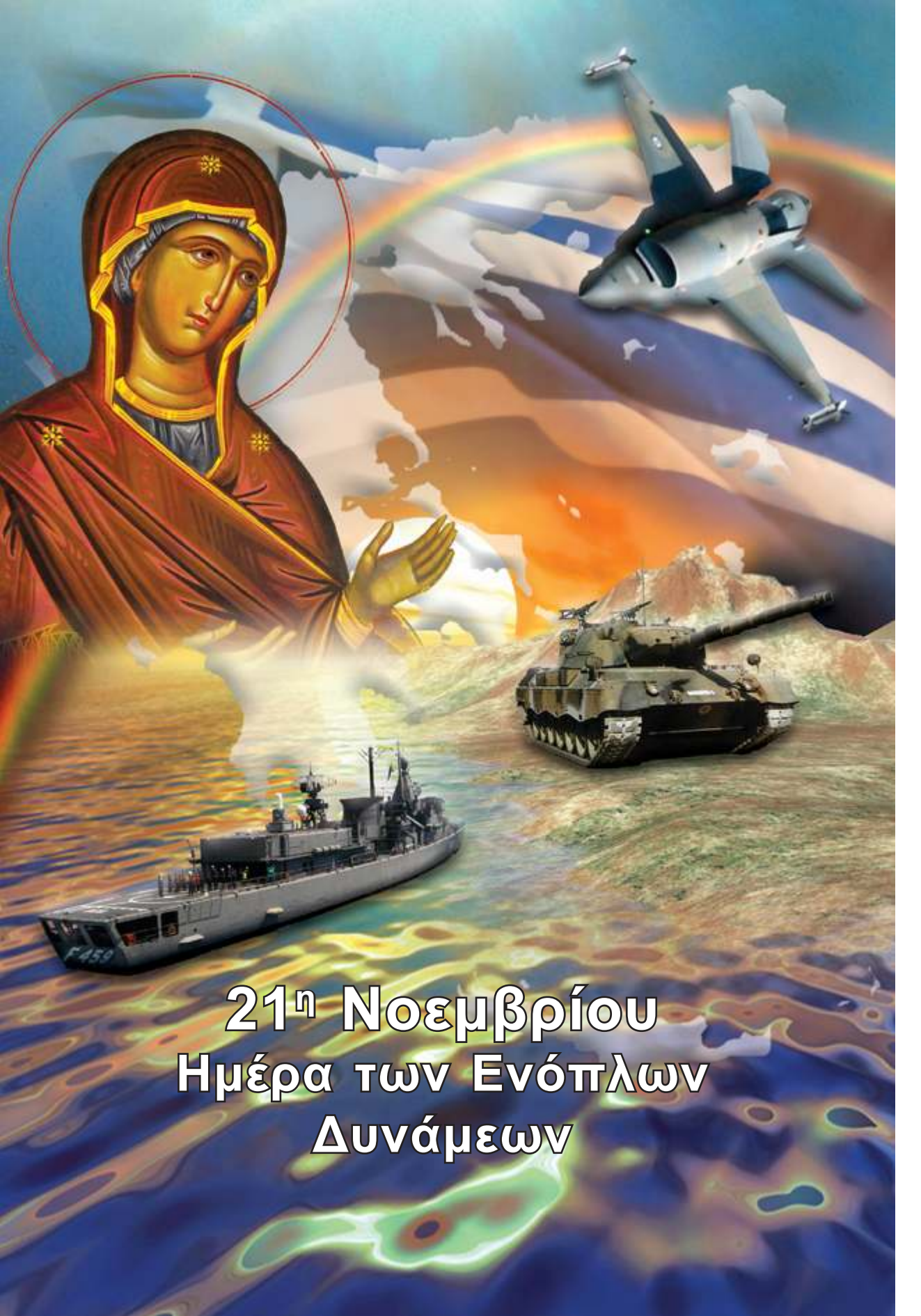
Στη μακραίωνη ιστορία του Ελληνισμού, ο αγώνας για την ελευθερία της Πατρίδας είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη Θρησκεία, αναδεικνύοντας έτσι τη διαχρονική σύζευξη Πολιτείας και Εκκλησίας, Ελληνικού λαού και Ορθοδοξίας. Χάρη σε αυτή την παράδοση, προστάτιδα του Ελληνικού Στρατού δια μέσου των αιώνων υπήρξε η Κεχαριτωμένη και Υπεραγία Θεοτόκος, η Παναγία. Υπό τη σκέπη της, οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις έγραψαν ένδοξες σελίδες ηρωισμού και δόξας, υπερασπίζοντας τα ιερά και όσια της Πατρίδας, μέχρι της τελευταίας ρανίδος του αίματός τους.

Για την υπεράσπιση και διατήρηση της ανεξαρτησίας του, το Ελληνικό Έθνος αναγκάστηκε να αγωνίζεται για πολλούς αιώνες, αναπτύσσοντας στο έπακρο όλες του τις δυνάμεις και δεξιότητες, ώστε λίγοι άνδρες να κατανικούν πολυπληθέστατους αντιπάλους τόσο στην ξηρά όσο και στη θάλασσα. Ανέκαθεν κύρια αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων ήταν και εξακολουθεί να είναι στη συνείδηση του Ελληνικού λαού η υπεράσπιση της ελευθερίας, της εθνικής ανεξαρτησίας και ιδιαίτερα η προστασία των Ελληνικών συνόρων.

Οι σύγχρονες ΕΔ δείχνουν να ενισχύουν καθημερινά αυτούς τους ήδη ισχυρούς δεσμούς τους με την Ελληνική κοινωνία. Σε ένα γεωστρατηγικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από συνεχείς μεταβαλλόμενες καταστάσεις, η Ελλάδα συμβάλλει ουσιαστικά στην προώθηση της συνεργασίας και της ευημερίας κρατών και λαών και αποβλέπει στην ειρήνη και στην παγίωση της δημοκρατίας, της σταθερότητας και της ασφάλειας των πολιτών της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ο κάθε Έλληνας πολίτης να μπορεί να αισθάνεται σιγουριά και ηρεμία να βελτιώνει την ποιότητα ζωής του, να δραστηριοποιείται στους τομείς που επιθυμεί και να διαχειρίζεται εν τέλει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την καθημερινότητά του.

Η Μεγαλόχαρη μας προστάτευσε αρκετές φορές από κινδύνους και συνεχίζει μέχρι τις μέρες μας να στέκεται αρωγός και υπερασπιστής της Ελληνικής Χριστιανοσύνης. Κατά τον ίδιο τρόπο και οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, των σύγχρονων οπλικών συστημάτων, της αποτελεσματικής οργάνωσης και δομής του στρατεύματος, αλλά κυρίως του άρτια εκπαιδευμένου έμπυχου δυναμικού, τίθενται ως ασπίδα προστασίας απέναντι σε κάθε επιβουλή και προσπατεύουν την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδος.

Τη μεγάλη λοιπόν και λαμπρή τούτη ημέρα, οι Έλληνες έρχονται να θυμηθούν τους ηρωικούς και αιματοβαμμένους αγώνες του παρελθόντος και να αποτίσουν έναν ελάχιστο φόρο τιμής και ευγνωμοσύνης σ' αυτούς, χάρη στους οποίους μπορούν σήμερα και είναι Ελεύθεροι!

21^η Νοεμβρίου
Ημέρα των Ενόπλων
Δυνάμεων

4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΙΔΑΣ ΤΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ

Μεγάλη μάρτυς του Χριστιανισμού, η Αγία Βαρβάρα έζησε κατά τους χρόνους του αυτοκράτορα Μαξιμιανού (2^{ος} αι. μ.Χ.). Ήταν θυγατέρα ενός από τους πιο πλούσιους κατοίκους της Ηλιουπόλεως Συρίας, του φανατικού εθνικού Διόσκουρου. Μοναχοκόρη, η Βαρβάρα διακρινόταν για την ομορφιά του σώματός της, τη σωφροσύνη και την ακεραιότητα του χαρακτήρα της. Αυτά ακριβώς τα προσόντα την οδήγησαν στο να ασπασθεί τον Χριστιανισμό και να βαπτιστεί, παρά την αντίδραση του πατέρα της.

Ο σκληρός και άσπλαχνος Διόσκουρος, τυφλωμένος από το μίσος του για τους Χριστιανούς και μη μπορώντας να τη συγχωρέσει, παρέδωσε την κόρη του στον διοικητή της Επαρχίας, ηγεμόνα Μαρκιανό, με σκοπό να την τιμωρήσει. Αυτός, θαμπωμένος από την ομορφιά και τον θαυμάσιο χαρακτήρα της νέας, θέλησε να τη σώσει, αλλά μάταια.

Αφού στην αρχή δεν κατόρθωσε με δελεαστικούς τρόπους να την πείσει να αλλάξει την πίστη της, στη συνέχεια την υπέβαλε σε φρικτού είδους μαρτύρια. Τη δίκασε και τη φυλάκισε, αλλά μέσα εκεί ο Θεός θεράπευσε τις πληγές της και ενίσχυσε το θάρρος της. Ακόμη και τότε που ο ηγεμόνας θέλησε να τη διαπομπέψει δημόσια γυμνή, ενώ συνεχώς της έβγαζαν τα ρούχα, άλλα ωραιότερα εμφανίζονταν πάνω στο σώμα της.

Τελικά, η Μεγαλομάρτυς αποκεφαλίστηκε από τον ίδιο της τον πατέρα. Κατά την παράδοση, ενώ το ξίφος του Διόσκουρου της έκοβε το κεφάλι, η Θεία Δίκη, με μορφή κεραυνού κατέκαψε τον δήμιο - πατέρα. Η Ορθόδοξη Εκκλησία, για τη σταθερότητα της πίστεως, την υπομονή και την καρτερία που επέδειξε στα βασανιστήρια η Αγία Βαρβάρα, τιμά τη μνήμη της στις 4 Δεκεμβρίου.

Τον τιμωρό κεραυνό της Θείας Δίκης συμβολίζουν τα πυρά του Πυροβολικού, γι' αυτό και το 1829, ένα χρόνο μετά τη συγκρότηση του λεγόμενου «Σχολείου Πυροβολικής» στο Ναύπλιο, η Αγία Βαρβάρα καθιερώθηκε ως προστάτιδα του Ελληνικού Πυροβολικού. Από τότε η συμβολή του στους αγώνες του Έθνους για την ανάκτηση και διατήρηση της ελευθερίας υπήρξε ανεκτίμητη.

Το Πυροβολικό έδωσε το βροντερό παρόν σε όλες τις μάχες του Ελληνισμού από την αρχαιότητα μέχρι και το πρόσφατο παρελθόν. Από τους καταπέλτες του Μεγάλου Αλεξάνδρου μέχρι το Υγρό Πυρ του Βυζαντίου, και από τα κανόνια των αγωνιστών του 1821 μέχρι το έπος του Αλβανικού μετώπου, η παρουσία του Πυροβολικού υπήρξε διηνεκής και αναντικατάστατη, προειδοποιώντας τον κάθε εχθρό για την τιμωρία του από τη Θεία Δίκη.

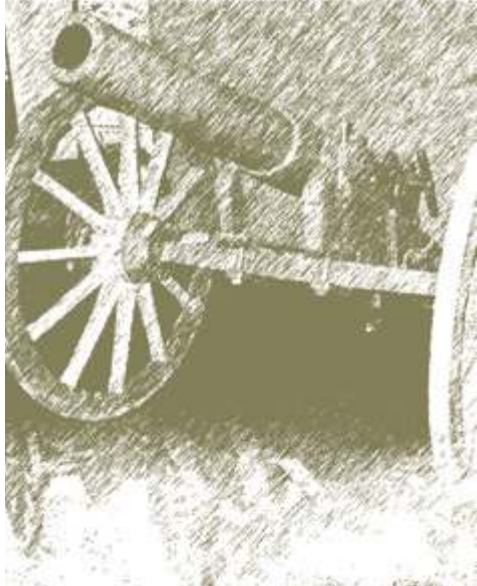
Στις μέρες μας το παράδειγμα της Αγίας Βαρβάρας συνεχίζει να ενδυναμώνει το Ελληνικό φρόνημα με σθένος και θάρρος ως προς την εκτέλεση του καθήκοντος, και αυτό ας είναι η μικρότερη ικανοποίηση στις ψυχές των χιλιάδων πεσόντων στο βωμό της Πατρίδος.

4

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

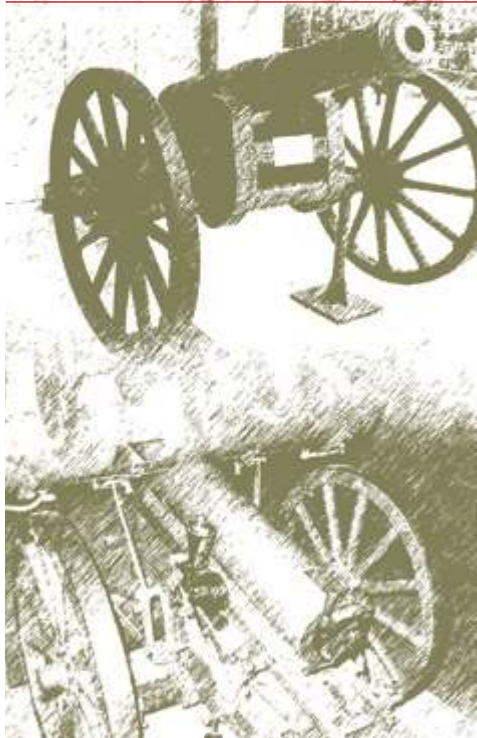
Εορτή της
Μεγαλομάρτυρος
Αγίας Βαρβάρας,
Προστάτιδος του
Πυροβολικού

ΜΗ ΕΝΕΡΓΑ ΠΥΡΟΒΟΛΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Ταξχος ε.α. Κωνσταντίνος Τέφας

Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ

Από τους πρώτους μήνες της Επανάστασης του 1821 συγκροτείται με αιματηρές θυσίες η πρώτη Πυροβολαρχία στην Καλαμάτα. Αποτελούνταν από δύο ορεινά πυροβόλα και είχε Διοικητή τον Γάλλο φιλέλληνα Συνταγματάρχη Βουτιέ. Αμέσως μετά, όταν ένα μικρό κομμάτι της Ελλάδας είχε ελευθερωθεί, άρχισε η τακτική συγκρότηση του Πυροβολικού, με αποτέλεσμα το 1828 να συγκροτηθεί το πρώτο Τάγμα με πυροβόλα λείου σωλήνα, εμπροσθογεμή (οβουζοβόλα). Αξίζει να σημειωθεί ότι το Πυροβολικό διακρινόταν σε Πυροβολικό Πεδιάδος και σε Πυροβολικό Πολιορκίας (Φρουρίου). Το 1829 το Πυροβολικό οργανώθηκε σε Σώμα και αποτελούνταν από ένα

Τάγμα Πυροβολητών (με 4 Πυροβολαρχίες)

και έναν Λόχο Φρουριακού Πυροβολικού. Το 1833, το Πυροβολικό διέθετε 1 Τάγμα Πυροβολικού (6 Λόχοι, 1 Λόχο Ζευγιτών, και 1 Λόχο Τεχνητών), ενώ το 1843 έγινε διάκριση σε Πεδινό και Ορειβατικό Πυροβολικό και το Τάγμα Πυροβολικού μετονομάστηκε σε Μοίρα που αποτελούνταν από Επιτελείο, έναν Λόχο Πεδινού και δύο Λόχους Ορειβατικού Πυροβολικού. Τον

Σεπτέμβριο του 1860 η Μοίρα Πυροβολικού μετονομάστηκε πάλι σε Τάγμα με Επιτελείο, 2 Λόχους Πεδινού, 2 Λόχους Ορειβατικού και έναν Λόχο Φρουριακού Πυροβολικού.

Το 1877 με τον Νόμο ΧΚΕ' (22 Ιουνίου 1877) καθορίστηκε όπως το Πυροβολικό περιλαμβάνει ένα Σύνταγμα και το Οπλοστάσιο. Το Σύνταγμα περιελάμβανε μία Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού και δύο Μοίρες Ορειβατικού Πυροβολικού. Η κάθε Μοίρα αποτελούταν από τέσσερις Πυροβολαρχίες των έξι πυροβόλων. Το 1904 με τον Νόμο ΓΛΑ' περί του «Νέου Οργανισμού του Στρατού» η συγκρότηση του Πυροβολικού περιελάμβανε την Επιθεώρηση Πυροβολικού, τρία Συντάγματα Πεδινού Πυροβολικού (τα οποία αυξήθηκαν σε τέσσερα λίγο πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους), δύο Μοίρες Ορειβατικού Πυροβολικού, μία Μοίρα Βαρέος Πυροβολικού, τη Διεύθυνση Υλικού και τη Σχολή Βολής Πυροβολικού. Στις αρχές του 20ου αιώνα, όπου υπάρχει μια αποφασιστικότητα για τον εκσυγχρονισμό και πρόοδο του Στρατού, παρέχεται η μερίδα του λέοντος στο Πυροβολικό. Κατακόρυφα αυξήθηκε ο αριθμός των Πυροβολαρχιών και Μοιρών κατά τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους, ενώ μεταξύ 1941-1944 υπήρχαν και Συντάγματα Πεδινού Πυροβολικού στην αντίσταση που αναπτύχθηκε στη Μέση Ανατολή.

ΠΥΡΟΒΟΛΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ 1897

Τον Δεκέμβριο του 1866 εισήχθησαν τα γαλλικά αυλακωτά πεδινά πυροβόλα, τα ορειβατικά των τεσσάρων λίτρων καθώς και το αυλακωτό τοπομαχικό πυροβόλο των δώδεκα λίτρων. Τη 13^η Μαρτίου 1877 αγοράστηκαν τέσσερις Πυροβολαρχίες των 75 χιλιοστών. Με το ΒΔ του Δεκεμβρίου 1877, καθορίστηκε ότι οι Πυροβολαρχίες Πυροβολικού θα έχουν Πυροβόλα Krupp των 75 χιλ. και το Τοπομαχικό Πυροβολικό πυροβόλα των 87 χιλ.

Βρετανικό εμπροσθογεμές των 6 λιβρών, αρχές 19^{ου} αιώνα (σφαιροβουζοβόλο).

Πεδινό πυροβόλο Krupp 87 χιλ. (υπόδειγμα 1877).

➤ Πεδινό Πυροβόλο Krupp 87 χιλ. Γερμανικής Προελεύσεως (υπόδειγμα 1877)

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	87
Βεληνεκές	6.000 μ.

Πυροβόλα 87 χιλ. χρησιμοποιήθηκαν από το Τοπομαχικό Πυροβολικό και αργότερα από το Πεδινό Πυροβολικό. Η μοναδική σημαντική εμπλοκή της Ελλάδος σε πολεμικές επιχειρήσεις την περίοδο αυτή ήταν στον Ρωσοτουρκικό πόλεμο τον Ιανουάριο του 1878. Τα εν λόγω πυροβόλα συμμετείχαν και στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.

Πεδινό πυροβόλο Krupp 75 χιλ. (υπόδειγμα 1877).

➤ Πεδινό Πυροβόλο Krupp 75 χιλ. Γερμανικής Προελεύσεως (υπόδειγμα 1877)

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	75
Βεληνεκές	5.800

Τα πυροβόλα αυτά συμμετείχαν στις επιχειρήσεις του Ρωσοτουρκικού πολέμου του 1878 και σε εκείνες του Ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ 1897 ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ 1923

Το έτος 1910 έγινε πλήρης εκσυγχρονισμός του Πεδινού και Ορεινού Πυροβολικού. Τα παλιά βραδυβόλα Krupp αντικαταστάθηκαν με νέα ταχυβόλα πυροβόλα. Με το ΒΔ της 27^{ης} Οκτωβρίου 1910 καθοριζόταν για το Πεδινό Πυροβολικό το πυροβόλο Σνάϊντερ, υποδείγματος 1908 και για το Ορεινό Πυροβολικό το λυόμενο ορεινό ταχυβόλο Σνάϊντερ - Δαγκλή 75 χιλ., υποδείγματος 1908.

► Ελαφρύ Πεδινό Πυροβόλο Krupp 75 χιλ. (υπόδειγμα 1908)

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	75
Βεληνεκές	5.800 μ. - 7.000 μ.

Το πυροβόλο αυτό συμμετείχε στις επιχειρήσεις του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου.

► Το Πεδινό Πυροβόλο Schneider 75 χιλ. (υπόδειγμα 1908)

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	75
Βεληνεκές	7.900 μ.

Το γαλλικό αυτό πυροβόλο είναι το πρώτο που εφοδιάστηκε με το σύγχρονο σύστημα οπισθοδρομής που εξασφάλιζε ομαλή επάνοδο του σωλήνα και ακινησία κατά τη βολή. Είναι επίσης και το πρώτο που μπορεί να χαρακτηριστεί ως ταχυβόλο. Εκτός της Γαλλίας χρησιμοποιήθηκε από την Ελλάδα αλλά και πολλές άλλες χώρες όπως Ολλανδία, Μεγάλη Βρετανία, Πορτογαλία, Λιθουανία κ.α. Συμμετείχε στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, στους Βαλκανικούς Πολέμους, στη Μικρασιατική εκστρατεία, ακόμα και στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

► Ορεινό Ταχυβόλο Πυροβόλο Schneider - Δαγκλή 75 χιλ. (υπόδειγμα 1909)

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	76,2
Βεληνεκές	8.400 μ. (μέγιστο)

Το πυροβόλο αυτό έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις των Βαλκανικών πολέμων, του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου και στη Μικρασιατική εκστρατεία. Το όπλο σχεδιάστηκε από τον τότε Συνταγματάρχη Δαγκλή Παναγιώτη το 1906 με

Ελαφρύ πεδινό πυροβόλο Krupp 5 χιλ. (υπόδειγμα 1902, ομοιότυπο 1908).

Πεδινό πυροβόλο Schneider 75 χιλ. (υπόδειγμα 1897, ομοιότυπο 1908).

Ορεινό ταχυβόλο πυροβόλο Schneider - Δαγκλή (υπόδειγμα 1908, ομοιότυπο 1909).

διαμέτρημα 75 χιλ. Η σημαντική βελτίωση σε σχέση με τα παλαιότερα πυροβόλα ήταν ο σωλήνας του, που διαιρούταν σε δύο μέρη, γεγονός το οποίο όχι μόνο καθιστούσε ευκολότερη τη μεταφορά αυτού αλλά ήταν και πιο ανθεκτικός, επιτρέποντας τη χρήση ισχυρότερου γεμίσματος που βελτίωνε τις επιδόσεις του όπλου. Η έκδοση του 1909 προοριζόταν για τη Ρωσία και για λόγους συμβατότητας πυρομαχικών ήταν διαμετρήματος 76 χιλ., κατά τα άλλα όμως ήταν μηχανολογικά ομοιότυπο με το πυροβόλο διαμετρήματος 75 χιλιοστών.

Βαρύ πυροβόλο De Bange 120 χιλ. 1878 - 16.

➤ **Βαρύ Πυροβόλο De Bange 120 χιλ. 1878 - 16**

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρημα (σε χιλ.)	120
Βεληνεκές	10.700 μ. - 12.400 μ.

Το πυροβόλο De Bange 120 χιλ. συμμετείχε στον Α΄ Παγκόσμιο, στη Μικρασιατική εκστρατεία και στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

➤ **Ορεινό Πυροβόλο Schneider 65 χιλ. (υπόδειγμα 1906)**

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρημα (σε χιλ.)	65
Βεληνεκές	6.500 μ.

Το πυροβόλο αυτό έλαβε μέρος στις επιχειρήσεις του ΕΣ για πρώτη φορά στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, ακολούθως στη Μικρασιατική εκστρατεία και στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Ο βασικός ρόλος του ήταν η υποστήριξη Ταγμάτων Πεζικού. Χρησιμοποιήθηκε επίσης από την Αλβανία και την Πολωνία.

Πυροβόλο Skoda 105 χιλ. (υπόδειγμα 1916).

➤ **Μέσο Πυροβόλο Skoda 105 χιλ. (υπόδειγμα 1916 από τουρκικά λάφουρα)**

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρημα (σε χιλ.)	100 (Αν και αναφέρεται ως πυροβόλο 105 χιλ.)
Βεληνεκές	7.750 μ.

Τα πυροβόλα αυτά (16 συνολικά) αποκτήθηκαν ως λάφυρα από την Τουρκία και χρησιμοποιήθηκαν στη Μικρασιατική εκστρατεία και κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

➤ **Βαρύ Πυροβόλο Skoda 150 χιλ. (υπόδειγμα 1915 από τουρκικά λάφυρα)**

Λάφυρο από την Τουρκία αποτέλεσε και το Skoda των 150 χιλ. (12 στο σύνολο), το οποίο συμμετείχε στη Μικρασιατική εκστρατεία και τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	150
Βεληνεκές	10.600 μ.

➤ **Μέσο Οβιδοβόλο 6" Αγγλικής Κατασκευής (υπόδειγμα 1895)**

Προέλευση	Αγγλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	152,4
Βεληνεκές	7.600 μ.

Το οβιδοβόλο των 6" χρησιμοποιήθηκε από τον Ελληνικό Στρατό από το 1918 έως και το 1941. Συμμετείχε στη Μικρασιατική εκστρατεία και στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

➤ **Βαρύ Πυροβόλο Schneider 105 χιλ. (υπόδειγμα 1913)**

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	105
Βεληνεκές	12.000 μ.

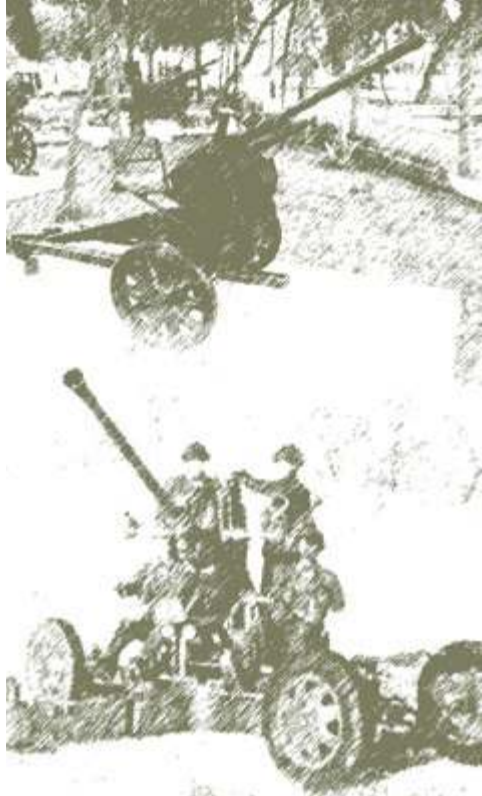
Βαρύ Πυροβόλο Skoda (υπόδειγμα 1915).

Μέσο Οβιδοβόλο 6χιλ. Armstrong Αγγλικής Κατασκευής (υπόδειγμα 1895).

Βαρύ Πυροβόλο Schneider 105 χιλ. (υπόδειγμα 1913).

Στην περίοδο από το 1926 έως και το 1934, το Πυροβολικό προμηθεύτηκε βαρέα πυροβόλα Schneider 105 χιλ. υποδείγματος 1925 τα οποία αντίθετα με τα αντίστοιχα του 1917 ήταν δισκελή. Ο ρυθμός βολής τους έφτανε τα 4 βλήματα ανά λεπτό. Τα τεχνικά του χαρακτηριστικά παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα.

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	105
Βεληνεκές	14.400 μ.

Το πυροβόλο αυτό συμμετείχε στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

➤ **Βαρύ Πυροβόλο 155 χιλ. Schneider Βραχύ (υπόδειγμα 1917)**

Βαρύ πυροβόλο Schneider 155 χιλ. (βραχύ, υπόδειγμα 1917).

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	155
Βεληνεκές	10.300 μ. - 11000 μ.

Τα πυροβόλα αυτά παραδόθηκαν στον Ελληνικό Στρατό ως το 1934 (60 στο σύνολο) και χρησιμοποιήθηκαν στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Το πυροβόλο μπορούσε να βάλει με ρυθμό 3 βλ. / λεπτό.

➤ **Ορειβατικό Πυροβόλο Schneider 75 χιλ. (υπόδειγμα 1919)**

Ορειβατικό Schneider 75 χιλ. (υπόδειγμα 1919).

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	75
Βεληνεκές	9.025 μ.

Τα πυροβόλα αυτά των 75 χιλ. αποκτήθηκαν κατά τον εκσυγχρονισμό του Πυροβολικού την περίοδο 1926 - 1934. Από το εργοστάσιο παραγωγής προορίζονταν για αντικατάσταση των πυροβόλων 65 χιλ. του 1906. Συμμετείχαν στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

➤ **Ορειβατικό Πυροβόλο Schneider 105 χιλ. (υπόδειγμα 1919)**

Την ίδια περίοδο με τα Schneider των 75 χιλιοστών αποκτήθηκαν και τα ορειβατικά πυροβόλα Schneider των 105 χιλιοστών, υποδείγματος 1919, τα τεχνικά χαρακτηριστικά των οποίων φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	105
Βεληνεκές	7.850 μ.

➤ **Ορειβατικό Πυροβόλο 75 χιλ. Skoda (από τουρκικά λάφυρα)**

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	75
Βεληνεκές	8.250 μ.

Το ορειβατικό πυροβόλο Skoda των 75 χιλ. αποκτήθηκε ως λάφυρο κατά τη Μικρασιατική εκστρατεία και συμμετείχε και στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

➤ **Πεδινό Πυροβόλο Schneider 85 χιλ. (υπόδειγμα 1925)**

Προέλευση	Γαλλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	85
Βεληνεκές	15.150 μ. (μέγιστο)

Αποκτήθηκε κατά την προσπάθεια εκσυγχρονισμού του Πυροβολικού μέχρι το 1935 και χρησιμοποιήθηκε από τον Ελληνικό Στρατό από το 1927 έως και το 1941.

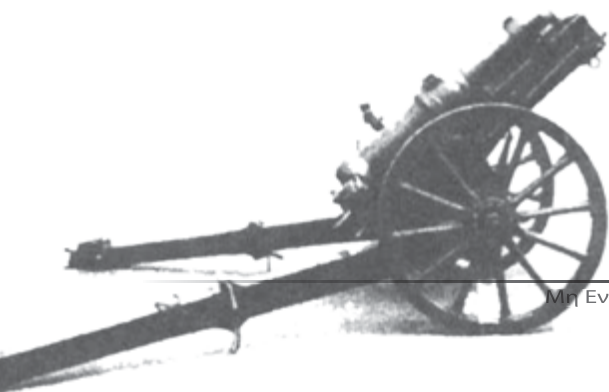
Ορειβατικό Schneider 105 χιλ. (υπόδειγμα 1919).

Ορειβατικό πυροβόλο Skoda 75 χιλ. (υπόδειγμα 1915).

Πεδινό Πυροβόλο Schneider 85 χιλ. (υπόδειγμα 1925).

Α/Α πυροβόλο 25 χιλ. Hotchkiss (υπόδειγμα 1939, ομοίωτο 1935).

➤ **Α/Α Πυροβόλο 25 χιλ. Hotchkiss (υπόδειγμα 1935)**

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	25
Βεληνεκές	4.500 μ. (μέγ. οριζόντιο) 1.800 μ. (οροφή)

Αποκτήθηκε το 1935 και συμμετείχε στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

➤ **Α/Τ Πυροβόλο 37 χιλ. Rheinmetall (υπόδειγμα 1937)**

Πυροβόλο 37 χιλ. Rheinmetall (υπόδειγμα 1937).

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	37
Βεληνεκές	6.800 μ.

Τα Hotchkiss των 25 χιλ. και τα Rheinmetall των 37 χιλ. αποκτήθηκαν κατά την περίοδο της προσπάθειας επανεξοπλισμού του Ελληνικού Πυροβολικού, το 1935 - 1940 και συμμετείχαν στις πολεμικές επιχειρήσεις του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου. Τα ίδια ισχύουν και για το πυροβόλο που παρουσιάζεται αμέσως πιο κάτω, το Α/Α Krupp των 88 χιλ.

➤ **Βαρύ Α/Α Πυροβόλο Krupp των 88 χιλ. (υπόδειγμα 1935)**

Βαρύ Α/Α Πυροβόλο Krupp των 88 χιλ. (υπόδειγμα 1935).

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	88
Βεληνεκές	14.860 μ. (10.600 κατά εναερίου)

Το Πυροβολικό απέκτησε 25 Α/Α πυροβόλα Krupp των 88 χιλ. το έτος 1936. Συμμετείχαν στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

➤ Μέσο A/A Πυροβόλο 37 χιλ. Rheinmetall (υπόδειγμα 1937)

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	37
Βεληνεκές	6.800 μ. (οριζόντιο) (3.500 μ. κατά εναερίου)

Αποκτήθηκε πριν τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και συμμετείχε στις πολεμικές επιχειρήσεις αυτού.

➤ Ελαφρύ A/A Πυροβόλο 20 χιλ. Rheinmetall, (υπόδειγμα 1937)

Προέλευση	Γερμανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	20
Βεληνεκές	2.200 μ. (Δραστικό) 4.800 μ. (οριζόντιο)

Το A/A πυροβόλο αυτό συμμετείχε στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο.

ΜΗ ΕΝΕΡΓΑ ΠΥΡΟΒΟΛΑ ΜΕΤΑ-ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

➤ Ελαφρύ A/A Πυροβόλο Breda 20χιλ. (υπόδειγμα 1935)

Προέλευση	Ιταλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	20
Βεληνεκές	2.200 μ. (κατά εναερίου)

Τα πυροβόλα Breda 20 χιλ. δεν αγοράστηκαν αλλά αποκτήθηκαν ως λάφυρα από τους Ιταλούς και το έτος 1951 συνέστησαν μια Μοίρα Ελαφρού A/A Πυροβολικού.

A/A Πυροβόλο 37 χιλ. Rheinmetall (υπόδειγμα 1937).

A/A Πυροβόλο 20 χιλ. Rheinmetall, (υπόδειγμα 1937).

A/A Πυροβόλο Breda 20χιλ. (υπόδειγμα 1935).

Πυροβόλο 25 Λιβρών Αγγλικής κατασκευής.

➤ Πυροβόλο 25 Λιβρών Αγγλικής κατασκευής

Προέλευση	Αγγλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	87,6
Βεληνεκές	Μέγιστο 10.790 μ. (9.200 βελ. μάχης)

Συμμετείχαν στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και στον Εμφύλιο πόλεμο. Έχουν αποσυρθεί.

Ορειβατικό Πυροβόλο 75 χιλ.

➤ Ορειβατικό Πυροβόλο 75 χιλ. Αμερικανικής Κατασκευής

Προέλευση	Αμερικανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	75
Βεληνεκές	Μέγιστο 8.040 μ. (6.855 βελ. μάχης)

Συμμετείχε στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο αλλά αποκτήθηκε από την Ελλάδα αμέσως μετά. Συμμετείχε στις επιχειρήσεις του 1948-1949. Αποσύρθηκε το 1955. Χρησιμοποιούνται σήμερα για την εκτέλεση χαιρετιστήριων βολών.

Μέσο Πυροβόλο 5,5", Αγγλικής Κατασκευής.

➤ Μέσο Πυροβόλο 5,5" Ρυμουλκούμενο, Αγγλικής Κατασκευής

Προέλευση	Αγγλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	139,7
Βεληνεκές	Μέγιστο 13.360 μ. (13.000 βελ. μάχης)

Τα πυροβόλα αυτά αποσύρθηκαν τελικά το 1990, αλλά πολλά από αυτά είχαν αποσυρθεί από το 1955.

► **A/A Πυροβόλο Bofors 40 χιλ. Σουηδικής Προέλευσης και Αμερικανικής Κατασκευής (M 36)**

Προέλευση	Σουηδική (Αμερ. κατασκευή)
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	40
Βεληνεκές	Μέγιστο 9.800 μ. Δραστικό Κεκλιμένο 1.371 μ.

Τα πρώτα Συντάγματα Α/Α Πυροβολικού 40 χιλιοστών δημιουργήθηκαν το 1951 αποτελούμενα από τα παραπάνω πυροβόλα. Η απόσυρση των Bofors M36 40 χιλ. άρχισε το 1983, όταν αποφασίστηκε να χρησιμοποιούνται μόνο για την παράκτιο άμυνα.

► **Ορειβατικό Πυροβόλο 3,7" Αγγλικής Κατασκευής (υπόδειγμα 1942)**

Προέλευση	Αγγλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	94
Βεληνεκές	Μέγιστο 6.400 μ.

Τα ορειβατικά πυροβόλα των 3,7 ιντσών εντάχθηκαν στη δύναμη του Ελληνικού Πυροβολικού το 1948.

► **Α/Τ Πυροβόλο 6 Λιβρών Αγγλικής Κατασκευής**

Προέλευση	Αγγλική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	57
Βεληνεκές	Μέγιστο 5.027 μ. (ενάρξεως πυρός 731 μ.)

Η προμήθεια των πυροβόλων των 6 λιβρών έγινε στις αρχές της δεκαετίας το 1950. Το 1954 παροπλίστηκαν και χρησιμοποιήθηκαν μόνο για την παράκτιο άμυνα. Η απόσυρσή τους ολοκληρώθηκε το 2004.

P/M A/A Πυροβόλο Bofors 40 χιλ. (υπόδειγμα 1942).

Ορειβατικό Πυροβόλο 3,7" (υπόδειγμα 1942).

Α/Τ Πυροβόλο 6 Λιβρών Αγγλικής Κατασκευής.

Οβιδοβόλο 8'' M115 A1.

► Οβιδοβόλο 8'' Αμερικανικής Κατασκευής M115 A1

Προέλευση	Αμερικανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	203,2
Βεληνεκές	Μέγιστο 16.920 μ. Βεληνεκές Μάχης 14.400 μ.

Η προμήθεια των M115A1 ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας 1950-1960 και η απόσυρσή τους ολοκληρώθηκε το έτος 1995.

Α/Κ Οβιδοβόλο 105 χιλ.

► Α/Κ Οβιδοβόλο 105 χιλ. M52 A1

Προέλευση	Αμερικανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	105
Βεληνεκές	Μέγιστο 11.000 μ. Βεληνεκές Μάχης 9.350 μ.

Τα πρώτα M52A1 παρελήφθησαν ως αμερικανική βοήθεια το έτος 1955 και η πρώτη Μονάδα συγκροτήθηκε το 1958. Το 1980 έγινε προμήθεια 76 Α/Κ οβιδοβόλων M52A1.

Α/Κ Οβιδοβόλο 155 χιλ. M44 A1.

► Α/Κ Οβιδοβόλο 155 χιλ. M44 A1

Προέλευση	Αμερικανική
Διαμέτρηση (σε χιλ.)	155
Βεληνεκές	Μέγιστο 14.600 μ. Βεληνεκές Μάχης 12.700 μ.

Η αντικατάσταση των Α/Κ οβιδοβόλων 155 χιλ. M44 ξεκίνησε το έτος 1988 και ολοκληρώθηκε το έτος 1995.

► Δίδυμο Πυροβόλο 40 χιλ. Bofors Επί Φορέος Άρματος M42

Προέλευση	Αμερικανική
Διαμέτρημα (σε χιλ.)	40 χιλ. x 2
Βεληνεκές	Μέγιστο 9.850 μ. Δραστικό Α/Α 1650 μ.

Ο Ελληνικός Στρατός προμηθεύτηκε το δίδυμο πυροβόλο Bofors επί φορέος M42 το 1974. Η απόσυρση του όπλου έγινε το 1990.

► Α/Κ Οβιδοβόλο 175 χιλ. M107

Προέλευση	Αμερικανική
Διαμέτρημα (σε χιλ.)	175
Βεληνεκές	Μέγιστο 32.700 μ. Βεληνεκές Μάχης 27.800 μ.

Το 1970 αποκτήθηκαν τριάντα (36) τέτοια οβιδοβόλα από τις Η.Π.Α. τα οποία το 1972 συγκρότησαν τρεις Μοίρες Πυροβολικού. Το 1984 άρχισε το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού τους με την αντικατάσταση των κινητήρων τους. Το 1985 είκοσι οκτώ (28) από αυτά τροποποιήθηκαν σε M110A2 των 8" και τα εναπομείναντα συγκρότησαν μια μόνο ενεργή Μοίρα. Το 2001 η Μοίρα των M107 διαλύθηκε και τα οβιδοβόλα αποσύρθηκαν.

Δίδυμο Πυροβόλο 40 χιλ. Bofors Επί Φορέος Άρματος M42.

Α/Κ Οβιδοβόλο 175 χιλ. M107.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📄 Διαδίκτυο.
- 📄 Αρχεία Μουσείου Σχολής Πυροβολικού.
- 📄 Αρχεία Πολεμικού Μουσείου.
- 📄 Αρχεία Στρατιωτικών Κανονισμών, «Ιστορία του Ελληνικού Πυροβολικού».

ΘΑΛΗΣ Ο ΜΙΛΗΣΙΟΣ

ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ,
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟ-
ΤΕΛΗ ΣΤΗ ΔΙΑΔΟΣΗ
ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΑΙ
Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΦΙ-
ΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΤΟΥ ΘΕΣΕ-
ΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ
ΚΙΚΕΡΩΝΑ

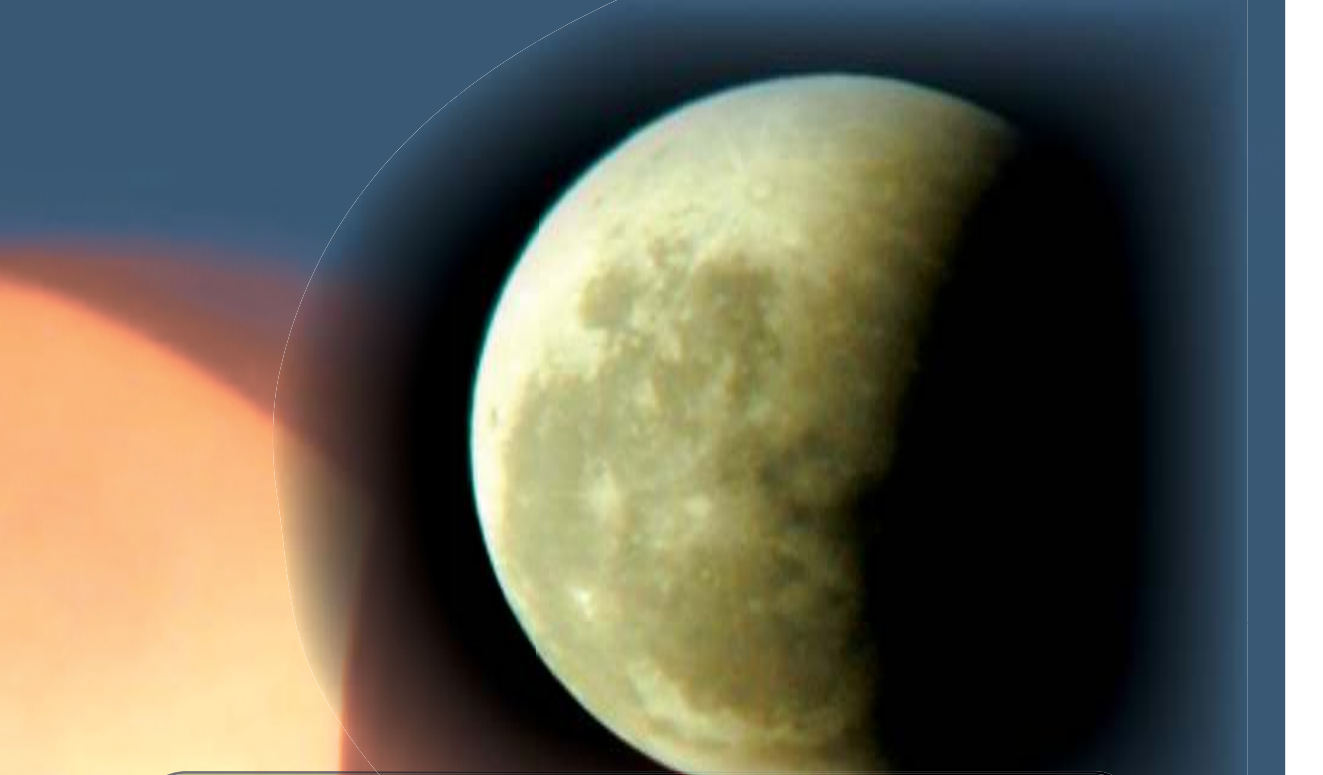

ΚΕΙΜΕΝΟ: Χρήστος Αναγνώστου, Φιλόλογος

Στο έργο του «De natura deorum», ο Ρωμαίος φιλόσοφος-ρήτορας Κικέρων μας δίνει έναν εκτενή κατάλογο στον οποίο συμπεκνώνει τις απόψεις είκοσι επτά φιλοσόφων της αρχαιότητας σχετικά με την ύπαρξη και τη φύση των θεών. Ξεκινάει από τις απαρχές της φιλοσοφίας και αναφέρει ως πρώτο φιλόσοφο τον Θαλή τον Μιλήσιο, ακολουθώντας την πεπατημένη των περισσότερων καταλόγων της εποχής που ξεκινούσαν στην αρχαιότητα πάντα από τον Θαλή. Ποιος ήταν όμως αυτός ο φιλόσοφος και τι θέσεις πρέσβευε στο φιλοσοφικό του σύστημα;

Προτού γίνει οποιαδήποτε αναφορά πάνω στο κοσμοείδωλο του Θαλή και γενικότερα σε οτιδήποτε σχετίζεται με το πρόσωπό

του, είναι σημαντικό να ειπωθούν εν συντομία μερικά στοιχεία για το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ανδρώθηκε φιλοσοφικά η πρώτη γενιά των Ελλήνων φιλοσόφων, την πρώτη εμφάνιση της οποίας έχουμε με τον ίδιο τον Θαλή. Το πρώτο φιλοσοφικό κίνημα, που ονομάστηκε Ιωνικός Διαφωτισμός, ξεκίνησε κατά τον πολύ σημαντικό 6^ο π.Χ. αιώνα. Ο ίδιος αιώνας συμπτωματικά προανήγγειλε και σημαντικά ρεύματα στην Άπω Ανατολή, πρωτάκουστης ολκής που συνδέονται με τα ονόματα του Buddha (περί τα 560 π.Χ.), του Lao-tse και του Κομφούκιου (γεννήθηκε το 551 π.Χ.). Η ομάδα των Ιώνων φιλοσόφων σχηματίστηκε, όπως φαίνεται ξαφνικά, στη στενή λωρίδα της δυτικής ακτής της Μικράς Ασίας και στα νησιά της γύρω περιοχής της. Εκεί εμφανί-

«Ευχαριστώ το Θεό γιατί με έκανε άνθρωπο και όχι ζώο, άνδρα και όχι γυναίκα, έλληνα και όχι βάρβαρο».

Θαλής

στηκαν οι κατάλληλες περιστάσεις για την ανάπτυξη μιας ελεύθερης, ξεκάθαρης και εκλογικευμένης θεώρησης του κόσμου. Τρία σημεία πάντως παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Η περιοχή δεν ανήκε σε κάποιο μεγάλο κράτος ή αυτοκρατορία που κατά κανόνα παρουσιαζόταν εχθρικά στην ελεύθερη σκέψη. Την Ιωνία την αποτελούσαν πολλές μικρές αυτόνομες και ευημερούσες πόλεις ή νησιά-κράτη, που ήταν είτε δημοκρατίες, είτε τυραννίδες, με τις πόλεις αυτές συχνά να κυβερνούνται από τους καλύτερους των πολιτών. Δεύτερον, ως λαός ναυτικών, οι Ίωνες αποτελούσαν το συνδετικό κρίκο μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Χάρη στο ακμάζον τους εμπόριο επιτεύχθηκε η ανταλλαγή προϊόντων μεταξύ της Μικράς Ασίας, της Φοινίκης, της Αιγύπτου από τη μία πλευρά και της Ελλάδας, της Νότιας Γαλλίας και της Νότιας Ιταλίας από την άλλη. Τη στιγμή μάλιστα που το εμπόριο

αποτελούσε, όπως άλλωστε και σήμερα, τον κύριο φορέα της ανταλλαγής ιδεών, κυρίως και κατ' αρχήν σε πρακτικά ζητήματα η εμπορική δραστηριότητα στην περιοχή αποτελούσε γεγονός μείζονος σημασίας. Εφευρέσεις στον τεχνικό τομέα, τεχνικές καινοτομίες στη χειροτεχνία, βελτίωση των οργάνων ναυσιπολοίας είναι τα πράγματα που κατ' αρχήν μαθαίνει ένας λαός από έναν άλλο. Αυτός ο πλούτος τεχνικών δεξιοτήτων είχε εξάψει το πνεύμα όσων διέθεταν μια θεωρητική έφεση. Αυτοί λοιπόν καλούνταν να συνδράμουν στην εφαρμογή αυτής της νεοαποκτηθείσας γνώσης. Η ενασχόληση τέτοιων ατόμων με αφηρημένα ερωτήματα σχετικά με τη δομή του κόσμου είχε προφανή τα ίχνη της εξάσκησης τους σε ζητήματα πρακτικής φύσεως.

Η τρίτη ευνοϊκή συγκυρία είχε σχέση και συνάρτηση με το θέμα της θρησκείας και της θρησκευτικής πίστης. Είναι δεδο-

μένο πως η Μιλήσια κληρονομιά περιελάμβανε τους μύθους και τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των δικών της λαών και, μέσω της επαφής με την Ανατολή, των γειτονικών της Ανατολικών λαών, καθώς και την επιστημονική παρακαταθήκη της Αιγύπτου και της Βαβυλώνας -αστρονομία, μαθηματικά, τεχνολογία- που είχαν γνωρίσει μέσω της μεταφρασμένης τους μορφής οι κάτοικοι της Ιωνίας. Η επιρροή της κληρονομιάς αυτής είναι σημαντική. Και όμως συνειδητά οι Ίωνες φιλόσοφοι απέρριψαν τη μυθική παράδοση των προγόνων τους, ιδίως αναφορικά με τους ανθρωπόμορφους θεούς.

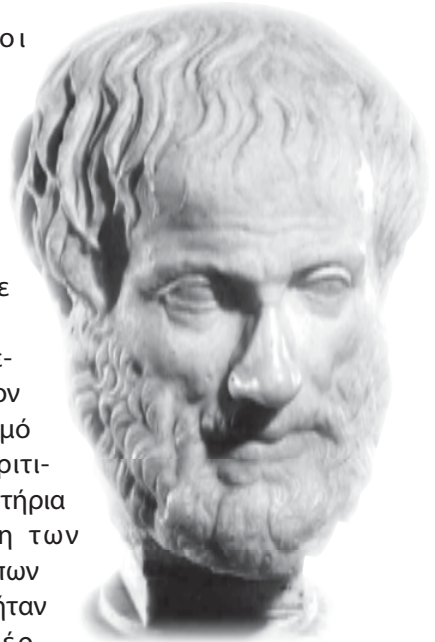
Οι Έλληνες δεν έθεσαν τη γνώση των τελικών αιτιών στο δογματισμό, αλλά αντίθετα την τοποθέτησαν ως αυτοσκοπό με ευρύ πεδίο για γενίκευση, αφαίρεση και προώθηση τολμηρών εξηγητικών υποθέσεων. Έτσι οι φυσικές μεταβολές από προϊόν των ανθρώπινων παθών των θεών και των απρόβλεπτων προθέσεων τους, εντάχθηκαν στη βασιλεία ενός καθολικού και προβλέψιμου νόμου. Ωστόσο το εννοιολογικό πλαίσιο δεν άλλαξε τόσο εύκολα, κάτω και από το βάρος των μυθικών κοσμογονιών. Σίγουρα πάντως το ευτύχημα ήταν πως οι κοινότητες της Ιωνίας δεν βρίσκονταν κάτω από τον ζυγό οργανωμένης θρησκευτικής εξουσίας, όπως στη Βαβυλώνα και την Αίγυπτο, με κληρονομική κάστα προνομιούχων ιερέων. Έτσι δεν καταπολεμήθηκαν οι νέες ιδέες από ένα κοινωνικό στρώμα που αντιδρούσε ενστικτωδώς αρνητικά σε καθετί νέο από φόβο μη χάσει τα προνόμιά του από αλλαγές στην εικόνα του κόσμου.

Αυτές λοιπόν οι συνθήκες οδήγησαν σε μια νέα εποχή ανεξάρτητης πνευματικής κίνησης στην Ιωνία. Κύριο χαρακτηρι-

στικό της ήταν η προσπάθεια υποταγής του κόσμου κάτω από τη λογική. Δεν ήταν όλοι οι κάτοικοι της Ιωνίας βέβαια άνθρωποι της λογικής. Οι Προσωκρατικοί φιλόσοφοι στέκονταν πάνω από τους αδαείς, πάνω από τον μύθο, όχι όμως ακόμη σε ένα καθαρά επιστημονικό πρόγραμμα. Η μεταφυσική τους έχει έντονα τα σημάδια του μυθικού και της κοσμογονίας που είχε κληροδοτήσει η ποίηση, γεγονός σε μεγάλο βαθμό κατανοητό τη στιγμή που τίποτα δεν γεννάται εκ του μη όντος.

Απλώς ήταν οι πρώτοι που μετέτρεψαν το δόγμα σε λογική και υπέταξαν τον ισχυρισμό στην κριτική. Κινητήρια δύναμη των ανθρώπων αυτών ήταν η περιέργεια. Αυτοί ήταν που έκαναν το πρώτο βήμα, πάνω από τις δεισιδαιμονίες που ήθελαν τον κόσμο ως στίβο των θεών, αντιμετωπίζοντάς τον ως έναν πολύπλοκο οργανισμό, εξελισσόμενο κάτω από αιώνιους, εγγενείς νόμους που ανέμεναν καρτερικά να αποκαλυφθούν.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον έζησε και ο Θαλής, ο οποίος κατά τον Αριστοτέλη ήταν ο ιδρυτής της φιλοσοφίας των «Φυσικών» ή «Φυσιολόγων». Συγκαταλεγόταν

μεταξύ των περίφημων Επτά Σοφών της Αρχαίας Ελλάδας, ενώ ο Ευσέβιος τον παρουσιάζει ως «πατέρα της φιλοσοφίας και ιδρυτή της Ιωνικής σχολής».

Κυριότερες πηγές για τη ζωή και το έργο του βρίσκουμε στην πρώιμη και την όψιμη αρχαιότητα. Οι πρώιμες μαρτυρίες είναι στοιχεία που βρίσκουμε στον Ηρόδοτο, Πλάτωνα και Αριστοτέλη, ενώ οι όψιμες πηγές έχουν δοξογραφική καταγωγή και είναι μεταρριστοτελικές. Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία τους είναι ζήτημα που θα εξεταστεί παρακάτω, οπότε δεν χρειάζεται προς το παρόν να λεχθεί κάτι παραπάνω.

Για τη γέννηση και τη ζωή του Θαλή

δηλαδή και του φιλοσόφου μαζί.

Η δοξογραφική παραγωγή και οι πρώιμες μαρτυρίες αν και ελάχιστες ως προς το μέγεθός τους και αμφίβολες ως προς την αξιοπιστία τους, δίνουν κάποιες βασικές πληροφορίες για τον Θαλή και κάποια επιτεύγματά του. Ενδιαφέρθηκε κυρίως για την πολιτική κατάσταση και τις πολιτικές εξελίξεις στη Μικρά Ασία. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο συμβούλευσε την πολιτική ένωση των Ιωνικών πόλεων με στόχο τον απαρτισμό ομοσπονδίας που θα είχε βουλευτήριο στην Τεώ. Αυτό θα τις καθιστούσε ικανές να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες που στόχευαν στην υποδούλωση της περιοχής. Είχε επίσης ζητήσει από τη

Ενώ τον κοροϊδεύανε για τη φτώχεια του, εκμεταλλεύτηκε τις γνώσεις του στην αστρονομία και κέρδισε γρήγορα λεφτά από την εκμετάλλευση των ελαιοτριβείων, αποδεικνύοντας πώς είναι εύκολο για τους σοφούς να πλουτίσουν, αν και αυτοί δεν ενδιαφέρονταν για το υλικό κέρδος.

μαρτυρίες έρχονται από τον Διογένη τον Λαέρτιο και τον Ηρόδοτο. Γεννήθηκε πιθανότατα το 624 π.Χ. και πέθανε το 548 π.Χ., αν και το λεξικό της Σούδα αναφέρει μια ακόμα πιο μακρινή χρονολογία γέννησης (640 π.Χ.), εκεί όπου ο Διογένης ο Λαέρτιος τοποθετεί τη γέννηση του γύρω στα 635 π.Χ. Διχογνωμία υπάρχει και αναφορικά με τους γονείς του που, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, ήταν Φοίνικες, κατ' άλλους όμως, Μιλήσιοι αριστοκράτες. Το όνομα του πατέρα του, Εξάμυος, ήταν πάντως Καρικό, ενώ της μητέρας του, Κλεοβουλίνης, Ελληνικό. Ήταν σύγχρονος των Λυδών βασιλέων Αλυαττή και Κροίσου, του βασιλέα των Περσών Κύρου και του Σόλωνα του Αθηναίου. Από τα χρόνια του ακόμα έφερε τον τίτλο του μεγάλου σοφού, του επιστήμονα

Μίλητο να αντιταχθεί στον Κροίσο, ενώ όμως οι υπόλοιπες πόλεις της Μικράς Ασίας αντιστάθηκαν στον Κροίσο, η Μίλητος έσπευσε να εξασφαλίσει μια έκτακτη συμφωνία. Ως μηχανικός στον στρατό του Κροίσου κατέστησε διαβατό τον Άλυ ποταμό, σύμφωνα με μαρτυρία του Ηροδότου, χωρίζοντας την κοίτη του στα δύο πίσω από το στρατόπεδο των Λυδών. Ως σοφός προέβλεψε την έκλειψη του ηλίου κατά τη διάρκεια ενός πολέμου μεταξύ Λυδών και Περσών. Μολονότι οι γνώμες των ερευνητών κλιμακώνονται από την πλήρη άρνηση έως την ανεπιφύλακτη αποδοχή, υπάρχει συμφωνία ως προς το ότι επεξεργάστηκε θεωρητικά τον χρόνο της έκλειψης, με στοιχεία που του είχε κληροδοτήσει η μελέτη πάνω στις εκλείψεις από τους Αιγυπτίους και τους Βαβυλώνιους. Γενικά πάντως είχε

ιδιαίτερη συμβολή στον τομέα της Αστρονομίας σε μια ποικιλία φαινομένων.

Δύο ανέκδοτα μας έχουν σωθεί που τον παρουσιάζουν άλλοτε ονειροπόλο και άλλοτε άνθρωπο με πρακτικό πνεύμα. Το πρώτο βρίσκεται στον Θεαίτητο του Πλάτωνα, όπου παρατηρώντας ο Θαλής τον ουρανό και απορροφημένος από τη ρέμβη των αστεριών, έπεσε σε ένα πηγάδι και αναγκάστηκε να υπομείνει τους χλευασμούς μιας θρακιώτισσας σκλάβας, που θεώρησε γελοίο τον ζήλο του Θαλή να γνωρίσει το τι υπάρχει πάνω από το κεφάλι του, δίχως να προσέχει το τι γινόταν μπροστά στα πόδια του. Το δεύτερο, που βρίσκεται στον Αριστοτέλη, τον παρουσιάζει συνετό. Ενώ τον κοροϊδεύανε για τη φτώχεια του, εκμεταλλεύτηκε τις γνώσεις του στην αστρονομία και κέρδισε γρήγορα λεφτά από την εκμετάλλευση των ελαιοτριβείων, αποδεικνύοντας πώς είναι εύκολο για τους σοφούς να πλουτίσουν, αν και αυτοί δεν ενδιαφέρονταν για το υλικό κέρδος.

Ο Θαλής δεν άφησε κανένα γραπτό έργο. Του αποδίδεται με ιδιαίτερη επιφύλαξη η καλούμενη Ναυτική Αστρολογία, που αποδίδεται στον Φώκο τον Σάμιο, δίχως να αποκλείεται η περίπτωση πλαστογραφίας κατά την Ελληνιστική περίοδο.

Αναφορικά λοιπόν με την κοσμοαντίληψη του Θαλή, βασική μας πηγή αποτελεί ο Αριστοτέλης και ο μαθητής του Θεόφραστος, αν και τα όσα ο δεύτερος υποστήριξε μας έχουν σωθεί με έμμεσο τρόπο, μέσω των κειμένων του Σιμπλικίου. Σοβαρές είναι οι αμφιβολίες αν στα Αριστοτελικά κείμενα τα όσα αποδίδει στον Θαλή ο Αριστοτέλης έχουν πράγματι λεχθεί από τον ίδιον ή είναι κατασκευασμένα από τον Αριστοτέλη. Με αυτή την αμφιβολία κατά νου οι βασικές θέσεις της κοσμολογίας του Θαλή σχηματίζονται ως

εξής: Η Γη επιπλέει στο νερό και το νερό είναι η αρχή των πάντων. Ο Θαλής δεν είναι ο πρώτος που τόνισε τον ουσιώδη ρόλο του νερού ως αρχή. Οι Βαβυλώνιοι, οι Αιγύπτιοι, ακόμη και ο ίδιος ο Όμηρος, στις μυθολογίες τους είχαν μια ιδιαίτερη θέση για το νερό. Άλλωστε η θεμελιώδης σημασία του για την ανάπτυξη των φυτών καθώς και η θέση που κατέχει το νερό στην ανθρώπινη διατροφή, όπως και το εντυπωσιακό θέαμα των ποταμών που παρασύρουν την ύλη και δημιουργούν προσχώσεις, ήταν χαραγμένος στο υποσυνείδητο των αρχαίων λαών. Με την απόφασή του πως το ύδωρ είναι η πηγή των πάντων παύει ο Θαλής να διερωτάται πλέον το περί του τι υπήρχε πριν από αυτό που τώρα υπάρχει, αλλά αντίθετα ζητάει να βρει από τι είναι πλασμένος ο κόσμος. Αν όμως το νερό είναι η αρχή των πάντων δεν πρέπει να ξεχνάμε πως, σύμφωνα με το «Περί Ψυχής» του Αριστοτέλη, «τα πάντα είναι πλήρη θεών» και πως ο κόσμος έχει ψυχή. Το ήλεκτρο και ο μαγνήτης μάς δείχνουν πως και στο παραμικρό υπάρχει ένα πνεύμα που το ζωντανεύει. Αυτή η θέση είναι εξαιρετική για τη σοβαρότητά της. Η έννοια «ο μαγνήτης έχει ψυχή» προδίδει μια οξεία φιλοσοφική ματιά. Το «τα πάντα είναι νερό» σηματοδοτεί τις απαρχές της Δυτικής επιστήμης. Και οι δύο θέσεις υποστηρίζονται από απλά αλλά λογικά επιχειρήματα. Για το πρώτο ο Αριστοτέλης δεν κατονομάζει την πηγή του, όμως ασφαλείς πληροφορίες τις αποδίδουν στον Ιππία, έναν σοφιστή του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Η θεωρία των μαγνητών μπήκε κάτω από το κριτικό μάτι του Ιππία, όμως δε μπορούμε να ξέρουμε για το που βρισκόταν για τον ενάμιση αιώνα που μεσολάβησε μεταξύ Θαλή και Ιππία. Το επιχείρημα που προβάλλεται, αν και απλό,

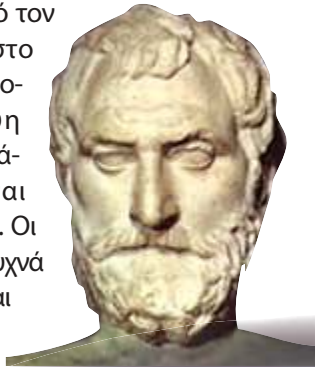
ενέχει σπέρματα αμφιβολίας για το ποίο μέρος ανήκει στον Θαλή και πιο είναι αποτέλεσμα Αριστοτελικής επεξεργασίας. Η έννοια της ψυχής είναι διττή. Τα έμψυχα και τα άψυχα συναποτελούν τον φυσικό κόσμο, ως τα κινητά και ακίνητα μέρη της δημιουργίας, κοντολογίς έμψυχο είναι ένα ζωντανό πράγμα και ψυχή η αιτία που δίνει ζωή. Ποια όμως είναι τα κριτήρια της ζωής; Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, σε γενική κλίμακα, δύο πράγματα ξεχωρίζουν το ζωντανό ον από το μη ζωντανό. Η κίνηση και η αντίληψη. Ζωντανό είναι αυτό που μπορεί να αλλάξει τον εαυτό του και το περιβάλλον του με την αυτόνομη κίνησή του να είναι το πιο τρανό παράδειγμα. Το επιχείρημα του Θαλή είναι ιδιαίτερα απλό. Οι αυτόνομοι φορείς κίνησης έχουν, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, ψυχή. Από εκεί μέσω απλής παρατήρησης προκύπτει πως και οι μαγνήτες αλλά και τα ρινίσματα του ήλεκτρου έχουν τη δυνατότητα να προκαλούν κίνηση σε άλλα σώματα αλλά και στον ίδιον τους τον εαυτό. Η προσπάθεια κατάρριψης του επιχειρήματος αυτού είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Δεν πρόκειται για μια αφελή λειτουργία παιδικής σοφιστικής.

Δυσκολότερη φαντάζει η υπόθεση αναφορικά με τη δεύτερη και πιο συζητήσιμη

συνδρομή του Θαλή στη λογική σκέψη, όπως τη φανερώνει ο Αριστοτέλης στο έργο του «Μετά τα Φυσικά». Ο όρος «τα πάντα είναι νερό» παρουσιάζει διπλή ερμηνεία: (α) Το βασικό υλικό των πάντων είναι το νερό και (β) η γη βρίσκεται πάνω σε νερό. Ορισμένοι μελετητές διακρίνουν μια σπίθα απίστευτης ευφυΐας στη θέση αυτή. Ο Θαλής αντιμετώπισε το τεράστιο και απόμακρο γεγονός με τη βοήθεια μιας οικίας αναλογίας με κορμούς που επιπλέουν. Πρώτον, η αναλογία δίνει το πρώτο παράδειγμα ενός ιδιαίτερου χαρακτηριστικού της προσωκρατικής σκέψης. Από τον

Θαλή και στο εξής η αναλογική σκέψη και το παράδειγμα είναι πολύ συχνά. Οι αναλογίες συχνά ανασύρονται από ταπεινές και

ται από πουθενά αλλού, άρα είναι βασικό χαρακτηριστικό του κόσμου. Υπάρχει μια βάση λογικής στο συλλογισμό αυτό, αν και είναι ιδιαίτερα τρωτός. Ας μη λησμονούμε βέβαια ότι ο Θαλής στην κοσμολογία του είχε λίγους, ασήμαντους προκατόχους, ενώ σε ψυχολογικό επίπεδο απολύτως κανένα προκατόχο.

Η ένσταση για την εγκυρότητα των πηγών έγκειται στο ότι ο Αριστοτέλης δεν είχε άμεση γνώση των λόγων του Θαλή. Η τελική του παρατήρηση, το ότι ο Θαλής θα έπρεπε να βρει κάτι να υποστηρίξει το νερό, ώστε αυτό να υποστηρίξει τη Γη, δείχνει πόσο λίγο κατανοούμε τον τρόπο σκέψης του Θαλή. Αντικείμενο μελέτης και συζήτησης αποτελεί φυσικά το ποια σημεία πράγματι ανήκουν στον Θαλή και ποια είναι προσθήκες του ίδιου του Αριστοτέλη, για να στηρίξει την ίδια του συλλογιστική.

Η φιλοσοφία του Θαλή άσκησε επί-

αντιεπιστημονικές πε-
ριοχές. Υπήρχε μια άποψη αρκετών παλαιότερων ερευνητών που υποστήριζαν πως οι θέσεις αυτές προϋπήρχαν και αποδόθηκαν από τους Περιπατητικούς στον Θαλή. Σε ποια όμως στοιχεία βασίζεται αυτή η πρωτοκαθεδρία του νερού; Στο γεγονός ότι τα ζωντανά όντα απαιτούν την ύπαρξη του νερού για τη συνέχιση της ζωής τους. Επιπλέον, το νερό δεν παράγε-

δραση και ήταν διαδεδομένη και στα Ρωμαϊκά χρόνια, όπως μας επιτρέπει να υποστηρίξουμε και η πραγμάτευση των θέσεων του από τον Κικέρωνα στην πραγματεία του «De Natura Deorum». Εκεί ο Κικέρωνας δίνει μια σύντομη δοξογραφία των θρησκευτικών θέσεων των φιλοσόφων σχετικά με το Θείο από τον Θαλή ως τα χρόνια του ίδιου του Κικέρωνα. Οι θέσεις του

Κικέρωνα εντάσσονται σε ένα πλαίσιο έντασης ανάμεσα στις υφιστάμενες φιλοσοφικές σχολές της εποχής. Από τη μια οι Σκεπτικοί της Ακαδημίας, στους οποίους προσγράφεται και ο Κικέρωνας, παρόλο που εντάσσεται με το δικό του, προσωπικό τρόπο, δέχονται ακόμα και θέσεις άλλων σχολών. Οι περιπατητικοί δείχνουν μια ιδιαίτερη κλίση προς τη ρητορική. Οι στωικοί, οι οποίοι αρχικά είχαν προφανή πρωταρχική θέση στη Ρωμαϊκή θέαση της φιλοσοφίας, αντιμετωπίζουν αντίδραση. Ο Κικέρων αντιτίθεται στη στρυφνότητα και τον δογματισμό των

που παραθέτει. Ο ίδιος βέβαια τυπικώς δεν χρησιμοποιεί δικές του ανακαλύψεις δίχως επεξήγηση. Συχνά εξηγεί το νόημα των όρων, ιδίως όταν τους πρωτοχρησιμοποιεί. Το ελληνικό, το νεόδμητο λατινικό αλφάβητο και η περιρρέουσα ατμόσφαιρα λειτουργούν μαζί ως μια τριών κατευθύνσεων εξηγητική μέθοδος, με ικανοποιητική λειτουργία. Ο Κικέρωνας καταφεύγει σε πολλά τεχνάσματα για να παρουσιάσει μια επιτυχή μετάφραση. Πάντως, όπως οι Λατίνοι της εποχής του, έτσι και ο Κικέρωνας

Λίγοι είναι αυτοί που κατανόησαν τον τρόπο σκέψης του, ενώ οι απόψεις του για το νερό, αποδεικνύονται καθημερινά στη σύγχρονη κοσμοθεωρία.

Στωικών. Οι μεταφράσεις του Κικέρωνα από τα ελληνικά ποικίλουν στην ακρίβειά τους. Όταν μεταφράζει καλά, δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα και ο θαυμασμός κυλάει απρόσκοπτα από το μελάνι των μελετητών. Όταν δεν κατορθώνει όμως αυτό, προκύπτουν δυσχέρειες.

Για αρκετούς λόγους, γλωσσικής κυρίως φύσεως (μεταφορά των αρχαίων ελληνικών στη λατινική) γίνονται από τον Κικέρωνα λάθη στον τομέα της μετάφρασης των φιλοσοφικών κειμένων

αναγκάστηκε να καταφύγει σε διαφορετικούς τρόπους έκφρασης ενός νοήματος. Χαρακτηριστική η σύζευξη Θεού και νου που αποδίδει στη φιλοσοφία του Θαλή, ασυνεπής με τις περισσότερες μαρτυρίες που τοποθετούν τον Μιλήσιο φιλόσοφο στους Υλοζωιστές. Γενικά πάντως οι προσπάθειες του Κικέρωνα οδήγησαν σε ένα τόσο καλό αποτέλεσμα, ώστε αυτό να αποτελέσει σημείο αναφοράς και να επισύρει την κριτική διάθεση των ερευνητών επάνω του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Barnes J., *The Presocratic Philosophers*, London, 1979.
- ☞ Schrodinger E., *Η Φύση και οι Έλληνες*, Αθήνα, 1995.
- ☞ Ρήσης Δ., *Θαλής - Αναξιμανδρος - Αναξιμένης*, Εξάντας, Αθήνα, 1991.
- ☞ Brun J., *Οι Προσωκρατικοί*, Paris, 1968.
- ☞ Βουδούρης Κ., *Προσωκρατική φιλοσοφία*, Αθήνα, 1988.
- ☞ Kirk G.S. - Raven I.G., *The prehistoric Philosophers*, Cambridge, 1975.
- ☞ Βέικος Θ., *Οι Προσωκρατικοί*, Αθήνα, 1988.
- ☞ Τέζας Χ., *Ο Θαλής ο Μιλήσιος και οι αρχές των επιστημών*, Ιωάννινα, 1990.
- ☞ Powell J.G.F., *Cicero the Philosopher, 12 papers*, Oxford, 1995.
- ☞ Pease A.S., *M.Tulii Ciceronis De Natura Deorum*, Cambridge, 1955.
- ☞ Walsh P.G., *The Nature of Gods*, Oxford, 1997.

ΜΕΤΑΛΛΙΟ ΕΞΑΙΡΕΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Υππτος ε.α. Ορθόδοξος Ζωτιάδης

ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΕΞΑΙΡΕΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΩΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΑΜΟΙΒΗΣ

Το Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων (Μ.Ε.Π.) καθιερώθηκε ως πολεμική ηθική αμοιβή με τον Α.Ν. 2646/11-11-1940 «Περί ηθικών αμοιβών δια διακεκριμένας πράξεις» (ΦΕΚ Α' 389/13 Νοε. 1940). Στο κείμενο αυτού του Α.Ν., με τον οποίο επαναπροσδιορίστηκε το σύνολο των πολεμικών ηθικών αμοιβών, αναφέρεται ότι:

«Το Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων απονέμεται δι' εξαιρέτους πράξεις, δια συνεχείς ευδοκίμους υπηρεσίας, δι' εξαιρετικήν ικανότητα περί την διοίκη-

σιν και οργάνωσιν Μονάδος τινος, διά πράξιν αυτοθυσίας διά την ασφάλειαν και τήρησιν της εννόμου τάξεως, διά τους οπωσδήποτε προσεγγκόντας εν τω εσωτερικώ υψίστας και πολυτίμους υπηρεσίας, κατά την διάρκειαν του πολέμου, τους συντελούντας οπωσδήποτε εις την ενίσχυσιν των στρατιωτικών δυνάμεων της Χώρας στρατιωτικούς και ιδιώτας αμφοτέρων των φύλων, ημεδαπούς ή αλλοδαπούς, εις αξιωματικούς και οπλίτας συμμάχου κράτους προσεγγκόντας υψίστας υπηρεσίας, προς ευόδωσιν του Αγώνος».⁽¹⁾

Ως προς τις διατυπώσεις και τον τρόπο υποβολής προτάσεων για την

¹ Προ της καθιερώσεως του Μεταλλίου Εξαιρέτων Πράξεων απονεμόταν για αντίστοιχες πράξεις μετάλλιο Στρατιωτικής Αξίας το οποίο όμως δεν ήταν αμιγώς πολεμικό μετάλλιο.

απονομή του Μ.Ε.Π. ορίστηκε ότι: Προκειμένου περί στρατιωτικών γενικώς, απαιτείται διαμνημόνευση στην Ημερήσια Διαταγή της Μονάδος του προτεινομένου, μαζί με πρόταση που υποβάλλεται ιεραρχικά, επί της οποίας όλες οι προϊστάμενες Αρχές πρέπει να εκφέρουν τη γνώμη τους, προκειμένου δε περί μη στρατιωτικών, απαιτείται πρόταση Στρατιωτικής ή Διοικητικής Αρχής που υποβάλλεται ιεραρχικά στα αρμόδια Υπουργεία.

Το Μ.Ε.Π. περιλαμβάνει μία και μόνη τάξη και απονέμεται δια Β. Διατάγματος με πρόταση του αρμόδιου Υπουργού, συνοδεύεται δε από δίπλωμα που το υπογράφει ο Υπουργός, επί του οποίου αναγράφεται η στην Ημερήσια Διαταγή μνεία του τιμώμενου στρατιωτικού ή η πρόταση της αρμοδίας Αρχής για τους μη στρατιωτικούς. Με τον Α.Ν. 2646/1940 καθορίστηκε επίσης ότι ως μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων, θα απονέμεται το ήδη μετάλλιο Στρατιωτικής Αξίας, επί της ταινίας του οποίου θα φέρεται χάλκινη διεμβολή με αναγραφή του έτους 1940.

ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΑΝ Ή ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΑΝ ΤΟΝ Α.Ν. 2646/1940

→ Με τον Α.Ν. 2746/29-12-1940, επεκτάθηκε ο Α.Ν. 2646/1940 «περί ηθικών αμοιβών δια διακεκριμένας πράξεις», στο Β. Ναυτικό και την Β. Αεροπορία.

→ Με το Ν. Δγμα 871/4-12-1941 «Περί τροποποίησης και συμπλήρωσης των περί απονομής ηθικών αμοιβών των στρατιωτικών διατάξεων» (ΦΕΚ Α' 452/27 Δεκεμβρίου 1941), καθορίστηκε ότι για κάθε νεότερη πράξη άξια όμοιας ηθικής αμοιβής, του πρότερον τιμηθέντος δια Μ.Ε.Π., υποβάλλεται εκ νέου ιεραρχικά πρόταση και ακολουθεί η έκδοση νέου επ' αυτής Β. Δγματος. Σε κάθε πρόσθετη απονομή του Μ.Ε.Π. οι τιμηθέντες προσαρτούν στο μέσο της ταινίας που φέρει το μετάλλιο, στέμμα αργυροποϊκίλτο διαμέτρου 5 χιλ.

Τα περισσότερα του ενός στέμματα, φέρονται οριζοντίως επί της ταινίας του μεταλλίου, ενώ προσάρτηση περισ-

σοτέρων των τριών στεμμάτων επί της ταινίας δεν επιτρέπεται.

→ Με τον Ν.107/25 Ιανουαρίου 1945 «περί ηθικών αμοιβών Αεροπορίας», (ΦΕΚ 18/27 Ιανουαρίου 1945), επαναπροσδιορίστηκαν όλες οι ηθικές αμοιβές της Πολεμικής Αεροπορίας και καθορίστηκε ότι ειδικώς για τη δράση του προσωπικού της Αεροπορίας στη Μέση Ανατολή, δεν ισχύουν οι Αν. Νόμοι 2646/11-11-1940 και 2746/29-12-1940. Αυτός ο Νόμος είχε ως συνέπεια να μην απονεμηθούν Αριστεία Ανδρείας, Πολεμικοί Σταυροί και Μετάλλια Εξαιρέτων Πράξεων στο προσωπικό της Αεροπορίας που έδρασε στις επιχειρήσεις της Β. Αφρικής και της Ιταλίας την περίοδο 1941-1945.

→ Με τον Α.Ν. 805/31-12-1945 «περί αυθεντικής ερμηνείας» του Α.Ν. 2646/1940, «περί ηθικών αμοιβών για διακεκριμένες πράξεις», διευκρινίστηκε ότι: Η αληθής έννοια των διατάξεων του Α.Ν. 2646/1940, είναι ότι δια του Νόμου τούτου δεν καταργήθηκαν οι προ αυτού ισχύουσες διατάξεις που αφορούν στο μέταλλο Στρατιωτικής Αξίας, το οποίο εξακολουθεί να απονέμεται σε ειρηνική περίοδο, ενώ το αντίστοιχο αυτού μέταλλο Εξαιρέτων Πράξεων που καθιερώθηκε με τον Α.Ν. 2646/1940, απονέμεται μόνο σε πολεμική περίοδο ή σε ειρηνική, για πράξεις όμως που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου.

ΤΥΠΟΙ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΕΞΑΙΡΕΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ 1940

Το Μ.Ε.Π. με τη μορφή που καθορίστηκε με τον Α.Ν. 2646/1940 (δηλαδή μέταλλο Στρατιωτικής Αξίας με αναγρα-

φή του έτους 1940) χορηγήθηκε μέχρι το τέλος Ιανουαρίου 1951. Η χορήγηση του σε τιμηθέντες του Στρατού Ξηράς ανεστάλη με Δγή της 29^{ης} Ιανουαρίου 1951, προκειμένου να εφοδιαστεί η υπηρεσία με μετάλλια και διπλώματα του καθιερωθέντος με βασιλική επιταγή νέου τύπου μεταλλίου Εξαιρέτων πράξεων. Η ίδια διαταγή ανέφερε επίσης ότι μελλοντικά θα καθορισθεί το ζήτημα του εφοδιασμού των ήδη κατεχόντων Μ.Ε.Π. δια νέου τοιούτου και επιστροφής του παλαιού.

Το νέου τύπου Μ.Ε.Π. 1940, κατασκευασμένο από χαλκό, ήταν εστεμμένος Ελληνικός Σταυρός περιβαλλόμενος από δάφνινο στεφάνι με δύο διασταυρωμένα ξίφη στο κέντρο του, που είχαν τις λαβές τους προς τα κάτω. Στη μέση του Σταυρού υπήρχε εστεμμένο μονόγραμμα του Βασιλέως Γεωργίου Β'. Στην πίσω όψη του μεταλλίου υπήρχε ανάγλυφη η χρονολογία 1940. Η ταινία του νέου τύπου μεταλλίου ήταν κίτρινη με δύο ερυθρές λωρίδες στα πλάγια πλάτους 5 χιλ.

Πρώτος κατασκευαστής του Β' τύπου Μ.Ε.Π. 1940 ήταν ο Αγγλικός οίκος SPINK & SON LTD. Το σχέδιο του στέμματος των μεταλλίων κατασκευής SPINK ήταν αγγλικού τύπου και η ταινία τους όμοια με την ταινία του μεταλλίου Στρατιωτικής Αξίας.

Στη συνέχεια χωρίς να αλλάξει ο τύπος του στέμματος αλλά με την κανονική ταινία κατασκευάστηκαν Μ.Ε.Π. 1940 Β' τύπου από τουλάχιστον 5 Έλληνες κατασκευαστές.

Δεν είναι απόλυτα εξακριβωμένο πότε έγιναν και σε ποιο ποσοστό αντικαταστάσεις των Μ.Ε.Π. παλαιού τύπου με αυτά του νέου τύπου.

ΑΠΟΝΟΜΕΣ ΜΕΤΑΛΛΙΩΝ ΕΞΑΙΡΕΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ 1940

Μετάλλια Εξαιρέτων Πράξεων 1940 απονεμήθηκαν σε Έλληνες και ξένους στρατιωτικούς και ιδιώτες, αμφοτέρων των φύλων, που πραγματοποίησαν διακεκριμένες πράξεις ή προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες, κατά την περίοδο του Ελληνοϊταλικού και Ελληνογερμανικού πολέμου 1940-41, την περίοδο 1941-45 (Εθνική Αντίσταση - επιχειρήσεις Μ. Ανατολής), την περίοδο του Εμφύλιου πολέμου 1946-49 και την περίοδο του πολέμου της Κορέας, στον οποίο η Ελλάδα συμμετείχε με το Εκ.Σ.Ε. και το 13^ο Σμήνος Μεταφορών².

ΜΕΤΑΛΛΙΟ ΕΞΑΙΡΕΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ 1974

Με το Ν. Δγμα 376/6-4-1974 «Περί Στρατιωτικών Μεταλλίων» (ΦΕΚ Α' 98/9 Απριλίου 1974), καθορίστηκαν εκ νέου όλες οι κατηγορίες των πολεμικών και μη πολεμικών στρατιωτικών μεταλλίων και οι προϋποθέσεις και διαδικασίες απονομής τους. Σκοπός αυτού του Ν. Δγματος ήταν να καθιερωθεί νέος τύπος στρατιωτικών μεταλλίων, χωρίς στέμματα και βασιλικά μονογράμματα, καθόσον από τον Ιούνιο

του 1973 είχε καταργηθεί το πολίτευμα της βασιλευσμένης Δημοκρατίας.

Ως πολεμικά μετάλλια³ καθορίστηκαν τα εξής: Αριστείο Ανδραγαθίας, Αριστείο Ανδρείας, Πολεμικός Σταυρός, Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων και Αναμνηστικό Μετάλλιο. Η σειρά με την οποία αναφέρονται εκφράζει και την ιεραρχική τους τάξη.

Για το Μ.Ε.Π. ορίστηκε ότι «απονέμεται δι' εξαιρέτους πράξεις και δι' εξαιρετικήν ικανότητα περί την διοίκεισιν και οργανώσιν Μονάδος επί του πεδίου της μάχης ή οπουδήποτε, κατά την διεξαγωγήν διατεταγμένης πολεμικής ενεργείας».

Η απονομή πραγματοποιείται δια Π. Δγματος εκδιδόμενου με πρόταση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, βάσει προτάσεων που υποβάλλονται σ' αυτόν ιεραρχικά.

Σε καιρό πολέμου, δύνανται να εξουσιοδοτούνται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ο Αρχηγός των Ε.Δ. και οι Αρχηγοί των Κλάδων, να απονέμουν εν ονόματι τούτου τον Πολεμικό Σταυρό και το Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων αντίστοιχα, της απονομής όμως αυτής κυρουμένης εκ των υστέρων δια Π. Δγματος. Ο αριθμός των απονεμομένων Μ.Ε.Π. τυγχάνει απεριόριστος.

Με το Ν. Δγμα 376/74 δεν καθορίστηκε ο τύπος των πολεμικών μεταλλίων,

² Εις τους μέχρι τις 24-9-51 επαναπαρισθέντες μαχητές του Εκ.Σ.Ε. και του 13ου Σμήνου Μεταφορών, απονεμήθηκαν σε επίσημη τελετή από τον Βασιλιά Παύλο, για μεν τους τραυματίες, Πολεμικός Σταυρός Γ' τάξεως, για δε τους υπολοίπους, Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων. Κατόπιν όμως της καθιέρωσης κοινού μεταλλίου των Ηνωμένων Εθνών ως τιμητικής διάκρισης για τους συμμετέχοντες στις επιχειρήσεις της Κορέας, εκδόθηκε Δγή με την οποία η απονομή των πολεμικών ηθικών αμοιβών στους μαχητές της Κορέας περιορίστηκε μόνο στις περιπτώσεις που προβλέπονταν από τον Α.Ν. 2646/1940, αναλόγως της δράσεως εκάστου, προκειμένου να μη μετατραπούν τα πολεμικά μετάλλια εις αναμνηστικά, λόγω της αθρόας απονομής τους.

³ Σύμφωνα με το Ν.Δ. 376/74, τα πολεμικά μετάλλια απονέμονται μόνον εν καιρώ πολέμου ή εις περιπτώσεις κατά τις οποίες στρατιωτικοί εντάσσονται με εντολή της Ελληνικής Κυβερνήσεως, σε Μονάδες με πολεμική δράση εκτός της Επικρατείας. Εκτός των στρατιωτικών δύνανται να απονεμηθούν επίσης σε Αξκούς, Ανθυπασπιστές και Οπλίτες των Σωμάτων Ασφαλείας, του Λιμενικού Σώματος και του Πυροσβεστικού Σώματος, διατιθεμένους στις Ενόπλους Δυνάμεις ή τελούντες υπό τον επιχειρησιακόν έλεγχο τούτων. Επίσης δύνανται να απονεμηθούν σε στρατιωτικούς ξένων κρατών μετάσχοντες σε κοινές επιχειρήσεις μεθ' Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και σε ιδιώτες Έλληνες ή αλλοδαπούς που συνέβαλαν κατά τρόπον αποφασιστικό διά πράξεων ηρωισμού ή αυτοθυσίας στην ευόδωσιν των πολεμικών επιχειρήσεων ή προσέφεραν ύψιστες και πολύτιμες υπηρεσίες προς τις Ενόπλους Δυνάμεις.

ταινιών και διπλωμάτων. Αυτό ρυθμίστηκε δια Π. Δγματος το οποίο εκδόθηκε το έτος 2003.

ΑΝΕΠΙΣΗΜΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΕΞΑΙΡΕΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ 1974

Τον Μάιο του 1985, κατασκευάστηκαν ανεπίσημα με εντολή του ΑΝ.Υ.ΕΘ. Α για το ΓΕΣ και το ΓΕΑ από τη βιοτεχνία του Γ. Αναγνωστόπουλου σε μικρό αριθμό τεμαχίων, χρυσά Αριστεία Ανδρείας, Πολεμικοί Σταυροί Α΄ τάξεως και μετάλλια Εξαιρέτων Πράξεων⁴, με διακριτικά της Ελληνικής Δημοκρατίας και τυπώθηκαν από το ΤΥΕΣ αντίστοιχα διπλώματα. Αργότερα κατασκευάστηκαν και από το 301 Ε.Β. για το ΓΕΣ, μετάλλια Εξαιρέτων Πράξεων του ίδιου τύπου.

Με πρότυπο τα ανεπίσημα αυτά μετάλλια, στα τέλη του 1985 έγιναν ενέργειες από ΓΕΕΘΑ/1^η ΜΕΟ για την έκδοση Π. Δγματος που αφορούσε στην περιγραφή, τον τύπο μεταλλίων και ταινιών, καθώς και των διπλωμάτων, όλων των τάξεων των τριών ως άνω πολεμικών μεταλλίων, αλλά δεν κατέληξαν σε θετικό αποτέλεσμα και το θέμα παρέμεινε σε εκκρεμότητα για τα επόμενα 17 χρόνια.

ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΜΕΤΑΛΛΙΟΥ ΕΞΑΙΡΕΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ 1974

Ο τύπος, η περιγραφή και η διαδικασία απονομής πολεμικών στρατιωτικών μεταλλίων και των αντιστοιχών διπλωμά-

των, καθορίστηκαν τελικά με το Π. Δγμα 159/17 Μαρτίου 2003 (ΦΕΚ Α΄ 128/29 Μαΐου 2003). Στο άρθρο 4 αυτού του Π. Δγματος αναφέρεται για το Μ.Ε.Π.:

→ Το Μετάλλιο αυτό αποτελείται από Σταυρό που περιβάλλεται από συμπαγές στεφάνι δάφνης και κατασκευάζεται από κράμα χαλκού.

→ Τα τέσσερα άκρα των βραχιόνων του Σταυρού είναι πεπλατυσμένα και εξέχουν από το στεφάνι της δάφνης. Ενδιάμεσα στους βραχιόνες του Σταυρού υπάρχουν δύο ξίφη τοποθετημένα χιαστί με τη λαβή προς τα κάτω. Στη μπροστινή όψη και το μέσον, απεικονίζεται εξώγλυφα το έμβλημα του ΓΕΕΘΑ. Στο πάνω μέρος του Σταυρού προσαρτάται με άρθρωση, εθνόσημο διπλής όψεως, διαμέτρου 15 χιλ. και πάνω από αυτό, κινητός δακτύλιος ίδιου κράματος και χρώματος με του μεταλλίου. Στην πίσω όψη και οριζόντια, αναγράφονται εξώγλυφα οι λέξεις «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ».

→ Η ταινία του Μεταλλίου είναι από μεταξωτό ύφασμα κυματιστό, πλάτους 35 χιλ. και φέρει διαδοχικά πέντε λωρίδες εκ των οποίων η πρώτη και πέμπτη έχουν χρώμα βαθύ κίτρινο και πλάτος 5 χιλ., η δεύτερη και τέταρτη έχουν βαθύ κόκκινο και επίσης πλάτος 5 χιλ., ενώ η τρίτη και κεντρική βαθύ κίτρινο και πλάτος 15 χιλ.

Με τα χαρακτηριστικά που αναφέρονται παραπάνω κατασκευάστηκε το έτος 2003 ο οριστικός τύπος του Μεταλλίου Εξαιρέτων Πράξεων 1974 που ισχύει μέχρι σήμερα.

⁴ Ένας πολύ μικρός αριθμός μεταλλίων Εξαιρέτων Πράξεων του ανεπίσημου τύπου (που κατασκευάστηκαν το 1985) χορηγήθηκε αναδρομικά σε έλληνες και ξένους στρατιωτικούς που είχαν τιμηθεί κατά την πολεμική περίοδο 1940-1949 με απονομή Μ.Ε.Π. αλλά δεν είχαν παραλάβει το μετάλλιο.

**Μετάλλια Εξαιρέτων Πράξεων 1940
Α΄ τύπου**

Είναι μετάλλια Στρατιωτικής Αξίας 1916-17, διαφορετικών κατασκευαστών, τα οποία φέρουν επί της ταινίας τους διεμβολή που αναγράφει το έτος 1940. Τα στέμματα επί της ταινίας του πρώτου μεταλλίου δεικνύουν πρόσθετες απονομές.

**Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων 1940
Β΄ τύπου κατασκευής Sprink**

Πρόσθια και οπίσθια όψη. Έχει ταινία μεταλλίου Στρατιωτικής Αξίας.

**Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων 1940
Β' τύπου**

Πρόσθια και οπίσθια όψη.
Το στέμμα επί της ταινίας δεικνύει πρόσθετη απονομή.
Κατασκευάστηκε από το Εργαστήριο Μεταλλικών Ειδών (Ε.Μ.Ε.) του Σπυρίδωνος Αναγνωστόπουλου.

**Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων 1940
Β' τύπου**

Πρόσθια και οπίσθια όψη. Κατασκευάστηκε από τον οίκο Αφοί ΚΕΛΑΪΔΗ.

**Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων
1974, μεταβατική μορφή**

Απεικονίζονται οι δύο όψεις του μεταλλίου. Κατασκευάστηκε το έτος 1985 από τη ΣΜΑΛΤΑ Α.Ε.

Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων 1974, μεταβατική μορφή.
Απεικονίζονται οι δύο όψεις του μεταλλίου. Κατασκευάστηκε από το 301 Ε.Β. μετά το 1985.

Μετάλλιο Εξαιρέτων Πράξεων 1974, οριστική μορφή.
Απεικονίζονται οι δύο όψεις του μεταλλίου. Κατασκευάστηκε το έτος 2003. Αυτό το μετάλλιο ισχύει σήμερα.

Δίπλωμα απονομής Μεταλλίου Εξαιρέτων Πράξεων 1940 Α' τύπου.

Δίπλωμα απονομής Μεταλλίου Εξαιρέτων Πράξεων 1940 Β' τύπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ ΓΕΣ/3° ΕΓ (1963) Ηθικά Αμοιβαί. Στρατιωτικός Κανονισμός 110-1, Αθήνα.
- ☞ Πολεμικό Μουσείο (1991) Τάγματα Αριστείας και Στρατιωτικά Μετάλλια της Ελλάδος (Επιμέλεια: Γεώργιος Μπελδέκος), Αθήνα.
- ☞ Παγία Διαταγή ΓΕΣ 4-40/1983 «Για τη διαδικασία απονομής των Ηθικών Αμοιβών και τον τρόπο που φέρονται τα Παράσημα - Μετάλλια».
- ☞ Παγία Διαταγή ΓΕΣ 4-40/1998 «Περί Ηθικών Αμοιβών».

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Η ΘΑΝΑΤΟΣ

«Στρατιπέ, η Διοίκηση σας
απονέμει τον βαθμό του Αρχι-
στρατιπού της Ρούμελης και σας
αναθέτει την εκστρατεία δια την
σωτηρίαν της χώρας. Σεις Ίνωρι-
ζέτε τί θα πράξετε. Να δείξετε
και αύτις την πολεμικήν αρετήν
σας, να παρασθίσετε τον κίνδυνον
του έθνους εις τους λοιπούς
στρατιπούς και να εκστρατεύσετε
όσον τάχος εις την Ανατολικήν
Ελλάδα, δια να συνδράμείτε τους
κινδυνεύοντας αδελφούς. Η Κυ-
βέρνησις θα σας εφοδιάση με
τυριτόβολα και τροφάς.

Ο θεός μαζί σας».

Πριν από εκατόν ογδόντα ένα χρόνια, από 18 μέχρι 24 Νοεμβρίου 1826, στην Αράχωβα της Βοιωτίας, συντελέσθηκε ένα από τα κορυφαία και καθοριστικής σημασίας ιστορικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, για την μετέπειτα πορεία του Αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας.

Ο αετός της Ρούμελης, στρατηγός Γεώργιος Καραϊσκάκης, υπήρξε επικεφαλής πολλών εμπειροπόλεμων οπλαρχηγών και ανδρείων αγωνιστών της επαναστατημένης Ρούμελης κυρίως, αλλά και άλλων περιοχών της Ελλάδος και τμήματος ενισχύσεως από περίπου 300 Αραχωβίτες. Ήταν αυτός που κατανίκησε και σχεδόν εξολόθρευσε εκστρατευτικό σώμα περίπου 2.000 Οθωμανών, το οποίο με Αρχηγό τον Μουστάμπεη Κιαφεζέζη, μετά από αποτυχημένες επιθετικές ενέργειες εναντίον των ελληνικών τμημάτων προστασίας της Αράχωβας, εξαναγκάσθηκε σε άμυνα στα πρώτα υψώματα στη βόρεια πλευρά της. Εκεί, η τοποθεσία ήταν περιορισμένης εδαφικής εκτάσεως στην οποία ήταν σχετικώς δύσκολη η διεξαγωγή αποτελεσματικού αμυντικού αγώνα.

Η περιλαμψη νίκη των Ελλήνων εναντίον των Οθωμανών αποδόθηκε στη σω-

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΡΑΧΩΒΑΣ

18-24 Νοεμβρίου
1826

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Υπτγος ε.α. Δημήτριος Ι. Παλαιολόγος,
πρώην Δντής της ΔΙΣ,

πρώην Καθηγητής Στρατιωτικής Ιστορίας της ΣΣΕ

τήρια επέμβαση του υπέρτατου Στρατηλάτη Αγίου Γεωργίου, ο οποίος, με τον άγριο άνεμο (τον Κατεβατό, κατά την τοπική ονομασία), την ξαφνική χιονοθύελλα και το δριμύ ψύχος, συνέδραμε τους Έλληνες στη φονική καταδίωξη της εχθρικής δυνάμεως, στα αφιλόξενα υψώματα και στις απόκρημνες χαράδρες του Παρνασσού¹.

Τα ηρωικά γεγονότα εκείνων των ημερών έμειναν για πάντα ζωντανά στα χείλη και στις καρδιές των Αραχωβιτών, συνδέθηκαν με την ολόθερμη πίστη στην προστατευτική παρουσία του Τροπαιοφόρου Αγίου Γεωργίου και ενσωματώθηκαν,

στην πραγματοποιούμενη από παλιά στην Αράχωβα λαμπρή θρησκευτική εορτή του Αγίου, το περίφημο πανηγυράκι, προσδίδοντας σε αυτό από τότε και έντονο εθνικό χαρακτήρα².

Η εξιστόρηση της μάχης της Αράχωβας επιχειρείται από χρέος ιερό, ως ελάχιστο μνημόσυνο ευγνωμοσύνης και τιμής προς τον Αρχιστράτηγο της Ρούμελης, Γεώργιο Καραϊσκάκη, και τους ηρωικούς μαχητές συμπολεμιστές του, οπλαρχηγούς και απλούς αγωνιστές, για την προσφορά τους στη σκλαβωμένη και σκληρώς δοκιμαζόμενη πατρίδα.

¹ Γ. Τσεβιάς, Ιστορία των Θηβών και της Βοιωτίας, Η Μάχη της Αράχωβας, Αθήναι 1928, σελ. 220.

«Την νύκτα της 22ας Νοεμβρίου εκ του τουρκικού οχυρώματος ηκούσθησαν πολλοί πυροβολισμοί, ους οι Έλληνες απέδωκαν εις στρατηγήματα των Τούρκων. Βραδύτερον έμαθον παρ' αιχαμαλώτου Τούρκου, ότι την νύκτα ταύτην οι Τούρκοι είδον ιππέα διατρέχοντα τας τάξεις των, επιβαίνοντα λευκού ίππου και κατ' αυτού επυροβόλουν. Οι Έλληνες επίστευσαν, ότι ήτο ο Άγιος Γεώργιος προστάτης του αρχηγού των».

² Ε. Νικολουδάκης κ. Κ. Λούσκου, Η Μάχη της Αράχωβας κ.λπ., Έκδοση Δήμου Αράχωβας, Νοεμ. 2000, σελ. 5.

ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Μετά την ηρωική έξοδο και την πτώση του Μεσολογγίου στις 10 Απριλίου 1826, η Ελληνική Επανάσταση φάνηκε να σβήνει. Ο αγώνας των Ελλήνων περιορίστηκε κυρίως στην Αθήνα και στο Παλαμήδι της Πελοποννήσου. Ο Ρεσίτ Μεχμέτ πασάς Κιουταχής κήρυξε αμνηστία και οι Έλληνες έδειξαν ότι τη δέχονται, εξαιτίας των δυσμενών συνθηκών, οι οποίες είχαν διαμορφωθεί. Πράγματι, η πορεία της Επανάστασης βρισκόταν σε κρίσιμη φάση. Το μέγεθος του κινδύνου φαίνεται στην επιστολή του Καραϊσκάκη προς τον Πρωθυπουργό Ανδρέα Ζαΐμη, στην οποία επισημαίνει: «... Η Ελλάς προσκυνεί και πάσχισον δια την κοινήν σωτηρίαν...».

Η Ελληνική Κυβέρνηση, τον Ιούλιο του 1826, σε αλληπάλληλες συνεδριάσεις στο Μπούρτζι του Ναυπλίου, ύστερα από πολλές συζητήσεις και διασταγμούς, πιεζόμενη από την κατάσταση η οποία είχε διαμορφωθεί, προσκαλεί στο Ναύπλιο τον Καραϊσκάκη

και αποφασίζει τον διορισμό του ως Αρχιστρατήγου της Ρούμελης, με αποστολή να ξεσηκώσει και πάλι τους επαναστατημένους Έλληνες εναντίον του Οθωμανού δυνάστη. Στην τελευταία συνεδρίαση, ο Πρωθυπουργός απευθυνόμενος προς τον Αρχιστράτηγο, εμφανώς συγκινημένος καταλήγει: «Στρατηγέ, η Διοίκηση σας απονέμει τον βαθμό του Αρχιστρατήγου της Ρούμελης και σας αναθέτει την εκστρατεία δια την σωτηρίαν της χώρας. Σεις γνωρίζετε τι θα πράξετε. Να δείξετε και αύθις την πολεμικήν αρετήν σας, να παραστήσετε τον κίνδυνον του έθνους εις τους λοιπούς στρατηγούς και να εκστρατεύσετε όσον τάχος εις την Ανατολικήν Ελλάδα, δια να συνδράμετε τους κινδυνεύοντας αδελφούς. Η Κυβέρνησις θα σας εφοδιάση με πυρροβόλα και τροφάς. Ο Θεός μαζί σας»³.

Έτσι, ο Καραϊσκάκης, διορισμένος πλέον Αρχιστράτηγος της Ρούμελης, αφού ενίσχυσε το εκστρατευτικό σώμα του με έμπειρους οπλαρχηγούς και με τα τμήματά

³ Τ. Λάππας, Καραϊσκάκης ο Γιος της Καλογριάς, Εκδ. Ατλαντίς - Μ. Πεχλιβανίδης & Σια, Αθήναι, σελ. 78-79.

τους, στις 25 Οκτωβρίου 1826, αναχωρεί από την Αθήνα. Προελαύνοντας στην περιφέρεια της Λιβαδειάς έδωσε μάχες σε διάφορα μέρη, προσβάλλοντας τις τοπικές εχθρικές φρουρές, και, αφού εγκατέστησε τμήματα των 100 και 60 αγωνιστών αντιστοίχως, στις Μονές Οσίου Σεραφείμ στο Δομπό και Οσίου Λουκά στο Στείρι, για την ασφάλειά τους, προωθήθηκε και, στις 17 Νοεμβρίου, στρατοπέδευσε στο Δίστομο.

Στο μεταξύ, κατά τη διάρκεια της προελάσεως, ενισχύθηκε με το σώμα των Σουλω-

τών, το οποίο στρατοπέδευε στην περιοχή της Θήβας και με το σώμα του Αλέξη Γαρδικιώτη Γρίβα στο Δίστομο. Την ίδια περίοδο, οι ισχυρές οθωμανικές δυνάμεις, οι οποίες έλεγχαν την περιφέρεια της Λιβαδειάς, με Αρχηγό τον Μουστάμπεη, αφού ασφάλισαν τις αποθήκες εφοδιασμού τους στην Αταλάντη, κατευθύνθηκαν στη Λιβαδειά και στις 17 Νοεμβρίου στρατοπέδευσαν στην περιοχή της Δαύλειας. Οι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι διανυκτέρευσαν στη Μονή της Αγίας Ιερουσαλήμ, δυτικώς της Δαύλειας.

ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΜΟΥΣΤΑΜΠΕΗ⁴

Τις βραδυνές ώρες της 17^{ης} Νοεμβρίου 1826, στο Στρατηγείο στο Δίστομο, ένας στρατιώτης της εμπροσθοφυλακής παρουσιάστηκε στον Αρχιστράτηγο και του ανέφερε ότι ένας Μοναχός⁵ προσήλθε στο στρατόπεδο και θέλει κατεπειγόντως να τον δει προσωπικώς και ιδιαιτέρως. Ο Καραϊσκάκης τον δέχθηκε και μεταξύ τους έγινε περίπου ο εξής διάλογος:

«Είμαι ανηψιός και υποτακτικός του ηγουμένου της Μονής Αγίας Ιερουσαλήμ κοντά στη Δαύλεια. Ο ηγούμενος με έστειλε να σου φανερώσω, ότι στη Μονή βρίσκονται ο Κεχαγιάμπεη του Κιουταχή και ο Μουστάμπεη με 2.500-3.000 Οθωμανούς, οι οποίοι σταθμεύουν στη Δαύλεια και σε άλλα χωριά της περιοχής. Αύριο το πρωί σκοπεύουν να περάσουν από την Αράχωβα, με προορισμό την Άμφισσα, για να λύσουν την πολιορκία των δικών τους, οι οποίοι είναι κλεισμέ-

νοι στο Φρούριο» ανέφερε ο Μοναχός.

«Πώς έμαθε το σχέδιο ο ηγούμενος και πώς βεβαιώθηκε, ότι αυτό πρόκειται να κάμουν και μάλιστα αύριο;» τον ρώτησε ο Καραϊσκάκης.

«Ένας υποτακτικός, γνώστης της τουρκικής γλώσσας, ο οποίος εξυπηρετούσε τους αρχηγούς στην τραπεζαρία, άκουσε το σχέδιο του Μουστάμπεη, ο οποίος το ανέπτυσε στον Κεχαγιάμπεη και το ανέφερε στον ηγούμενο» του απάντησε ο Μοναχός.

«Για εμάς γνωρίζουν που βρισκόμαστε;» τον ξαναρώτησε.

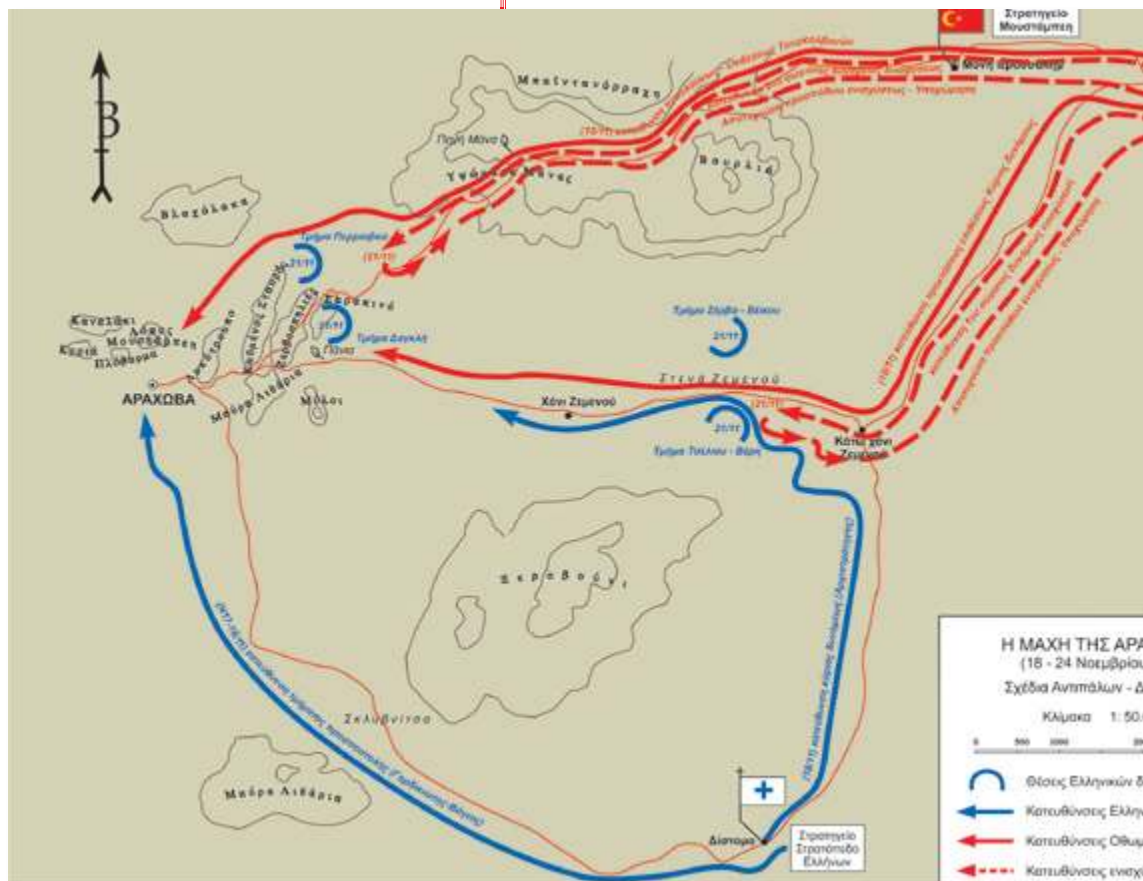
«Νομίζουν, ότι είστε ακόμα στη Δομβραίνα, όπως τους βεβαίωσε και ο ηγούμενος, αν και γνώριζε, ότι έχετε φθάσει εδώ» του απάντησε.

Και ο Αρχιστράτηγος έκλεισε τη συζήτηση, λέγοντας: «Να επιστρέψεις στο Μοναστήρι και να μεταφέρεις τις ευχαριστίες μου στον ηγούμενο. Να του πεις να ορίσει ευχές και παρακλήσεις για εμάς και για τον αγώνα που κάνουμε για την πίστη και την πατρίδα».

⁴ Δ. Αινιάν, Άπαντα Απομνημονεύματα και Γ. Χαρίτος, Η Μάχη της Αράχωβας κ.λπ., Εκδ. Δήμου Αράχωβας, Αθήναι 2001, σελ 21-23 (Η μορφή αυτή του διαλόγου βασίστηκε στην αφήγηση του Δ. Αινιάνος).

⁵ Ο απεσταλμένος του ηγούμενου της Μονής Αγίας Ιερουσαλήμ ήταν ο Αραχωβίτης Μοναχός Παφνούτιος Χαρίτος.

ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ

Το Σχέδιο των Οθωμανών

Το Γενικό Σχέδιο των Οθωμανών προέβλεπε, σε πρώτη περίοδο, την εξουδετέρωση κάθε εστίας αντιστάσεως στη Ρούμελη και την εξασφάλιση του ελέγχου της περιοχής και, σε δεύτερη περίοδο, την ολοκλήρωση καταλήψεως της Πελοποννήσου.

Ειδικότερα, ο Μουστάμπεης, αφού ενισχύθηκε με ικανή δύναμη υπό τον Κεχαγιάμπεη, υπαρχηγό του Κιουταχή, και με συνολική δύναμη 2.000 περίπου ανδρών (Πεζικό 1.700 και Ιππικό 300), προ-

ελαύνοντας διαμέσου της Αράχωβας, θα επιχειρούσε να λύσει την πολιορκία του Φρουρίου της Άμφισσας και να προσβάλει το σώμα του Αλέξη Γαρδικιώτη Γρίβα, το οποίο στρατοπέδευε στο Δίστομο.

Για την υλοποίηση της πρώτης περιόδου σχεδίασε να καταλάβει την Αράχωβα και να εξασφαλίσει τον έλεγχο σε όλη τη, στρατηγικής σημασίας, περιοχή, ενεργώντας από το πρωί της 18^{ης} Νοεμβρίου 1826, ως εξής:

➔ Με τμήμα 500 Τουρκαλβανών στην κατεύθυνση Μονή Αγίας Ιερουσα-

λήμ - υψώματα Μάνας προς Αράχωβα.

→ Με την κύρια δύναμη, διαμέσου του Στενού Ζεμενού προς Αράχωβα.

→ Σε περίπτωση αντιστάσεως στο Στενό Ζεμενού από ελληνικά τμήματα, η δύναμη η οποία θα φθάσει νωρίτερα στην Αράχωβα, να στραφεί προς το Ζεμενό, προκειμένου να συνδράμει την κύρια δύναμη, προσβάλλοντας από τα νότια τα εκεί ελληνικά τμήματα.

Το Σχέδιο των Ελλήνων

Το Γενικό Σχέδιο των Ελλήνων, με πρόταση του Καραϊσκάκη και έγκριση της Ελληνικής Κυβερνήσεως και των οπλαρχηγών, προέβλεπε εκστρατεία στη Ρούμελη, για αναζωπύρωση της Επανάστασεως και πρόκληση αντιπερισπασμού, προκειμένου να ανακουφισθούν οι πολιορκούμενοι στην Ακρόπολη της Αθήνας, αφού ο Κιουταχής θα εξαναγκαζόταν να αποσπάσει δυνάμεις από την Αθήνα, για να ενισχύσει τα στρατεύματα στη Ρούμελη.

Ειδικότερα, ο Καραϊσκάκης, με συνολική δύναμη 4.000 περίπου ανδρών, αποφάσισε και σχεδίασε, να ενεργήσει από τη νύχτα της 17^{ης} (ξημέρωμα 18^{ης}) Νοεμβρίου, θέτοντας σε εφαρμογή τα εξής:

→ Αμυντική εγκατάσταση στην Αράχωβα, με προαποστολή τμήματος 500 ανδρών, με επικεφαλής τους Οπλαρχηγούς Αλέξη Γαρδικιώτη Γρίβα και Γεώργιο Βάγια, για την απαγόρευση των κατευθύνσεων των οθωμανικών δυνάμεων (υψώματα Μάνας - Αράχωβα και Στενό Ζεμενού - Αράχωβα) και την απόκρουση εχθρικής επιθέσεως.

→ Εγκατάσταση μικρών τμημάτων, μετά την άφιξη του τμήματος προαποστολής στην Αράχωβα, ως φυλακίων προφυλακών μάχης, σε κατάλληλα σημεία στα

δρομολόγια των ίδιων κατευθύνσεων, έγκαιρης προειδοποιήσεως των αμυνομένων, για την προώθηση και επιθετική ενέργεια των εχθρικών δυνάμεων προς την Αράχωβα.

→ Ενίσχυση των αμυνομένων (Γαρδικιώτη και Βάγια) με τμήμα 400 ανδρών, με επικεφαλής τον Οπλαρχηγό Χριστόδουλο Χατζηπέτρο, το οποίο να αναχωρήσει από το στρατόπεδο του Διστόμου, για την Αράχωβα με την ανατολή του ηλίου.

→ Εγκατάσταση σκοπών (καραούλια) σε εμφανή σημεία, κατά μήκος των δρομολογίων Δίστομο - Σκληβνίτσα - Αράχωβα και Στενό Ζεμενού - Αράχωβα, έγκαιρης προειδοποιήσεως του Αρχιστρατήγου, με συνθηματικούς πυροβολισμούς (από σκοπό σε σκοπό), για την προώθηση των εχθρικών δυνάμεων προς την Αράχωβα.

→ Ετοιμότητα άμεσης κινήσεως της υπόλοιπης δυνάμεως, μετά από προειδοποίηση, υπό τον Αρχιστράτηγο, για την προώθησή της στην κατεύθυνση Στενό Ζεμενού - Αράχωβα και με δυνατότητα προσβολής από τα νότια της κύριας δυνάμεως του Μουσταμπεη, την οποία θα ακολουθούσε, κατά την προέλαση και επιθετική ενέργειά της εναντίον της Αράχωβας.

→ Ενίσχυση των αμυνομένων (Γαρδικιώτη και Βάγια) με τα τμήματα, τα οποία πολιορκούσαν το Φρούριο της Άμφισσας, με επικεφαλής τους Οπλαρχηγούς Γεώργιο Δυσβουνιώτη και Νάκο Πανουργιά και με άλλα τμήματα, τα οποία βρισκόνταν σε άλλες αποστολές στα χωριά της περιοχής, μετά από γραπτή ειδοποίηση (επιστολή του Αρχιστρατήγου) των οπλαρχηγών, απεσταλμένη με έκτακτους αγγελιαφόρους.

Διαταγή Επιχειρήσεως του Αρχιστρατήγου⁶

Στις 17 Νοεμβρίου, τις βραδινές ώρες, ο Αρχιστρατήγος εξέδωσε προφορική διαταγή επιχειρήσεως προς τους οπλαρχηγούς, αναπτύσσοντας το σχέδιο του Μουστάμπεη και το δικό του, με τις επιμέρους αποστολές των ελληνικών τμημάτων και τις οδηγίες προπαρασκευής και διοικητικής μέριμνας (παρασκευή άρτου κ.ά.).

Επίσης διέταξε την προετοιμασία της κύριας δυνάμεως, στη διάρκεια της νύχτας, με ετοιμότητα αναχωρήσεως την επομένη, σύμφωνα με το σχέδιο.

Τέλος, κάλεσε τον γραμματέα του Δημήτριο Αιινάνα, για να του συντάξει τις επιστολές, με εντολή προς τους οπλαρχηγούς των τμημάτων, τα οποία πολιορκούσαν το Φρούριο της Άμφισσας και άλλων, τα οποία βρίσκονταν σε αποστολές στα χωριά της περιοχής, προκειμένου να σπεύσουν στην Αράχωβα, για την ενίσχυση των αμυνομένων.

Προαποστολή και Αμυντική Εγκατάσταση

Σε εκτέλεση της Διαταγής Επιχειρήσεως του Αρχιστρατήγου, η δύναμη προαποστολής αναχώρησε αμέσως τη νύχτα της 17^{ης} (ξημέρωμα 18^{ης}) Νοεμβρίου για την Αράχωβα και όταν έφθασε στη νότια παρυφή της, ο Γαρδικιώτης διέταξε στάση, ώστε να συγκεντρωθεί όλη η δύναμη και να δοθούν οδηγίες για τις περαιτέρω ενέργειες.

Αμέσως μετά προωθήθηκαν τμήματα αναγνωρίσεως (περίπολοι) σε διάφορες κατευθύνσεις, τα οποία ανέφεραν, ότι η Αράχωβα δεν κατέχεται από εχθρικά τμήματα. Έτσι, όλη η δύναμη προαποστολής προχώρησε στην περιοχή της εκκλησίας

του Αγίου Γεωργίου και στα σπίτια της ανατολικής παρυφής, όπου άρχισε την οργάνωση θέσεων μάχης και την αμυντική εγκατάσταση.

Επίσης, σε εφαρμογή του σχεδίου άμυνας, μικρά τμήματα προωθήθηκαν στα δρομολόγια κατευθύνσεων του εχθρού (υψώματα Μάνας - Αράχωβα και Στενό Ζεμενού - Αράχωβα), για την εκτέλεση της αποστολής τους, ως φυλάκια προφυλακών μάχης.

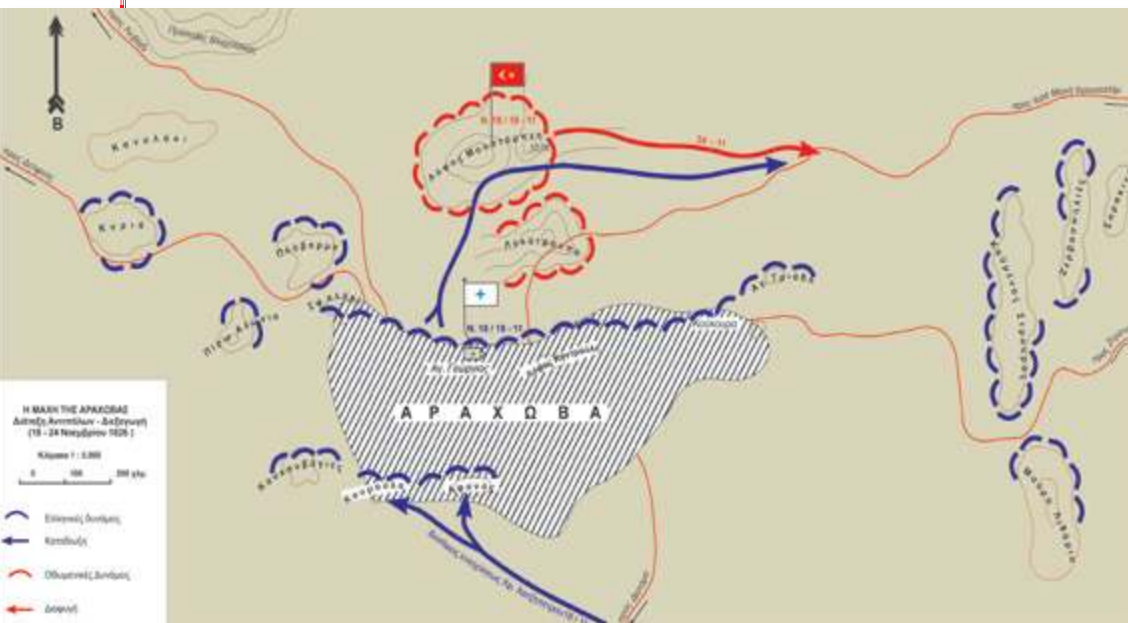
Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ

Πρώτη Ημέρα - 18^η Νοεμβρίου

Τα μικρά ελληνικά τμήματα, τα οποία είχαν προωθηθεί ως φυλάκια προφυλακών μάχης και είχαν εγκατασταθεί στις δύο κατευθύνσεις, υψώματα Μάνας - Αράχωβα και Στενό Ζεμενού - Αράχωβα, τις προμεσημβρινές ώρες (περίπου στις 10:00) ανέφεραν στους Οπλαρχηγούς Γαρδικιώτη Γρίβα και Γεώργιο Βάγια, ότι εμφανίσθηκαν οι εμπροσθοφυλακές των εχθρικών τμημάτων, στην πρώτη κατεύθυνση, κατερχόμενες τα βορειοανατολικά υψώματα της Αράχωβας και στη δεύτερη, εισερχόμενες στο Στενό Ζεμενού.

Τις μεσημβρινές ώρες, οι Τουρκαλβανοί, αφού προωθήθηκαν, επιτίθονταν από διάφορες κατευθύνσεις και συγκρούονταν με τα ελληνικά τμήματα, τα οποία αμύνονταν στην περιοχή της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου και στα γύρω σπίτια. Η μάχη γενικεύτηκε και για περίπου δύο ώρες εξακολουθούσε σφοδρή, ενώ τα εχθρικά τμήματα, τα οποία ενεργούσαν στην κατεύθυνση Στενό Ζεμενού - Αράχωβα, είχαν αρχίσει να καταλαμβάνουν τα πρώτα σπίτια της ανατολικής παρυ-

⁶ Δ. Αιινάν, Άπαντα Απομνημονεύματα και Γ. Χαρίτος, Η Μάχη της Αράχωβας κ.λπ., Αθήναι 2001, σελ. 23-24.

φής της Αράχωβας.

Στην ίδια κατεύθυνση, η κύρια εχθρική δύναμη, υπό τους Μουστάμπεη και Κεχαγιάμπεη, φθάνει στην Αράχωβα και ενεργεί σφοδρή επίθεση, με αλληπάλληλες εφόδους εναντίον των Ελλήνων, οι οποίοι διατηρούν τις θέσεις τους. Όμως, παρά τη σθεναρή αντίδρασή τους, οι επιτιθέμενοι προχωρούν και καταλαμβάνουν μερικά ακόμη σπίτια.

Στη σχετικώς κρίσιμη αυτή φάση, το τμήμα των 400 ανδρών, με επικεφαλής τον Οπλαρχηγό Χριστόδουλο Χατζηπέτρο, προερχόμενο από το Δίστομο, καταφθάνει και καταλαμβάνει τα υψώματα Αφανός και Κουμούλα, ενισχύοντας έτσι την άμυνα στη νότια παρυφή της Αράχωβας.

Ταυτοχρόνως, η υπόλοιπη δύναμη, περίπου 800 άνδρες, υπό τον Αρχιστράτηγο, η οποία, σύμφωνα με το σχέδιο, ακολουθούσε την κύρια δύναμη του Μουστάμπεη, στην κατεύθυνση Στενό Ζεμενού - Αράχωβα, προσβάλλει από τα νότια τα εχθρικά τμήματα της οπισθοφυ-

λακής, ειδοποιώντας συνάμα και τα αμυνόμενα φίλια τμήματα για την άφιξη και την προώθησή της, και επιδιώκοντας να αποκλείσει, κατά το δυνατόν, τους Οθωμανούς και από την κατεύθυνση αυτή.

Ο Μουστάμπεη, εκτιμώντας ότι οι δυνάμεις του κινδυνεύουν να εγκλωβισθούν μέσα στην Αράχωβα, προβαίνει στις εξής ενέργειες:

→ Αποσύρει όλες τις δυνάμεις του και τις εγκαθιστά σε αμυντική διάταξη βορείως της Αράχωβας, στα υψώματα Λόφος Μουστάμπεη και Λυκότρουπο, καθώς και στα ενδιάμεσα αυτών και στα γύρω αντερίσματα, αποσκοπώντας στη διοίκηση, τον έλεγχο και την αποτελεσματική επέμβαση των τμημάτων του, με αντεπιθέσεις εναντίον των Ελλήνων.

→ Διατάσσει δύναμη 500 Τουρκαλβανών να επιτεθεί εναντίον της κύριας δυνάμεως του Καραϊσκάκη, η οποία προχωρούσε από την κατεύθυνση του Ζεμενού, ώστε να την αναγκάσει να ανακόψει την προώθησή της και να πα-

ραμείνει έξω από την Αράχωβα.

→ Διατάσσει επίσης, τμήμα πενήντα ιππέων, να προωθηθεί στο ύψωμα Καϋμένος Σταυρός, ανατολικά της Αράχωβας, με αποστολή αφενός να παρακολουθεί και να αναφέρει τις κινήσεις της κύριας δυνάμεως του Καραϊσκάκη και εξάλλου να ασφαλίσει τη δύναμη του Μουστάμπεη, αποκρούοντας οποιαδήποτε επιθετική προσβολή εναντίον της, από ανατολική κατεύθυνση.

Ο Καραϊσκάκης, συνεχίζοντας την προώθηση της κύριας δυνάμεως και προσεγγίζοντας στην Αράχωβα, διατάσσει τμήμα 300 ανδρών, με επικεφαλής τους Οπλαρχηγούς Γιώτη Δαγκλή, Διαμάντη Ζέρβα και Χριστόφορο Περραιβό να καταλάβουν τα υψώματα της διαβάσεως στην περιοχή Ζερβοσπηλιές, επί της οδού πηγές Μάνας - Αράχωβα και να έχουν ετοιμότητα ταυτόχρονης επιθέσεως στην κατεύθυνση Διάβαση Ζερβοσπηλιές - ύψωμα Λυκότρουπο - Αράχωβα, ως δευτερεύουσα προ-

σπάθεια (Δ.Π.), ενώ ο ίδιος θα ενεργούσε κατά μέτωπο, με κύρια προσπάθεια (Κ.Π.) στην κατεύθυνση Μύλοι Πάνιας - ύψωμα Μαύρα Λιθάρια - Αράχωβα⁷.

Κατά την προώθηση και όταν τα πρώτα τμήματα της Κ.Π. φθάνουν στο ύψωμα Μαύρα Λιθάρια, εντοπίζουν δεξιά (βορείως) στο ίδιο ύψος, στο ύψωμα Καϋμένος Σταυρός το εχθρικό τμήμα των ιππέων. Αμέσως ο Καραϊσκάκης διατάσσει επιθετική κίνηση και προσβολή των ιππέων με δικό του τμήμα, στην εμφάνιση του οποίου οι ιππείς υποχωρούν χωρίς αντίσταση, επιστρέφοντας στην αμυντική τοποθεσία του Μουστάμπεη⁸.

Αμέσως μετά, τα προωθημένα ελληνικά τμήματα καταλαμβάνουν το ύψωμα Καϋμένος Σταυρός και με σχετικώς αργό ρυθμό και αυξημένα μέτρα ασφαλείας, συνεχίζουν την επίθεση προς την Αράχωβα, προκειμένου να ενισχύσουν και να υποστηρίξουν, τα αμυνόμενα φίλια τμήματα. Τη στιγμή αυτή εκδηλώνεται επιθετική

⁷ Γ. Κρέμος, Η Ιστορία της Ελλάδος, σελ. 917.

⁸ Γ. Κρέμος, Η Ιστορία της Ελλάδος, σελ. 917.

ενέργεια του τμήματος των 500 Τουρκαλβανών με μεγάλη ορμή, ώστε μετά από συμπλοκή ενός τετάρτου της ώρας, αναστέλλεται η συνέχιση της επιθέσεως στο κέντρο της διατάξεως των επιτιθέμενων ελληνικών τμημάτων, προκαλώντας μικρή υποχώρηση της δυνάμεως της Κ.Π. και σύγχυση στη δύναμη της Δ.Π.

Στη δυσμενή αυτή εξέλιξη, την κατάσταση αποσόβησε η άμεση επέμβαση των Σουλιώτικων τμημάτων με επικεφαλής τους Οπλαρχηγούς Γεώργιο Ζήκου Τζαβέλλα και Γιαννούση Πανομάρα. Τα τμήματα αυτά, ευρισκόμενα στην πλευρά, η οποία κλονίσθηκε, διατηρούν τις θέσεις τους και αμέσως μετά επιτίθενται με αποτέλεσμα, αφενός να ανακόψουν την επιθετική ορμή του εχθρικού τμήματος εναντίον τους, φονεύοντας μάλιστα τον Αρχηγό του Οσμάν Αγά, και αφετέρου να συγκρατήσουν όσους από τους Έλληνες υποχωρούσαν, να συνεχίσουν την επίθεση και να αναγκάσουν τους Οθωμανούς να τραπούν σε φυγή, δυτικώς της Αράχωβας, στα υψώματα Πλόβαρμα και Καναλάκι, διαφεύγοντας προς την περιοχή των Δελφών. Τα εχθρικά αυτά τμήματα βρέθηκαν αντιμέτωπα με τα τμήματα των Οπλαρχηγών Δυοβουνιώτη και Πανουργιά, τα οποία προέρχονταν από τους Δελφούς και κατευθύνονταν στην Αράχωβα για ενίσχυση των φίλιων δυνάμεων, οπότε δέχθηκαν επίθεση, από τους Δυοβουνιώτη και Πανουργιά, κατά τη διαφυγή τους και αναγκάστηκαν να στραφούν και πάλι, υποχωρώντας προς την Αράχωβα. Εκεί και άλλα οθωμανικά τμήματα διέφευγαν από την Αράχωβα προς τους Δελφούς, εξαιτίας της μετωπι-

κής επιθέσεως της δυνάμεως του Αρχιστρατήγου και, πιεζόμενα εκατέρωθεν (από τη δύναμη του Καραϊσκάκη και τα τμήματα Δυοβουνιώτη και Πανουργιά), αναγκάζονται να τραπούν βορείως της Αράχωβας και να καταφύγουν στην αμυντική τοποθεσία του Μουστάμπεη⁹.

Όταν η δύναμη των 500 Τουρκαλβανών επιτέθηκε στο κέντρο της δυνάμεως του Αρχιστρατήγου, οι Οπλαρχηγοί Δαγκλής, Ζέρβας και Περραιβός, εκτιμώντας την κρισιμότητα της καταστάσεως και ενώ δέχονταν εχθρική επίθεση στη Διάβαση Ζερβοσπηλιές, με πρωτοβουλία τους, αποφασίζουν να επιτεθούν εναντίον της εχθρικής αμυντικής τοποθεσίας (Μουστάμπεη), επιδιώκοντας να αποσπάσουν την προσοχή του, ώστε αφενός να αποτρέψουν τη δυνατότητα αντεπιθέσεως, όπου η τοποθεσία του δέχονταν επίθεση από ελληνικά τμήματα και αφετέρου να αποδυναμώσουν την πίεση, την οποία ασκούσε στο κέντρο της διατάξεως της δυνάμεως του Αρχιστρατήγου. Έτσι προωθούν τα τμήματά τους δυτικώς του υψώματος Καϊμένος Σταυρός, καταλαμβάνουν ένα ανώνυμο ύψωμα (υψ. 1076) υπερκείμενο, βορείως - βορειοανατολικώς της εχθρικής αμυντικής τοποθεσίας, ως βάση εξορμήσεως, από όπου εκδηλώνουν επιθετική ενέργεια εναντίον της τοποθεσίας. Προσπάθεια αντεπιθέσεως εχθρικού τμήματος αποκρούεται, και μετά από αγώνα περίπου μισής ώρας το τμήμα αυτό τρέπεται σε φυγή, επανερχόμενο στην τοποθεσία. Δύο ακόμη απόπειρες αντεπιθέσεως, εναντίον άλλων ελληνικών τμημάτων αποτυγχάνουν, με σημαντικές, σε βάρος των εχθρικών δυνάμεων αντεπιθέσεως, απώλειες¹⁰.

Στο μεταξύ, η επιθετική ενέργεια του

⁹ Δ. Αινιάν, Άπαντα Απομνημονεύματα.

¹⁰ Χρ. Περραιβός, Απομνημονεύματα Πολεμικά, σελ. 200

**Ο «Πόλεμος των Ελλήνων εις Ράχωβα» των Δ.Ζωγράφου - Ι. Μακρυγιάννη (Αθήναι, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).
Με τον αριθμό 8 σημειώνεται στην εικόνα το ταμούρι των Τούρκων.**

τμήματος των 500 Τουρκαλβανών δεν ευοδώθηκε, παρά την πεισματώδη προσπάθειά του, με αποτέλεσμα και αυτό να ανατραπεί και να συμπυχθεί στο εσωτερικό της τοποθεσίας.

Στο τέλος της πρώτης ημέρας της μάχης, με τη δύση του ηλίου, η κατάσταση των αντιπάλων είχε διαμορφωθεί ως εξής:

Η κύρια δύναμη των Οθωμανών υπό τους Μουστάμπεη και Κεχαγιάμπεη είχε συγκεντρωθεί και είχε εγκατασταθεί αμυντικώς στα υψώματα Λόφος Μουστάμπεη βορείως της Αράχωβας και Λυκότρουπο, βορειοανατολικά της Αράχωβας, όπου βρίσκονταν οι Καρσοφίλμπεη και Ελ-

μάνσμπεη, ενώ όλη η υπόλοιπη δύναμη με τους επικεφαλής αξιωματικούς ήταν πλήρως εκτεθειμένη στις κορυφές των γυμνών λόφων, με μέσα προστασίας και καλύψεως τους ίππους, τους ημίονους και τις αποσκευές¹¹.

Η εχθρική αμυντική τοποθεσία, εδαφικώς περιορισμένη, ήταν περικυκλωμένη και η εγκατεστημένη σε αυτή δύναμη ήταν εγκλωβισμένη.

Ο Αρχιστράτηγος, αμέσως μετά από αυτή την αναδιάταξη της εχθρικής δύναμews, εγκατέστησε το Στρατηγείο του στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, αποθέτοντας τη θερμή προσευχή του και την ελπίδα της νίκης στη δύναμη και

¹¹ Γ. Κρέμος, Ιστορία της Ελλάδος, σελ. 917.

στη σκέπη του προστάτη του Αγίου. Για να είναι η άμυνα πιο αποτελεσματική, διατάσσει τη βελτίωση των θέσεων μάχης στη βόρεια πλευρά του περιβόλου της εκκλησίας και στα γύρω σπίτια.

Η μέχρι τότε εξέλιξη και η εκτίμηση της καταστάσεως τον οδηγούσε στο συμπέρασμα, ότι η θέση των Οθωμανών θα επιδειωνόταν και έδωσε εντολή στους οπλαρχηγούς της δυνάμεώς του να καταλάβουν με τα τμήματά τους επίκαιρες θέσεις, προκειμένου να αποκλείσουν τα δρομολόγια διαφυγής και να παρεμποδίσουν τη δυνατότητα ενισχύσεως των εγκλωβισμένων με άλλες δυνάμεις.

Τη νύχτα της 18^{ης} (ξημέρωμα 19^{ης}) Νοεμβρίου εκδηλώθηκε δριμύ ψύχος με σύννεφα, ομίχλη και βόρειο άνεμο. Τα εχθρικά τμήματα, εκτεθειμένα στο ύπαιθρο, υπό δυσμενείς καιρικές συνθήκες, βρέθηκαν σε μειονεκτική θέση, ενώ οι Έλληνες αντιμετώπιζαν το ψύχος, χρησιμοποιώντας ως καταλύματα τα σπίτια των Αραχωβιτών, επιστρέφοντας εκ περιτροπής στις θέσεις μάχης. Όμως, όσοι (συνήθως όχι όλοι) και όταν επέστρεφαν, παρέμεναν στις θέσεις σε επαγρύπνηση πιο λίγο χρόνο. Πολλοί μάλιστα έπιναν άφθονο αραχωβίτικο χλιαρό κρασί, τρώγοντας και λίγες ελιές, από όσες είχαν αφήσει οι Αραχωβίτες, έπεφταν σε βαθύ ύπνο μέσα στα σπίτια και συνεπώς ήταν αναξιόμαχοι.

Οι Οθωμανοί, ενώ αντιλήφθηκαν την απουσία των Ελλήνων από τις θέσεις μάχης, υποψιάστηκαν, ότι σχεδίαζαν κάποια αιφνιδιαστική ενέργεια και δεν εκμεταλλεύθηκαν την ευκαιρία να εκτοξεύσουν νυχτερινή αντεπίθεση και να επιχειρήσουν διαφυγή. Ασφαλώς, αν ενεργούσαν, η προσπάθειά τους θα ευοδωνόταν.

Σε σύσκεψη και σχετική συζήτηση των Μουστάμπεη και Κεχαγιάμπεη δεν

εγκρίθηκε η πρόταση διαφυγής, γιατί ο πρώτος θεωρούσε τη φυγή πράξη ατιμωτική και ο δεύτερος ήλπιζε ότι ο Κιουταχής θα έστελνε ενίσχυση.

Δεύτερη Ημέρα - 19^η Νοεμβρίου

Από το Π.Φ. της ημέρας (προ της ανατολής του ηλίου) όλα τα ελληνικά τμήματα, με επικεφαλής τους οπλαρχηγούς τους, σύμφωνα με την εντολή του Αρχιστρατήγου, η οποία δόθηκε την προηγούμενη, είχαν εγκατασταθεί σε διάταξη περικυκλώσεως της εχθρικής αμυντικής τοποθεσίας. Ιδιαίτερα μέτρα είχαν ληφθεί σε επίκαιρες θέσεις με την κατασκευή μικρών προμαχώνων (θέσεων μάχης), κυρίως στις διαβάσεις και στα δρομολόγια, με μικρά διαστήματα μεταξύ των προμαχώνων, ώστε να αποτραπεί κάθε προσπάθεια διαφυγής.

Από το πρωί άρχισε ανταλλαγή πυρών μεταξύ των αντιπάλων, με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό, χωρίς σημαντικές απώλειες των εχθρικών τμημάτων, γιατί είχαν επίσης κατασκευάσει προμαχώνες, από τους οποίους προστατεύονταν.

Τη δεύτερη αυτή ημέρα της μάχης και άλλα φίλια τμήματα με τους οπλαρχηγούς τους καταφθάνουν, σύμφωνα με τις γραπτές εντολές (επιστολές) του Αρχιστρατήγου και εγκαθίστανται στα δυτικά υψώματα, επιτυγχάνοντας έτσι αποκλεισμό των δυνάμεων του Μουστάμπεη και από τη δυτική πλευρά.

Τρίτη Ημέρα - 20^η Νοεμβρίου

Ενωρίς το πρωί είχαν φθάσει στην Αράχωβα τα τμήματα των Οπλαρχηγών Μακρή, Δράκου, Καλύβα, Αποκορίτη, Γιόλδαση, Κωνσταντή Γρίβα, του Κομνά Τράκα με 150 άνδρες, το οποίο βρισκόταν στο Κωρύκειο άντρο, και τέλος του Σπύρου Μήλιου με

περισσότερους από 300 άνδρες, το οποίο είχε παραμείνει στο Δίστομο, με εντολή του Καραϊσκάκη, όταν αναχώρησε για την Αράχωβα με την κύρια δύναμη.

Τα τμήματα αυτά καταλαμβάνουν και-
ριες θέσεις στην περιοχή, συμπληρώνον-
τας έτσι την περικύκλωση της εχθρικής
αμυντικής τοποθεσίας.

Επίσης, μία σημαντική δύναμη συγκρο-
τείται, ως εφεδρεία του Αρχιστρατήγου, με
ετοιμότητα άμεσης επεμβάσεως, όπου και
όταν η εχθρική δραστηριότητα θα παρου-
σιαζόταν ισχυρή και επικίνδυνη για την εξέ-
λιξη του αγώνα των ελληνικών τμημάτων.

Έτσι, οι Έλληνες από αμυνόμενοι που
ήσαν έγιναν επιτιθέμενοι και ασκούσαν
συνεχή πίεση στην εχθρική αμυντική το-
ποθεσία και αποτελεσματικό έλεγχο των
δρομολογίων διαφυγής ή ενισχύσεως¹².

Τέταρτη Ημέρα - 21^η Νοεμβρίου

Την ημέρα αυτή, προκειμένου να υλο-
ποιηθεί η τακτική του Αρχιστρατήγου
για την περικύκλωση, τις πρωινές ώρες,
ένα πρώτο τμήμα 300 ανδρών με επι-
κεφαλής τους Οπλαρχηγούς Διαμαντή
Ζέρβα, Λάμπρο Βέικο ή Ζάρμπα, Δήμο
Τσέλιο και Κωνσταντίνο Βέρη διατάσσε-
ται να εγκατασταθεί στο Στενό Ζεμενού,
με αποστολή να αποτρέψει τη διέλευση
εχθρικού τμήματος προς την Αράχωβα,
για την ενίσχυση του Μουστάμπεη.

Επίσης, δεύτερο τμήμα με επικεφαλής
τους Οπλαρχηγούς Χριστόφορο Περραι-
βό και Γιώτη Δαγκλή διατάσσεται να εγκα-
τασταθεί στα υψώματα Ζερβοσπηλιές και
Καϋμένος Σταυρός, για τον έλεγχο του
δρομολογίου Μονής Αγίας Ιερουσαλήμ
- Αράχωβα με την ίδια αποστολή, όπως

και το πρώτο¹³.

Στο μεταξύ, στην περιοχή της Δαύ-
λεια, ικανή εχθρική δύναμη είχε συ-
γκροτηθεί σε δύο σώματα. Το πρώτο
δυνάμει 800 ανδρών υπό τον Αβδου-
λάχ Αγά με αποστολή να προελάσει δια-
μέσου του Στενού Ζεμενού προς την
Αράχωβα, ως συνοδεία εφοδιοπομπής
υποζυγίων με πολλά εφόδια για τον ανε-
φοδιασμό των εγκλωβισμένων και για να
διευκολύνει την προσπάθεια διαφυγής,
και το δεύτερο πιο μικρής δυνάμει,
να προελάσει διαμέσου του δρομολογί-
ου Μονή Αγίας Ιερουσαλήμ - υψώματα
Μάνας - Αράχωβα, με αποστολή την ενί-
σχυση των εγκλωβισμένων.

Όταν η κεφαλή του δεύτερου σώματος
φθάνει στο ύψωμα Σαρακινό, προ των
υψωμάτων Ζερβοσπηλιές και Καϋμένος
Σταυρός, βάλλει συνηματικά πυρά, για να
αναφέρει την άφιξη του ως ενισχύσεως.

Αμέσως μετά, ο Μουστάμπεη, κατοπτέυ-
οντας την γύρω περιοχή και διαπιστώνο-
ντας ότι προς την κατεύθυνση αυτή δεν
υπάρχει ισχυρή Ελληνική δύναμη, διατάσσει
ένα τμήμα να επιτεθεί από τα νότια εναντί-
ον των τμημάτων Περραιβού και Δαγκλή,
αφενός για να διευκολύνει την προέλαση
της δυνάμει ενισχύσεως και αφετέρου
για να διατηρήσει ανοιχτό το δρομολόγιο
προς τη Μονή Αγίας Ιερουσαλήμ.

Τα τμήματα Περραιβού και Δαγκλή, τα
οποία δέχθηκαν την εχθρική επίθεση υπο-
χωρούν από τα υψώματα Ζερβοσπηλιές
και Καϋμένος Σταυρός, ενώ οι εγκλωβι-
σμένοι, υπερβαίνοντας τους προμαχώνες
τους, επιχειρούν να συνενωθούν με τη
δύναμη ενισχύσεως. Ο θόρυβος και η ανα-
ταραχή στα τμήματα των αντιμαχομένων

¹² Ν. Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, σελ. 154.

¹³ Ν. Σπηλιάδης, Απομνημονεύματα, σελ. 154-155.

«...Εμείς δε ζητούμε άλλο Τι
σήμερα παρά Την ελευθερία
μας, Την οσοία ο Θεός εχά-
ρισε σε κάθε άνθρωπο να
Την χαίρειται εν όσω ζεί, χω-
ρίς να βλάψει Το Τεϊνόνα Του.
Εσείς, ατωνιζόμενοι να μας
Τη σκοτώσετε, δεν κάμνετε άλ-
λο Τι παρά να καταπατείτε
Τη θείκη απόφαση...»»

προκάλεσαν την προσωπική παρουσία του Αρχιστρατήγου, ώστε να εκδηλωθεί άμεση επέμβαση με ικανή δύναμη εναντίον των Οθωμανών, οι οποίοι επιχειρήσαν να διαφύγουν, με αποτέλεσμα, αφού δεν είχε ακόμη αφιχθεί η δύναμη ενισχύσεως από την κατεύθυνση του Ζεμενού (του Αβδουλάχ Αγά), να αναγκασθούν να υποχωρήσουν και να επανέλθουν στην αμυντική τοποθεσία.

Μετά την εξέλιξη αυτή, η δύναμη ενισχύσεως από την κατεύθυνση της Μονής Αγίας Ιερουσαλήμ, για να αποφύγει περαιτέρω φθορά και περισσότερες απώλειες, υποχώρησε και επέστρεψε στη Δαύλεια, διαμέσου της Μονής.

Η δύναμη ενισχύσεως υπό τον Αβδουλάχ Αγά, κατά την προέλαση και μόλις η εμπροσθοφυλακή εισήλθε στο Στενό Ζεμενού, από λανθασμένη εκτίμηση και βιαστική ενέργεια του εκεί

ελληνικού τμήματος, δέχεται προσβολή με πυρά και σημαντικές σε βάρος της απώλειες, αλλά το κύριο σώμα, λόγω της στενότητας του χώρου και, κατά συνέπεια, της αδυναμίας αναπτύξεως για επίθεση, υποχωρεί ατάκτως, επιστρέφοντας στη Δαύλεια.

Μετά την αποτυχία της ενισχύσεως και της διαφυγής των εγκλωβισμένων προς τη Μονή Αγίας Ιερουσαλήμ, ο Αρχιστράτηγος, αμέσως μετά τη σύγκρουση και ελέγχοντας την κατάσταση, αποστέλλει νέα τμήματα και προς τις δύο κατευθύνσεις εναντίον των εχθρικών δυνάμεων ενισχύσεως.

Όταν τα νέα αυτά τμήματα έφθασαν επί τόπου, οι συγκρούσεις είχαν τελειώσει με απώλειες των εχθρικών τμημάτων 30 νεκρούς, πολλούς τραυματίες και 80 κτήνη, φορτωμένα με εφόδια¹⁴.

Ο Μουστάμπεης, αποκλεισμένος και

με το ηθικό της δυνάμεώς του πολύ χαμηλό, εξαιτίας των δυσμενών καιρικών συνθηκών (βροχή, δριμύ ψύχος), της ελλείψεως εφοδίων και της αδυναμίας ενισχύσεως, καθώς και σχετικής απαιτήσεως πολλών υφισταμένων του, υποχρεώνεται να ζητήσει συνθήκη.

Το αίτημα της συνθήκης αναφέρεται στον Αρχιστράτηγο, ο οποίος αποστέλλει ως εκπροσώπους του τους Οπλαρχηγούς Χριστόφορο Περραιβό και Γιάννη Ρούκη, προκειμένου να διαπραγματευθούν τους όρους της συνθήκης με τους εκπροσώπους του Μουσταάμπεη, τον Χιλίαρχο Χότο Λέγκα και τον Εκατόνταρχο Σουλεϊμάν Τόσκα.

Ο Λέγκας, τελειώνοντας την εισήγησή του, μεταξύ άλλων, είπε: «...Σας παρακαλούμε λοιπόν, να μας αφήσετε ελεύθερους με τα όπλα μας να πάμε στο Ζητούνι (Λαμία). Όσα ζώα και περιττά πράγματα έχομε μαζί μας, όλα σας τα δίδομε με ευχαρίστησή μας και για την πίστη της συμφωνίας μας, ζητούμε να μας δώσετε πέντε καπεταναίους και να πάρετε και εσείς άλλους τόσους σημαντικούς Τούρκους, έως να φτάσωμε στο Ζητούνι ασφαλείς και τότε λαμβάνει ο καθένας πίσω τους δικούς του. Και κοντά σε όσα σας είπαμε, σας υποσχόμεθα και φιλία παντοτινή».

Ο Περραιβός, μεταξύ άλλων, απάντησε: «...Εμείς δε ζητούμε άλλο τι σήμερα παρά την ελευθερία μας, την οποία ο Θεός εχάρισε σε κάθε άνθρωπο να την χαίρεται εν όσω ζεί, χωρίς να βλάψει το γείτονά του. Εσείς, αγωνιζόμενοι να μας τη σκοτώσετε, δεν κάμνετε άλλο τι παρά να καταπατείτε τη θεική απόφαση. Όσο για την όποια ζητείτε συνθήκη, εμείς τη δεχόμεθα, κατά τη διαταγή του Αρχηγού μας, με τα εξής κεφάλαια:

→ Η ζωή σας θέλει είναι ελεύθερα και απείρακτος από μικρού έως μεγάλου, επειδή ούτε η συνείδησή μας ούτε η θρησκεία μας συγχωρούσι να βλάψωμε τους όσους μας ζητούν συγχώρηση.

→ Προ της αναχωρήσεώς σας, να μας παραδώσετε τα Σάλωνα και τη Λιβαδειά.

→ Η αναχώρησή σας δεν συγχωρείται έως εις το Ζητούνι, αλλά να υπάγει έκαστος εις τα ίδια.

→ Όσα όπλα και χρήματα φέρετε επάνω σας από μικρού έως μεγάλου, φορέματά διπλά, ζώα παντός γένους και όλα τα κινητά, θέλετε τα παραδώσει εις όποιαν επιτροπήν διατάξει ο Αρχηγός μας.

→ Δια την ασφαλή εκτέλεση των διαληφθέντων κεφαλαίων, ζητούμε εκ μέρους σας ομήρους τον Καρσοφίλμπεην, αδελφόν του Μουσταάμπεη και τον Κεχαγιάμπεην, σεις δε, εκτός του Αρχηγού μας, έχετε την άδεια να ζητήσετε όποιους οπλαρχηγούς θέλετε.

Αυτά είναι τα, εκ μέρους του Αρχηγού μας και λοιπών οπλαρχηγών, ζητήματα, εις τα οποία δεν συγχωρείται καμμία συγκατάβασις.

¹⁴ Χρ. Περραιβός, Πολεμικά Απομνημονεύματα, σελ. 201-202.

«...Ἡ ζωὴ σας θέλει εἶναι ελευθέρη καὶ ἀπειρακτὸς ἀπὸ μικροῦ ἕως μετᾶλου, ἐπειδὴ οὔτε ἡ συνειδήσῃ μας οὔτε ἡ θρησκεία μας συτχωροῦσι νὰ βλάψωμε τοὺς ὄσους μας ἡπῶν συχώρησῃ... Ἄν τὰ δέχεσθε, ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὰ ἐκτελέσωμεν ἀμέσως, τὸ ἐναντίον δε, πάλιν ἀρχίζομεν τὸν πόλεμον καὶ ὁ θεός, ὅποιον ἴψωρίζει ἀδίκον, αὖς τὸν παιδεύσει».

Ἄν τὰ δέχεσθε, ἡμεῖς εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὰ ἐκτελέσωμεν ἀμέσως, τὸ ἐναντίον δε, πάλιν ἀρχίζομεν τὸν πόλεμον καὶ ὁ θεός, ὅποιον γνωρίζει ἀδίκον, αὖς τὸν παιδεύσει»¹⁵.

Οἱ ὄροι, τοὺς ὁποίους ἀντιπρότεινε ὁ Καραϊσκάκης, ἀπορρίφθηκαν ἀπὸ τοὺς Μουστάμπεη καὶ Κεχιαγιάμπεη, ἐπειδὴ φοβούνταν τὴν ὀργή του Κιουταχί καὶ ἤλπιζαν ὅτι τελικῶς δε θα τοὺς ἐγκατέλειπε στὴ δεινὴ θέση στὴν ὁποία βρισκόνταν.

Δύο ὥρες, μετὰ τὴν ἀναχώρηση τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Μουστάμπεη, ἡ ἀπάντηση τῆς ἀπορρίψεως τῶν ὄρων τῆς συνθήκης δόθηκε ἀπὸ τὴν ἐχθρική ἀμυντική τοποθεσία, με τὴν ἐκφώνηση τῆς λέξεως «Πόλεμος» τρεῖς φορές.

Ὁ Ἀρχιστράτηγος, βέβαιος πλέον ὅτι οἱ ἐγκλωβισμένοι θα ἐπιχειρήσουν νὰ διασπάσουν τὸν κλειό καὶ νὰ διαφύγουν γιὰ νὰ σωθοῦν, ἐνίσχυσε τὰ τμήματα, τὰ ὁποία κατεῖχαν τὶς διαβάσεις, ἐπιδιώκοντας τὸν πιο ἀποτελεσματικὸ ἐλεγχὸ τῶν δρομολογίων διαφυγῆς¹⁶.

Εἰδικότερα, γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό:

→ Τα τμήματα τῶν Ὀπλαρχηγῶν Δυοβουνιώτη καὶ Τράκα, ἐνισχυμένα με τοὺς Ἀραχωβίτες, οἱ ὁποῖο κατοικοῦσαν γύρω ἀπὸ τὴν Πληκόβρυση, διατάχθηκαν νὰ καταλάβουν τὰ υψώματα, δυτικῶς καὶ βορειοδυτικῶς τῆς Ἀράχωβας, ἤτοι: Κουκουβάγιες, Σφαλάκι, Πλόβαρμα, Κυριά, Πίσω Ἀλώνια κ.α., μέχρι τοὺς πρόποδες τῆς Βλαχόλακας, ὥστε νὰ ἀποτραπεί ἡ διαφυγὴ πρὸς τοὺς Δελφούς καὶ πρὸς τὴν Ἀμφισσα ἢ πρὸς τὴν περιοχὴ Λειβάδι καὶ στὴ συνέχεια δυτικῶς καὶ βορειοδυτικῶς τοῦ Παρνασσού.

→ Τα τμήματα τῶν Ὀπλαρχηγῶν Δαγκλή, Περραιβοῦ, Γεωργίου Βάγια, Γαρδικιώτη Γρίβα καὶ τῶν Σουλιωτῶν, ἐνισχυμένα ἐπίσης με Ἀραχωβίτες, οἱ ὁποῖο κατοικοῦσαν στὶς συνοικίες τῆς Ἀράχωβας Κούκουρα καὶ Καλόβρυση, διατάχθηκαν νὰ καταλάβουν τὰ υψώματα Ἁγία Τριάδα, Καῦμένος Σταυρός, Ζερβοσπηλιές καὶ Σαρακινὸ, μέχρι τὴν ὁδὸ ἀπὸ Ἀράχωβα πρὸς τὴν πηγὴ Μάνα, ὥστε νὰ ἀποτραπεί ἡ διαφυγὴ πρὸς τὸ Στενὸ καὶ τὴν κοιλάδα Ζεμενοῦ.

¹⁵ Χρ. Περραιβός, Πολεμικὰ Ἀπομνημονεύματα.

¹⁶ Γ. Κρέμος, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, σελ. 919.

**Ανηφορικός Δρόμος
γερόντων, προς ανά-
μνηση της Μάχης της
Αράχωβας, απέναντι
από την εκκλησία του
Αγίου Γεωργίου.**

→ Ο Αρχιστράτηγος με την υπόλοιπη δύναμη και τους Αραχωβίτες των άλλων συνοικιών κατείχαν το κέντρο της διατάξεως στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου και στα γύρω σπίτια.

Η εντολή του, προς όλα τα τμήματα, ήταν να ασκούν πίεση με συνεχή πυρά, χωρίς διακοπή, εναντίον της εχθρικής αμυντικής τοποθεσίας.

Την κατανομή των Αραχωβιτών σε αυτές τις αποστολές καθόρισε ο ίδιος προσωπικώς, γιατί αυτοί γνώριζαν πολύ καλά την περιοχή και τις διαβάσεις.

Πέμπτη Ημέρα - 22^η Νοεμβρίου

Η τακτική της περικυκλώσεως και ο αυστηρός αποκλεισμός εφαρμόζονταν και την πέμπτη ημέρα της μάχης, με συνεχή και πυκνά πυρά, την οποία επιβεβαίωσε ο Αρχιστράτηγος, από το πρωί, πραγματοποιώντας επίσκεψη και επιθεώρηση όλων των τμημάτων, στις κατεχόμενες θέσεις (προμαχώνες).

Ο Μουστάμπεης, στην προσπάθειά του να ενισχύσει το ηθικό των εγκλωβι-

σμένων, πραγματοποιώντας και αυτός επίσκεψη και επιθεώρηση των προμαχώνων, προέτρεπε τους Οθωμανούς να εκτελούν βολές εναντίον των Ελλήνων.

Η ανταλλαγή πυρών εξακολουθούσε και στη διάρκεια της νύχτας της 22^{ας} (ξημέρωμα επομένης) του μήνα, οπότε τραυματίστηκε ο Μουστάμπεης.

Ο Χριστόφορος Περραιβός αναφέρει, σχετικώς με τον τραυματισμό του Μουστάμπεη, τα εξής: «Κατά την 23^{ην} του μηνός Νοεμβρίου και περί την 2αν ώραν της νυκτός, επισκεπτόμενος ο Αρχηγός (Καραϊσκάκης) όλα τα ελληνικά οχυρώματα, διέταξε να πυροβολήσωσιν εκ συμφώνου κατά των Τούρκων. Η δώωρη σχεδόν διάρκεια των πυροβολισμών έφερεν απροσδοκίτως τον θάνατον του Μουστάμπεη, διότι εκ των ριπτομένων σφαιρών εκτύπησε μία την κεφαλήν του κατά μέτωπον, ήτις πάραυτα τον ενέκρωσεν και το στρατόπεδόν του εδειλίασε κρύψαντες τον θάνατόν του, αποφάσισαν την επιούσαν (23/11) να ζητήσωσι εκ δευτέρου συνθήκην, επί συμφωνία να μην τους αφαιρέσωσιν, ει δυνατόν, τα όσα

Όταν εσέστρεφε σὴν Ἀράχω-
βα, πῆε σὴν ἐκκλησία Του
Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἠροσευ-
χῆθηκε με εὐλάβεια.
Με δάκρυα σὰ μάτια
ευχαρίστησε Τὸ Θεό καὶ Τον
προστάτη Του Ἅγιο.

χρήματα φέρουν εἰς τὴν ζώνην των, εἰς τὰ λε-
γόμενα κεμέρια, τὰ δε ἄλλα νὰ λάβωσιν ὅλα,
κατὰ τὴν ρηθείσαν συνθήκην»¹⁷. Ὁ ἀδελφός
τοῦ Μουστάμπεη Καρυοφίλμπεης καὶ οἱ
υπηρέτες τοῦ ἀπέκρυψαν τὸν τραυματισμό
τοῦ ἐπὶ δύο ἡμέρες, γιὰ νὰ μὴν ἐπηρεασθεῖ
ἀρνητικῶς τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατεύματος.

Ἐκτη Ἡμέρα - 23^η Νοεμβρίου

Ἐνῶ ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα, τὴν ἕκτη
ἡμέρα τῆς μάχης, σχεδόν ὅλοι οἱ ἀξιω-
ματικοὶ τῶν ὀθωμανικῶν τμημάτων συ-
γκεντρώθηκαν ἐξω ἀπὸ τὴ σκηνή τοῦ Κε-
χαγιάμπεη καὶ, εὐρισκόμενοι σὲ ἀταξία,
ἀνησυχία καὶ ταραχή, φιλονικούσαν καὶ
φωνασκούσαν σὲ ἔντονο ὕφος, ἐξαιτίας
τῆς δεινῆς καταστάσεως στὴν ὁποία εἶ-
χαν περιέλθει, προβληματιζόμενοι γιὰ

τὴν περαιτέρω τηρητέα στάση τους.

Ἐνας υψηλόβαθμος ἀξιωματικὸς, μαζί
με ἄλλους οἱ ὁποῖοι εἰσήλθαν στὴ σκηνή,
ἀπευθύνθηκε στὸν Κεχαγιάμπεη, λέγο-
ντας: «Μπέη, περιμένουμε τόσες ἡμέρες
βοήθεια, γιὰ νὰ σωθοῦμε, πλην ὁμως οἱ
ἐλπίδες μας ἔχουν ματαιωθεῖ. Τί πρέπει νὰ
κάνουμε γιὰ νὰ μὴ χαθοῦμε; Ὅλο τὸ στρά-
τευμα βρίσκεται σὲ μεγάλη ἀνησυχία».

Ἐνας ἄλλος, ἀπὸ τοὺς πῖο θρασεῖς,
Γκέκας στὴν καταγωγή, ἀφοῦ ἔριξε ἓνα
οργισμένο βλέμμα στὸν Κεχαγιάμπεη,
τοῦ λέγει: «Δεν βλέπεις, ὅτι κινδυνεύουμε
νὰ πέσομε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων, νὰ
μας σκοτώσουν ἢ τὸ χειρότερο, νὰ μας
ἀφοπλίσουν, νὰ μας περιφέρουν ἀπὸ χω-
ριὸ σὲ χωριὸ καὶ νὰ μας βρίζουν ἀκόμα
καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ στὸς δρόμους;».

¹⁷ Χρ. Περραιβός, Πολεμικὰ Ἀπομνημονεύματα, Ἐκδοσὴ ΒΕΡΓΙΝΑ, Ἀθῆναι 1997, σελ. 270.

Γ. Χαρίτος, Ἡ Μάχη τῆς Ἀράχωβας κ.λπ., ἔκδ. Δήμου Ἀράχωβας, Ἀθῆναι 2001, σελ. 37.

Σύμφωνα με τὴν τοπικὴ παράδοση, ὁ Μουστάμπεης βρισκόταν ὀρθὸς σὲ ἓνα βράχο στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ Λόφου καὶ πυροβολοῦσε ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἐκείνη τὴν ὥρα, ὁ Ἀραχωβίτης πολεμιστὴς Στεργίου ἢ Στέρ-
γιος, ἐνῶ βρισκόταν στὸ ἀπέναντι τῆς θέσεως τοῦ Μουστάμπεη ἑλληνικὸ ὄχρωμα, λεγόμενο τοῦ «βράχου τοῦ
Κουτρούλη», τὸ ὁποῖο ἀπέχει περίπου 400 μ. ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Μουστάμπεη, τὸν ἀναγνώρισε ἀπὸ τὸ μεγαλὸσωμο
ἀνάστημα καὶ τὸν φαιὸ ἐπενδύτη, τὸν πυροβόλησε καὶ τὸν τραυμάτισε στὸ μέτωπο. (Με τὶς συνθήκες αὐτές, ὥρα
2 μετὰ τὰ μεσάνυχτα, σκότος ἀπόσταση, ἦταν ἀδύνατη ἡ ἀναγνώριση τοῦ Μουστάμπεη καὶ ἡ ἐκτέλεση εὐστοχῆς
βολῆς ἐναντίον τοῦ. Συνεπῶς, ὁ τραυματισμὸς τοῦ προήλθε ἀπὸ βολίδα ἀγνώστου πολεμιστῆ).

**Η Μάχη της
Αράχωβας, 1826.
Έργο του Λαζαρή
Φαρμάκη.**

Όλα αυτά τα άκουσαν οι πιο πολλοί από τους συγκεντρωμένους, οι οποίοι τα επιδοκίμασαν και με ζωηρή συζήτηση, ομαδοποιημένοι σχολίαζαν τη δύσκολη κατάσταση, η οποία επικρατούσε τις τελευταίες ημέρες.

Ο Κεχαγιάμπεης, μην έχοντας μία κάποια πειστική απάντηση, προσπάθησε να κατευνάσει τα πνεύματα και πρότεινε στους υψηλόβαθμους αξιωματικούς να συσκεφθούν στη σκηνή του Μουστάμπεη, για να αποφασίσουν για την τηρητέα στάση, ενώ οι συγκεντρωμένοι απομακρύνθηκαν και διαλύθηκαν. Τότε εκεί, ο Καρυοφίλμπεης τούς ανακοίνωσε ότι ο Μουστάμπεης ήταν τραυματισμένος και βαριά ασθενής, ανήμπορος και ετοιμοθάνατος¹⁸.

Η είδηση του επικείμενου θανάτου του Μουστάμπεη διαδόθηκε αμέσως, με αποτέλεσμα να προκληθεί σύγχυση και κατάσταση απελπιστική σε όλο το στράτευμα.

Όταν όλα αυτά συνέβαιναν, η σιγανή βροχή, η οποία είχε αρχίσει από τις 21 του

μήνα και εξακολουθούσε να πέφτει αδιάκοπα, μετατράπηκε σε πυκνό χιόνι, το οποίο, σε περίπου μία ώρα, κάλυψε τα πάντα.

Την έκτη αυτή ημέρα της μάχης, ο Μουστάμπεης πέθανε. Έτσι, οι υψηλόβαθμοι επιτελείς και συνεργάτες του, αφού απέκρυσαν τον θάνατό του, αποφάσισαν να ζητήσουν για δεύτερη φορά συνθήκη, προτείνοντας να εφαρμόσουν όλους τους όρους, εκτός από την παράδοση των χρημάτων και του οπλισμού. Όμως, ο Καραϊσκάκης επέμεινε στους όρους της αρχικής συνθήκης και οι εκπρόσωποι των Οθωμανών επέστρεψαν άπρακτοι και κατηχυμένοι, αναφέροντας την αρνητική απάντηση των Ελλήνων¹⁹.

Η νύχτα της 23^{ης} (ξημέρωμα 24^{ης}) του μήνα πέρασε με γενική αναστάτωση και έντονες συζητήσεις, για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες διαβιούσαν οι εγκλωβισμένοι, και γιατί έβλεπαν ότι το τραγικό τέλος τους πλησιάζει.

¹⁸ Δ. Αινιάν, Άπαντα Απομνημονεύματα & Χρ. Περραιβός, Πολεμικά Απομνημονεύματα, σελ. 204 & Γ. Κρέμος, Ιστορία της Ελλάδος, σελ. 920.

¹⁹ Χρ. Περραιβός, Πολεμικά Απομνημονεύματα, σελ. 204 & Γ. Κρέμος, Ιστορία της Ελλάδος, σελ. 920.

Έβδομη Ημέρα - 24^η Νοεμβρίου

Από το πρωί άρχισε φοβερή θύελλα. Ο δυνατός βόρειος άνεμος (ο Κατεβατός) φυσομανούσε άγριος και παγωμένος από τις κορυφές του Παρνασσού. Η χιονοθύελλα συνεχιζόταν χωρίς βελτίωση του καιρού και το χιόνι σκέπαζε τα πάντα.

Τις πρώτες μεταμεσημβρινές ώρες, οι εγκλωβισμένοι, μην έχοντας άλλη επιλογή, επιχείρησαν, μέσα στη χιονοθύελλα, να διασπάσουν τον κλοιό, με κατεύθυνση βορειοανατολική προς τα υψώματα της Μάνας, αποβλέποντας να διαφύγουν προς τη Μονή Αγίας Ιερουσαλήμ.

Σε αυτή την απέλπιδα προσπάθεια διαφυγής των Οθωμανών, οι Έλληνες εξορμούν εναντίον τους με τα σπαθιά, γιατί το χιόνι είχε υγράνει την πυρίτιδα και συνεπώς η χρησιμοποίηση των όπλων ήταν αδύνατη.

Η καταδίωξη συνεχίστηκε μέχρι αργά τη νύχτα και όσοι διέφυγαν προς τα υψώματα και τις χαράδρες του Παρνασσού υπέστησαν κρουπαγήματα. Αρκετοί από αυτούς, οι οποίοι κατόρθωσαν να φθάσουν στη Μονή Αγίας Ιερουσαλήμ, πέθαναν από τις κακουχίες²⁰.

Την επομένη, 25^η του μήνα, ο Αρχιστράτηγος περιήλθε την περιοχή, όπου έγινε η καταδίωξη και διαπίστωσε το μέγεθος της καταστροφής της εχθρικής δύναμews.

Όταν επέστρεψε στην Αράχωβα, πήγε στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου και προσευχήθηκε με ευλάβεια. Με δάκρυα στα μάτια ευχαρίστησε τον Θεό και τον προστάτη του Άγιο²¹.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

→ Ο αντίκτυπος της περιλαμπρης αυτής νίκης εναντίον των Οθωμανών εξύψωσε το φρόνημα των σκλαβωμένων Ελλήνων, αναπτέρωσε το ηθικό των μαχομένων και τους έδωσε ελπίδα να συνεχίσουν τον Αγώνα της Ανεξαρτησίας, μέχρι την τελική δικαίωση.

→ Ο Καραϊσκάκης στην επιστολή - αναφορά του προς την Ελληνική Κυβέρνηση, με ημερομηνία 26 Νοεμβρίου 1826, αναφέρει συνοπτικώς τα γεγονότα της μάχης, χαρακτηρίζοντας τη νίκη ως την πιο σημαντική της επαναστατημένης Ελλάδος, την οποία αποδίδει, όχι μόνο στην ανδρεία και τον ηρωισμό των αγωνιστών, αλλά και στη βοήθεια του Υψίστου²².

→ Απώλειες Οθωμανών²³

- Νεκροί 1.300. Μεταξύ αυτών και οι Αρχηγοί τους Κεχαγιάμπης (Υπαρχηγός της Στρατιάς του Κιουταχή), Μουστάμπης, Καρυοφιλιμπης και Ελμάνσμπης.

- Τραυματίες ανεξακρίβωτος αριθμός.

- Αιχμάλωτοι 200.

- Πολλά λάφυρα, σημαίες, σπλισμός και λοιπές αποσκευές, καθώς και αριθμός ίππων και ημιόνων περιήλθαν στους Έλληνες.

→ Απώλειες Ελλήνων²⁴

- Νεκροί 24.

- Τραυματίες 60.

- Είναι πιθανό, για λόγους σκοπιμότητας ή από έλλειψη επαρκών πληροφοριών να μην είχαν αναφερθεί οι πραγματικοί αριθμοί απωλειών των Ελλήνων και στους τραυματίες να μην υπολογίσθηκαν οι ελαφρώς τραυματισμένοι²⁵.

²⁰ Γ. Κρέμος, Ιστορία της Ελλάδος (Μάχη της Αράχωβας).

²¹ Γ. Χαρίτος, Η Μάχη της Αράχωβας κ.λπ., Έκδ. Δήμου Αράχωβας, Αθήναι 2001, σελ.45.

²² Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, αριθ. 10, 8-12-1826, σελ. 37-38.

²³ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, αριθ. 10, 8-12-1826, σελ. 37-38.

²⁴ Γενικά Αρχεία του Κράτους, Φάκελος Αριστείων ανδρείας κ.λπ. & Εθνική Βιβλιοθήκη, Ιστορικό Αρχείο Αγωνιστών 1821 κ.λπ.

²⁵ Γ. Χαρίτος, Η Μάχη της Αράχωβας κ.λπ., Έκδ. Δήμου Αράχωβας, Αθήναι 2001, σελ. 46.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Αναφορά προς την Ελληνική Κυβέρνηση²⁶ (Απόσπασμα)

Δύο ημέρες μετά τη μάχη της Αράχωβας, στις 26 Νοεμβρίου 1826, ο Καραϊσκάκης υπέβαλε προς την Ελληνική Κυβέρνηση επιστολή - αναφορά, στην οποία καταλήγοντας, επισημαίνει:

«Ας πανηγυρίση, λοιπόν το Έθνος την λαμπροτάτην νίκην και ας δώση δόξαν εις τον Ύψιστον. Η νίκη αυτή είναι η σημαντικωτέρα της Ελλάδος και θέλει φέρει πολλά και μεγάλα αποτελέσματα. Ελπίζομεν εις την Θεϊαν βοήθειαν και εις την ευχήν της πατρίδος και της σεβαστής ημών Διοικήσεως να καταδαμάσωμεν τάχιστα τον εχθρόν και να ματαιώσωμεν δι' όλου όλους τους ολεθρίους αυτού σκοπούς. Πέμπομεν επίτηδες και τους Στρατηγούς Γ. Αγαλόπουλον, Γ. Βάγιαν, Γιάννον Κουτσουνίκαν, αγγελούντας τα λαμπρά ταύτα κατορθώματα και παραστήσαντας τα κατά το στρατόπεδον.

Μένομεν με το προσήκον σέβας

Εκ του στρατοπέδου της Ράχωβας
1826 Νοεμβρίου 26

Ευπειθείς πολίται

Γεώργιος Καραϊσκάκης

(Ακολουθούν 93 υπογραφές οπλαρχηγών)»

Σύλληψη Προδότου²⁷

Όταν ο Καραϊσκάκης έστειλε τις επιστολές από το Δίστομο, προσκαλώντας τους οπλαρχηγους στην Άμφισσα και στα χωριά γύρω από την Αράχωβα, να

σπεύσουν για ενίσχυση, προσκάλεσε και τον Κορνά Τράκα, που βρισκόταν στο Κωρύκειο άντρο με 150 στρατιώτες.

Ο Γ. Κρέμος γράφει σχετικώς: «Κατά δε την έναρξη της πολυκρότου μάχης (18-24 Νοεμβρίου 1826) της Αράχωβας κατά του Μουστάμπεη, ο χιλιάρχος Τράκας κατείχε με τη διαταγή του Καραϊσκάκη, την αυτήν επί του Παρνασσού οδόν (την εξ Αγόριανης εις Αράχωβαν), εν η συνέλαβε Χριστιανόν, όστις εκόμιζε παρά του Μουστάμπεη επιστολήν προς τους εν Αμφίσση Τούρκους, εν η ούτος εζήτει βοήθειαν, όπως λύσωσι την κατ' αυτού πολιορκίαν των Ελλήνων.

Τον γραμματοκομιστή τούτον, έχοντα κεκρυμμένην την επιστολήν του Μουστάμπεη υπό τα πέδιλά του (τσαρούχια) εκρέμασαν οι Έλληνες ως προδότην.

Είτα δε συνετάχθη ο Τράκας εκ δυσμών εις τους λόφους της «Κομούλας» του υπεράνω της Αραχώβης (Ανεμωρείας), τοις πολιορκούσι τους εχθρούς Έλλησι και διέπρεψε και εν αυτή».

Κίνδυνος του Στρατάρχου²⁸

Την 20^η Νοεμβρίου, όταν οι πολιορκούμενοι Τουρκαλβανοί επιχειρήσαν έξοδον κατά των θέσεων των πολιορκητών, ένας εξ αυτών βρέθηκε για μια στιγμή πλησίον του Αρχηγού Καραϊσκάκη, με γυμνό το σπαθί του και ρίχτηκε ξαφνικά εναντίον του για να τον αποκεφαλίσει. Τη στιγμή όμως εκείνη, τον έσωσε από βέβαιο θάνατο ένας ακόλουθός του, ο στρατιώτης Μάραθος από το χωριό Κομποτάδες Φθιώτιδος, που βρέθηκε κοντά του και ο οποίος πρόφθασε και σκότωσε

²⁶ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, αριθ. 10, 8-12-1826, σελ. 37-38.

²⁷ Γ. Κρέμος, Ιστορικά Επανορθώματα της Επανάστασεως του 1821, Περιοδικόν «ΑΠΟΛΛΩΝ», 1886-87, έτος Δ', σελ. 732

²⁸ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, 26-11-1827.

τον Τούρκο σπαθοφόρο, πριν αυτός προλάβει να κατεβάσει το σπαθί του κατά της κεφαλής του Καραϊσκάκη.

Έκτοτε, ο Αρχηγός ανεγνώριζε ως σωτήρα του τον ανωτέρω ακόλουθό του. Το επεισόδιο αυτό μεταδόθηκε βραδύτερα στους απογόνους Καραϊσκάκη και Μάραθου, οι οποίοι έτρεφαν μεγάλη συμπάθεια και αγάπη μεταξύ τους.

Κατάλογος Μοναχών Μονής Αγίας Ιερουσαλήμ²⁹

Από τον κατάλογο του προσωπικού της Μονής Αγίας Ιερουσαλήμ του έτους 1837 προκύπτει ότι οι Μοναχοί της Μονής το έτος αυτό ήταν 27, από τους οποίους οι 23 βρίσκονταν στη Μονή πριν από το 1826, ένας δε από αυτούς ήταν επιστάτης του Μετοχίου και διέμενε στους Δελφούς.

Στον κατάλογο αναγράφεται και ο χρόνος κατά τον οποίο ο καθένας από αυτούς εντάχθηκε στη Μονή ως Μοναχός.

Στον αυξ. Αριθμ. 12 αναφέρεται το όνομα του Παφνούτιου Χαρίτου, ο οποίος την εποχή της μάχης ήταν πράγματι 22 ετών και ειδοποίησε τον Καραϊσκάκη στο Δίστομο, απεσταλμένος του ηγουμένου της Μονής, για την παρουσία, τη δύναμη και το σχέδιο του Μουστάμπεη.

Διορισμός Οπλαρχηγού στην Αράχωβα³⁰

Μερικές ημέρες μετά τη μάχη, ήτοι την 1^η Δεκεμβρίου 1826, ο Καραϊσκάκης όρισε οπλαρχηγό της Αράχωβας τον Αραχωβίτη αγωνιστή Λουκά Καλπούζο, με την παρακάτω διαταγή του:

«Προς τον Καπετάν Λουκά Καλπούζον.
Επειδή απαιτείται η εκλογή ενός οπλαρ-

χηγού του χωρίου της Ράχωβας, δια να οδηγήσει τα άρματα αυτών και κατά κοινή γνώμη των αρμάτων του χωρίου σου εκλέχθης συ οπλαρχηγός των και την εκλογήν αυτήν την έθεσαν εις την επίκρισίν μου, δια τούτο εγκριθείσης και παρ' εμού της εκλογής ταύτης, δυνάμει της υπ' αριθμ. ... Διαταγής της Σης Διοικήσεως, διορίζεσε οπλαρχηγός του χωρίου της Ράχωβας.

Διατάσσεσε λοιπόν να συναθροίσης εκατόν επιλέκτους εγχωρίους στρατιώτας και να παρευρίσκεσε εις το δεύτερον στρατόπεδον, δια να συναγωνίζεσε μετά των λοιπών στρατευμάτων, εκτελών τα χρέη σου εντελώς, ως και οι λοιποί οπλαρχηγοί της Επαρχίας Λεβαδείας.

Θέλεις δε λαμβάνει τους στρατιωτικούς μισθούς, δια τους υπό την οδηγίαν σου συστρατιώτας σου, εάν ήθελε δωθή μισθός και εις όλα τα λοιπά στρατεύματα του δευτέρου στρατοπέδου, εφ' όσον ανήκη, καθώς και οι λοιποί οπλαρχηγοί.

Σοι δίδετε προσέτι και το δικαίωμα να στρατολογήεις από τα άρματα του χωρίου σου όλους τους εγχωρίους στρατιώτας και να τους οδηγής εις τας χρείας της πατρίδος, όταν ήθελε το καλέση η χρεία.

Φιλοτιμήθητε λοιπόν να φανής άξιος της προς σε υπολήψεως των εγχωρίων σου και εμού, φυλάτων την απαιτουμένην ευταξίαν των συστρατιωτών σου.

Ο Γενικός Αρχηγός

Καραϊσκάκης

Τη 1^η Δεκ. 1826 Ράχωβα

Ότι ίσον τω πρωτοτύπω τω εν Παρτσώ

Τη 22 Ιουλίου 1827

Ο επί του Πολ. Γραμ. της Επικρατείας
Α. Βλαχόπουλος»

²⁹ Γενικά Αρχεία του Κράτους, Φάκελος Μονής Ιερουσαλήμ.

³⁰ Γενικά Αρχεία του Κράτους, Συλλογή Βλαχογιάννη, Φάκελος 35.

Η αντίδραση του Κιουταχί³¹

«Ο Κιουταχίς έμαθε την κατά την Ράχωβαν καταστροφήν των στρατευμάτων του και τόσον ελυπήθη, ώστε τρεις ημέρας έμεινε σχεδόν άσιτος και έκλαιε αδιακόπως. Έμαθον τούτο οι εν τη Ακροπόλει παρά τινός αξιοπίστου Έλληνος, διαφυγόντος τους εχθρούς την 29 του παρελθόντος μηνός.

Ήθελε να κινηθή και αυτός ο Κιουταχίς κατά των ημετέρων εις Λεβάδειαν, αλλά ημποδίσθη παρά των αξιωματικών του και ούτως απέστειλε έναν Γκέκαν πασάν μετά 600 στρατιωτών. Ούτος εκτυπήθη, εις Βελίτσαν παρά του Γενικού Αρχηγού Καραϊσκάκη».

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗ³²

(Απόσπασμα)

Ο Σπυρίδων Τρικούπης, στις 28 Νοεμβρίου 1826, κατά την επινίκια δοξολογία στον Ι. Ναό της Παναγίας στην Αίγινα, εκφώνησε αυτοσχέδιο λόγο, στον οποίο, καταλήγοντας, τόνισε με έμφαση:

«Προσφέροντες Τιμήν και ειλικρινή ευγνωμοσύνην προς τους αθλησαντας και δέφαναθεντας εις Αράχωβαν, κατά την 4^η Νοεμβρίου, οι οποίοι εφάνησαν τα όρτανα των μετάλων του ουρανού βουλών, ας δώσωμεν δόξαν και μέταλωσύνην εις τον ουράνιον Πατέρα, από τον θρόνον του οποίου εκπορεύονται αστραπαί, βρονταί και φωναί και εν τ^η χειρί αυτού κρατεί την ρομφαίαν την δίδομον, την οξείαν και όλοι με μίαν καρδίαν ας συμφάλωμεν μεταλοφώνως:

Τις θεός μέγας, ως ο θεός ημών;
Συ ει ο θεός, ο ποιών θαυμάσια μόνος».

³¹ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, της 18-12-1826.

³² Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Αίγινα 1 & 4-12-1826.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Αινιάν Δημήτριος, Άπαντα Απομνημονεύματα, Αθήναι 1962.
- ☞ Γενικά Αρχεία του Κράτους.
- ☞ Γενική Βιβλιοθήκη, Ιστορικό Αρχείο Αγωνιστών 1821.
- ☞ Γαζής Γεώργιος, Λεξικό της Ελληνικής Επανάστασεως και άλλα, Ιωάννινα 1871.
- ☞ Γενική Εφημερίς της Ελλάδος, Έτη 1826 & 1827.
- ☞ Δυοβουνιώτης Γεώργιος, Αποσπάσματα Χειρογράφων του για τις μάχες Βασιλικών, Αραχώβης και Πέτρας, Δελτίο Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος, Αθήναι 1984.
- ☞ Κρέμος Γεώργιος, Ιστορία της Ελλάδος, Τόμος 2^{ος}, Κεφάλαιο ΣΜΘ΄, σελ. 915-922.
- ☞ Λάππας Τάκης, Καραϊσκάκης ο Γιος της Καλογριάς, Εκδόσεις Ατλαντίς - Μ. Πεχλιβανίδης & Σια, Αθήναι.
- ☞ Λάππας Τάκης, Η Αράχωβα του Παρνασσού, Έκδ. Συλλόγου Αραχωβιτών Αθηνών, Αθήνα 1961.
- ☞ Λούσκου Γ. Καλή και Νικολιδάκης Ν. Ευάγγελος, Το Πανηγυράκι της Αράχωβας και η Ελληνική Παράδοση, Έκδ. Δήμου Αράχωβας, Αράχωβα 2006.
- ☞ Νικολιδάκης Ευάγγελος και Λούσκου Γ. Καλή, Η Μάχη της Αράχωβας, 18-24 Νοεμβρίου 1826, Ιστορικό Αφιέρωμα, Έκδ. Δήμου Αράχωβας, Νοέμβριος 2000.
- ☞ Περιοδικό «Προτύλαια», Γιάννης Βλαχογιάννης, Τα επινίκια της μάχης της Αράχωβας, Αθήνα 1900-1908, σελ. 82.
- ☞ Περιοδικό «Απόλλων» 1886-87, Γεώργιος Κρέμος, Ιστορικά Επανορθώματα της Επανάστασεως του 1821, σελ. 752.
- ☞ Περραιβός Χριστόφορος, Απομνημονεύματα Πολεμικά, 1836.
- ☞ Σπηλιάδης Νικόλαος, Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως.
- ☞ Στριμπής Π. Ιωάννης, Η Ιστορία της Αράχωβας και του πολιούχου της Αγίου Γεωργίου, Αράχωβα 1966.
- ☞ Τσεβάς Δ. Γεώργιος, Ιστορία των Θηβών και της Βοιωτίας, Έκδ. Γ. Ρόδη, Αθήναι 1928, σελ. 218-222.
- ☞ Χαρίτος Θ. Γεώργιος, Η Μάχη της Αράχωβας υπό τον Στρατάρχη Γ. Καραϊσκάκη και οι Συντελεσταί της (18-24 Νοεμβρίου 1826), Έκδοση Δήμου Αράχωβας, Αθήναι 2001.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ' ΔΟΥΚΑΣ ΒΑΤΑΤΖΗΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ-
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
ΕΜΘ Επχίας (Ο)
Ιωάννης Σαρσάκης

Ο ΕΚ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ ΑΓΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΣ

«ΧΩΡΙΣ ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ Ο ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΥΣ ΗΓΕΜΟΝΕΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ. ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΕ ΜΕ ΕΚΠΛΗΚΤΙΚΟ ΤΡΟΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΡΟΚΑΤΟΧΟΥ ΤΟΥ ΚΑΙ ΕΤΣΙ ΑΝΥΨΩΣΕ ΤΗ ΜΙΚΡΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΜΙΑΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ, ΣΕ

ΜΕΓΑΛΗ ΔΥΝΑΜΗ».

Οστρογκόρσκι

«Η Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους»

Η πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους σε μικρογραφία γαλλικού χειρογράφου του 15ου αιώνα.

Η άλωση της Κωνσταντινουπόλεως τον Απρίλιο του 1204 από τους Φράγκους της Δ΄ Σταυροφορίας, υπήρξε η συνταρακτικότερη στιγμή στην έως τότε ιστορία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν η ραγδαία αφύπνιση της ελληνικής συνείδησης, η οποία είχε αρχίσει να συντελείται ήδη από τον 6^ο αιώνα. Η δημιουργία ανεξάρτητων ελληνικών κρατιδίων ως κιβωτοί των ελληνορθόδοξων πληθυσμών, ήταν η κύρια αιτία που συνετέλεσε στην ωρίμαση και σύνθεση του νέου ελληνισμού. Τα πιο ισχυρά από τα νεοσύστατα κράτη ήταν: το βασίλειο της Νίκαιας με τον Θεόδωρο Λάσκαρη, το δεσποτάτο της Ηπείρου με τον Μιχαήλ Άγγελο και της Τραπεζούντας με τον Αλέξιο Κομνηνό. Από τα τρία ελληνικά κράτη

η Νίκαια ήταν αυτή η οποία κατάφερε να λάβει το χρίσμα του συνεχιστού της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ο τίτλος αυτός κατοχυρώθηκε χάρη στην αποφασιστικότητα και διπλωματική επιτηδειότητα των δύο πρώτων βασιλέων της, του Θεοδώρου Α΄ Λάσκαρη (1204-1222) και ειδικότερα του Ιωάννη Γ΄ Δούκα Βατάτζη (1222-1254).

Ο Νικηφόρος Γρηγοράς (1293-1361) ένας από τους σημαντικότερους λόγιους στην εποχή του, στο έργο του «Ρωμαϊκή Ιστορία» αναφέρει για τους δύο πρώτους αυτοκράτορες της Νίκαιας τα εξής: Ο βασιλιάς Θεόδωρος Λάσκαρης ήταν πολύ ορμητικός και ακούραστος, πολέμησε και κέρδισε πολλές μάχες, ανόρθωσε πόλεις, με ωραιότατες οικοδομές και πολλές δαπάνες, αποσοβώντας και αναχαιτίζοντας

μ' αυτά την ορμή των Λατίνων. Ζημίωνε όμως την ορμή του, αντιδρώντας πολλές φορές άκαιρα στις καταστάσεις. Ο γαμπρός και διάδοχός του όμως Ιωάννης Δούκας (Βατάτζης), συνδύαζε τη φυσική σύνεσή του με τη σταθερότητα του χαρακτήρα του και το κατασταλαγμένο ήθος του, διηύθυνε κάλλιστα το κράτος τιμώντας το αξίωμα του. Ασχολήθηκε με τις υποθέσεις του λαού όπως και με τις στρατιωτικές δυνάμεις του Βυζαντίου, ρυθμίζοντας τις πρώτες και ενισχύοντας τις δεύτερες. Οι ενέργειές του χαρακτηρίζονταν από τη σοβαρή εξέταση των πραγμάτων, εφαρμόζοντας αυτές άμεσα, πάντοτε όμως με μέτρο και καρτερικότητα. Θα μπορούσε κάποιος να πει ότι η εποχή του βασιλιά Θεοδώρου (Λάσκαρη) απαιτούσε ορμητικότητα, πράγμα που τον χαρακτήριζε, τουναντίον η μετέπειτα εποχή είχε ανάγκη της σταθερότητας του βασιλιά Ιωάννη (Βατάτζη) που ήταν το κύριο χαρακτηριστικό του.

Επίσης, ένας σύγχρονος βυζαντινολόγος, ο Ρωσικής καταγωγής Γ. Οστρογκόρσκι (1903-1976) στο έργο του «Η Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους» αναφερόμενος στον Ιωάννη Βατάτζη σημειώνει: «Χωρίς αμφιβολία ο μεγαλύτερος πολιτικός της περιόδου της Νίκαιας και ένας από τους πιο σημαντικούς ηγεμόνες της Βυζαντινής ιστορίας. Στην εξωτερική και εσωτερική πολιτική σταθεροποίησε με εκπληκτικό τρόπο το έργο του προκατόχου του και έτσι ανύψωσε τη μικρή αυτοκρατορία, που ήταν περιορισμένη στην έκταση μιας επαρχίας, σε μεγάλη δύναμη».

Λαμβάνοντας υπόψη τις τοποθετήσεις ενός βυζαντινού συγγραφέα όπως ο Νικηφόρος Γρηγοράς, αλλά και ενός σύγχρονου κλασικού βυζαντινολόγου του

Γ. Οστρογκόρσκι σχετικά με την προσωπικότητα του Ιωάννη Βατάτζη, είναι απορίας άξιον το γεγονός πως για τους περισσότερους Έλληνες, ο εκ Διδυμοτείχου καταγόμενος άγιος της ορθοδοξίας και αυτοκράτορας του Βυζαντίου είναι άγνωστος. Σκοπός του κειμένου που ακολουθεί είναι να παραθέσουμε συνοπτικά τον ένδοξο βίο του.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ - ΚΑΤΑΞΙΩΣΗ

Ο Ιωάννης Δούκας Βατάτζης γεννήθηκε στο Διδυμοτείχο το 1193. Οι ιστορικοί της εποχής του, δεν διασώζουν πολλά στοιχεία για την οικογένειά του. Πατέρας του ήταν ο Δούκας του θέματος των Θρακησίων και δομέστικος της ανατολής, Βασίλειος Δούκας Βατάτζης και η μητέρα του Αγγελίνα ήταν κόρη του Ισαακίου, γιου του Κωνσταντίνου Αγγέλου, και της Θεοδώρας Κομνηνής, κόρης του Αλεξίου Α΄ Κομνηνού. Επίσης υπάρχουν αναφορές για τον Ιωάννη Βατάτζη στρατηγό του αυτοκράτορα Μανουήλ Α΄ του Κομνηνού (1143-1180) ο οποίος αναφέρεται μεταγενέστερα ως ο παππούς του Ιωάννη Γ΄ Δούκα Βατάτζη. Ο Ιωάννης είχε και έναν αδελφό τον Ισαάκιο Δούκα, σεβαστοκράτορα. Την οικογένεια του Ιωάννη Βατάτζη την χαρακτήριζε μια βαθιά στρατιωτική παράδοση με αντιπροσώπους και στη σύγκλητο. Συνδεόταν συγγενικά με ονομαστές οικογένειες του Βυζαντίου όπως των Δουκών των Αγγέλων και των Λασκαριδών. Ο ίδιος ο Ιωάννης υπέγραφε τις επιστολές του ως Δούκας Βατάτζης καταδεικνύοντας την άμεση συγγενική του σχέση με την οικογένεια των Δουκών. Όσον αφορά στο όνομα Βατάτζης ή Βατάτσης ήταν μάλλον λαϊκής προελεύσεως και είχε κάποια έννοια προσφώνησης στη

δημώδη γλώσσα της εποχής.

Όταν ο Ιωάννης ενηλικιώθηκε, οι γονείς του απεβίωσαν αφήνοντάς του μεγάλη περιουσία. Δεν άντεχε όμως να ζει στο φραγκοκρατούμενο Διδυμότειχο, έτσι μοίρασε ένα μεγάλο μέρος από τα υπάρχοντά του στους φτωχούς και κίνησε για την ελεύθερη περιοχή της αυτοκρατορίας της Νίκαιας, με προορισμό το Νυμφαίο της Βιθυνίας. Εκεί στα ανάκτορα του βασιλιά Θεόδωρου Α΄ Λάσκαρη ήταν ιερέας ο αδελφός του πατέρα του, ο οποίος τον φιλοξένησε και έγινε η αιτία να γνωρίσει ο νεαρός τότε Ιωάννης τον αυτοκράτορα της Νίκαιας. Ο δυναμισμός του χαρακτήρα του, καθώς και οι στρατιωτικές αρετές του, δεν άργησαν να εγείρουν το ενδιαφέρον του βασιλιά Θεόδωρου, ο οποίος μετά από λίγα χρόνια τού έδωσε το αξίωμα του πρωτοβεστιάριου. Η εύνοια του αυτοκράτορα προς το πρόσωπο του Ιωάννη δεν σταμάτησε μόνο στα αξιώματα, καθώς στη συνέχεια τον έκανε γαμπρό του δίδοντάς του για γυναίκα του την πριγκίπισσα Ειρήνη που ήταν η μεγαλύτερή του κόρη. Με τον γάμο αυτό ο Θεόδωρος Λάσκαρης εξασφάλισε τη διαδοχή του, και παρόλο που ήταν περίπου 47 ετών το 1222 απεβίωσε. Το ίδιο έτος με τη σύμφωνη γνώμη στρατού και λαού και παρόλο που τον θρόνο επιθυμούσαν οι δύο αδελφοί του Θεόδωρου Λάσκαρη, ο Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης στέφθηκε αυτοκράτορας από τον πατριάρχη Μανουήλ Σαραντινό. Την επιλογή αυτή του Θεόδωρου τη δικαιολογεί εύστοχα ο πανεπιστημιακός Αλέξανδρος Διομήδης. Στο έργο του «Βυζαντινά Μελέται» αναφέρει σχετικά τα εξής: «Σε ένα κράτος όπου ο πολεμικός συναγερμός ήταν μόνιμη κατάσταση, ανεζητήθη όχι ο νόμιμος διάδοχος αλλά ο ικανός, ο δυνάμενος να αντιμετωπίζει τους εχθρούς».

Θεόδωρος Β΄ Λάσκαρης.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

Από τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του, ο Ιωάννης με ενεργάτη τον θεολόγο και φιλόσοφο Νικηφόρο Βλεμμύδη ασχολήθηκε με την ανάπτυξη της παιδείας. Ίδρυσε στη Νίκαια σχολή φιλοσοφίας στην οποία σπούδασαν μεγάλες μορφές της εποχής όπως ο Γεώργιος Ακροπολίτης, ο Γεώργιος Παχυμέρης, ο Μανουήλ Ολόβολος κ.ά. Επίσης οικοδόμησε βιβλιοθήκες τις οποίες εμπλούτισε με έργα που συγκέντρωσε ο Νικηφόρος Βλεμμύδης

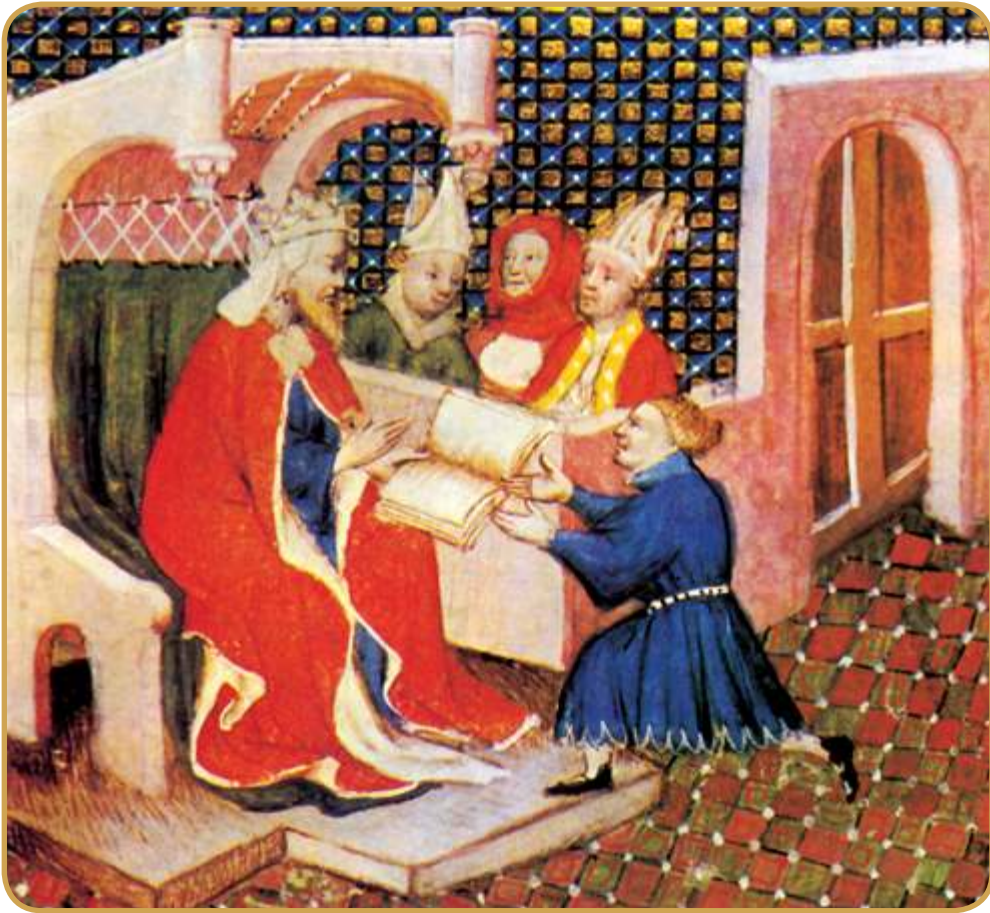
περιοδεύοντας σε Μακεδονία και Θράκη. Ο πνευματικός θησαυρός που μεταφέρθηκε και διασώθηκε στη Νίκαια επί των ημερών του Ιωάννη Βατάτζη, συνετέλεσε στην πνευματική αναγέννηση της Κωνσταντινουπόλεως μετά την ανακατάληψή της από τους Βυζαντινούς το 1261, καθώς οι βάρβαροι Φράγκοι κατακτητές ό,τι χειρόγραφο δεν έκαψαν το μετέφεραν στη δύση. Σχετικά με τη συμβολή της Νίκαιας στην παιδεία ο μέγας βυζαντινολόγος Στήβεν Ράνσιμαν στο έργο του «Βυζαντινός Πολιτισμός» αναφέρει τα εξής: «Η λεηλασία του 1204 αναστάτωσε όλο το εκπαιδευτικό σύστημα. Ο ελληνισμός βρισκόταν τότε στο ύψος του. Ο Μιχαήλ Ακομινάτος μόλις είχε πάει στην Αθήνα γεμάτος ενθουσιασμό για το κλασικό της παρελθόν και ο μεγάλος κληρικός Ευστάθιος Θεσσαλονίκης μόλις πριν από λίγο είχε τελειώσει τα σχόλια του στον Πίνδαρο. Τώρα οι λόγιοι σκορπίστηκαν, οι σχολές τους εξαφανίστηκαν και τα βιβλία τους καταστράφηκαν από τις φλόγες των Λατίνων. Η λογιοσύνη ωστόσο δεν χάθηκε και, πολύ γρήγορα, κέντρο της έγινε η εξόριστη αυλή της Νίκαιας».

Επί της βασιλείας του Ιωάννη Βατάτζη

**ΓΙΑ ΛΟΓΟΥΣ ΣΕΒΑΣΜΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ
ΓΙΑ ΛΟΓΟΥΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΥΣ,
ΔΗΛΑΔΗ ΕΜΜΟΝΗΣ ΣΤΗ
ΔΙΑΦΥΛΑΞΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟ-
ΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑ-
ΝΤΙΝΟΥ, ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΤΟΥ
ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΦΕΡΟΥΝ ΤΟΝ
ΕΠΙΣΗΜΟ ΤΙΤΛΟ «ΒΑ-
ΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟ-
ΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ».**

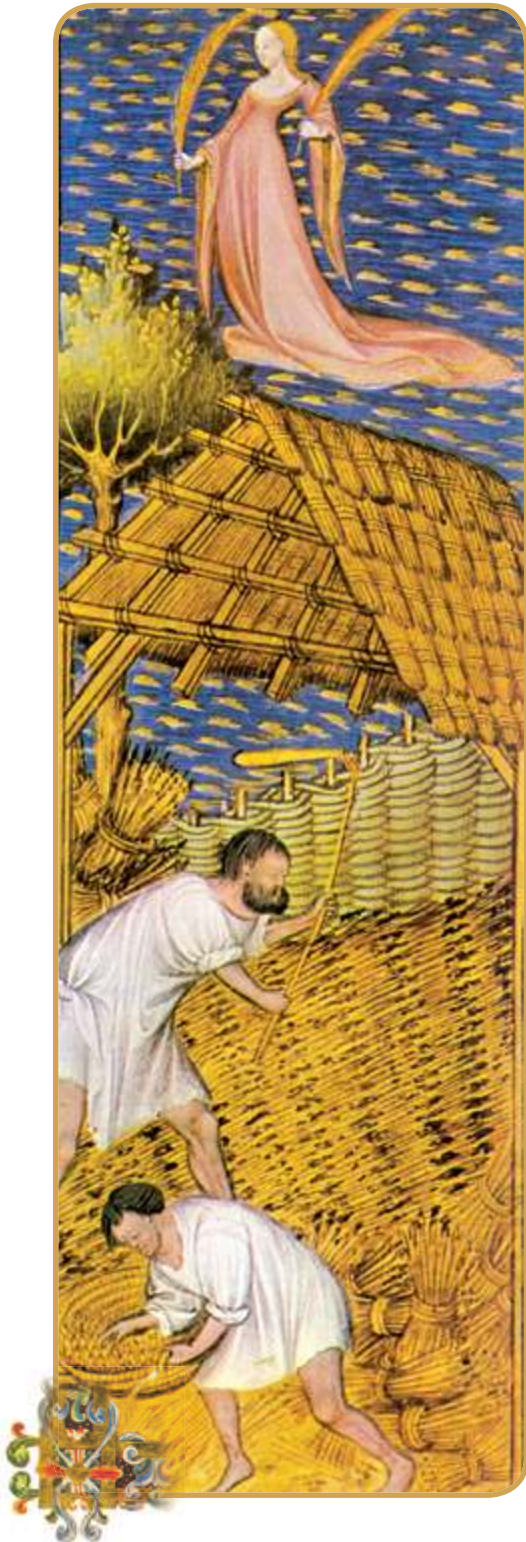

έγιναν συζητήσεις στη Νίκαια μεταξύ αντιπροσώπων του Πάπα και του Πατριάρχη Γερμανού Β΄ για την ένωση των εκκλησιών. Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας δεν ήταν αφελής, γνώριζε ότι ο Πάπας δεν θα δεχόταν τις θέσεις των ορθοδόξων για αυτό το τόσο λεπτό ζήτημα. Ο Διονύσιος Ζακυθινός στο έργο του «Βυζάντιον κράτος και κοινωνία ιστορική επισκόπησις» αναφέρει τον λόγο που ο Βατάτζης εμπλεκόταν στο θέμα της ενώσεως των εκκλησιών: «Διά να εξουδετερώνη τας επεμβάσεις της αγίας έδρας, η αυτοκρατορική διπλωματία προέβαλλεν εκάστοτε μετά πολλής δεξιότητος το προσφιλέεις τους ποντίφηκας θέμα της ενώσεως των εκκλησιών, βραδύτερον δε επεδίωξε την ισορροπία των δυνάμεων δια της παρεμβάσεως εις καθολικώτερας συγκρούσεις. Ανανεώνουσα παλαιάν βυζαντινήν παράδοσιν, ηκολούθησε την γερμανικήν συμμαχίαν, την οποίαν ανήγαγεν εις θεμελιώδη προσανατολισμόν της εξωτερικής πολιτικής. Η φιλία μετά του Φρειδερίκου του Β΄ του Χοενστάουφεν, αντιπάλου της Αγίας έδρας, επέτρεψεν ιδιαιτέρως εις τον Ιωάννην τον Βατάτζην επωφελείς συνδιασμούς». Υπήρξαν όμως και στιγμές όπου ο Ιωάννης άσκησε δριμύτατη κριτική προς την «αγία έδρα», όπως π.χ. την εποχή όπου ο Πάπας Γρηγόριος ο Θ΄ φοβούμενος την ορμητικότητα του αυτοκράτορα της Νίκαιας του έστειλε δύο επιστολές. Ιδιαιτέρως εριστική ήταν η δεύτερη η οποία δεν διασώθηκε, μπορούμε όμως να συμπεράνουμε το περιεχόμενό της από την υπερήφανη απάντηση του Ιωάννη. Αξίζει να παραθέσουμε τον σχολιασμό του Α. Βακαλόπουλου για την επιστολή του Βατάτζη προς τον Πάπα. Στο έργο του «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού», στις σελίδες 67-68 αναφέρει τα εξής: «Ως προς

τη σχετική κίνηση των ιδεών και τις πολιτικές επιδιώξεις των βασιλέων της Νίκαιας πολύ διαφωτιστική είναι η απαντητική επιστολή, την οποία έστειλε ο Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης μεταξύ 1237-1241 προς τον Πάπα Γρηγόριο Θ΄. Ο βασιλιάς μολονότι φέρει τον επίσημο τίτλο «Ιωάννης εν Χριστώ τω Θεώ πιστός βασιλεύς και αυτοκράτωρ Ρωμαίων ο Δούκας...», γνωρίζει πολύ καλά ότι είναι Έλληνας και δέχεται με υπερηφάνεια εκείνο, που του είχε γράψει ο πάπας «...ότι εν τω γένει των Ελλήνων η σοφία βασιλεύει... Και ότι του γένους (αυτών) η σοφία και το ταύτης ήνθησεν αγαθόν, και εις τους άλλους διεδόθη, οπόσοι την άσκησιν αυτής και

κτήσιν δια πολλής τίθενται φροντίδος...». Απορεί όμως λέγει, πως ο πάπας αγνοεί ή αν δεν αγνοεί, πως παρασιωπά το ότι μαζί με τη σοφία έχει «προσκληρωθεί» από τον Μ. Κωνσταντίνο στο γένος των Ελλήνων «και η κατά κόσμον αυτή βασιλεία». Και αμέσως παρακάτω επαναλαμβάνει τα ίδια πολύ πιο καθαρά. «Τίνι και γαρ ηγνόηται των πάντων, ως ο κλήρος της εκείνου διαδοχής ες το ημέτερον διέβη γένος, και ημείς έσμεν οι τούτου κληρονόμοι τε και διάδοχοι;». Δηλαδή λέγει ότι με τους διαδόχους του Μ. Κωνσταντίνου το ρωμαϊκό κράτος πέρασε στο γένος των Ελλήνων. Και για να αποδείξει την ελληνικότητα του κράτους της Κωνσταντινουπόλεως

προσθέτει ότι «οι της βασιλείας μου γενάρχει, οι από του γένους Δουκών τε και Κομνηνών, ίνα μη τους ετέρους λέγω, τους από γενών ελληνικών άρξαντας, ... εις πολλάς ετών εκατοστ[ύας] την αρχήν κατέσχον της Κωνσταντινουπόλεως». Επομένως, για λόγους σεβασμού προς την παράδοση και για λόγους ουσιαστικούς, δηλαδή εμμονής στη διαφύλαξη της κληρονομιάς του Μ. Κωνσταντίνου, φέρουν οι βασιλείς του Βυζαντίου τον επίσημο τίτλο «βασιλεύς και αυτοκράτωρ Ρωμαίων». Επάνω στις καθαρές αυτές ιστορικές γνώσεις θεμελιώνει το δίκαιο των διεκδικήσεων των εδαφών, τα οποία κατέχουν οι Φράγκοι: «Ημείς δε, ει και του τόπου βιασθέντες μετεκινήθημεν, αλλά του δικαίου, του ες την αρχήν τε και το κράτος, αμετακινήτως και αμεταπτώτως έχομεν, Θεού χάριτι». Συγκεκριμένα δεν αναγνωρίζει τα κυριαρχικά δικαιώματα του Φράγκου βασιλιά της Κωνσταντινουπόλεως («ούτε είδεν η βασιλεία μου, παρατηρεί ειρωνικά, την του τοιούτου Ιωάννου (Βρυέννιου) επικράτειαν και εξουσίαν που γης ή θαλάττης εστίν») και χαρακτηρίζει επιγραμματικά την ακατάπαυστη αντίστασή του εναντίον των κατακτητών «... ουδέποτε παυσόμεθα μαχόμενοι και πολεμούντες τοις κατάγουσι την Κωνσταντινούπολιν. Η γαρ αν αδικοίημεν και φύσεως νόμους, και πατρίδος θεσμούς, και πατέρων τάφους, και τεμένη θεία και ιερά, ει μη εκ πάσης της ισχύος τούτων ένεκα διαγωνισόμεθα».

Ο Βασιλεύς Ιωάννης υπήρξε ο προστάτης και συμπαραστάτης της αγροτικής και αστικής τάξης, επιδιώκοντας διαρκώς την άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου, δεν είναι τυχαίο ότι τον αποκαλούσαν «πατέρα των Ρωμαίων (Ρωμιών)». Για να το καταφέρει αυτό αναγκάστηκε να

συγκρουστεί με τους άρχοντες οι οποίοι κατείχαν μεγάλες αγροτικές εκτάσεις, προκαλώντας τη δυσαρέσκεια τους. Ο Ιωάννης όμως αποφασισμένος να δημιουργήσει ένα ισχυρό κράτος, που θα ενώσει ξανά και θα ελευθερώσει τον Ελληνισμό από κάθε βάρβαρο λαό που εκμεταλλεύτηκε την έως τότε παρακμή της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, δεν επανέλαβε τα λάθη των προηγούμενων αυτοκρατόρων που καταπίεζαν τον λαό και ευεργετούσαν τους αριστοκράτες. Συνειδητοποίησε εξ αρχής ότι έπρεπε να στηριχθεί στον λαό δίνοντάς του γη για να καλλιεργεί και να ζει αξιοπρεπώς. Για να τους βοηθήσει έκανε μεγάλη απογραφή (κάτι σαν εθνικό κτηματολόγιο) και επίταξε κατόπιν τεμάχια γης από τους μεγαλοκτήμονες και τους αριστοκράτες και τα διένειμε σε όλους τους φτωχούς υπηκόους του, ώστε να ζουν άνετα και ανθρώπινα. Έτσι καλυτέρευσε τα οικονομικά του κράτους μέσω της γεωργικής οικονομίας η οποία σαν βάση είχε τη βελτίωση της αμπελοφυτείας καθώς και άλλων καλλιεργειών. Εκτός από την ανάπτυξη της γεωργίας έδωσε προσοχή στην κτηνοτροφία και στην πτηνοτροφία. Ιστορείται ότι από το βασιλικό πτηνοτροφείο πουλήθηκαν χιλιάδες αυγά. Από τα έσοδα μόνο του πτηνοτροφείου ο Βατάτζης διέθεσε μεγάλα ποσά για να φτιαχτεί χρυσό στεφάνι στολισμένο με μαργαριτάρια και άλλες πολύτιμες πέτρες, το οποίο δόθηκε σαν δώρο στη βασίλισσα Ειρήνη. Το κόσμημα αυτό ονομάστηκε «βάτον», και ενσάρκωνε για τον Ιωάννη ολόκληρο το οικονομικό του πρόγραμμα. Επίσης, κατόρθωσε την κατάργηση του σφετερισμού κτημάτων που προέβαιναν οι εκάστοτε τοπάρχες στις αδύνατες τάξεις. Απένειμε δικαιοσύνη σε όλους, είτε ήταν φτωχοί

είτε πλούσιοι, ήταν απόλυτα αμερόληπτος. Εκτός από τη γεωργοκτηνοτροφία αναδιοργάνωσε και τη βιοτεχνία και ειδικότερα την υφαντουργία. Εκείνη την εποχή υπήρξε αύξηση στις εισαγωγές εμπορικών προϊόντων από ανατολή και δύση, όπως π.χ. εισαγωγή Ιταλικών υφασμάτων, τα οποία προμηθευόταν η ανώτερη τάξη της Νίκαιας, με αποτέλεσμα να υπάρχει δυσκολία απορρόφησης της εγχώριας παραγωγής. Κατάλαβε αμέσως πως το εμπορικό ισοζύγιο ανατρεπόταν, οι εισαγωγές ήταν πολύ περισσότερες από τις εξαγωγές, ζημιώνοντας την οικονομία του κράτους του. Για να βοηθήσει το νέο ξεκίνημα της υφαντουργίας καθώς και άλλων επιχώριων προϊόντων, απαγόρευσε με αυστηρότατες ποινές την εισαγωγή υφασμάτων αλλά και τροφών από άλλα κράτη, επισημαίνοντας στους πολίτες του ότι πρέπει να είναι ευχαριστημένοι με τα εγχώρια προϊόντα. Αποτέλεσμα αυτών των διατάξεων ήταν να βλάψει το εμπόριο της Βενετίας και της Γένοβας, και να ενισχυθεί η οικονομία του κράτους του ευημερώντας τα λαϊκά στρώματα. Γενικά ο Ιωάννης δεν ήθελε να έχει καμία εμπορική σχέση με τους Ιταλούς, χαρακτηριστικά ο Ντόναλντ Μ. Νίκολ στο βιβλίο του «Βυζάντιο και Βενετία» αναφέρει: «Ο σπουδαιότερος αυτοκράτορας της Νίκαιας, ο Ιωάννης Γ΄ Βατάτζης, ο οποίος διαδέχθηκε τον Λάσκαρη το 1222, σκόπευε να κάνει την αυτοκρατορία του αυτάρκη, ώστε η οικονομική της επιβίωση να μην εξαρτάται από το εμπόριο με τους Ιταλούς. Δεν ήθελε να έχει εμπορικές σχέσεις μαζί τους, ούτε καν στην Κωνσταντινούπολη. Όταν και αν ποτέ τα πλοία του εισέπλεαν στον Κεράτιο, θα ήταν για να πάρουν την

πόλη από τους Ιταλούς, να ανατρέψουν το λατινικό καθεστώς και να παλιννοηθούν στην Βυζαντινή αυτοκρατορία».

Όλα αυτά τα οικονομικά μέτρα ο Ιωάννης Βατάτζης τα εφάρμοσε στους υπηκόους του αφού πρώτα τα πραγμάτωσε ο ίδιος, ο Νικηφόρος Γρηγοράς στο έργο του «Ρωμαϊκή Ιστορία» αναφέρει σχετικά: «Ο ίδιος ο αυτοκράτορας ξεχώρισε ένα κομμάτι γης, αρόσιμο και κατάλληλο για αμπελουργία, τόσο μεγάλο, ώστε να μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του αυτοκρατορικού τραπεζιού και εκείνες που απασχολούσαν τον φιλόδοξο και κοινωνικά ευαίσθητο αυτοκράτορα (δηλαδή τα γηροτροφεία, πτωχοκομεία και νοσοκομεία που φρόντιζαν τους αρρώστους). Τη φροντίδα τους ανέθεσε σε ανθρώπους που είχαν καλή γνώση της γεωργίας και της αμπελουργίας και έτσι κάθε χρόνο είχε μεγάλη και άφθονη σοδειά καρπών. Αλλά δεν ήταν μόνο αυτό, απέκτησε επίσης κοπάδια αλόγων, βοδιών, προβάτων και χοίρων και πολλά είδη εξημερωμένων πουλιών. Από αυτά εξασφάλιζε πλούσιο εισόδημα κάθε χρόνο. Το ίδιο συνιστούσε να κάνουν όχι μόνο οι συγγενείς του, αλλά και οι άλλοι ευγενείς. Επιθυμούσε να καλύπτει ο καθένας τις ανάγκες του από δικές του πηγές, έτσι ώστε να μη βάζει αρπακτικό χέρι στην περιουσία των φτωχών και ασθενέστερων τάξεων και συνάμα η Ρωμαϊκή Πολιτεία να απαλλαγεί τελείως από την κοινωνική αδικία. Σύντομα οι αποθήκες είχαν γεμίσει καρπούς, ενώ οι δρόμοι και τα σοκάκια, οι μάντρες και οι σταύλοι μόλις μπορούσαν να χωρέσουν τα ζώα και τα σμήνη των πουλιών».

Την επιτυχημένη οικονομική του πολιτική ο Ιωάννης τη μετουσίωσε σε έργα. Με κεφάλαια από την αυτοκρατορική περιουσία ίδρυσε φιλανθρωπικούς και

ευκτήριους οίκους, πτωχοκομεία, νοσοκομεία, γηροκομεία, εφαρμόζοντας πολιτική κοινωνικής πρόνοιας. Έχτισε Ναούς και βοήθησε αποφασιστικά τα Μοναστήρια όχι μόνο της Μικράς Ασίας, αλλά και τα μοναστήρια του Σινά της Αντιόχειας, Αλεξάνδρειας και της Κύπρου. Δεν μπορούσε βέβαια να αγνοήσει το περιβόλι της Παναγίας, στην Ιερά Μονή Χελανδαρίου έκανε δωρεά δύο σταυρούς με Τίμιο Ξύλο. Στην περιοχή της Μικράς Ασίας ο Ιωάννης Βατάτζης κατασκεύασε ναό στη Μαγνησία και τον ονόμασε Σώσανδρα, αφιερωμένο στην Παναγία, επίσης στη Νίκαια ανέγειρε ναό στη μνήμη του Μεγάλου Αντωνίου. Η δε βασίλισσα Ειρήνη κατασκεύασε τον κεντρικό ναό της μητρόπολης των Προυσαίων κοντά στο όρος Όλυμπος και τον αφιέρωσε στον Τίμιο Πρόδρομο.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

Το 1224 δύο χρόνια μετά την ενθρόνισή του, ο Ιωάννης Βατάτζης συγκρούστηκε για πρώτη φορά με τον στρατό των Φράγκων κοντά στο Ποιμανηνό της Βιθυνίας. Εναντίον του συγκεντρώθηκε αξιόμαχο στράτευμα το οποίο ηγούνταν οι δύο αδελφοί του Θεοδώρου Α΄ Λάσκαρη οι σεβαστοκράτορες Αλέξιος και Ισαάκιος Λάσκαρης. Οι αδελφοί του αποβιώσαντος βασιλέως είχαν καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη μετά την απόρριψή τους από τον θρόνο της Νίκαιας και όπως ήταν φυσικό ήθελαν να εκδικηθούν τον Ιωάννη Βατάτζη. Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας τέθηκε επικεφαλής του στρατεύματός του και κατόρθωσε να νικήσει τους Φράγκους κατά κράτος. Η μάχη δεν ξεκίνησε με τους καλύτερους οιωνούς, καθώς στην αρχή ένα

μεγάλο μέρος του στρατού του τράπηκε σε φυγή, ο Ιωάννης βλέποντας την αρνητική εξέλιξη πήρε μέρος ενεργά στη μάχη, δείχνοντας μεγάλη γενναιότητα και ανδρεία και ενθαρρύνοντας μ' αυτή του την κίνηση τους στρατιώτες του. Με την αποφασιστικότητά του κατόρθωσε να νικήσει στο μέρος εκείνο όπου πριν από είκοσι χρόνια είχε ηττηθεί από τους Φράγκους ο Θεόδωρος Λάσκαρης. Αυτή η νίκη συνέβαλε αποφασιστικά στην ενίσχυση της αυτοκρατορίας της Νίκαιας, και στη συρρίκνωση και παρακμή του κράτους των Φράγκων, οι οποίοι εκτός από την ήττα που υπέστησαν είχαν απώλειες και σε αιχμαλώτους. Ο Ιωάννης εκμεταλλευόμενος τη μεγάλη του νίκη συνέχισε τις στρατιωτικές του επιχειρήσεις εναντίον των Φράγκων, πολιορκήσε και κατέλαβε φρούρια που κατείχαν, αλλά και όσες φρουρές κατάφερναν να αντισταθούν ο Ιωάννης με επιμονή αλλά και με ασυνήθιστες τακτικές, όπως συνέχιση της πολιορκίας μέσα στο καταχeyμνω στήνοντας πολιορκητικές μηχανές, κατόρθωσε να τις καταλάβει. Έτσι λοιπόν έγινε κύριος του Ποιμανηνού, των Λεντιανών, του Χαρίορος και του Βερβενιάκου. Ναυπηγώντας πολεμικά πλοία έκανε επιδρομή προς τα δυτικά ελευθερώνοντας φραγκοκρατούμενες περιοχές, κατέλαβε την πόλη των Μάδυτων, την Καλλίπολη, τη Σηστόν και την πόλη των Καρδιανών, πόλεις όλες της Θρακικής χερσονήσου καθώς και όλη την παράκτια περιοχή. Συνέχισε τις επιθετικές του ενέργειες με τον στόλο, ελευθερώνοντας νησιά του Αιγαίου, κυρίευσε τη Λέσβο, Χίο, Αμοργό, Σάμο, Ικαρία την Κω αλλά και μικρότερα νησιά. Κατέλαβε και τη Ρόδο, αφήνοντας την όμως με όρκο υποτέλειας στον έως τότε κυβερνήτη της Λέων Γαβαλά. Όλες αυτές οι επιτυχίες του Ιωάννη ανάγκασαν τους Φρά-

**ΟΙ ΕΛΠΙΔΕΣ ΤΟΥ
ΒΑΤΑΤΖΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕ-
ΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ
ΑΝΑΠΤΕΡΩΘΗΚΑΝ ΜΕΤΑ
ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ
ΑΝΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,
ΤΩΡΑ ΟΜΩΣ ΕΙΧΕ ΝΑ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕΙ ΚΑΙ ΤΟΝ
ΔΕΣΠΟΤΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ
Θεόδωρο Άγγελο**

γκους να συνθηκολογήσουν το 1225 και να του παραχωρήσουν μικρασιατικά εδάφη κοντά στη Νικομήδεια και απέναντι από την Κωνσταντινούπολη. Το ίδιο έτος έλαβε μήνυμα από τους κατοίκους της Ανδριανούπολης, για να τους ελευθερώσει από τους Φράγκους. Εκμεταλλευόμενος το πεσμένο ηθικό του Λατινικού στρατεύματος έστειλε αμέσως στην Ανδριανούπολη στρατό με αρχηγό τον πρωτοστράτορα Ισή, την οποία κατέλαβε δίχως καμία μάχη.

Η κατάληψη της Ανδριανούπολης έδωσε ελπίδες στον Ιωάννη για την απελευθέρωση και της Κωνσταντινούπολης, για την πραγματοποίηση όμως αυτού του στόχου δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο τους Φράγκους, ένας άλλος μεγάλος αντίπαλός του ήταν ο Δεσπότης της Ηπείρου Θεόδωρος Άγγελος. Ο Θεόδωρος Άγγελος ξεκινώντας από τη Θεσσαλονίκη, κατέλαβε μεγάλο τμήμα της δυτικής Θράκης, και το 1225 επιτέθηκε στην Ανδριανούπολη αναγκάζοντας τον καταπονημένο από τις πολλές εκστρατείες στρατό του Ιωάννη να αποσυρθεί. Χρησιμοποίησε δόλο και υποσχέθηκε στους κατοίκους της Ανδριανούπολης πλούτη και δόξα, τους έπεισε να διώξουν τον στρατό του Ιωάννη και να δεχθούν τον δικό του, έτσι για τα σχέδια του Ιωάννη Βατάτζη η απώλεια της Ανδριανούπολης αποτέλεσε

ένα μεγάλο πλήγμα. Η συνέχεια δεν ήταν ευνοϊκή για τον Θεόδωρο Άγγελο, καθώς το 1230 στην αποφασιστική μάχη που έλαβε χώρα σε μια περιοχή κοντά στον Έβρο ποταμό που ονομάζεται Κλοκότνιτσα, ο δεσπότης της Ηπείρου ηττήθηκε και αιχμαλωτίστηκε από τους Βούλγαρους του Ιωάννη Ασάν, ο οποίος όταν κατάλαβε ότι ο Θεόδωρος συνέχισε να συνωμοτεί εναντίον του τον τύφλωσε. Η νίκη των Βουλγάρων στην Κλοκότνιτσα παρόλο που φαινομενικά τους καθιστούσε την πρώτη δύναμη στη χερσόνησο του Αίμου, υπήρξε τελικά επωφελέστατη για τον Ιωάννη Βατάτζη και τη Νίκαια. Το όφελος του Βατάτζη ήταν ότι μετά από την ήττα του Θεόδωρου, απαλλάχτηκε από έναν ημέτερο συνδικδικητή του θρόνου της Κωνσταντινούπολης. Αλλά και η απότομη άνοδος της ισχύος του Ασάν είχε ως αποτέλεσμα να μην του δοθεί η αντιβασιλεία της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, γεγονός που αν πραγματοποιούνταν θα έφερνε το βασίλειο της Νίκαιας σε πολύ δύσκολη θέση. Αντιθέτως όμως η άρνηση αυτή των Λατίνων έστρεψε τον Ασάν εναντίον τους και όπως θα δούμε παρακάτω συμάχησε με τον Βατάτζη.

Το 1231 πέθανε ο Φράγκος βασιλιάς της Κωνσταντινούπολης Ρομπέρτος, αφήνοντας διάδοχό του τον μικρό Βαλδουίνο Β΄ της Φλάνδρας. Λόγω όμως του νεαρού της ηλικίας του, τη βασιλεία ανέλαβε ο Ιωάννης ντε Μπριέν (Βρυέννιος), που είχε τον τίτλο του βασιλιά των Ιεροσολύμων. Ο Ιωάννης Βρυέννιος εκμεταλλυόμενος την πολεμική του εμπειρία πέρασε άμεσα στην αντεπίθεση με σκοπό να ανακτήσει τις περιοχές που απελευθέρωσε ο Βατάτζης στη Μικρά Ασία. Με τον στόλο του τον οποίο ενίσχυσαν οι Ενετοί, κατευθύνθηκε προς τη Λάμψακο και προσάραξε στην Ολκό. Ο Βατάτζης αδυνατώντας να

εμποδίσει την αποβίβαση των Φράγκων, λόγω έλλειψης δυνάμεων μετέβη με τον στρατό του στην Σιγρήνη, όπου στρατοπέδευσε. Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας που ήταν ικανός με μικρότερο στράτευμα να αναχαιτίσει τους εχθρούς του, γνωρίζοντας τις περιορισμένες δυνάμεις του αποφάσισε να δράσει με στρατηγήματα. Κατόρθωσε με τα τεχνάσματά του να αναγκάσει τον Βρυέννιο να σταματήσει την πορεία του προς τη Μεσόγεια χώρα και να κινηθεί παραιγιάλια. Ο Ιωάννης Βα-

τάτζης παρακολουθούσε τις κινήσεις των Φράγκων από ορεινές θέσεις, τις οποίες χρησιμοποιούσε για να συναθροίξει τα εφόδια του στρατού του, ώστε να μην πέσουν στα χέρια του εχθρού. Ο Βρυέννιος που όπως αναφέρθηκε κινούταν παραιγιάλια, έφτασε μετά από τέσσερις μήνες μέσω της Λαμψάκου στο φρούριο των Κεγχρεών. Από εκεί προχώρησε βόρεια και κυριέψε το φρούριο του Κεραμιδά, πολιορκήσε την πόλη των Πηγών την οποία κυριέυσε με προδοσία εκ των

έσω, εξουδετερώνοντας τη φρουρά του Βατάτζη. Προς στιγμήν το εγχείρημα αυτό επέφερε σύγχυση στους Έλληνες, η ικανότητα όμως του αυτοκράτορα Ιωάννη στο να αντιμετωπίζει τέτοιες καταστάσεις, και η στρατηγική του δεινότητα αναπτέρωσαν το ηθικό του στρατού του. Οι ενέργειές του προκάλεσαν μεγαλύτερο φόβο στους Φράγκους, αναχαιτίζοντας την ορμητικότητα που είχαν αποκτήσει μετά τις προσωρινές επιτυχίες τους, και αναγκάζοντάς τους να επιστρέψουν στην Κωνσταντινούπολη σχεδόν άπρακτοι. Έτσι έληξε άδοξα η επιχείρηση του Βρυένιου, ο Βατάτζης με λιγότερο στρατό αλλά με μεγαλύτερα ηγετικά προσόντα απέκρουσε τη Φράγκικη επίθεση.

Το 1233 αποστάτησε ο άρχοντας της Ρόδου Λέων Γαβαλάς, ο Ιωάννης έστειλε αμέσως δυνάμεις με στρατηγό τον Ανδρόνικο Παλαιολόγο, ο οποίος το μόνο που κατάφερε ήταν να προκαλέσει ζημιές έξω από τα τείχη στην υπαίθρια χώρα και κατά συνέπεια επέστρεψε χωρίς ουσιαστικά αποτελέσματα. Το 1234 στην Κρήτη εξερράγη επανάσταση κατά της Ενετικής κυριαρχίας, οι επαναστάτες Κρητικοί έστειλαν πρεσβεία για βοήθεια στον Ιωάννη Βατάτζη. Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας δεν έχασε την ευκαιρία, απέστειλε αμέσως 33 πλοία εξοπλισμένα με όσο στρατό μπορούσε να διαθέσει. Λαμβάνοντας δράση οι Έλληνες, ενωμένοι κατόρθωσαν να κυριεύσουν το Ρέθυμνο, το Μυλοπόταμο, και το Καινούργιο. Ισχυρή αντίσταση συνάντησαν στο φρούριο του Μονοφατίου, το οποίο δεν μπόρεσαν να καταλάβουν καθώς ενισχύθηκε και έξω από τα τείχη από τον δούκα της Κρήτης Στορλάδο. Οι εχθροπραξίες σταμάτησαν

καθώς προκειμένου να πέσει η Κρήτη στα χέρια του Βατάτζη ο νέος δούκας Νικόλαος Τονίστος συνθηκολόγησε με τους επαναστάτες. Ο στόλος του Ιωάννη επιστρέφοντας από την Κρήτη έπεσε σε τρομερή καταιγίδα κοντά στα Κύθηρα όπου και καταστράφηκε. Έτσι όπως εξελίχθηκαν τα πράγματα ο Βατάτζης βγήκε χαμένος από την εκστρατεία της Κρήτης καθώς όχι μόνο δεν προσάρτησε το νησί στο βασίλειο του, αλλά έχασε μεγάλο μέρος του στόλου του.

Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας μετά την καταστροφή του στόλου του είχε ανάγκη από στρατιωτική ενίσχυση, και σαν άριστος διπλωμάτης που ήταν στράφηκε προς τον Βούλγαρο ηγεμόνα Ιωάννη Ασάν. Έστειλε πρεσβεία στη Βουλγαρία και ζήτησε την εννεαετή κόρη του Ασάν, πριγκίπισσα Ελένη, ως σύζυγο για τον γιο του Θεόδωρο, ο οποίος ήταν δώδεκα ετών. Αποτέλεσμα της διπλωματικής κίνησης του Βατάτζη ήταν να απαλλαγεί από ενδεχόμενους πολέμους με τους Βουλγάρους, καθώς και να διαλύσει τη συμμαχία τους με τους Φράγκους της Κωνσταντινούπολης. Το 1235 ο Ιωάννης πήγε στη Λάμψακο και από εκεί πέρασε με τον στρατό του στην Καλλίπολη, έστησε πολιορκητικές μηχανές και κατέλαβε πολύ γρήγορα την πόλη την οποία κατείχαν οι Ενετοί. Στην Καλλίπολη συναντήθηκαν με τον Ιωάννη Ασάν ο οποίος συνοδεύεται από τη σύζυγο και την κόρη του και συζήτησαν για την τελετή του γάμου. Ο Ασάν παρέμεινε στην Καλλίπολη, ενώ ο Βατάτζης μαζί με τη σύζυγο και την κόρη του Βούλγαρου βασιλιά μετέβησαν στη Λάμψακο, όπου παρουσία και της βασίλισσας Ειρήνης πραγματοποιήθηκε ο γάμος τον οποίον τέλεσε ο πατριάρχης Γερμανός.

Τα στρατεύματα των δύο συμμάχων, δίχως καμία καθυστέρηση επέδραμαν εναντίον των Λατινοκρατούμενων περιοχών της Θράκης αναγκάζοντας τις φρουρές να παραδοθούν. Έγιναν λοιπόν κάτοχοι περιοχών και πλούσιας λείας, μοιράζοντας με τον τρόπο που είχαν συμφωνήσει μεταξύ τους τις πόλεις και την ύπαιθρο. Το 1235/36 πολιόρκησαν την Κωνσταντινούπολη από ξηρά και από θάλασσα, τρομοκρατώντας τους Φράγκους, αναγκάστηκαν όμως να αποσυρθούν δίχως να πετύχουν ουσιαστικά αποτελέσματα, λόγω του ότι υπήρξε υποστήριξη από τη Βενετία με ναυτικές δυνάμεις. Τον χειμώνα του 1236 οι δύο σύμμαχοι Ασάν και Βατάτζης προετοιμάστηκαν για νέα πολιορκία, εξόπλισαν τον στρατό και ναυπήγησαν στόλο από 25 γαλέρες. Πολιορκησαν εκ νέου την Κωνσταντινούπολη, αποκρούστηκαν όμως και πάλι, καθώς ο Ιωάννης Βρυένιος περίμενε τη νέα πολιορκία, είχε ενισχυθεί από τον ηγεμόνα του Μοριά Γοδοφρέδο Β΄ Βιλλαρδουίνο αλλά και από τους σταθερούς συμμάχους του, Ενετούς, Γενουάτες και Πισατούς. Επίσης, ο Ιωάννης Βρυένιος επικαλέστηκε τη βοήθεια του Πάπα για συγκρότηση μιας νέας σταυροφορίας με προορισμό τη σωτηρία του Λατινικού κράτους της Κωνσταντινούπολης. Για τον σκοπό αυτό εστάλη από τον Βρυένιο ο Βαλδουίνος Β΄ για να εκθέσει προφορικά την κατάσταση στον ποντίφικα. Ο Πάπας Γρηγόριος Θ΄ ενήργησε άμεσα και ζήτησε τη βοήθεια Φράγκων ηγεμόνων αλλά και του Ούγγρου βασιλιά Βέλλα Δ΄. Εμπόδιο για την επίτευξη της σταυροφορίας στάθηκε ο Αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος Β΄ Χοενστάου-

φεν, ο οποίος ήταν ανέκαθεν αντίπαλος των Παπών. Ο Φρειδερίκος αρνήθηκε να δώσει την άδεια ώστε να περάσουν οι σταυροφόροι από την Ιταλία. Η ενέργεια αυτή του Γερμανού αυτοκράτορα σαφώς ευνόησε τον Ιωάννη Βατάτζη, και ίσως ήταν και το έναυσμα για τις πολύ καλές σχέσεις που σύναψαν οι δύο αυτοκράτορες. Αποκορύφωμα των φιλικών δεσμών ήταν ο γάμος του Βατάτζη με την κόρη του Φρειδερίκου, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Ο θάνατος του Ιωάννη Βρυένιου το 1237 και οι προτροπές του Πάπα για ένωση της Βουλγαρικής εκκλησίας στη Δύση, άνοιξαν την όρεξη του Ιωάννη Ασάν για την αντιβασιλεία στην Κωνσταντινούπολη, και καθώς έβλεπε ότι η δύναμη του Ιωάννη Βατάτζη αυξανόταν διαρκώς, αθέτησε τη συμφωνία συμμαχίας των δύο κρατών. Διέλυσε τον γάμο του Θεοδώρου και της Ελένης καθώς ζήτησε την κόρη

Νόμισμα του Ιωάννη Βατάτζη, (Αθήνα Νομισματικό Μουσείο).

του πίσω, και εν συνεχεία παρουσιάσθηκε ως υπερασπιστής των Φράγκων. Το ίδιο έτος, οι Βούλγαροι με τους Φράγκους και ένα μέρος από τους Κουμάνους μισθοφόρους, (Κουμάνοι ή Κομάνοι, βάρβαρος λαός τους οποίους ο Ακροπολίτης στο έργο του «Χρονική Συγγραφή» τους αποκαλεί Σκύθες, ανήκανε δε σε μία από τις πέντε αρχικές φυλές των Τούρκων και κατοικούσαν στις πεδιάδες του Καυκάσου, βορείως του Ευξείνου Πόντου) επέδραμαν εναντίον των εδαφών της Νίκαιας πολιορκώντας την Τζουρουλού. Και ενώ εντεινόταν η πολιορκία, ο Ιωάννης Ασάν έλαβε μήνυμα ότι η γυναίκα του μαζί με ένα παιδί του, καθώς και ο επίσκοπος Τρινόβου, πέθαναν. Έτσι, λόγω του ότι ήταν δεισιδαίμονας, θεώρησε το γεγονός αυτό θεϊκή τιμωρία και, για να εξαγισθεί, έκαψε τις πολιορκητικές μηχανές και επέστρεψε στο Τύρνοβο. Συνέπεια της αποχώρησης του Ασάν ήταν να λυθεί η πολιορκία και να σωθεί η Τζουρουλού. Μετανιωμένος έστειλε πρέσβεις στον Ιωάννη Βατάτζη για την εκ νέου σύναψη συμμαχίας ζητώντας συγχώρηση. Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας αποδέχτηκε τη συμμαχία και έτσι επέστρεψε η πριγκίπισσα Ελένη στον νόμιμο σύζυγό της.

Το 1240 ο Φράγκος βασιλιάς της Κωνσταντινούπολης δέχθηκε ενισχύσεις από τη δύση και με τη βοήθεια των βάρβαρων Κουμάνων πολιορκήσαν εκ νέου την Τζουρουλού, την οποίαν και κατέλαβαν το ίδιο έτος. Ο Ιωάννης για αντιπερισπασμό εκστράτευσε προς τον βορρά, αναχώρησε από την Νικομήδεια και κυρίευσε μετά από μακρά πολιορκία τα φρούρια Δακιβύζης και Νικητιάτου, τα οποία αποτελούσαν τον τελευταίο σταθμό από τη Βιθυνία προς την Κων-

σταντινούπολη. Και ενώ προήλαυε από την ξηρά σημειώνοντας σημαντικές επιτυχίες, ο στόλος του καταναυμαχήθηκε και καταστράφηκε από τον Λατινικό.

Το 1241 πεθαίνει η σύζυγος του Ιωάννη βασίλισσα Ειρήνη, η οποία με τον δυναμικό χαρακτήρα της υπήρξε ένα ισχυρό στήριγμα για τον αυτοκράτορα. Την ίδια εποχή πεθαίνει και ο Ιωάννης Ασάν αφήνοντας διάδοχό του τον δωδεκαετή γιό του Καλλιμάνο, επίσης χωρίς κεφαλή έμειναν και οι Κουμάνοι καθώς πέθανε ο αρχηγός τους, ο Ιωνά. Ο Ιωάννης αναγκάσθηκε να ξεπεράσει γρήγορα τον χαμό της συζύγου του διότι κατάλαβε πως αυτή ήταν η καταλληλότερη ευκαιρία για να περάσει στην αντεπίθεση. Προσεταιρίσθηκε τούς δυσαρεστημένους από τους Φράγκους Κουμάνους δίδοντάς τους δώρα και γη για να καλλιεργούν. Ένα μέρος τους τοποθέτησε ως φρουρούς στα σύνορα του κράτους του, ενώ τους υπόλοιπους τους συμπεριέλαβε στην εκστρατεία που ετοίμαζε. Με πιο ενισχυμένο στρατό και με τους Βούλγαρους να έχουν ηγήτη τους ένα παιδί, ο Ιωάννης δεν έχασε καιρό, πέρασε τον Ελλήσποντο αφήνοντας τη Μικρά Ασία και αποβιβάστηκε στα παράλια της Θράκης, έχοντας μαζί τον στόλο του και τους καλύτερους στρατηγούς του. Με αυτή την πανστρατιά προχώρησε το 1242 εναντίον του φερόμενου ως βασιλιά της Θεσσαλονίκης Ιωάννη Αγγέλου. Επιτέθηκε και κατέλαβε χωρίς μάχη το κάστρο της Ρεντίνας καθώς οι υπερασπιστές του, αντικρίζοντας τον στρατό του αυτοκράτορα Ιωάννη, το εγκατέλειψαν. Επόμενη κίνησή του ήταν να κυκλώσει με τον στρατό του τη Θεσσαλονίκη σε απόσταση οκτώ σταδίων και να την πολιορκήσει, η αντίσταση όμως των φρουρών της πόλης ήταν σθεναρή δημιουργώντας πολλά

προβλήματα στους πολιορκητές. Και σαν να μην έφτανε αυτό, ο αυτοκράτορας έλαβε μήνυμα από τον γιό του Θεόδωρο που τον ενημέρωνε για την επίθεση που δέχτηκαν οι μουσουλμάνοι του Ικονίου από τους Μογγόλους και την ήττα που υπέστησαν. Μόλις τα πληροφορήθηκε όλα αυτά ο Ιωάννης διέταξε να μη διαρρεύσει αυτή η πληροφορία, και εν συνεχεία έστειλε πρεσβεία στη Θεσσαλονίκη τον τυφλό πρώην δεσπότη της Ηπείρου Θεόδωρο Άγγελο, πατέρα του βασιλιά της Θεσσαλονίκης Ιωάννη Αγγέλου, τον οποίον είχε προσκαλέσει στη Νίκαια πριν ξεκινήσει την εκστρατεία του προς τη δύση. Ο Θεόδωρος χρησιμοποιήθηκε από τον Βατάτζη για τη σύναψη ειρήνης μεταξύ των δύο κρατών, οι διαπραγματεύσεις κράτησαν σαράντα ημέρες και τελικά συμφώνησαν ο Ιωάννης Άγγελος να κρατήσει το αξίωμα του δεσπότη χωρίς να φέρει τα αυτοκρατορικά διακριτικά, καθώς το βασίλειο της Θεσσαλονίκης υπήχθη στην αυτοκρατορία της Νίκαιας. Αφού πέτυχε την προσάρτηση του δεσποτάτου της Θεσσαλονίκης στο κράτος του, ο Ιωάννης Βατάτζης επέστρεψε στη Νίκαια.

Τρία χρόνια αφότου πέθανε η βασίλισσα Ειρήνη, ο Ιωάννης Βατάτζης νυμφεύθηκε την δωδεκαετή κόρη του Γερμανού αυτοκράτορα Φρειδερίκου Β΄ Χοενστάουφεν, Κωνσταντία. Ο γάμος αυτός ήταν μια καθαρά διπλωματική πράξη του Ιωάννη που προκάλεσε μεγάλη ανησυχία στον Πάπα και στον Φράγκο βασιλιά της Κωνσταντινουπόλεως. Ο αυτοκράτορας της Γερμανίας αποτελούσε το μαύρο πρόβατο της Δύσης για την «αγία έδρα» και, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κατά το παρελθόν απαγόρευσε τη διέλευση από την επικράτειά του φραγκικών δυνάμεων που εστάλησαν προς ενίσχυση της Κων-

**Φρειδερίκος Β΄
(Ρώμη, Βατικανή Βιβλιοθήκη).**

σταντινούπολης. Ο γάμος αυτός σφράγισε τις καλές σχέσεις των δύο αυτοκρατόρων, έτσι ο Ιωάννης απέκτησε ένα μεγάλο σύμμαχο που εκτός από καλός του φίλος έγινε και συγγενής του. Το όνομα του Φρειδερίκου δεν ήταν φιλικό μόνο στον Βατάτζη αλλά και στους υπόλοιπους Έλληνες, και ο λόγος ήταν οι εχθρικές σχέσεις του Γερμανού αυτοκράτορα με τον ποντίφικα. Ο Φρειδερίκος υπήρξε άσπονδος εχθρός του παπισμού και του δόγματος της εξουσίας του Πάπα επί της εξουσίας των βασιλέων. Η έριδα του Φρειδερίκου με τον παπισμό, και η εχθρική διάθεση που έτρεφε προς τη Λατινική αυτοκρατορία, ήταν η αιτία να υπάρξουν κοινά ενδιαφέροντα με τον Ιωάννη Βατάτζη. Οι δύο αυτοκράτορες συνήθιζαν να αλληλογραφούν, ανταλλάσσοντας απόψεις για τα προκείμενα θέματα, και να αναφέρουν τις πολεμικές επιτυχίες τους. Από τις επιστολές αυτές διασώθηκαν τέσσερις του Φρειδερίκου προς τον Βατάτζη στα Ελληνι-

κά. Μετά τον θάνατο του Φρειδερίκου τον διαδέχτηκε ο υιός του Manfred, ο οποίος παρουσιάστηκε ως εχθρός του Ιωάννη, με αποτέλεσμα οι καλές σχέσεις των δύο αυτοκρατοριών να διαλυθούν. Το γεγονός που φανερώνει ότι ο Ιωάννης δεν έβλεπε ως ουσιαστική του σύζυγο τη δωδεκαετή Κωνσταντία, η οποία βαπτίσθηκε ορθόδοξη και πήρε το όνομα Άννα, μαρτυρεί η ερωτική σχέση που ανέπτυξε με τη Μαρκεσίνα, μία κυρία επί των τιμών που συνόδευε τη νεαρή Γερμανίδα πριγκίπισσα. Η σχέση αυτή βέβαια στάθηκε αφορμή για δυσμενή σχόλια από την αυλή της Νίκαιας, καθώς η Μαρκεσίνα υπερέβαινε τα όρια της εξουσίας που της αναλογούσαν, έφτασε στο σημείο να ζητά από τον αυτοκράτορα την τιμωρία του Νικηφόρου Βλεμμύδη καθώς ο σοφός καθηγητής της απαγόρευσε την είσοδο στη Μονή που είχε ανεγείρει ο ίδιος. Όπως αναφέρει ο Κων/νος Παπαρρηγόπουλος, ο Ιωάννης κατανοώντας το άδικο απάντησε στους ανθρώπους της Μαρκεσίνας με παρρησία λέγοντας τα εξής: «Γιατί με ωθείτε να τιμωρήσω έναν δίκαιο άντρα; Αν σκόπευα να παραμείνω έξω από την ατιμία και την αισχύνη θα πρόσεχα να κρατήσω άμεμπτη τη σεμνότητα της βασιλείας μου, τώρα όμως αφού έδωσα ο ίδιος το δικαίωμα να με προσβάλουν και εμένα αλλά και τη βασιλεία μου απολαμβάνω την ανταμοιβή που μου πρέπει θερίζοντας τους καρπούς που έσπειρα». Σχολιάζοντας επί του θέματος ο πατριάρχης της Ελληνικής Ιστοριογραφίας αναφέρει τα εξής: «Τοιούτος υπήρξε ο Ιωάννης Δούκας Βατάτζης, μεγαλεπήβολος, μεγαλοπράγμων και εν αυταίς αυτού ταις αδυναμίαις μεγαλόφρων».

Τον Αύγουστο του 1243 ο σουλτάνος του Ικονίου Καίχοσ-

ρόης Β΄, που, όπως αναφέραμε, ηττήθηκε από τους Μογγόλους, έστειλε πρέσβεις στον αυτοκράτορα Ιωάννη ζητώντας να συμμαχήσουν εναντίον του κοινού κινδύνου. Οι πρέσβεις τόνισαν στον αυτοκράτορα της Νίκαιας πως αν εξαλειφόταν το σουλτανάτο του Ικονίου οι Μογγόλοι θα έφταναν προ των πυλών του κράτους του. Ο Ιωάννης Βατάτζης το γνώριζε αυτό και έτσι αποδέχθηκε τη συμμαχία. Επίσης στη συμμαχία αυτή εντάχθηκε και το βασίλειο της Τραπεζούντας, καθώς λόγω της θέσης του αντιμετώπιζε εξίσου μεγάλο κίνδυνο από τις επιδρομές των Μογγόλων. Σε τίποτα όμως δε χρησίμευσε η τριπλή συμμαχία, καθώς το σουλτανάτο του Ικονίου πολύ σύντομα αναγκάστηκε να αναγνωρίσει την επικυριαρχία των Μογγόλων. Το κέρδος του Βατάτζη από τη Μογγολική επιδρομή ήταν η προσήλωσή του σουλτάνου στους Μογγόλους, με αποτέλεσμα να μην αποτελεί άμεσο κίνδυνο για τη Νίκαια.

Το 1246 ο Ιωάννης αποφάσισε να επιθεωρήσει τις δυτικές επαρχίες του κράτους του. Άφησε στη Βιθυνία επίτροπο τον γιό του Θεόδωρο και ξεκίνησε την επιθεώρηση από τη Θράκη. Ενώ βρισκόταν εκεί έλαβε επιστολή που του διαμήνυε ότι ο βασιλιάς των Βουλγάρων Καλλιμάνος πέθανε, και ότι ο νεαρός Μιχαήλ, γιος του Ασάν και της Ειρήνης, θυγατέρας του Θεόδωρου Αγγέλου, πρόκειται να ανέβει στον θρόνο. Αμέσως ο Ιωάννης αλλάζοντας τα σχέδιά του κινήθηκε δυτικά και έφθασε στους Φιλίππους δια μέσω Χριστουπόλεως. Εκεί συγκάλεσε συμβούλιο στρατηγών και αποφάσισε να καταλάβει την πόλη των Σερρών. Οι Σέρρες, λόγω του ότι παλαιότερα υπήρξαν μεγάλη πόλη, περιβάλλονταν από τείχος, το οποίο όμως με το πέρασμα των χρόνων δεν ήταν και στην καλύτερή του

κατάσταση. Ο στρατός του Ιωάννη παρόλο που δεν ήταν προετοιμασμένος για πολιορκία κατόρθωσε να καταλάβει την πόλη, η Βουλγαρική φρουρά όμως κλείστηκε στην ακρόπολη η οποία ήταν σε υψηλό σημείο και καλά οχυρωμένη ώστε να αντέχει κάθε ισχυρή επίθεση. Φρούραρχος της ακρόπολης ήταν ο Βούλγαρος Δραγώτας, ο οποίος, βλέποντας τον πανικό και ότι η πόλη κυριεύθηκε, δεν αντέταξε καμία άμυνα αλλά παρέδωσε την ακρόπολη και υποσχέθηκε να παραδώσει και το Μελένικο. Έτσι ο Βατάτζης κυριεύσε την πόλη των Σερρών και ακολούθως με τη συνδρομή του Δραγώτα, τον οποίον φιλοδώρησε, κατέλαβε και το Μελένικο. Μαζί με το Μελένικο κατέλαβε αμαχητί τη Στενίμαχο και την Τζέπεινα και τις γύρω από το όρος Ροδόπη κωμοπόλεις. Από τη Μακεδονία έγινε κύριος των φρουριών του Στουμπίου και Χοτόβου, των περιοχών του Βελεβουδίου, Σκοπίων, Βελεσού μέχρι Πριλάπου, των χωριών της Πελαγονίας, της Νευσταπόλεως, του Προυσάκου και της Βέροιας. Μετά από αυτές τις επιτυχίες, σύναψε νέα συνθήκη ειρήνης με τους Βούλγαρους οριοθετώντας τα νέα σύνορα των δύο κρατών.

Ικανοποιημένος από τις επιτυχίες του αποφάσισε να επιστρέψει στη Νίκαια, δεν το έκανε όμως διότι στη Θεσσαλονίκη ο νέος δεσπότης Δημήτριος Άγγελος δημιούργησε πολλά προβλήματα με την αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά του. Κατάφερε σε μικρό χρονικό διάστημα να αγανακτήσει όλους τους σώφρονες πολίτες της Θεσσαλονίκης, από τους οποίους πολλοί ήταν άρχοντες και αξιωματούχοι. Οι άνθρωποι αυτοί αναγκάστηκαν να ενωθούν και να συνωμοτήσουν εναντίον του ζητώντας τη βοήθεια του Βατάτζη, ο οποίος, παίρνοντας έγγραφους όρκους ότι στο μέλλον οι άρχοντες της Θεσσαλο-

νίκης θα υπηρετήσουν τους σκοπούς του, δεν τους την αρνήθηκε. Ο Βατάτζης φθάνοντας στη Θεσσαλονίκη έστειλε πρέσβεις στον Δημήτριο προσκαλώντας τον να του αποτίνει τον οφειλόμενο βάσει των συμφωνιών όρκο υποτέλειας. Ο Δημήτριος δεν υπάκουσε στο πρόσταγμα του αυτοκράτορα, ο Βατάτζης έστειλε εκ νέου πρέσβεις στον Δημήτριο ζητώντας του να οργανωθεί έξω από την πόλη αγορά ώστε να εξυπηρετηθεί ο στρατός του. Ο Δημήτριος και πάλι αρνήθηκε. Μετά από λίγες ημέρες και ενώ τμήματα του στρατού του Βατάτζη περιπολούσαν γύρω από τα τείχη, εντόπισαν μία πύλη ανοιχτή. Αμέσως δόθηκε το σύνθημα για γενική επίθεση παρόντος και του Ιωάννη Βατάτζη, ο οποίος με τον τρόπο αυτό έγινε κύριος και της Θεσσαλονίκης, αφού βέβαια χρειάστηκε και τη βοήθεια των συνωμοτών. Έτσι το 1246 διαλύθηκε το δεσποτάτο της Θεσσαλονίκης και προσαρτήθηκε (αυτή τη φορά άμεσα) στην αυτοκρατορία της Νίκαιας.

Μετά την άλωση της Θεσσαλονίκης από τον Βατάτζη το κράτος της Νίκαιας είχε ουσιαστικά επιβληθεί στα άλλα δύο δεσποτάτα. Πλέον η Νίκαια παρουσιαζόταν ως ο νόμιμος κληρονόμος και συνεχιστής της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Παρόλο που το κράτος της Ηπείρου ήταν ισχυρό και μεγαλύτερο σε έκταση από το κράτος της Νίκαιας (όταν δημιουργήθηκαν τα δύο βασίλεια), δεν μπόρεσε να φθάσει τον τομέα οργάνωσης που κατάφερε ο Βατάτζης στη Νίκαια. Και από ηθικής πλευράς αλλά και από πολιτικών ενεργειών ο αυτοκράτορας της Νίκαιας είχε κατακτήσει τις συμπάθειες της πιο μεγάλης μερίδας του Ελληνισμού. Από γεωγραφική άποψη το κράτος της Νίκαιας ήταν πιο κοντά στη

Κωνσταντινούπολη, και έτσι είχε δημιουργηθεί σε όλο τον Ελληνισμό η πεποίθηση ότι η Νίκαια θα ανακαταλάμβανε την Κωνσταντινούπολη.

Το 1247 με το ηθικό του στρατού του ακμαίο ο Βατάτζης επέστρεψε στη Μικρά Ασία, και πέρασε τον χειμώνα στο Νυμφαίο. Την άνοιξη αποφάσισε να εκστρατεύσει εναντίον των περιοχών πέριξ της Κωνσταντινουπόλεως οι οποίες βρίσκονταν υπό την κυριαρχία των Λατίνων. Πέρασε τον Ελλήσποντο και στρατοπέδευσε λίγο πριν την Τζουρουλού η οποία είχε κυριευθεί το 1240 από τους Φράγκους. Την εποχή εκείνη, βασιλιάς των Φράγκων στην Πόλη ήταν ο Ανσώ ντε Καγιώ, ο οποίος ήταν παντρεμένος με την πριγκίπισσα Ευδοκία, αδελφή της Ειρήνης πρώτης γυναίκας του Βατάτζη. Ο Ανσώ ντε Καγιώ όταν έμαθε για την επικείμενη πολιορκία της Τζουρουλού από τον Βατάτζη πανικοβλήθηκε και αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη, εγκαταλείποντας τη σύζυγό του μαζί με πολυάριθμη φρουρά. Ο Ανσώ σκέφθηκε πως ο Βατάτζης δεν θα πολιορκούσε την πόλη ξέροντας πως η Ευδοκία ήταν εκεί. Ο αυτοκράτορας της Νίκαιας όμως ήταν αποφασισμένος να καταλάβει την Τζουρουλού, καθώς αυτή η σημαντική πόλη ήταν απαραίτητος σταθμός για τα σχέδια του που αφορούσαν στην ανακατάληψη της βασιλεύουσας. Χωρίς κανένα δισταγμό άρχισε η πολιορκία, ο στρατός της Νίκαιας με το ηθικό του στο ζενίθ από τις επιτυχίες του προηγούμενου έτους μέσα σε λίγες μέρες κατόρθωσε να καταλάβει την πόλη. Έτσι ο Βατάτζης έγινε κύριος και της Τζουρουλού, στη φρουρά του Ανσώ φέρθηκε με επιείκεια καθώς άφησε τους αιχμαλώτους να

επιστρέψουν στην Κωνσταντινούπολη. Στη δε Ευδοκία έδωσε ένα άλογο και την άφησε και αυτή να επιστρέψει μαζί με την υπόλοιπη φρουρά. Για άλλη μία φορά ο Ιωάννης Βατάτζης έδειξε τη μεγαλοκαρδία του. Μετά την Τζουρουλού κυριεύσε και τη Βιζύη. Με τις κατακτήσεις αυτών των δύο πόλεων ο Βατάτζης απέκοψε τις χέρσες διόδους των Φράγκων προς τα δυτικά.

Μετά τις στρατιωτικές επιτυχίες ο Ιωάννης Βατάτζης επέστρεψε στη Βιθυνία, εκεί ξεκίνησε διπλωματικές ενέργειες με τον Πάπα και τον πεθερό του Φρειδερίκο Β΄, με σκοπό να σαμποτάρει τις κινήσεις του Βαλδουίνου ο οποίος είχε καταφύγει στη Δύση για ανεύρεση στρατιωτικής ενίσχυσης. Πρώτη του κίνηση ήταν να στείλει επιστολή στον πάπα, λέγοντάς του ότι επιθυμεί την ένωση των εκκλησιών, καθώς ήξερε ότι με την πρόταση αυτή προς τον ποντίφικα έθιγε τις πιο ευαίσθητες χορδές του. Ο εκπρόσωπος της δυτικής εκκλησίας που εστάλη στη Νίκαια έγινε δεκτός από τον Πατριάρχη Μανουήλ Β΄, και όπως ήταν φυσικό οι όροι του Πάπα σχετικά με την ένωση δεν έγιναν δεκτοί αλλά ούτε η φιλία του Βατάτζη με τον Φρειδερίκο κλονίσθηκε. Ο Βατάτζης όμως κατάφερε αυτό που επιθυμούσε στ' αλήθεια, να καθυστερήσει δηλαδή τις ενέργειες του Βαλδουίνου.

Ακριβώς στα μισά του 13^{ου} αιώνα το 1250, οι Γενουάτες επιτέθηκαν και κατέλαβαν αιφνιδίως την πόλη της Ρόδου, την οποία εποφθαλμιούσαν πολύ καιρό εξαιτίας των εμπορικών πλεονεκτημάτων που προσέφερε η θέση του νησιού. Ο Βατάτζης βρισκόταν στη Νικομήδεια μαζί με τον Ιωάννη Γαβαλά, γιο του κυβερνήτη της Ρόδου Λέων Γαβαλά. Έστειλε αμέσως

στρατό με επικεφαλής τον δούκα των Θρακησίων Ιωάννη Κατακουζηνό. Ο Κατακουζηνός κατέλαβε δύο φρούρια, την Φιλήρημον και την Λίνδο, και αφού έλαβε και άλλες ενισχύσεις από τον αυτοκράτορα, πολιορκήσε την πόλη της Ρόδου χωρίς ωστόσο να την καταλάβει. Στην αποτυχία της πολιορκίας συνετέλεσε και το γεγονός της τυχαίας βοήθειας που δέχτηκαν οι Γενουάτες από τον πρίγκιπα της Αχαΐας Βιλεαρδουίνο, ο οποίος επέστρεψε με τον στόλο του από μία εκστρατεία. Ο Ιωάννης Βατάτζης όμως δεν κάμφθηκε, ετοίμασε μεγάλο στρατό στη Σμύρνη, και διόρισε διοικητή τον πρωτοσεβαστό Θεόδωρο Κοντοστέφανο δίνοντάς του γραπτές οδηγίες για το πώς θα ενεργήσει. Φθάνοντας ο Θεόδωρος τήρησε κατά γράμμα τις οδηγίες του αυτοκράτορα, με αποτέλεσμα να του παραδοθεί η πόλη ύστερα από πολιορκία και να περιέλθει ξανά στην επικυριαρχία του αυτοκράτορα των Ελλήνων Ιωάννη Γ' Δούκα Βατάτζη. Η Ρόδος απαλλάχθηκε από τους Γενουάτες, και ανέλαβε τη διοίκηση της ο Ιωάννης Γαβαλάς, ο οποίος όμως τελούσε υπό την επιστασία του Ιωάννη Βατάτζη.

Το 1251 ο δεσπότης της Ηπείρου Μιχαήλ Άγγελος, με ηθικό αυτοουργό τον θείο του Θεόδωρο Άγγελο, άλλαξε πολιτική και επιτέθηκε κατά των περιοχών της Μακεδονίας που υπάγονταν στην αυτοκρατορία της Νίκαιας. Μαθαίνοντας ο Ιωάννης Βατάτζης τις αρνητικές εξελίξεις στα δυτικά σύνορα του, και καθώς εκείνη την εποχή δεν κινδύνευε από άλλους εχθρούς, αφού είχε συνάψει ειρήνη με τους Βούλγαρους και τους μουσουλμάνους, ετοίμασε μεγάλο στρατό και κατευθύνθηκε προς τις δυτικές επαρχίες του. Έφθασε στη Θεσσαλονίκη και στρατοπέδευσε στα Βοδινά, τα οποία κατέλαβε σε

σύντομο χρονικό διάστημα. Κατόπιν ο Βατάτζης αναχώρησε και στρατοπέδευσε σε μια περιοχή κοντά στη λίμνη Οστροβού, εξαπολύοντας επιθέσεις κατά των περιοχών που υπάγονταν στον δεσπότη Μιχαήλ. Κατά τη διάρκεια αυτών των επιχειρήσεων συνέβη ένα απροσδόκητα ευχάριστο γεγονός, προσχώρησε στον στρατό της Νίκαιας ο Θεόδωρος Πετραλίφας, γυναικάδελφος του δεσπότη Μιχαήλ, έτσι μαζί μ' αυτόν η Καστοριά και οι γύρω περιοχές συντάχθηκαν με τον αυτοκράτορα της Νίκαιας, ενώ την ίδια ώρα η μικρή και η μεγάλη Δεάβολη έπεφταν στα χέρια του. Με το μέρος του Βατάτζη πήγε και ο Γουλάμος από το Άλβανο, ο οποίος είχε για γυναίκα του μια ανεψιά της Βασίλισσας Ειρήνης και βρισκόταν μαζί με τον στρατό του στα μέρη της Καστοριάς. Ο δεσπότης Μιχαήλ μαθαίνοντας όλα αυτά κατάλαβε ότι είχε δημιουργηθεί στενός κλοιός γύρω του. Έστειλε πρέσβεις στον αυτοκράτορα της Νίκαιας, και μετά από συζητήσεις παραχωρήθηκαν στον Ιωάννη η πόλη του Πριλάπου, το Βελεσσό και το κάστρο της Κρόιας στο Άλβανο. Έτσι δόθηκαν όρκοι και υπογράφηκε συνθήκη το 1252 στη Λάρισα από πρεσβεία του αυτοκράτορα και από τον δεσπότη Μιχαήλ. Φεύγοντας οι πρέσβεις του Βατάτζη πήραν μαζί τους τον γιό του Μιχαήλ Β' Νικηφόρο, ο οποίος ήταν μνηστήρας της εγγονής του Βατάτζη. Τον Νικηφόρο ο Βατάτζης τον τίμησε δίδοντάς του τον τίτλο του δεσπότη της Ηπείρου. Επίσης μαζί με τον Νικηφόρο αιχμαλώτισαν και τον Θεόδωρο Άγγελο, τον οποίον ο Βατάτζης θεώρησε και όχι άδικα, υπαίτιο της εναντίον του επίθεσης από τον δεσπότη Μιχαήλ Β' Άγγελο. Έπειτα από την ανεπιτυχή σύγκρουση του

Μιχαήλ Β΄ Αγγέλου με τον Βατάτζη, ο δεσπότης της Ηπείρου αναγκάστηκε να αναγνωρίσει τα κυριαρχικά δικαιώματα του αυτοκράτορα της Νίκαιας, και διατήρησε κατά παραχώρησή του τον τίτλο του δεσπότη μαζί με τον γιό του.

Την άνοιξη του 1252 και μετά την εορτή του Πάσχα ο Ιωάννης Βατάτζης αποφάσισε να επιθεωρήσει τις περιοχές που κατέλαβε πρόσφατα. Το κύριο μέρος του στρατού του το άφησε στα Βοδηνά που είχαν διοικητές τον πρωτοβεσιτάριο Αλέξιο Ραούλ, γαμπρό από μία ανιψιά του και τον Μιχαήλ Παλαιολόγο Κομνηνό. Το φθινόπωρο αφού συγκέντρωσε τον στρατό του πήρε τον δρόμο της επιστροφής προς την ανατολή, και αφού πέρασε τη Θεσσαλονίκη και τη Βισαλτία στρατοπέδευσε στους Φιλίππους λόγω του ότι έπρεπε να ερευνηθεί για κάποια συνωμοσία εναντίον του. Όταν ο Βατάτζης βρισκόταν στα Βοδηνά οργανώνοντας τη διοίκηση στις νέες κτήσεις του, ο Νικόλαος Μαγκλαβίτης κατηγορήσε τον Μιχαήλ Παλαιολόγο, διοικητή του Μελένικου και των Σερρών, ως συνωμότη και εγκέφαλο της σπείρας που αποσκοπούσε στην απομάκρυνση από τον θρόνο του Ιωάννη Βατάτζη. Λόγω του ότι ο στρατός της Νίκαιας βρισκόταν σε εκστρατεία ο Βατάτζης απάντησε ότι δεν είναι η κατάλληλη στιγμή για να ασχοληθεί με αυτήν τη σοβαρή καταγγελία. Η στιγμή ήρθε όταν ο Ιωάννης επέστρεψε στη Νίκαια μετά την επιτυχημένη εκστρατεία του στη δύση. Σταμάτησε στους Φιλίππους όπου άρχισε να ερευνά την καταγγελία. Η υπόνοια συνωμοσίας προσάπτονταν στους Δημήτριο Τορνίκη, Ανδρόνικο Παλαιολόγο και στον γιό του Μιχαήλ, οι οποίοι συνδέονταν συγγενικά. Οι ιστορικές πηγές δεν αποφαίνονται για το αν οι

τρεις αυτοί άνδρες συνωμότησαν για να σφετερισθούν τον θρόνο του Βατάτζη, γεγονός είναι πάντως πως δεν ήταν κάτι το σπάνιο οι συνωμοσίες για την αρπαγή του θρόνου στη διάρκεια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Εξάλλου ο Μιχαήλ Παλαιολόγος που στην περίπτωση αυτή κατηγορείται ως συνωμότης, στη διάρκεια του βίου του υπήρξε αδίστακτος σε θέματα εξουσίας. Ο Βατάτζης μετείχε ο ίδιος στην εκδίκαση της υποθέσεως και εξετάζοντας τους δύο πρώτους μάρτυρες σχετικά με το αν είναι ένοχος ο Μιχαήλ Παλαιολόγος πήρε αρνητική απάντηση. Αφού εξάντλησε όλες τις μαρτυρίες αποφάσισε να αθώσει τους κατηγορουμένους. Μετά το πέρας της δίκης ο Βατάτζης ξεκίνησε από τους Φιλίππους για να επιστρέψει στη Μικρά Ασία, οι υποψίες του όμως για τον Μιχαήλ Παλαιολόγο παρέμεναν. Για να μπορέσει να ησυχάσει από τις υποψίες, έγραψε προς τον πατριάρχη Μανουήλ να υποβάλει τον Μιχαήλ Παλαιολόγο σε επιτίμια εκκλησιαστικά και όρκους, ότι δε θα απιστήσει ποτέ έναντι του βασιλέως. Αφού ορκίσθηκε ο Μιχαήλ, ο Βατάτζης του έδωσε για σύζυγό του την πριγκίπισσα Θεοδώρα, εγγονή του αδελφού του σεβαστοκράτορα Ισαακίου Δούκα.

Προς τα τέλη της Βασιλείας του, ο Ιωάννης είχε καταφέρει να επεκτείνει τις κτήσεις του από τη Μαύρη Θάλασσα μέχρι την Αδριατική (τμήμα της βορειοδυτικής Μικράς Ασίας, τη σημερινή δυτική, βόρεια, και ανατολική Μακεδονία, τμήματα από το σημερινό κράτος των Σκοπίων, από τη σημερινή νότια Αλβανία, Βουλγαρία, δυτική και ανατολική Θράκη) και επιπλέον τα μεγάλα νησιά του Αιγαίου (Λέσβο, Χίο, Σάμο, Ικαρία, Κω, Ρόδο κ.ά.). Εκτός δηλαδή από τη Νότια Ελλάδα, μόνο η Κωνσταντινούπολη απέμεινε για την

Χάρτης που καταδεικνύει τη διεύρυνση των συνόρων της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας.

αποκατάσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Δυστυχώς οι εμφύλιες διαμάχες με τα άλλα Ελληνικά βασίλεια αλλά και οι εχθρικές μετακινήσεις άλλων φυλών, ανάγκασαν τον Ιωάννη να αλλάζει τα σχέδια του, που επικεντρωνόταν στην ανακατάληψη της βασιλεύουσας.

Η ΚΟΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

Στις 4 Νοεμβρίου του 1254, ο Ιωάννης Βατάτζης σε ηλικία εξήντα δύο ετών «παρέδωκεν εν ειρήνη την ψυχήν του εις χείρας Θεού», στο αγαπημένο του Νυμφαίο. Υπάρχει όμως

και η άποψη που διατυπώνουν ο Μηλιάρης και ο Γκάρτνερ ότι ο Βατάτζης πέθανε την 30^η Οκτωβρίου 1255 αφού είχε προηγηθεί βαριά νόσος (αποπληξία). Όσον αφορά στην ημερομηνία του θανάτου υπάρχει αντιγνωμία για την αιτία, οι πηγές όμως συμφωνούν. Ο Γεώργιος Ακροπολίτης σύγχρονος του Ιωάννη Βατάτζη, στο έργο του «Χρονική Συγγραφή» περιγράφει τους τελευταίους μήνες του Ελεήμονα βασιλιά αναφέροντας τα εξής: «Ο αυτοκράτορας λοιπόν έφθασε στην Ανατολή και επειδή εκείνη η χρονιά είχε πια περάσει, πήγε πάλι στην πρωτεύουσα της Βιθυνίας, τη Νίκαια. Τελείωνε πια ο χειμώνας, καθώς ο Φεβρουάριος ήταν προς

το τέλος του. Ο αυτοκράτορας ξάπλωσε το βράδυ στο κρεβάτι του και αφού πέρασε ένα μέρος της νύχτας, έχασε ξαφνικά τη φωνή του και έπεσε μπρούμυτα στο κρεβάτι, χωρίς να μπορεί πια να μιλήσει καθόλου. Οι γιατροί που πήγαν να τον θεραπεύσουν, του έκαναν τομές στα πόδια, και έβαλαν βεντούζες. Έκαναν και διάφορα άλλα, όσα τους διδάσκει η επιστήμη τους, ο αυτοκράτορας όμως εξακολουθούσε να είναι ακίνητος όλη εκείνη τη νύχτα και το επόμενο εικοσιτετράωρο. Είχε πάθει αποπληξία βαριάς μορφής, με αποτέλεσμα να παραμένει παράλυτος και άφωνος. Τελικά με πολλή δυσκολία συνήλθε, το χρώμα του όμως δεν ήταν καθόλου καλό. Έσπευσε λοιπόν να πάει στο Νυμφαίο, για να είναι εκεί πριν την Κυριακή των Βαΐων που συνήθιζε να κάνει θρίαμβο. Επέσπευσε λοιπόν την πορεία του και έφθασε στο Νυμφαίο, όπου έκανε τον θρίαμβό του την Κυριακή των Βαΐων και γιόρτασε το Πάσχα. Παρέμεινε λοιπόν εφεξής σε εκείνα τα μέρη, ενώ η αρρώστια που είχε, του προκαλούσε κρίσεις κατά διαστήματα και τον ενοχλούσε. Μερικές φορές και ενώ βρισκόταν στο παλάτι, έπεφτε ξαφνικά στο κρεβάτι του άφωνος, ενώ άλλοτε εκεί που ήταν πάνω στο άλογο και περπατούσε, τον έπιανε κρίση και εκείνοι που τον συνόδευαν τον κρατούσαν προσέχοντας όση ώρα κρατούσε αυτό ώστε να μη γίνει αντιληπτό από τον κόσμο. Όταν, τέλος, ο αυτοκράτορας ερχόταν ξανά στα λογικά του, επέστρεφε σιγά σιγά στο παλάτι. Μερικές φορές, μάλιστα τον κουβαλούσαν οι δικόι του στα ανάκτορα επάνω σε φορείο. Εξάλλου όσο η αρρώστια χειροτέρευε, τόσο περισσότερο μειωνόταν οι σωματικές

του δυνάμεις, επειδή οι κρίσεις άρχισαν να γίνονται όλο και πιο συχνές και το σώμα του αδυνάτιζε. Το χειρότερο μάλιστα ήταν ότι δεν έτρωγε σχεδόν καθόλου. Καθώς όμως οι γιατροί μπροστά στην αρρώστια σήκωσαν εν τέλει τα χέρια ψηλά, εκείνος θέλοντας να ανακουφισθεί λίγο, αποφάσισε να πάει στη Σμύρνη για να προσκυνήσει τον Χριστό και να τον παρακαλέσει να τον λυπηθεί. Αφού, λοιπόν, έφθασε εκεί έκανε αυτά, όμως η κατάστασή του δεν βελτιωνόταν και ενώ είχε σταθμεύσει στους Περικλύστους, μια τοποθεσία κοντά στη Σμύρνη που ονομάζεται έτσι επειδή υπάρχουν εκεί πολλά νερά, έπαθε κρίση μεγαλύτερη η μάλλον χειρότερη από τις άλλες φορές. Έφυγε λοιπόν, από εκεί και σε κακά χάλια έφτασε στο Νυμφαίο. Δεν πήγε όμως στη βασιλική κατοικία αλλά εγκαταστάθηκε στους βασιλικούς κήπους, κάπου κοντά στην εξοχή. Εκεί πέθανε στις 4 Νοεμβρίου 1254, αφού έζησε εξήντα δύο χρόνια».

Άλλες πηγές αναφέρουν ότι ο Ιωάννης έπασχε από ψυχικές δυσκολίες και μελαγχολία. Αν και με πολλά προβλήματα υγείας, δεν έπαψε ποτέ να ενδιαφέρεται και να νοιάζεται για τους υπηκόους του, αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο ότι η αγιότητα κερδίζεται με κόπους, θυσίες και υπομονή.

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ

→ Ο Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης ανήκει στην κατηγορία των Βυζαντινών προσωπικοτήτων οι οποίοι χαίρουν της καθολικής αποδοχής όλων των ιστορικών. Βυζαντινοί σύγχρονοί του αλλά και

Ερείπια του ανακτόρου στο Νυμφαίο όπου πέθανε.

μεταγενέστεροι, κλασικοί βυζαντινολόγοι ξένοι αλλά και Έλληνες αναγνωρίζουν και εγκωμιάζουν το έργο του.

→ Ο Ανώνυμος Βυζαντινός συγγραφέας αναφέρει για τον Ιωάννη Βατάτζη τα εξής: «Ο Βατάτζης κατά τε την περί τα θεία ευλάβειαν και την περί τους υπηκόους κηδεμονίαν είχε τα πρωτία ως προς τους προ αυτού βασιλεύσαντας».

→ Ο Παχυμέρης (1242-1310) αναφέρει για τον Ιωάννη Βατάτζη τα παρακάτω: «Ενεκα τούτων όλων, όστις τα αυτά περίπου ιστορεί περί του βασιλέως τούτου, επωνομάζετο πατήρ Ρωμαίων, ενώ ο Θεόδωρος δεσπότης αυτών». Σε άλλο σημείο συνεχίζει ο Παχυμέρης λέγοντας: «Πάσα πόλις και χώρα και δήμος απέλαυσε των ευεργεσιών αυτού. Παρέσχε δ' έτι χορηγίας εις τους ναούς και τα σεμνεία και τας μονάς».

→ Ο Γεώργιος Ακροπολίτης (1217-1281) γνώρισε από κοντά τον Βατάτζη και στο έργο του «Χρονική Συγγραφή» τον επαινεί ότι ήταν φιλόδημος, πράος και φιλόδωρος.

→ Ο υιός και διάδοχος του, Θεόδωρος Β' Λάσκαρης (1223-1258), ο οποίος υπήρξε μεγάλος λόγιος της εποχής, έγραψε με θαυμασμό για τον πατέρα του. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: «ο Ιωάννης ένωσε την χώρα που είχε τεμαχιστεί από τους Λατίνους, Πέρσες, Βούλγαρους, Σκύθες και άλλους τυραννικούς ξένους. Τιμώρησε τους άρπαγες και προστάτευσε την χώρα του. Έκανε την χώρα μας απρόσιτη εις τους εχθρούς».

→ Ο Ρώσος βυζαντινολόγος Αλεξάντερ Βασίλιεφ (1867-1953) στο μνημειώδες έργο του «Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορί-

ας» αναφέρει σχετικά: «Ο Ιωάννης Βατάτζης υπήρξε πολύ ικανός και πολύ δραστήριος πολιτικός, και ήταν αυτός ο κύριος δημιουργός της αποκατασταθείς Βυζαντινής Αυτοκρατορίας». Ο Βασίλειφ κλείνει το κεφάλαιο της περιόδου που βασιλεύσε ο Ιωάννης λέγοντας τα εξής: «Η εξωτερική δράση του Βατάτζη υπήρξε εξαιρετικά σημαντική, διότι εξαλείφοντας βαθμιαίως όλους τους υποψηφίους αποκαταστάτας της αυτοκρατορίας, τους άρχοντες δηλαδή της Θεσσαλονίκης, της Ηπείρου και της Βουλγαρίας, απέκτησε υπό την εξουσία του τόση έκταση, όση ουσιαστικώς αρκούσε για την επανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ο κύριος ρόλος της αποκαταστάσεως ανήκει στον Ιωάννη Βατάτζη και το 1261 ο Μιχαήλ Παλαιολόγος, απλώς, επωφεληθήκε από τα αποτελέσματα της επιμονής και της δραστηριότητας του καλύτερου αυτοκράτορα της Νίκαιας. Οι μετά τον Ιωάννη Βατάτζη γενεές τον θυμούνται ως 'Πατέρα των Ελλήνων'».

→ Και ο Κων/νος Παπαρρηγόπουλος (1815-1891) στον επίλογο του έργου του «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» αναφέρεται στον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισε ο αυτοκράτορας της Νίκαιας: «Ο Ιωάννης Βατάτζης ο εν Νικαία διαδεξάμενος τον Θεόδωρον Λάσκαρη και αυξήσας και πολυειδώς κατοχυρώσας την αρχήν ην παρέλαβεν, επεξέτεινε αυτήν μέχρι Μακεδονίας και Θεσσαλίας και καταλύσας τω 1246 το εφήμερον δημιούργημα του Θεοδώρου Αγγέλου Κομνηνού, συνεπύκνωσεν ούτω εις χείρας αυτού άπασαν του ελληνισμού την πολιτικὴν ἐνέργειαν. Μετά δέκα πέντε δε έτερα έτη ο του Βατάτζη δεύτερος διάδοχος Μιχαήλ Παλαιολόγος, ανέκτησε τη 26^η Ιουλίου 1261 και αυτήν την Κωνσταντινούπολη αμαχητί». Επίσης ο Παπαρρηγό-

πουλος αναφερόμενος στη συνένωση και στη συνέχεια του ελληνισμού αναφέρει ότι: «Η κατάλυση της εν Θεσσαλονίκη αυτοκρατορίας και η συνένωση του μεσαιωνικού ελληνισμού, υπό την αυτοκρατορία της Νίκαιας, μαρτυρεί ότι αυτός (ο ελληνισμός) όσο και αν είχε παρακμάσει, διατηρούσε κάποια συστατικά πολιτικής εμπειρίας, δεξιότητας και δυνάμεως περισσότερο από όσα με τον καιρό προσέλαβε ο προ μικρού σε νέο πολιτικό βίο ανακύψας νέος ελληνισμός. Η δε ένωσις αυτή υπήρξε το κυριώτατο κατόρθωμα του Ιωάννη Βατάτζη αλλά όχι και το μόνο».

→ Ο Γιάννης Κορδάτος (1891-1961) στο έργο του «Μεγάλη Ιστορία της Ελλάδος» κλείνει το κεφάλαιο που αναφέρεται στον Βατάτζη εγκωμιάζοντάς τον για τη φιλολαϊκή του πολιτική και για την επίτευξή του να οικοδομήσει το ισχυρό κράτος της Νίκαιας. Χαρακτηριστικά σε μία παράγραφο αναφέρει: «Ο Βατάτζης όμως με την εξωτερική πολιτική που ακολούθησε όχι μόνο μεγάλωσε το κράτος του, αλλά και προετοίμασε την επανασύσταση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Αυτός είναι ο κυριότερος συντελεστής της αποκατάστασης του Βυζαντίου. Αν οι Φράγκοι διώχτηκαν από την Πόλη το 1261, τούτο οφείλεται σε αυτόν. Ο Μ. Παλαιολόγος επωφεληθήκε από τα αποτελέσματα που επέφερε η εσωτερική και εξωτερική πολιτική του Βατάτζη και κατέλαβε την Πόλη».

→ Ο Σέρβος βυζαντινολόγος Ρωσικής καταγωγής Γκιόργκ Οστρογκόρσκι (1903 - 1976) στο έργο του «Η Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους» αποσαφηνίζει σε ποιον οφείλεται η αποκατάσταση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας μετά την άλωση του 1204, αναφέροντας τα εξής: «Πάντως ο Ιωάννης Βατάτζης είχε δημιουργήσει όλες τις προϋποθέσεις για τον θρίαμβο

αυτό και σ' αυτόν προ παντός ανήκει η τιμή για την αποκατάσταση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας».

→ Ο Καρλ Μαρξ (1818-1883) ο οποίος τα τελευταία χρόνια της ζωής του είχε ασχοληθεί πολύ με τη Βυζαντινή ιστορία, αναφέρεται στον Ιωάννη Βατάτζη λέγοντας: «Υπό τον Βατάτζη η Νίκαια εκπροσωπεί το κέντρο του Ελληνικού πατριωτισμού».

→ Στην «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» της Εκδοτικής Αθηνών διαβάζουμε για τον Ιωάννη Βατάτζη: «Ο Ιωάννης Γ' Βατάτζης φάνηκε πιο ικανός και είχε μεγαλύτερες επιτυχίες ως πολιτικός και διπλωμάτης από τον πεθερό του και μπορεί να θεωρηθεί ως ένας από τους μεγαλύτερους βυζαντινούς αυτοκράτορες. Ο Ιωάννης Γ' κατέχει τιμητική θέση ανάμεσα στους βυζαντινούς αυτοκράτορες. Επιπλέον υπήρξε, αντίθετα με τους αντιπάλους του της Ηπείρου, ένας τίμιος άνθρωπος, που ενέπνευσε αγάπη στους υπηκόους με αποτέλεσμα να τιμάται ως τοπικός άγιος στο Νυμφαίο, όπου πέθανε, και στη Μαγνησία, όπου τάφηκε».

→ Στο έργο «Η Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας» του πανεπιστημίου του Cambridge στο κεφάλαιο που εξιστορεί τα γεγονότα της τέταρτης σταυροφορίας, και συγκεκριμένα στη διαδοχή του Λάσκαρη από τον Βατάτζη αναφέρονται τα παρακάτω: «Ο ιδρυτής της αυτοκρατορίας της Νίκαιας δεν άφησε διαδόχους. Όμως όλοι συμφώνησαν ότι αυτοκράτορας έπρεπε να ανακηρυχτεί ο γαμπρός του, ο Ιωάννης Δούκας Βατάτζης, που ήταν σύζυγος της μεγαλύτερης κόρης του, της Ειρήνης. Ο πατριάρχης Εμμανουήλ τέλεσε τη στέψη. Ήταν μια συνετή εκλογή, γιατί ο Ιωάννης Γ' Βατάτζης υπήρξε ο ενδοξότερος αυτοκράτορας της Νίκαιας και ένας από τους

ικανότερους Βυζαντινούς μονάρχες». Σε ένα άλλο σημείο κάνοντας τον απολογισμό του έργου του Βατάτζη αναφέρει τα εξής: «Ο Ιωάννης Γ' Βατάτζης προετοίμασε το έδαφος και έκανε δυνατή την παλινόρθωση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Όμως δεν ήταν γραφτό να θερίσει ο ίδιος τον καρπό των έργων του. Ο Λάσκαρης είχε αποδείξει ότι η Νίκαια μπορούσε να γίνει ένα πιστό αντίγραφο της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ο Βατάτζης απέδειξε ότι από πολλές απόψεις το αντίγραφο ήταν πιο πετυχημένο από το πρωτότυπο του περασμένου αιώνα».

→ Από όλους αυτούς τους σημαντικούς ιστορικούς, αλλά και με όσους ασχολήθηκαν με τη Βυζαντινή Ιστορία παλαιότερους και σύγχρονους, σαφώς αποδεικνύεται ότι η ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τους Έλληνες, με τον Μιχαήλ Παλαιολόγο το 1261, καθώς επίσης και η συνένωση του μεσαιωνικού Ελληνισμού κατά συντριπτικά μεγάλο ποσοστό οφείλεται στο λαμπρό τέκνο του Διδυμοτείχου, τον Ιωάννη Γ' Δούκα Βατάτζη.

Ο ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΤΑΤΖΗΣ ΑΓΙΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Όλες οι αρετές του Ιωάννη που αναφέρθηκαν, η δικαιοσύνη και η αγάπη προς τους υπηκόους του, η ευλάβεια που τον διέκρινε, καθώς και όλο το φιλανθρωπικό και εκκλησιαστικό του έργο, συνετέλεσαν ώστε μετά την παρέλευση λίγων ετών από τον θάνατό του να ανακηρυχθεί από τον λαό ως Άγιος της εκκλησίας μας. Αναγέρθηκε στη Μαγνησία της Μικράς Ασίας ναός αφιερωμένος στο όνομα του, καθώς επίσης και ναΐσκος στο

Η φορητή εικόνα του Άγιου Ιωάννη Δούκα Βατάτζη του Ελεήμονος (Δημιούργημα λαϊκής τέχνης, Ιερός Ναός Σωτήρος Χριστού Διδυμοτείχου).

Νυμφαίο. Ακολούθως, γράφτηκε από ανώνυμο συγγραφέα ή κατά πάσα πιθανότητα από τον επίσκοπο Πελαγονίας Γεώργιο (14^{ος} αιώνας) η βιογραφία του ως «Ο βίος του Αγίου Ιωάννου βασιλέως του Ελεήμονος». Ασματική ακολουθία του Αγίου Βασιλιά έγραψε ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, καθώς τον συμπεριέλαβε και στον συναξαριστή των δώδεκα μηνών που συνέγραψε ο ίδιος. Την ακολουθία του Αγίου Βασιλιά εξέδωσε το 1872 ο Σεβασμιότατος Εφέσου Αγαθάγγελος, που καταγόταν από τη Μαγνησία. Στην έκδοση αυτή συμπεριέλαβε εκτός από τη βιογραφία του Βατάτζη, που συνέγραψε ο Άγιος Νικόδημος, και μία άλλη βιογραφία πιο εκτενή ενός ανώνυμου συγγραφέα.

Από ιστορική άποψη, τα συναξάρια ελάχιστη συμβολή

μας παρέχουν, καθώς πολλές φορές αναφέρονται σε γεγονότα ιστορικά μεν, αλλά που δεν έχουν σχέση με τον Βατάτζη. Θα μπορούσαν κάλλιστα να αναφερθούν στο μεγάλο πολιτικό βίο του φιλόχριστου βασιλιά, και στο κοινωνικό και εκκλησιαστικό του έργο.

Ο Α. Α. Βασιλief στο έργο του «Ιστορία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας» προς το τέλος του κεφαλαίου για τον Ιωάννη Βατάτζη, σχολιάζοντας με θαυμασμό για τη φήμη που είχε αποκτήσει το όνομα του Ελεήμονα βασιλιά, λέει τα εξής: «Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι το όνομα του Ιωάννη Βατάτζη ήταν τόσο αγαπητό και σεβαστό, από τον Ελληνικό λαό ώστε λίγο μετά τον θάνατό του, ο Ιωάννης έγινε ένας Άγιος της λαϊκής παράδοσης. Θαύματα άρχισαν να συνδέονται με τη μνήμη του, ενώ συγχρόνως συντάχθηκε “ο Βίος του Αγίου Ιωάννου του Ελεήμονος”. Η μνήμη του Ιωάννη Βατάτζη δεν έχει αναγνωρισθεί επισήμως από την Ελληνική Εκκλησία (μιλάει για την εποχή του ο Βασιλief) και η ακολουθία του έχει περιορισθεί στα στενά όρια της Μαγνησίας, μιας πόλης της Μικράς Ασίας, όπου ενταφιάστηκε ο Αυτοκράτορας. Η βιογραφία αυτή του Βατάτζη δεν πρέπει να συνδέεται με μια βιογραφία ενός Αγίου του έβδομου αιώνας του Ιωάννη του Ευσπλάχνου όπως συμβαίνει πολλές φορές. Οι επιστήμονες δεν συμφωνούν ως προς τον τόπο και τον χρόνο της συγγραφής της. Ακόμα και τώρα ο κλήρος και ο λαός της Μαγνησίας και των περιχώρων της συγκεντρώνεται κάθε τέσσερις Νοεμβρίου στην τοπική εκκλησία για να τιμήσουν την μνήμη του Αυτοκράτορα Ιωάννη του Ελεήμονα. Το ορθόδοξο ημερολόγιο αναφέρει, στις τέσσερις Νοεμβρίου το όνομα του Ιωάννου Δούκα Βατάτζη».

Ο Α. Μηλιαράκης στο πόνημα του

«Ιστορία του βασιλείου της Νίκαιας και του Δεσποτάτου της Ηπείρου» σε ένα σημείο αναφέρει ότι: «Η υπέρ του Βατάτζη μεγαληγορία των συγχρόνων και μεταγενεστέρων ανεύρεν έτι και εις χρησμούς παλαιότερους γεγραμμένους υπό Λέοντος του Σοφού προφητείας υποδηλούσας την έλευσιν του, εις ας η δεισιδαιμονία των χρόνων απέδιδε πίστιν».

Το τίμιο σώμα του ευσεβέστατου, δικαίου, γενναίου και Ελεήμονος βασιλέα, ενταφιάστηκε σε ένα μοναστήρι του Σωτήρος Χριστού που είχε κτίσει ο ίδιος και το επονόμασε Σώσανδρα, ενώ αργότερα δια θαυμαστής αποκαλύψεως ο ίδιος ο Ιω-

επίσης είχαν διατηρηθεί επί επτά χρόνια αδιάφθορα και έμοιαζαν σαν να είχαν μόλις ραφτεί!!! Έτσι αντιδοξάζει ο Θεός εκείνους που Τον δοξάζουν στη γη. Μάλιστα από τότε το τίμιο λείψανο του Αγίου βασιλέως Ιωάννη Βατάτζη του Ελεήμονος έδωσε πάμπολλα θαύματα, γιατρεύοντας θαυματουργικά Χάρητι Θεού ασθένειες, δώκοντας δαίμονες και θεραπεύοντας ένα σωρό πάθη, με την κατοικούσα εν αυτώ Χάρη του Αγίου Πνεύματος.

Ο Παχυμέρης εξιστορεί ότι κατά τις επιδρομές των Τούρκων στη Μαγνησία, επί βασιλείας του Ανδρόνικου Παλαιολό-

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟΝ

«ΤΟΝ ΛΑΜΠΡΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΜΕΓΑ ΚΑΥΧΗΜΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΥΜΦΑΙΩΝ ΤΟ ΚΛΕΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΙΜΗΣΩΜΕΝ, ΕΝ ΥΜΝΟΙΣ ΚΑΙ ΩΔΑΙΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙΣ, ΤΗΝ ΜΝΗΜΗ ΕΠΙΤΕΛΟΥΝΤΕΣ ΑΥΤΟΥ, ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΑΝΑΚΡΑΖΟΝΤΕΣ. ΔΟΞΑ ΤΩ ΣΕ ΔΟΞΑΣΑΝΤΙ, ΔΟΞΑ ΤΩ ΣΕ ΣΤΑΦΑΝΩΣΑΝΤΙ, ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΟΥΝΤΙ ΔΙΑ ΣΟΥ ΠΑΣΙΝ ΙΑΜΑΤΑ»

άννης, ζήτησε να μετακομισθεί το λείψανό του στη Μαγνησία της Μικράς Ασίας. Όταν όμως πήγαν να ανοίξουν τον τάφο για να εκτελέσουν την ανακομιδή του λειψάνου του, αντί να βγει η γνωστή δυσωδία, μια γλυκιά ευωδία απλώθηκε τριγύρω, σαν να είχε ανθίσει απότομα κήπος αρωματικός! Αλλά δεν ήταν μονάχα αυτό. Ο κεκοιμημένος φαινόταν σαν να κάθεται επί του βασιλικού θρόνου, χωρίς να έχει καμιά μελανότητα, καμιά δυσωδία, κανένα απολύτως σημείο που να φανέρωνε πως ήταν νεκρός. Επτά χρόνια ήταν μέσα στον τάφο και το χρώμα του σώματός του ήταν όπως κάθε φυσιολογικού εν ζωή ανθρώπου! Έμοιαζε πραγματικά σαν ένας ολοζώντανος, αλλά «ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟΣ ΒΑΣΙΛΙΑΣ», μάλιστα και αυτά ακόμη τα ρούχα του

σου, ο καστροφύλακας που είχε ορισθεί να αναχαιτίσει τις επιθέσεις των Τούρκων, παρατήρησε πολλές φορές μία αναμμένη λαμπάδα να περιφέρεται στα τείχη. Αφού διαπίστωσε ότι δεν ήταν ένα τυχαίο περιστατικό έστειλε ανθρώπους να δούνε από κοντά τι συμβαίνει. Παρόλο που εστάλησαν πολλοί για να διερευνήσουν αυτό το φαινόμενο δεν κατάφεραν να διαφωτίσουν την κατάσταση. Σαν τελευταία απόπειδα λύση για να εξιχνιάσουν το γεγονός εστάλη ο κωφάλαος εκ γεννηθείς αδελφός του καστροφύλακα. Παραδόξως σε αυτόν τον άνθρωπο έγινε η αποκάλυψη του θαυμαστού γεγονότος. Και όχι μόνο αυτό αλλά αν και εκ γεννηθείς κωφάλαος θεραπεύτηκε και επιστρέφοντας στους υπολοίπους διηγήθηκε ότι στο μέρος

εκείνο που φαινόταν το φώς βρήκε άντρα μεγαλοπρεπή με βασιλικό παράστημα ο οποίος προέτρεπε μεγαλοφώνως να συνεχίσουν την άμυνα της πόλης. Η μορφή αυτή αναγνωρίσθηκε ότι ήταν ο άγιος Ιωάννης Βατάτζης ο Ελεήμων. Το γεγονός αυτό έγινε η αιτία να αναγνωρισθεί εκείνη την εποχή από όλους τους κατοίκους της Βιθυνίας ο Ιωάννης ως Άγιος.

Επιλογος

Ο Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης ανήκει δικαιωματικά στους μεγάλους αυτοκράτορες του Βυζαντίου διότι: α) Με την αποφασιστικότητα και την καρτερικότητα που τον διέκρινε υπερδιπλασίασε τα εδάφη του

κράτους που παρέλαβε και συνέβαλε τα μέγιστα στην επανασύσταση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. β) Με την εσωτερική πολιτική του κατόρθωσε να ανορθώσει κοινωνικά και οικονομικά το κράτος του και να το καταστήσει ανεξάρτητο και δυνατό, πιο δυνατό από το Βυζαντινό κράτος της εποχής του Αλεξίου Β΄ Κομνηνού (1180-1183) και του διαδόχου του, αλλά και της τραγικής εποχής της δυναστείας των Αγγέλων. γ) Με τις έντονες προσπάθειές του να αναγεννήσει την ελληνική παιδεία, και με την υπερηφάνεια που δήλωνε την εθνική του ταυτότητα συνεισέφερε τα μέγιστα στην αφύπνιση του νέου ελληνισμού.

Ο Ιωάννης Βατάτζης δικαιολογούσε απόλυτα την ετοιμολογία του ονόματός του, ήταν δηλαδή «δώρον Θεού», ένα δώρο του πανάγαθου Θεού προς τον Ελληνισμό. Αν οι μετέπειτα βυζαντινοί αυτοκράτορες ακολουθούσαν την ίδια (εξωτερική & εσωτερική) πολιτική με τον Ιωάννη Βατάτζη, τότε σίγουρα το 1453 δεν θα ήταν η καταληκτική ημερομηνία για την ιστορία του Βυζαντίου.

«ΟΙ ΓΕΝΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΜΟΥ, ΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΔΟΥΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΩΝ, ΙΝΑ ΜΗ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ ΛΕΓΩ, ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΓΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΡΧΑΝΤΑΣ ΕΠΙ ΠΟΛΛΑΣ ΕΚΑΤΟΣΤΥΑΣ ΕΤΩΝ ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΚΑΤΕΣΧΟΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ».

Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📖 **ΑΚΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ**, ΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ.
- 📖 **ΑΠΕΡΓΗ Δ. - ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Κ.**, ΝΕΑ ΓΕΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ.
- 📖 **ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ Α.**, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ.
- 📖 **ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ Α.**, ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ 1204-1985.
- 📖 **ΒΑΣΙΛΙΕΦ Α. Α.**, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.
- 📖 **ΓΡΗΓΟΡΑΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ**, ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ.
- 📖 **ΔΙΟΜΙΔΗΣ Ν.**, ΒΥΖΑΝΤΙΝΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.
- 📖 **ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ.**
- 📖 **ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΔΟΜΗ.**
- 📖 **ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ Α. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ**, ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ.
- 📖 **Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ**, CAMBRIDGE ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ.
- 📖 **ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ**, ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ.
- 📖 **ΚΑΛΛΙΓΑΣ Π.**, ΜΕΛΕΤΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.
- 📖 **ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ**, ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ.
- 📖 **ΚΟΡΔΑΤΟΣ Γ.**, ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.
- 📖 **ΚΟΡΔΑΤΟΣ Γ.**, ΜΕΓΑΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.
- 📖 **ΚΟΥΣΤΕΝΗ ΑΝΑΝΙΑ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗ**, ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΛΟΓΟΙ.
- 📖 **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ Ν.**, ΒΥΖΑΝΤΙΟ.
- 📖 **ΛΑΣΚΑΡΗΣ Η.**, ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ.
- 📖 **ΛΕΦΤΣΕΝΚΟ Μ. Β.**, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.
- 📖 **ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ Α.**, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΥ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.
- 📖 **ΜΙΛΛΕΡ ΓΟΥΙΛΙΑΜ**, Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
- 📖 **ΜΙΛΛΕΡ ΤΙΜΟΘΙ**, Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.
- 📖 **ΜΠΡΟΥΙΝΓΚ ΡΟΜΠΕΡΤ**, Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.
- 📖 **ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ**, ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ ΤΩΝ 12 ΜΗΝΩΝ.
- 📖 **ΝΙΚΟΛ Μ. ΝΤΟΝΑΛΤ**, ΒΥΖΑΝΤΙΟ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΙΑ.
- 📖 **ΝΟΡΙΤΣ Ι.**, ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ.
- 📖 **ΝΤΙΛ ΚΑΡΟΛΟΣ**, ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ.
- 📖 **Ο ΜΕΓΑΣ ΣΥΝΑΞΑΡΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.**
- 📖 **ΟΣΤΡΟΓΚΟΡΣΚΙ Γ.**, Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.
- 📖 **ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ Κ.**, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.
- 📖 **ΠΑΤΣΗ ΧΑΡΗ**, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ.
- 📖 **ΡΑΝΣΙΜΑΝ ΣΤΗΒΕΝ**, ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.
- 📖 **ΡΑΝΣΙΜΑΝ ΣΤΗΒΕΝ**, ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ.
- 📖 **ΣΑΒΒΙΔΗΣ ΑΛΕΞΗΣ**, ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΚΑΙ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ.
- 📖 **ΤΩΜΑΔΑΚΗ Ν.**, ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΥ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΝΙΚΑΙΑΣ.

**«Το παρόν κείμενο αποτελεί προσωπικό ντοκουμέντο
για τη Μάχη του Δυσπηλαίου, βασισμένο σε αυτούσιες μαρτυρίες
και οικογενειακά κειμήλια ενός εκ των
πρωταγωνιστών της μάχης.
Αφιερώνεται με σεβασμό στη μνήμη
του παππού μου Σχη (ΠΖ) Δήμου Δημητρίου και
στους αθάνατους νεκρούς του 1/23 ΤΠ,
οι οποίοι έλαβαν μέρος σε αυτό το
ιστορικό γεγονός».**

ΤΟ 1/23 ΤΑΓΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΔΥΣΠΗΛΑΙΟΥ ΣΤΙΣ 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1941

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Σχης (ΠΖ) Δημήτριος Πασχαλίδης

Βρισκόμαστε στην ιστορική περίοδο όπου οι Γερμανοί έχουν εισβάλλει στην Ελλάδα, μετά την ανικανότητα των Ιταλών να προχωρήσουν. Τα οχυρά έχουν πέσει και η Θεσσαλονίκη έχει καταληφθεί. Οι Ελληνικές δυνάμεις, σε διμέτωπο πλέον αγώνα αμύνονται απελπισμένα, ενώ οι Γερμανοί κινούνται για να ανακόψουν τα δύο Ελληνικά τμήματα Στρατιάς του Αλβανικού μετώπου, δηλαδή του ΤΣ Ηπείρου, με Διοικητή τον Αντγο Πιτσίκα Ιωάννη, και του ΤΣ Δυτικής Μακεδονίας, με Διοικητή τον Αντγο Τσολάκογλου.

Μετά τη μάχη της Κλεισούρας και της διαλύσεως των εκεί Μονάδων της ΧΧ Μεραρχίας, οι Γερμανοί έχουν πλέον ελεύθερα την οδό προς Καστοριά και τα νότια τους δεξιά του Ελληνικού Στρατού στην Αλβανία (Γ΄ ΣΣ).

Για τους λόγους αυτούς, διατάχθηκε η XIII ΜΠ (Μεραρχία Αρχιπελάγους), με Διοικητή τον Υπτγο Μουτούση Σ., να καλύψει τη σύμπτυξη των λοιπών δυνάμεων του ΓΣ Δυτικής Μακεδονίας προς Γρεβενά μέχρι το βράδυ της 15^{ης} Απριλίου. Το 1/23 ΤΠ βρίσκεται στην περιοχή Επισκοπής Οχρίδας εγκατεστημένο αμυντικά επί των Σερβικών συνόρων, ασχολούμενο με οργάνωση εδάφους.

ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ

Το απόγευμα της 13^{ης} Απριλίου 1941, το Τάγμα μετασταθμεύει στο αλβανικό χωριό Τρεν, τα δε μεταγωγικά μάχης και ο 2^{ος} Λόχος στην κωμόπολη Βιγλίτσα, όπου και ο σταθμός διοικήσεως της Μεραρχίας.

Στις 14 Απριλίου 1941, ώρα 13.30 μ.μ., διατάζεται και το υπόλοιπο Τάγμα να κινηθεί προς Βιγλίτσα, ο δε Διοικητής

του, Τχης (ΠΖ) Δήμου Δημήτριος, προπορεύεται προς λήψη διαταγών.

ΔΙΑΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΑΓΜΑ

Την ίδια ημέρα, ώρα 15.00 μ.μ., δίδεται διαταγή από τον επιτελή Λοχαγό Δαμιανάκο (Εικόνα 1), η οποία αναφέ-

ρει: «Τάγμα σας επιβιβάσθει μετά μηχανημάτων πυρός και πυρομαχικών και άνευ κτηνών επί αυτοκινήτων. Κίνηση προς Καστοριάν - Κορησσόν - Βασιλειάδα, όπου τίθεισθε υπό διαταγάς 21^{ης} ταξιαρχίας. Τα κτήνη θα ακολουθήσουν οδικώς δια συντόνου πορείας υπό τας διαταγάς αξιωματικού. Φάλαγξ οδηγηθεί υπό Λοχαγού επιτελή Δαμιανάκου. Ο Μέραρχος».

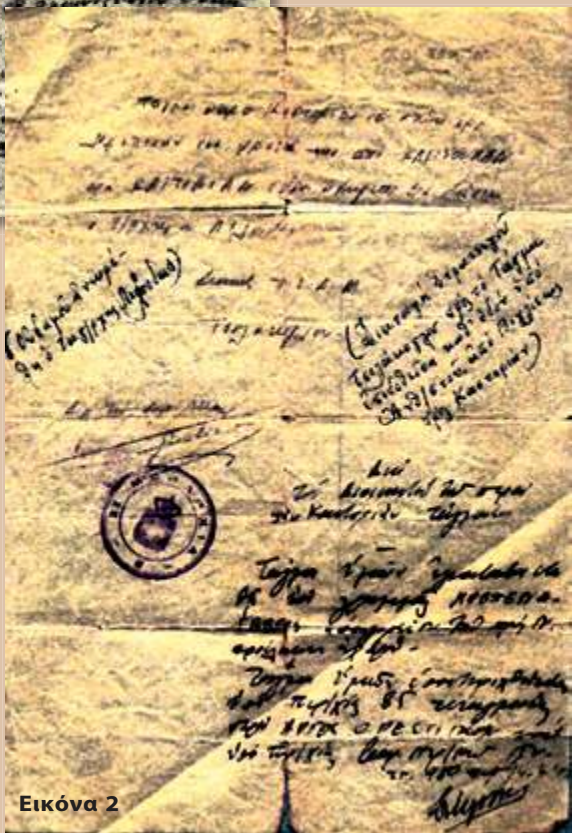
Το Τάγμα, λόγω υπερκοπώσεως των ανδρών, μετά από σύντονη πορεία 60 χλμ. που διήνυσαν σε 15 ώρες την προηγούμενη, φθάνουν στη Βιγλίτσα, ώρα 15.30 μ.μ., όπου διανέμονται οι εφεδρικές τροφές στους άνδρες. Εν αναμονή των απαιτούμενων οχημάτων, έγινε προπαρασκευή από τους αξιωματικούς για την επιβίβαση σε ανομοιόμορφα χωρητικότητας οχήματα.

Στις 16.30 μ.μ. κατέφθασαν τα πρώτα οχήματα, τα οποία

επαρκούσαν μόνο για δύο Λόχους και υπήρξε προβληματισμός για τη φόρτωση του Τάγματος. Η Μερарχία κατόπιν αναφοράς του Τάγματος, διέταξε να φορτωθούν δύο Λόχοι και η Πυροβολαρχία, οι δε λοιποί να κινηθούν δια συντόνου πορείας. Κατά τη διάρκεια της επιβίβασης και ενώ λαμβάνονταν μέτρα ασφαλείας, για αποφυγή απωλειών από τυχόν επίθεση της εχθρικής αεροπορίας, κατέφθασαν και τα υπόλοιπα οχήματα, ώστε στις 18.15 μ.μ. να έχει ολοκληρωθεί η φόρτωση και να διαταχθεί η κίνηση.

Εικόνα 1

Εικόνα 2

ΔΙΑΤΑΓΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΤΑΓΜΑΤΟΣ

Κατά την κίνηση του Τάγματος, δίδεται καθ' οδόν από Ανθυπασπιστή σημειωματική διαταγή του Στρατηγού Τσολάκογλου (Διοικητή ΤΣΔΜ), η οποία αναφέρει (Εικόνα 2): «Τάγμα παρά Καστοριάν να αχθή προς Κρεπενήν ίνα φράξη την από Κλεισούραν προς Καστοριάν οδόν. Οδηγίας θα δώση ο Τχης κ. Λελούδας. Δκτής ΤΣΔΜ Τσολάκογλου». Πλην όμως ο Τχης Λελούδας δε θα βρεθεί για να δώσει οδηγίες. Η δε κίνηση της φάλαγγας των οχημάτων του Τάγματος, επιβραδύνεται σημαντικά, από προπορευόμενα βραδυπορούντα οχήματα που μεταφέρουν βαρύ πυροβολικό.

Στις 19.30 η φάλαγγα φθάνει στο χωρίο Μεσοποταμία, όπου παρατηρείται πανικόβλητη κίνηση οδηγών αυτοκινήτων, που εγκαταλείπουν τα αυτοκίνητα στην πλατεία του χωριού και τρέπονται σε φυγή, καθώς και θορυβώδης κίνηση των χωρικών. Ο Διοικητής πληροφορείται ότι η γέφυρα επί της οδού Καστοριάς ανατινάχθηκε από φίλια τμήματα και ότι οι Γερμανοί πλησιάζουν, ο δε Έφ. Ανθλγός Μυρσιάδης του 1^{ου} Λόχου ανέφερε ότι πληροφορήθηκε από τους οδηγούς που τρέπονταν σε φυγή, ότι οι Γερμανοί είχαν μπει στην Καστοριά. Επειδή όμως οι πληροφορίες ήταν συγκεχυμένες, προερχόμενες από πανικόβλητους στρατιώτες, ο Διοικητής διέταξε τη συνέχιση της πορείας της φάλαγγας προς Καστοριά.

Στη διασταύρωση Καστοριά - Άργος Ορεστικών η φάλαγγα ακινητοποιείται, λόγω φράξεώς της από σταθμευμένα οχήματα Βαρέως Πυροβολικού. Στην περιοχή, όπως είπε και ο Λοχαγός Δαμιανάκος, έπρεπε να βρισκόταν ο επιτελής Τχης Λα-sχαρίδης Κων/νος που θα προσανατόλιζε το Τάγμα. Ο Διοικητής τον αναζήτησε και τον βρήκε επιβαίνοντα επί πολυτελούς

αυτοκινήτου, αλλά δήλωσε ότι δεν είχε καμία εντολή και ότι αρμόδιος ήταν ο Ανχης Παναγόπουλος, ο οποίος βρίσκεται επί της οδού προς Καστοριά. Ο ίδιος επιτελής πληροφόρησε το Τάγμα ότι οι Γερμανοί φαίνεται να φτάσανε στην Καστοριά και ότι η γέφυρα έχει ανατιναχθεί, το δε Άργος Ορεστικών είναι αμφίβολο αν κατέχεται από τις ημέτερες δυνάμεις.

Μετά από πολλές προσπάθειες διήλθε η φάλαγγα από τη διασταύρωση και προχώρησε προς Καστοριά, με ένα ατύχημα όμως ενός αυτοκινήτου, που στην προσπάθεια της υπερβάσεως των σταθμευμένων οχημάτων, ανετράπη, τραυματίζοντας

«Οι Λοχαγοί έπρεπε να λάβουν τα μέτρα τους στο εσωτερικό των τοποθεσιών τους, με ειδικές περιπόλους που να παρεμποδίζουν διαρροή τυχόν φυγοπόλεμων οπλιτών τους».

ελαφρά τους στρατιώτες που μετέφερε, προκαλώντας ακόμα μία καθυστέρηση.

Το Τάγμα προσεγγίζοντας την πόλη συνάντησε τον Λόχο Βαρέων Πολυβόλων «Πόγραδετς», ταγμένων επί της οδού για αντιαρματική βολή. Αναζητηθείς ο Ανχης Παναγόπουλος για να δώσει εντολές, δεν ανευρέθηκε. Η 21^η Ταξιαρχία στην οποία το Τάγμα διδόταν υπό διοίκηση, δεν υπήρχε στην περιοχή αυτή, την δε πόλη της Καστοριάς είχαν προσεγγίσει οι Γερμανοί.

Επειδή μετά απ' αυτά κανείς δε βρέθηκε να προσανατολίσει το Τάγμα με την δημιουργηθείσα κατάσταση, ο Διοικητής του κατέλαβε τα υψώματα του ΝΔ τμήματος της λίμνης προς την κατεύθυνση Άργους Ορεστικού, σε σύνδεσμο με τον Λόχο Βαρέων Πολυβόλων. Και ενώ γίνονταν ανα-

γνωρίσεις από τους αξιωματικούς για την εγκατάσταση, εμφανίσθηκε ο επιτελής Της Λασχαρίδης, ο οποίος συμφώνησε με την απόφαση του διοικητού του Τάγματος, αλλά δεν μπορούσε υπεύθυνα να εκφέρει γνώμη. Ο δε Λοχαγός Δαμιανάκος απομακρύνθηκε από το Τάγμα αυτοβούλως χωρίς να το πληροφορήσει. Εκείνη τη στιγμή εμφανίσθηκε ο Διοικητής της Μεραρχίας ο οποίος διέταξε την αμυντική εγκατάσταση του Τάγματος.

ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΑΓΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με τη διαταγή του Μεράρχου, το Τάγμα να εγκατασταθεί αμυντικά επί των υψωμάτων νοτίως χωριού Δυσπηλαίου, με σύνδεσμο τον Λόχο Βαρέων Πολυβόλων Μανωλέσου, επί της οδού Άργους Ορεστικού - Κλεισούρας, λαμβάνοντας το βράδυ της 14^{ης} (ξημέρωμα 15^{ης}) Απριλίου την παρακάτω διάταξη:

- 2^{ος} Λόχος (Λγός Τοπάτζης) ΒΔ αριστερά της οδού Άργους Ορεστικού - Κλεισούρας και σε σύνδεσμο με τον Λόχο Βαρέων Πολυβόλων Μανωλέσου.

- 3^{ος} Λόχος (Έφ. Υπλγός Μίταλας) συνέχεια αριστερά του 2^{ου} Λόχου επί του υψ. Δυσπηλαίου.

- 1^{ος} Λόχος (Έφ. Λγός Τσαδής) αριστερά του 3^{ου} Λόχου επί των ιδίων υψωμάτων.

- Λόχος Πολυβόλων:

 - 3 ομάδες επί μετώπου 2^{ου} Λόχου.

 - 2 ομάδες επί μετώπου 3^{ου} Λόχου.

 - 4 ομάδες επί μετώπου 1^{ου} Λόχου.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΑΓΜΑΤΟΣ

Άμυνα επί τόπου, προς παρεμπόδιση της προχωρήσεως του εχθρού πάση θυσία, είτε δια της νότιας της λίμνης αμαξίτης οδού προς Καστοριάν, είτε δια του μετώπου του Τάγματος προς το Άργος Ορεστικόν.

Στις συντονιστικές οδηγίες του Διοικητού, συστήθηκε, όπως οι Λοχαγοί λάβουν τα μέτρα τους στο εσωτερικό των τοποθεσιών τους, με ειδικές περιπόλους που να παρεμποδίζουν διαρροή τυχόν φυγοπόλεμων οπλιτών τους.

ΕΝΑΡΞΗ ΜΑΧΗΣ

Τη 15^η Απριλίου 1941 και περί ώρα 05.15 προσέγγισαν την τοποθεσία μοτοσικλετιστές του εχθρού και άρχισε η μάχη με εκτόξευση εντόνων πυρών πολυβόλων και από τους δύο αντιπάλους, στο βάθος δε ακούγεται συνεχής βόμβος κινούμενης μηχανοκίνητης φάλαγγας του εχθρού. Την έκτη πρωινή, ομάδα τριών ελαφρών εχθρικών αρμάτων, πλησίασε δίπλα στους μοτοσικλετιστές τους και άρχισε να βάλλει με πολυβόλα, ενώ σε ικανή απόσταση ακολουθούν τμήματα Πεζικού, επιβαινόντων επί αυτοκινήτων. Συνολικά αναγνωρίστηκαν 17 ελαφρά άρματα και 10 αυτοκίνητα, ενώ εχθρικό Βαρύ Πυροβολικό βάλλει κατά της αμαξίτης οδού προς το Άργος Ορεστικόν.

Στις 09.30 π.μ., παρατηρητής του Τάγματος αναφέρει (Εικόνα 3): «Ο εχθρός φαίνεται καθηλωθείς. Το φίλιον Πυροβολικό βάλλει δεξιά και αριστερά της οδού. Οβίδες φίλιου Πυροβολικού πλησίον δύο αυτοκινήτων. Ο εχθρός βάλλει εις το δεξιόν του τομέως. Μοτοσικλετιστές τινές κινούμενοι επί της οδού οπισθοδρόμησαν».

Στις 10.30 π.μ. ο εχθρός βομβαρδίζει σφοδρά το δεξιό του Τάγματος και ειδικά το μέτωπο του 3^{ου} Λόχου, όπου ήταν και το παρατηρητήριο της Πυροβολαρχίας Τούσα.

Οι απώλειες του βομβαρδισμού ήταν 10 τραυματίες, οι περισσότεροι βαριά και 3 νεκροί. Η μεταφορά καθώς και η περισυλλογή των τραυματιών είναι δυσχερής γιατί δεν υπάρχει κεκαλυμμένο δρομολόγιο, μια και το έδαφος είναι βραχώδες, ανώμαλο

και δεν μπορεί να γίνει κατάδειξη των τραυματιών από τους άλλους μαχητές, όλες δε οι κινήσεις είναι ορατές από τον εχθρό.

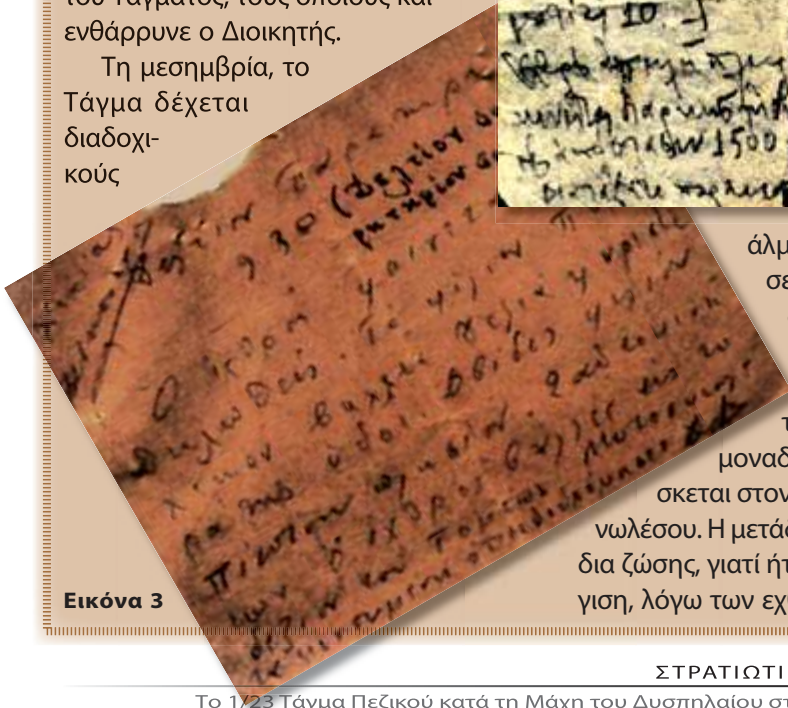
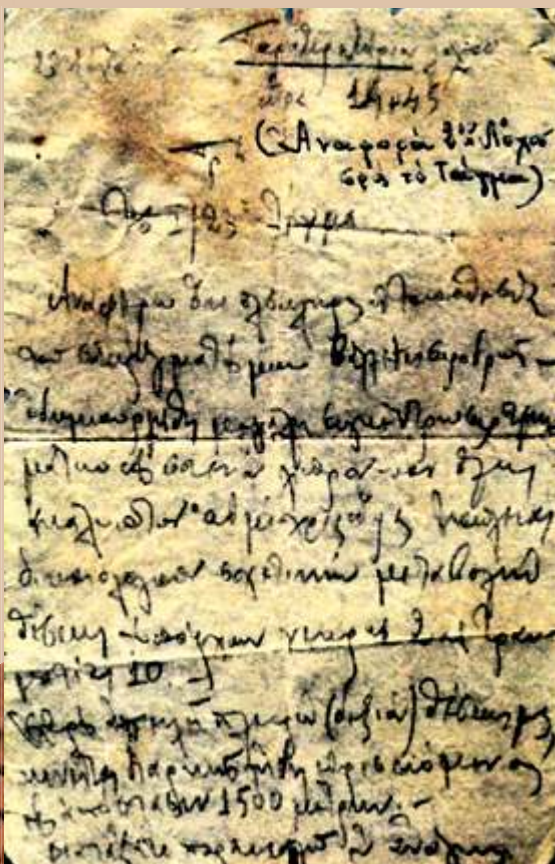
Καθώς συνεχιζόταν αδιάκοπα η μάχη, ο εχθρός αύξησε τους ρυθμούς των πυρών του, ειδικά του Πυροβολικού καθ' όλον το μέτωπο του Τάγματος. Όλοι οι άνδρες του Τάγματος μάχονταν υπό τις χειρότερες συνθήκες, γιατί λόγω θέσεως ήταν καταδικασμένοι σε ακινησία και λόγω του πετρώδους τους εδάφους ήταν αδύνατη η εκσκαφή ορυγμάτων. Για τον τελευταίο δε λόγο, τα βλήματα των εχθρικών οβίδων πολλαπλασιάζονταν με θραύσματα λίθων και ο αριθμός των τραυματιών αυξανόταν δυσανάλογα.

Περίπου στις 11.30 π.μ. παρατηρήθηκε άτακτος οπισθοδρόμηση Τμημάτων της Ομάδος Αναγνωρίσεως της XIII μεραρχίας, που μαχόταν δεξιά του Τάγματος, προκαλώντας ανησυχία στους αξιωματικούς του Τάγματος, τους οποίους και ενθάρρυνε ο Διοικητής.

Τη μεσημβρία, το Τάγμα δέχεται διαδοχικούς

συστηματικούς βομβαρδισμούς σε όλο το μέτωπο και το βάθος του. Τρία εχθρικά άρματα προσεγγίζουν την παρυφή του χωριού Δυσπηλαίου, ενώ τμήματα Πεζικού προσπαθούν να προσεγγίσουν με

Εικόνα 4

Εικόνα 3

άλματα. Προ της καταστάσεως αυτής, ο Διοικητής διατάζει τον Ανθλόγιο Νικηφοράκη ν' αναφέρει στη Διοίκηση την κατάσταση από το μοναδικό τηλέφωνο που βρίσκεται στον Λόχο Πολυβόλων Μανωλέσου. Η μετάδοση αυτή γίνεται όμως δια ζώσης, γιατί ήταν αδύνατη η προσέγγιση, λόγω των εχθρικών πυρών.

Η απάντηση του Μανωλέσου ήταν ότι και αυτός είχε ενημερώσει τη Διοίκηση και ότι του απάντησαν ότι αναμένονται ενισχύσεις. Ο Λόχος του δε, έχει εξαντλήσει τα πυρομαχικά του και η ομάδα αναγνωρίσεως της Μεραρχίας έχει σχεδόν εξουδετερωθεί. Το χωρίο Αμπελόκηποι έχει πέσει στα χέρια του εχθρού. Περί τις 14.45 μ.μ. ο 2^{ος} Λόχος αναφέρει στον Διοικητή (Εικόνα 4) τα εξής:

«Αναφέρω ότι ολόκληρος η τοποθεσία του στηρίγματός μου βάλλεται σφοδρώς.

- Εδημιουργήθη μεγάλη συγκέντρωσις τμημάτων. Αι μέχρις ώρας απώλειες δικαιολογούν σχετικήν μεταβολήν θέσεως.
- Υπάρχουν 2 νεκροί και τραυματίες 10.
- Εχθρός απειλεί πλευράν δεξιού θέσεως μας, κινείται διαρκώς ήδη ευρισκόμενος εις απόστασιν 1.500 μέτρων. Διατάξατε παρακαλώ εν ανάγκη τι δέον πράξωμεν απειλούμενοι συγχρόνως δι' αρμάτων ευρισκομένων προ μετώπου μας. Παρακαλώ ενισχύσατε με δια δύο τουλάχιστον τραυματιοφορέων».

«Απειλώντας τους δια του περιστρόφου του όπως επανέλθουν στις θέσεις τους, πυροβόλησε και τραυμάτισε δύο φυγάδες».

Οι τραυματίες και νεκροί του Τάγματος μέχρι την ώρα εκείνη ανέρχονται σε 84. Εν τω μεταξύ, αφίχθη ορειβατική Πυροβολαρχία η οποία προσπάθησε να εγκαταστήσει τα πυροβόλα της στον τομέα του 3^{ου} Λόχου και εγγύς της κορυφογραμμής, επιπλέον εγκαταστάθηκε Ήλη Ιππικού στο δεξιό του Τάγματος.

Η Πυροβολαρχία κατόρθωσε να τάξει μόνο δύο πυροβόλα βάλλοντα μόνο δύο βλήματα γιατί εξουδετερώθηκε από

καταιγιστικά πυρά του εχθρικού Πυροβολικού. Ο υπόλοιπος σχηματισμός αυτής από σαγματοφόρα κτήνη και προσωπικό, που βρίσκονταν σε θέση αναμονής πίσω από τα υψώματα των θέσεων του Τάγματος, διασκορπίστηκε και εξουδετερώθηκε από το εχθρικό Πυροβολικό.

Κατά τις απογευματινές ώρες ο εχθρός παρά το εύστοχο πυρ του φιλίου Πυροβολικού, από το οποίο καταστράφηκαν δύο αυτοκίνητα, προώθησε με ελιγμούς το Πεζικό και τα οχήματα της μηχανοκινήτου φάλαγγας του, στις γραμμές του Τάγματος και όσο περνούσε η ώρα η σφοδρότητα πυρών Πεζικού και Πυροβολικού αύξανε, η δε εμπλοκή της μάχης κορυφωνόταν.

Στις 15:00 ο βομβαρδισμός του εχθρικού Πυροβολικού είναι σφοδρός και αδιάκοπος, βάλλων βλήματα κρουσιφλεγών και εγκαιροφλεγών κατά του μετώπου του Τάγματος.

Εν τω μεταξύ, παρά τα ληφθέντα μέτρα των Λόχων, παρατηρήθηκε διαρροή ανδρών προς το εσωτερικό του μετώπου.

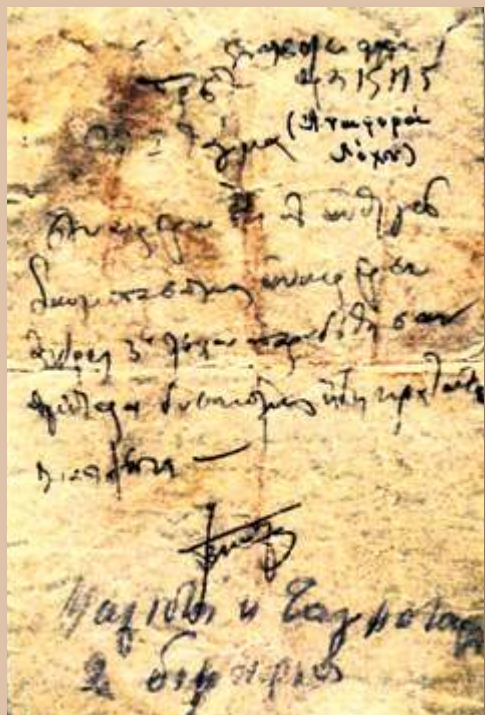
Στις 15:30 ο Διοικητής του Τάγματος βρίσκει τον Διοικητή του 3^{ου} Λόχου να επιπλήττει τους άντρες του δια της φράσεως «άνανδροι γιατί άλλοι παραδίδεστε και άλλοι φεύγετε κ.λπ.» και, απειλώντας τους δια του περιστρόφου του όπως επανέλθουν στις θέσεις τους, πυροβόλησε και τραυμάτισε δύο φυγάδες.

Μπροστά στην παρουσιαζόμενη κατάσταση, ο Διοικητής ζήτησε από τους Λόχους, να αναφέρουν εγγράφως για την κατάσταση που βρίσκονται εκείνη τη στιγμή, καθώς και το επίπεδο του ηθικού των ανδρών τους.

Στις 15:45 ο 2^{ος} Λόχος αναφέρει (Εικόνα 5): «Αναφέρω ότι ο Ανθλόγος Σουμπασάκος αναφέρει άνδρες 3^{ου} Λόχου παρεδόθησαν - Ημέτεροι δυσκόλως ήδη

κρατούνται - Διατάξατε».

Ο σύνδεσμος του 3^{ου} Λόχου δεν επα-
νήλθε. Ο 1^{ος} Λόχος ανέφερε ότι σημειώ-
θηκε διαρροή ανδρών, ότι ο συνεχής
βομβαρδισμός, οι πολλές απώλειες και
η παράδοση οπλιτών άλλων Λόχων επέ-
δρασε επικινδύνως επί του ηθικού των
ανδρών. Ο Λόχος Πολυβόλων ανέφερε
ότι παρά τα γεγονότα των λοιπών Λόχων,

Εικόνα 5

το ηθικό των ανδρών δεν υπέστη σοβαρό
κλονισμό, πλην όμως δύο ομάδες εξουδε-
τερώθηκαν πλήρως και το προσωπικό των
υπολοίπων είχε σημαντικές απώλειες.

Μετά την αναφορά των Λόχων, ο
Διοικητής διέταξε τον 1^ο Λόχο να επε-
κταθεί προς τα δεξιά για να καλύψει
μέρος του 3^{ου} Λόχου και να κρατήσει
τις θέσεις πάση θυσία.

Αλλά το δραματικό τέλος πλησιάζει...
Στις 17.00 μ.μ., νέα σοβαρή προσπάθεια

του εχθρού εκδηλώνεται δια συνδυασμέ-
νες τη φορά αυτή επιθέσεις Πεζικού - Αρ-
μάτων - Πυροβολικού και Αεροπορίας.

Το εχθρικό Πυροβολικό προπαρασκευά-
ζει και συνοδεύει την επίθεση δια συνεχών
καταιγιστικών πυρών εφ' όλου του βάθους
της αμύνης του Τάγματος. Το Τάγμα όμως,
παρά την ένταση του βομβαρδισμού, αντί-
σταται ηρωι-
κά στη θέση
του.

Σμήνος
40 εχθρικών
Α/Φ βομ-
βαρδίζει και
εξουδετερώ-
νει τις Πυρο-
βολαρχίες.
Ελεύθερα
και ανενό-
χλητα πλέ-
ον, τα εχθρι-

Εικόνα 6
Τχης (ΠΖ) Δήμου Δημήτριος

κά άρματα ορμούν στις θέσεις των αμυνο-
μένων, καταλαμβάνοντας τα πολυβόλα
του Λγού Μανωλέσου και τα πυροβόλα
του Υπλγού Τούσα, ενώ εκμηδενίζουν το
Τάγμα. Έτσι, την 19.00 ώρα, τα υπολείμμα-
τα του Τάγματος συμπύσσονται προς το
Άργος Ορεστικό, θέτοντας τέρμα στον
αγώνα του Τάγματος που διήρκεσε 14
ώρες συνεχούς μάχης με απώλειες 160
νεκρούς και τραυματίες.

ΑΝΤΙΠΑΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Οι εχθρικές δυνάμεις που έδρασαν
κατά τη μάχη, ήταν η θωρακισμένη
Μεραρχία των SS «Αδόλφος Χίτλερ»
έναντι τριών Ελληνικών Ταγμάτων, μιας
ομάδος αναγνωρίσεως, ενός Λόχου
βαρέων πολυβόλων και επτά Πυροβο-
λαρχιών Ελαφρών και Βαρέων της XIII
Μεραρχίας Πεζικού (Αρχιπελάγους).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο επίλογος της μάχης θα γραφεί στην Αθήνα ένα μήνα μετά, όπου ο Διοικητής της θωρακισμένης Μεραρχίας των SS, στρατηγός Ντήτριχ, θα ζητήσει να δει έναν Έλληνα αξιωματικό της μάχης εκείνης. Θα παρουσιασθεί τότε ο Σχης (ΠΖ) Λιώσης, Αρχηγός Πεζικού της XIII ΜΠ και Διοικητής της γραμμής μάχης. Ο Γερμανός Διοικητής θα ζητήσει την Ελληνική διάταξη πάνω σε χάρτη. Μόλις του αναφέρθηκε η διάταξη αυτός θύμωσε γιατί νόμιζε ότι ο Σχης ψευδόταν και άρχιζε να βρίζει. Μόλις όμως θα περάσουν δύο ώρες, θα πεισθεί για την αλήθεια των λεγομένων του Σχη και θα τον συγχαρεί, θα του ζητήσει δε να διαβιβάσει τα συγχαρητήριά του στον Μέραρχο Υπτγο Μουτούση.

Αυτή ήταν και η τελευταία σύγκρουση του διπλού πολέμου 1940-41 στον ηπειρωτικό χώρο, οδηγώντας την πατρίδα μας στη γερμανική κατοχή.

Η ιστορία, θα αναγράψει τη μάχη του Δυσπηλαίου, σαν το τελευταίο ένδοξο δίδαγμα και σαν τη μοναδική εκ συναντήσεως και επί ανοιχτού πεδίου μάχη του Ελληνογερμανικού πολέμου.

ΙΕΡΑΡΧΙΑ XIII ΜΠ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ

1. Διοικητής: Υπτγος κος Μουτούσης.
2. Αρχηγός Πεζικού: Σχης κος Λιώσης Ευστάθιος.
3. Επιτελάρχης: Ανχης κος Αναγνωστόπουλος Σωτήριος.
4. Διοικητής 23^{ου} ΣΠ (Χίου): Σχης (ΠΖ) κος Μπάρμπακος Αριστοτέλης.
5. Υποδιοικητής 23^{ου} ΣΠ (Χίου): Ανχης κος Παπαδάκης Γεώργιος.

ΣΥΝΘΕΣΗ 1/23 ΤΠ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΔΥΣΠΗΛΑΙΟΥ

1. Διοικητής Τάγματος: Τχης Δήμου Δημήτριος.
2. Επιτελής Τάγματος: Έφ. Ανθλγός Νικηφοράκης.
3. Γραμματέας Τάγματος: Έφ. Ανθλγός Τζογάς Ιωάννης.
4. Διοικητής Μ.Μ. Τάγματος: Έφ. Ανθλγός Σικκιάς Μιχαήλ.
5. Ιατρός Τάγματος: Έφ. Ανθ/τρος Πετρόπουλος.
6. Βοηθός Ιατρού Τάγματος: Έφ. Ανθ/τρος Σαρρής Παντελής.
7. Διοικητής 1^{ου} Λόχου: Έφ. Λγός Τσαδής Ματθαίος.
8. Διμοιρίτης 1^{ου} Λόχου: Έφ. Υπλγός Βαγγές Ευάγγελος.
9. Διμοιρίτης 1^{ου} Λόχου: Έφ. Μπακές.
10. Διμοιρίτης 1^{ου} Λόχου: Έφ. Παρθενίδης.
11. Διμοιρίτης 1^{ου} Λόχου: Έφ. Ανθλγός Μυρσιιάδης.
12. Διμοιρίτης 1^{ου} Λόχου: Έφ. Ανθλγός Μυρσιιάδης (αποσπασθηκε από Λόχο Πολ/λων).
13. Διοικητής 1^{ου} Λόχου: Λγός Τοπούζης Αθανάσιος.
14. Διμοιρίτης 2^{ου} Λόχου: Έφ. Υπλγός Πάνου.
15. Διμοιρίτης 2^{ου} Λόχου: Έφ. Ανθλγός Μπαλονάς.
16. Διμοιρίτης 2^{ου} Λόχου: Έφ. Ανθλγός Σουμπασάκος.
17. Διοικητής 3^{ου} Λόχου: Έφ. Υπλγός Μήταλας Δημήτριος.
18. Διμοιρίτης 3^{ου} Λόχου: Έφ. Ανθστής Βράτσος Εμμανουήλ.
19. Διμοιρίτης 3^{ου} Λόχου: Έφ. Ανθλγός Μακρής Γεώργιος.
20. Διμοιρίτης 3^{ου} Λόχου: Έφ. Αν-

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ 1/23 ΤΠ

Γεννήθηκε την 20^η Οκτωβρίου 1897 στην Τσερίτσανα, επαρχίας Δωδώνης Ν. Ιωαννίνων. Κατετάγη την 20^η Αυγούστου 1916 ως Εθελοντής, προαγόμενος το 1919 σε Ανθυπασιιστής και ανερχόμενος της ιεραρχίας μέχρι τον βαθμό του Συνταγματάρχη, όπου και αποστρατεύθηκε την 13^η Οκτωβρίου 1948. Απεβίωσε το 1974 στη Θεσσαλονίκη.

Έλαβε μέρος στις παρακάτω μάχες:

Ευρωπαϊκού μετώπου

- Σκρα, 17 Μαΐου 1918.
- Δοϊράνης, 5 Σεπτεμβρίου 1918.

Μικράς Ασίας

- Ρεσίλ Τεπέ
- Αλή Βεράν
- Σαλιχλή

Αλβανικού μετώπου

- Μοράβα
- Ανώνυμο Ύψωμα 1292 - Ύψωμα 1253 - Ύψωμα 1211 - Πόγραδετς- Άργος Ορεστικόν
(Μάχη Δυσπηλαίου, 15 Απριλίου 1941)

Περίοδος 1944 - 1949

- Δεκεμβριανά, Αθήνα 15 Δεκεμβρίου - 10 Ιανουαρίου 1944
- Πιερίων
- Κατερίνης
- Χολομώντος
- Αρναίας
- Γκιώνας
- Αγράφων
- Χασίων
- Ταμπούρι - Προφήτη Ηλία
- Γράμμου

Τιμήθηκε με τα εξής παράσημα και μετάλλια:

- Διασυμμαχικό (1922)
- Στρατιωτικής Αξίας
- Αργυρού Σταυρού Γεωργίου
- Χρυσού Σταυρού του Φοίνικος
- Μεταλλίου Στρατιωτικής Αξίας Γ' τάξεως
- Χρυσού Αριστείου Ανδρείας
- Πολεμικού Σταυρού
- Σταυρού Ταξιαρχών μετά Ξιφών
- Μεταλλίου Αλβανικού μετώπου

Θστής Καράγιωργας Κων/νος.

21. Διμοιρίτης 3^{ου} Λόχου: Έφ. Ανθστής Γεωργαντάς.

22. Διοικητής Λόχου πολυβόλων: Λγός Τσιτσιμπής Δημήτριος.

23. Διμοιρίτης Λόχου πολυβόλων: Έφ. Ανθλγός Μακρής Καπετανίδης Νικόλαος

24. Διμοιρίτης ολμιδίων: Έφ. Ανθλγός Φροκαλίδης.

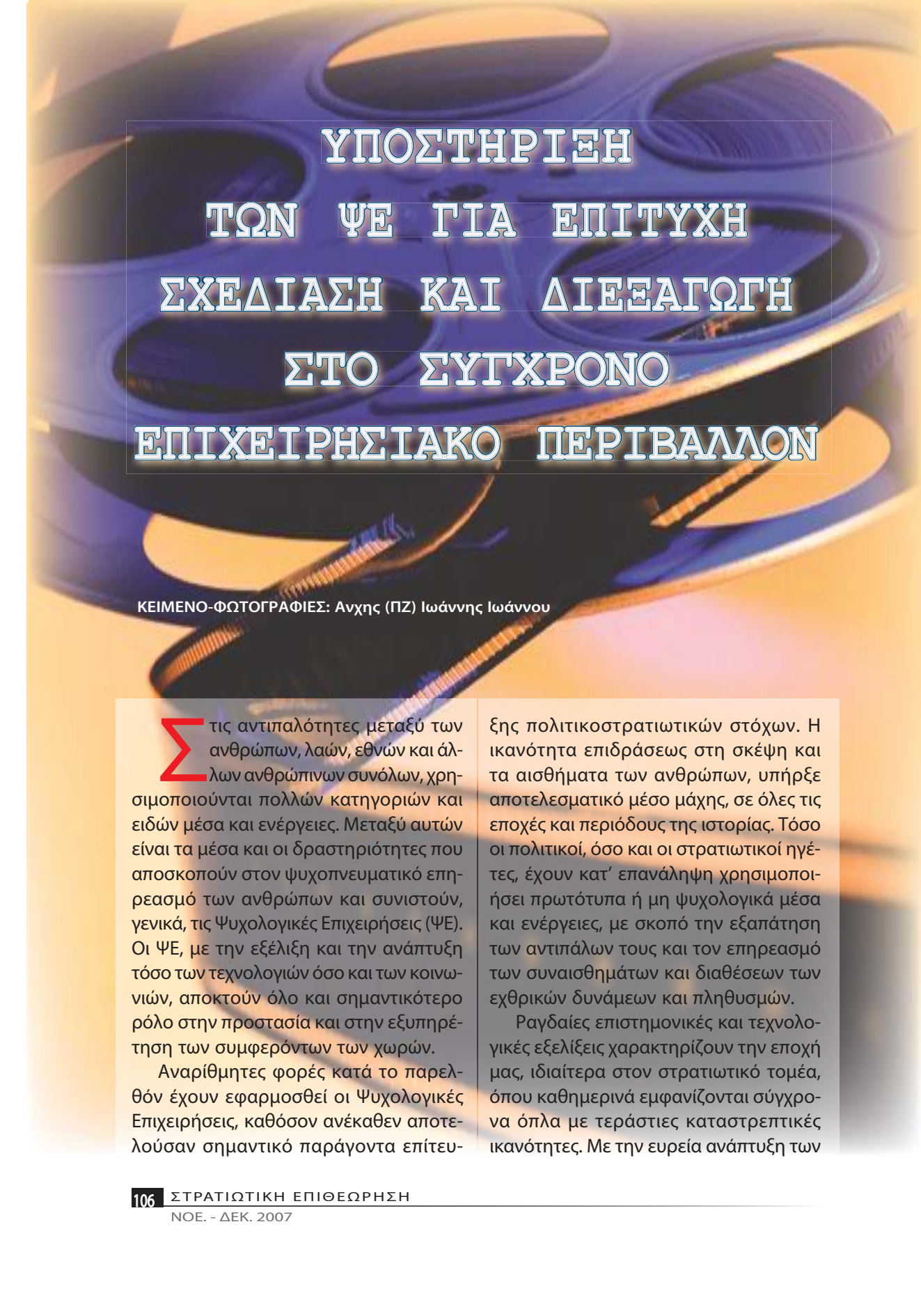
25. Διμοιρίτης Λόχου πολυβόλων: Έφ. Ανθστής Γκιάλας.

26. Διμοιρίτης Λόχου πολυβόλων: Έφ. Ανθστής Σκαλτσούνης Παναγιώτης.

27. Προσκεκολλημένος ομάδος όλμων: Έφ. Ανθστής Καραμανής.

Εικόνα 7
Κειμήλια Σχη (ΠΖ) Δήμου Δημητρίου
(Πολεμικό Μουσείο Θεσσαλονίκης)

ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΨΕ ΓΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Ανχης (ΠΖ) Ιωάννης Ιωάννου

Στις αντιπαλότητες μεταξύ των ανθρώπων, λαών, εθνών και άλλων ανθρώπινων συνόλων, χρησιμοποιούνται πολλών κατηγοριών και ειδών μέσα και ενέργειες. Μεταξύ αυτών είναι τα μέσα και οι δραστηριότητες που αποσκοπούν στον ψυχοπνευματικό επηρεασμό των ανθρώπων και συνιστούν, γενικά, τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις (ΨΕ). Οι ΨΕ, με την εξέλιξη και την ανάπτυξη τόσο των τεχνολογιών όσο και των κοινωνιών, αποκτούν όλο και σημαντικότερο ρόλο στην προστασία και στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των χωρών.

Αναρίθμητες φορές κατά το παρελθόν έχουν εφαρμοσθεί οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, καθόσον ανέκαθεν αποτελούσαν σημαντικό παράγοντα επίτευ-

ξης πολιτικοστρατιωτικών στόχων. Η ικανότητα επιδράσεως στη σκέψη και τα αισθήματα των ανθρώπων, υπήρξε αποτελεσματικό μέσο μάχης, σε όλες τις εποχές και περιόδους της ιστορίας. Τόσο οι πολιτικοί, όσο και οι στρατιωτικοί ηγέτες, έχουν κατ' επανάληψη χρησιμοποιήσει πρωτότυπα ή μη ψυχολογικά μέσα και ενέργειες, με σκοπό την εξαπάτηση των αντιπάλων τους και τον επηρεασμό των συναισθημάτων και διαθέσεων των εχθρικών δυνάμεων και πληθυσμών.

Ραγδαίες επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις χαρακτηρίζουν την εποχή μας, ιδιαίτερα στον στρατιωτικό τομέα, όπου καθημερινά εμφανίζονται σύγχρονα όπλα με τεράστιες καταστρεπτικές ικανότητες. Με την ευρεία ανάπτυξη των

μέσων μαζικής ενημέρωσης, οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις έλαβαν, όπως ήταν φυσικό, μορφή ειδικών επιχειρήσεων, που σχεδιάζονται και διεξάγονται μεθοδικά και συστηματικά.

Η δυνατότητα διακίνησης πληροφοριών και μηνυμάτων προφορικών, γραπτών και κυρίως εικόνων σε ελάχιστο χρόνο, από και προς όλα σχεδόν τα σημεία της

Κατά συνέπεια, μία στρατιωτική νίκη δεν πρέπει να θεωρείται αυτοσκοπός, αλλά το τελικό μέσο για την επιτυχία του πολέμου. Πρέπει πρώτα να γίνει προσπάθεια, να πεισθεί ο αντίπαλος για τις αδυναμίες του και τη ματαιότητα συνέχισης του πολέμου. Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα είναι κατά βάση ψυχολογικά.

Ο ψυχολογικός εξαναγκασμός του

Παρά την τελειότητά τους τα σύγχρονα όπλα και μηχανήματα δεν παύουν να βρίσκονται κάτω από τις εντολές του ανθρώπου, που ήταν, είναι και θα παραμείνει η βασική πολεμική μηχανή και ο κύριος προταγωνιστής του πεδίου της μάχης.

γης, και η προσβολή μεγάλων ανθρώπινων συνόλων-στόχων, αφενός επέκτεινε τα όρια των ΨΕ σε παγκόσμια έκταση, αφετέρου αύξησε κατακόρυφα τη δύναμη και την αποτελεσματικότητά τους.

Παρά όμως την τελειότητα των σύγχρονων όπλων και μηχανημάτων, δεν παύουν αυτά να βρίσκονται κάτω από τις εντολές του ανθρώπου, που ήταν, είναι και θα παραμείνει η βασική πολεμική μηχανή και ο κύριος πρωταγωνιστής στο πεδίο της μάχης. Οι πράξεις όμως και οι ενέργειες του ανθρώπου ρυθμίζονται, όπως είναι γνωστό, απ' το νου και την ψυχή του.

Ο πόλεμος είναι μία εκτεταμένη προσπάθεια. Απλά, η εξέλιξή του διέρχεται διάφορες φάσεις, μια εκ των οποίων είναι και η ένοπλη σύγκρουση. Επομένως, με το να αντιλαμβανόμαστε τον πόλεμο σαν ένοπλη πάλη, δεν κάνουμε τίποτε άλλο από το να τον συγχέουμε με τη μάχη.

αντιπάλου, απαιτεί ορισμένη λειτουργική διαδικασία και βαθιά διείσδυση στο μυαλό και την ψυχή του. Με άλλα λόγια, χρειάζεται μια εργασία, που εκμεταλλευόμενη πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα, δημιουργεί στον εχθρό ηθικό κλονισμό, ηττοπάθεια, πανικό, κατάρρευση, αποσύνθεση και αυτοδιάλυση. Στην επιτυχία του σκοπού αυτού, ενίοτε συμβάλουν και υλικά μέσα, αλλά το αποτέλεσμα είναι πάντοτε ψυχολογικό. Με βάση τη σκέψη ότι στρατηγικός στόχος των αντιμαχομένων είναι η νίκη χωρίς μάχη, καταδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος των ΨΕ στον πόλεμο. Ειδικότερα σήμερα, που ο εξανθρωπισμός του πολέμου στοχεύει στον εκμηδενισμό των ανθρώπινων απωλειών, είναι πλέον σαφέστατη η αποδιδόμενη σημασία στην ψυχολογική μορφή του πολέμου, δηλαδή στις ψυχολογικές επιχειρήσεις.

ΟΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Αρχές Ψυχολογικών Επιχειρήσεων

→ Οι ΨΕ συνιστούν ένα πολύ σοβαρό και δύσκολο είδος δραστηριοτήτων, τόσο στη σχεδίαση και στην προετοιμασία τους, όσο και στη διεξαγωγή τους στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον. Δε θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι αποτελούν ένα «δίκοπο μαχαίρι» στα χέρια εκείνων που αποφασίζουν και αναλαμβάνουν να τις διεξαγάγουν, αφού τα αποτελέσματά τους μπορεί να είναι τόσο θετικά, όσο και αρνητικά. Η αποτελεσματική χρησιμοποίηση των ΨΕ εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι η λεπτομερής γνώση του στόχου, η επιλογή των κατάλληλων μηνυμάτων και των μέσων μετάδοσής τους, η στενή παρακολούθηση των αντιδράσεων του στόχου στα μηνύματα που λαμβάνει κ.λπ. Σε κάθε περίπτωση, η διεξαγωγή αποτελεσματικών ΨΕ προϋποθέτει την τήρηση ορισμένων βασικών αρχών, όπως αυτές προέκυψαν μέσα από τις εμπειρίες του παρελθόντος και γίνονται γενικά αποδεκτές από τους μελετητές και τους ειδικούς στον τομέα.

→ Οι αρχές, των οποίων η τήρηση, χωρίς να εξασφαλίζει την επιτυχία, μπορεί να βοηθήσει στην αποφυγή λαθών και παραλείψεων και να δημιουργήσει προϋποθέσεις αποτελεσματικής σχεδίασης και διεξαγωγής ΨΕ, είναι οι εξής:

✓ Η χάραξη και η τήρηση ενιαίας πολιτικής και στρατηγικής στη διεξαγωγή των ΨΕ από όλα τα στοιχεία της οντότητας που τις διεξάγει. Αυτό προϋποθέτει τον συντονισμό και τη διεύθυνση της διεξαγωγής των ΨΕ από το ανώτατο κλιμάκιο άσκησης εξουσίας. Το κλιμάκιο αυτό δεν μπορεί να είναι άλλο από την κυβέρνηση, η οποία πρέπει να διαθέτει κατάλληλο υπεύθυνο φορέα σχεδίασης των ΨΕ σύμφωνα με την εθνική πολιτική και την πολιτική εθνικής άμυνας - διεύθυνσης και

επιπλέον μέσο στη διάθεση του Διοικητή, για την αποτελεσματική υποστήριξη των επιχειρήσεών του. Η επιρροή των ψυχολογικών επιχειρήσεων σε όλους τους αποδέκτες μπορεί να αυξήσει, να μειώσει, ή και να θέσει σε κίνδυνο την επιτυχία της επιχείρησης, κατά βάση στο τακτικό επίπεδο, με το δεδομένο ότι ο ψυχολογικός επηρεασμός του εχθρού επιτυγχάνεται με τις επιτυχίες των τακτικών επιχειρήσεων που διεξάγουν οι δυνάμεις.

→ Οι ψυχολογικές επιχειρήσεις ως

Μία στρατιωτική νίκη δεν πρέπει να θεωρείται αυτοσκοπός, αλλά το τελικό μέσο για την επιτυχία του πολέμου. Πρέπει πρώτα να γίνει προσπάθεια να πεισθεί ο αντίπαλος για τις αδυναμίες του και τη ματαιότητα συνέχισης του πολέμου.

συντονισμού της διεξαγωγής τους.

✓ Ο μακρόπνοος σχεδιασμός, σε συνδυασμό με την εμμονή, τη συνέπεια αλλά και την ευκαμψία ώστε να προσαρμόζεται γρήγορα και εύκολα στις εξελίξεις και στα δεδομένα των εκάστοτε δημιουργούμενων καταστάσεων στο Θέατρο Επιχειρήσεων. Η αρχή αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για τις στρατηγικού επιπέδου ΨΕ, τα αποτελέσματα των οποίων απαιτούν σημαντικό χρόνο για να γίνουν αισθητά.

Σχεδίαση - Διεξαγωγή ΨΕ

→ Οι ψυχολογικές επιχειρήσεις αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του σχεδίου επιχειρήσεων και συντονίζονται κατά βάση στο στρατηγικό ή και στο επιχειρησιακό επίπεδο, ώστε να αποτελέσουν ένα

μέσο υποστήριξης των πολεμικών επιχειρήσεων, συντονίζονται πλήρως μ' αυτές, τόσο κατά το στάδιο της σχεδίασης, όσο και κατά τη διεξαγωγή. Δεδομένου ότι, η διάρκεια διεξαγωγής των ψυχολογικών επιχειρήσεων στο σύγχρονο πεδίο της μάχης είναι περιορισμένη, πρέπει, από τον καιρό της ειρήνης, να υπάρχει η αναγκαία υποδομή για την προπαρασκευή, τη σχεδίαση και τη διεξαγωγή τους. Ο όλος σχεδιασμός τους είναι μια συνεχής και μακροχρόνια διαδικασία, η οποία απαιτεί αποτελεσματικότητα, μεθοδικότητα, ταχύτητα αντίδρασης, οργάνωση, λεπτομερή εφαρμογή και συντονισμό με όλους τους φορείς, ώστε διεξαγόμενες την κατάλληλη χρονική στιγμή, ν' αυξάνουν ή να μειώνουν την ψυχολογική

φόρτιση του αντιπάλου.

→ Η διαδικασία της σχεδίασεως ΨΕ στο πλαίσιο των διακλαδικών επιχειρήσεων, ακολουθεί τα στάδια της επιχειρησιακής σχεδίασεως ανάλογου επιπέδου διοικήσεως. Το επιτελείο των ΨΕ συμμετέχει ενεργά από τα αρχικά στάδια της σχεδίασης της επιχείρησης, αρχίζοντας από την ανάλυση της αποστολής και παρέχοντας συνεχείς εκτιμήσεις σε όλες τις φάσεις αυτής.

→ Οι σύγχρονες ΨΕ διεξάγονται σε διακλαδικό περιβάλλον, ώστε να δίνεται

ήσει στρατηγικές, ώστε με τα διατιθέμενα σε αυτόν μέσα, να φέρει εις πέρας την αποστολή του, συμπεριλαμβανομένης και της διεξαγωγής ΨΕ. Στις πολεμικές επιχειρήσεις ο διακλαδικός διοικητής συντονίζει τις δυνατότητες και τις ενέργειες των ΨΕ, προκειμένου να επιτύχει προκαθορισμένους ΑΝΣΚ, όσο το δυνατόν γρηγορότερα και με τις μικρότερες απώλειες. Έτσι, ο διακλαδικός διοικητής, με τη διεξαγωγή ΨΕ, αναζητά τη δημιουργία τέτοιων καταστάσεων που θα οδηγήσουν σε αποφασιστικές επιχειρήσεις, δηλαδή επιχειρήσεις που θα ανατρέψουν

Η επιτυχής σχεδίαση και εκτέλεση οποιασδήποτε μορφής ψυχολογικών επιχειρήσεων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συλλογή, επεξεργασία και εκμετάλλευση όλων των στοιχείων εκείνων που συνθέτουν την πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πνευματική και ψυχολογική ιδιομορφία του αντιπάλου.

η δυνατότητα για τη βελτιστοποίηση των θετικών αποτελεσμάτων. Η επιτυχής σχεδίαση και εκτέλεση οποιασδήποτε μορφής ψυχολογικών επιχειρήσεων, ως συστατικό των διακλαδικών επιχειρήσεων, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις διατιθέμενες πληροφορίες και από την ανάλυση της εχθρικής προπαγάνδας, δηλαδή το σύνολο των γνώσεων που αποκτούνται με τη συλλογή, επεξεργασία και εκμετάλλευση όλων των στοιχείων εκείνων που συνθέτουν την πολιτική, πολιτιστική, οικονομική, κοινωνική, πνευματική και ψυχολογική ιδιομορφία του αντιπάλου.

→ Ο διακλαδικός διοικητής θα πρέπει να περιγράψει το επιχειρησιακό περιβάλλον, να καθορίσει τις ανάγκες και να επινο-

τα σχέδια του εχθρού.

→ Οι διακλαδικές ΨΕ είναι ένα χρήσιμο εργαλείο υποστήριξης του σχεδίου επιχειρήσεων και δίνουν τη δυνατότητα στον διακλαδικό διοικητή, με κατάλληλη εκμετάλλευση, να αποκτήσει το πλεονέκτημα έναντι του αντιπάλου. Με τη σωστή προετοιμασία και εκτέλεση, οι ΨΕ παρέχουν στους υποστηριζόμενους διοικητές, σε όλα τα επίπεδα, ευκαιρίες για να αποκτήσουν μεγαλύτερη ευκινησία, βάθος και συγχρονισμό για παρατεταμένες και αποφασιστικές επιχειρήσεις. Οι ΨΕ στις διακλαδικές επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν, είτε σε επιθετικής είτε σε αμυντικής φύσεως επιχειρήσεις. Ο τύπος των επιχειρήσεων

καθορίζει και τον τύπο των ΨΕ που θα χρησιμοποιηθούν. Οι ΑΝΣΚ των στρατιωτικών ΨΕ σε περίοδο πολέμου είναι:

✓ Να υποστηρίξουν και να επεξηγήσουν την πολιτική της χώρας και τους αντικειμενικούς της σκοπούς (π.χ. καταπολέμηση της τρομοκρατίας, υπεράσπιση ακεραιότητας εθνικού χώρου κ.λπ.).

✓ Να διεγείρουν τη διεθνή κοινή γνώμη ή να ασκήσουν πολιτική πίεση υπέρ ή κατά μιας στρατιωτικής επιχείρησης.

✓ Να επηρεάσουν τη στρατηγική που αναπτύσσει ο αντίπαλος.

✓ Να ενισχύσουν ή να προκαλέσουν οικονομικές και άλλες κυρώσεις εναντίον του αντιπάλου.

✓ Να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη στην αντίπαλη ηγεσία, μειώνοντας το γόητρό της σε διεθνές επίπεδο.

✓ Να κάμψουν το ηθικό των ΕΔ και του πληθυσμού του εχθρού.

✓ Να εξυψώσουν το ηθικό του φίλιου προσωπικού και να αυξήσουν την ψυχολογική επίδραση της φιλίας μαχητικής ισχύος.

✓ Να υποστηρίξουν την παραπλάνηση και την ασφάλεια επιχειρήσεων.

✓ Να αντιμετωπίσουν τις ΨΕ εναντίον της Χώρας μας.

➔ Βάσει των παραπάνω ΑΝΣΚ, οι ΨΕ υποστηρίζουν τις διακλαδικές επιχειρήσεις με ενέργειες όπως παρακάτω:

✓ Εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων των φίλιων επιθετικών επιχειρήσεων.

✓ Πρόκληση αβεβαιότητας και μείωση του ηθικού και της απο-

τελεσματικότητας των αντίπαλων στρατευμάτων και πολιτών.

✓ Αύξηση της ψυχολογικής επίδρασης στον αντίπαλο, με τη χρησιμοποίηση τεχνολογικά υπέρτερων οπλικών συστημάτων εναντίον αντίπαλων δυνάμεων και στρατηγικών στόχων.

✓ Επηρεασμό της τοπικής κοινής γνώμης με σκοπό τη δημιουργία προβλημάτων στις επιχειρήσεις του αντιπάλου και αντίστοιχη υποστήριξη των φίλων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, υποδαυλίζοντας εσωτερικές πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις και ενθαρρύνοντας τη δυσaréσκεια μεταξύ των διαφωνούντων στοιχείων, εντός των ΕΔ αλλά και του πληθυσμού του αντιπάλου.

✓ Επηρεασμό της στρατηγικής και τακτικής του αντιπάλου και αποθάρρυνση των επιθετικών επιχειρήσεων του.

✓ Συνεισφορά στην αποτελεσματικότητα της Παραπλάνησης και της Ασφάλειας Επιχειρήσεων.

✓ Παροχή υποστήριξης στις δυνάμεις που επιβραδύνουν την προέλαση του αντιπάλου, συμπεριλαμβανομένων και ΨΕ για υποστήριξη τακτικής παραπλάνησης.

✓ Υποστήριξη για τη σχεδίαση και διεξαγωγή αντεπιθέσεων, καθώς και υποστήριξη των επιχειρήσεων μετόπισθεν.

✓ Ψυχολογική προετοιμασία του πεδίου της μάχης για την ανάληψη επιθετικών επιχειρήσεων από τις φίλιες δυνάμεις.

✓ Συμβουλές για τις ψυχολογικές επιπτώσεις των σχεδιαζόμενων και διεξαγόμενων επιχειρήσεων.

✓ Σχεδίαση και διεξαγωγή αντιπροπαγάνδας για την αντιμετώπιση των ΨΕ του αντιπάλου ή για τον περιορισμό των αποτελεσμάτων της.

✓ Ενίσχυση και προβολή των δραστηριοτήτων στοιχείων του αντιπάλου οι οποίες κατευθύνονται εναντίον του, ιδιαίτερος αυτές που διεξάγονται από στοιχεία εντός του εδάφους του αντίπαλου.

→ Διευκρινίζεται ότι, πλέον των παραπάνω ενεργειών που υποστηρίζουν όλους τους τύπους των Επιχειρήσεων, οι ΨΕ διαδραματίζουν ειδικότερο και πιο συγκεκριμένο ρόλο στις Ειδικές Επιχειρήσεις, ασχέτως αν αυτές είναι αυτοδύναμες ή υποστηρίζουν άλλες ευρύτερες στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Νέες Μέθοδοι Διεξαγωγής ΨΕ

→ Ο πόλεμος τον 21^ο αιώνα δεν θα διαδραματίζεται μόνο στα πεδία των μαχών, αλλά και στις οθόνες των τηλεοράσεων και του Διαδικτύου. Όσο μάλιστα η συμπάθεια της διεθνούς κοινής γνώμης παίζει έναν συνεχώς αυξανόμενο ρόλο, τόσο θα αυξάνεται η σημασία των ΨΕ, της προπαγάνδας και ιδιαίτερα των στρατηγικών που χρησιμοποιούν εικόνες. Οι ΨΕ στον 21^ο αιώνα θα χαρακτηρίζονται από:

✓ Τις μεγάλες δυνατότητες που παρέχει η εξέλιξη της τηλεπικοινωνιακής τεχνολογίας. Μέσω των τηλεοπτικών σταθμών έγινε δυνατόν, καθισμένοι στο σαλόνι του σπιτιού μας, να παρακολουθούμε απευθείας τις εξελίξεις στο πεδίο των μαχών. Ταυτόχρονα δε, συναντούμε τους ηγέτες των αντιμαχόμενων δυνάμεων, σε τηλεοπτικά παράθυρα, να απευθύνουν μηνύματα, προσπαθώντας να επηρεάσουν τη διεθνή κοινή γνώμη.

✓ Την κυριαρχία της εικόνας, που είναι καταλυτική. Στον πόλεμο του Κοσόβου

η τηλεόραση ήταν αυτή που υπαγόρευε τον κανόνα και ανάγκαζε τα υπόλοιπα ΜΜΕ και ειδικά τον Τύπο να ακολουθεί. Η τηλεόραση επιδρά τόσο ισχυρά στην κοινή γνώμη, ώστε τα υπόλοιπα ΜΜΕ αισθάνονται υποχρεωμένα να ακολουθήσουν αυτήν την επιρροή, να τη διατηρήσουν και να την επεκτείνουν.

✓ Τον ρόλο των επιστημών της συμπεριφοράς και ιδιαίτερα των τεχνικών που χρησιμοποιεί το μάρκετινγκ και η εμπορική διαφήμιση.

✓ Τη δημιουργία περίπλοκων μηχανισμών που σχεδιάζουν την προπαγάνδα, αλλά και μηχανισμών που ελέγχουν τη ροή πληροφοριών στα ΜΜΕ, τα οποία στις δυτικές χώρες κατά κανόνα ανήκουν σε ιδιωτικούς φορείς. Η αναγκαιότητα αυτών των μηχανισμών φάνηκε στην κρίση στα ΙΜΙΑ.

Ειδικές Δυνάμεις και ΨΕ

→ Στον τομέα ΨΕ αναπτύσσεται μια νέα οικογένεια μεγαφώνων, τα οποία το προσωπικό των Ειδικών Δυνάμεων θα τα χρησιμοποιεί για τη μετάδοση ζωντανών μηνυμάτων, για επικλήσεις παράδοσης ή διαλόγου, καθώς και καθοδήγησης πλήθους. Επιπλέον, θα χρησιμοποιείται για αποστολές ακουστικής παραπλάνησης και παρενόχλησης. Το κινητό κέντρο παραγωγής εντύπων θα επιτρέψει στις Ειδικές Δυνάμεις να εκδώσουν προϊόντα ψυχολογικών επιχειρήσεων, σε προωθημένες τοποθεσίες.

→ Κεραίες ταχείας ανύψωσης θα χρησιμοποιούνται για τη μετάδοση προπαγανδιστικών μηνυμάτων από τις Ειδικές Δυνάμεις. Ο προτεινόμενος πύργος ταχείας ανύψωσης της κεραίας θα συνδέεται με καλώδιο οπτικών ινών με τα κέντρα παραγωγής προπαγανδιστικού υλικού.

→ Μελλοντικά, αυτό το σύστημα θα αντικατασταθεί με το σύστημα ΜΜΕ Ειδικών Δυνάμεων, που θα είναι κινητό ραδιοηλεκτρονικό σύστημα μετάδοσης, το οποίο θα εκπέμπει αντιστοίχως σε FM, AM Short wave και στρατιωτικές συχνότητες, NTSC, PAL, SECAM, και το οποίο θα παράγει και θα εκπέμπει προϊόντα ΨΕ σε ακροατήρια σε όλο τον κόσμο. Το σύστημα αυτό θα διαθέτει ζεύξη μετάδοσης και λήψης δορυφορικών δεδομένων σε ένα σταθερό κέντρο παραγωγής, καθώς και δυνατότητα σύνδεσης με αεροσκάφη και αργότερα με μη επανδρωμένα ιπτάμενα οχήματα.

→ Το σύστημα διανομής προκηρύξεων, θα μεταφέρεται από UAV μεσαίων υψών και θα διανέμει προκηρύξεις σε πληθυσμούς που βρίσκονται βαθιά εντός της εχθρικής ενδοχώρας, εξαλείφοντας την ανάγκη χρησιμοποίησης επανδρωμένων αεροσκαφών για την ίδια αποστολή.

ΨΕ στο Επιχειρησιακό Περιβάλλον

→ Οι ΨΕ λειτουργούν κατά τη διάρκεια της ειρήνης, σε περιπτώσεις συγκρούσεων και σε πόλεμο. Υποστηρίζουν ειδικές και συμβατικές επιχειρήσεις ως ένας πολλαπλασιαστής δύναμης. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια εκκαθάρισης κτηρίων σε αστικές επιχειρήσεις, το προσωπικό των ΨΕ χρησιμοποιεί μεγάφωνα για να πείσει τους μαχόμενους ότι η θέση τους είναι αδύνατον να υπερασπιστεί και να τους παροτρύνει να σταματήσουν τις εχθροπραξίες. Η

χρήση μεγαφώνων, σε συνδυασμό με την επίδειξη ισχύος πυρός μπορεί να μειώσει τις απώλειες.

→ Για να είναι αποτελεσματικές, οι ΨΕ πρέπει να είναι ένα αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας σχεδιασμού της αποστολής του Διοικητή. Οι ΨΕ μπορεί να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές:

✓ Στη μείωση της έντασης κατά τη διάρκεια της ένοπλης μάχης.

✓ Στο να καταστήσει την ένοπλη μάχη άσκοπη.

✓ Στο να επωφεληθούμε από το ψυχολογικό στρες του αντιπάλου κατά τη διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων, όταν η ένοπλη συμπλοκή χρησιμοποιείται ως ψυχολογικό όπλο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

✓ Ο ρόλος των ΨΕ είναι πολυδιάστατος και θα τείνει συνεχώς να αυξάνεται. Γι' αυτό, όλες οι χώρες και κυρίως οι προηγμένες, φροντίζουν ώστε να έχουν σύγχρονες, ευέλικτες και εξοπλισμένες με όλα τα σύγχρονα μέσα, μονάδες ΨΕ. Στη χώρα μας υπάρχει οργάνωση φορέων και μονάδων διεξαγωγής ΨΕ, τόσο σε Στρατηγικό όσο και σε Τακτικό επίπεδο.

✓ Η επιτυχής σχεδίαση και εκτέλεση των ψυχολογικών επιχειρήσεων, για την αντίκρουση της εχθρικής προπαγάνδας, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις διατιθέμενες πληροφορίες για τον εχθρό και από την ανάλυση της εχθρικής προπαγάνδας, ήτοι το σύνολο των γνώσεων που αποκτούνται με τη συλλογή, επεξεργασία και εκμετάλλευση όλων των στοιχείων εκείνων που συνθέτουν την πολιτική, πολιτιστική, οικονομική, κοινωνική, πνευματική και ψυχολογική ιδιομορφία του αντιπάλου.

✓ Η γρήγορη και πάνω απ' όλα η σωστή αξιοποίηση των πληροφοριών ΨΕ, για την

Στους μελλοντικούς πολέμους, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις θα είναι αυτές που θα προσπαθούν να κερδίσουν τη μάχη των εντυπώσεων και αυτές που, ενδεχομένως, τελικά να καθορίζουν τον νικητή. Εάν διεξαχθούν γρήγορα και αποτελεσματικά μπορεί να εξαλείψουν την ανάγκη για πραγματική ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων επιτυχώς.

επίτευξη τόσο των πολιτικών όσο και των στρατιωτικών σκοπών, απαιτεί τη χρησιμοποίηση εξειδικευμένου προσωπικού για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των ΨΕ.

✓ Οι πόλεμοι του 21^{ου} αιώνα, αποδεικνύεται ότι δε θα διαδραματίζονται μόνο στα πεδία των μαχών, αλλά και στις οθόνες των τηλεοράσεων και του Διαδικτύου. Η τηλεπικοινωνιακή τεχνολογία, μας έδωσε τη δυνατότητα να παρακολουθούμε από το σαλόνι μας απευθείας τις εξελίξεις στο πεδίο των μαχών, ενώ ταυτόχρονα οι ηγέτες των χωρών να απευθύνουν μηνύματα στη διεθνή κοινότητα, από τα τηλεοπτικά παράθυρα.

✓ Τα μέσα διεξαγωγής των ΨΕ είναι σήμερα απεριόριστα. Η τεράστια και αλματώδης τεχνολογική πρόοδος των ΜΜΕ και η επιρροή τους σε μεγάλες μάζες

του πληθυσμού τα καθιστούν τα κατ' εξοχήν κατάλληλα μέσα για τη διεξαγωγή των ΨΕ. Η εξάπλωση της εικόνας και του λόγου των ΜΜΕ, σε πραγματικό χρόνο, που μεταφέρεται μέσα και στο τελευταίο σπίτι της επικράτειας έχει καταστήσει τις ΨΕ ένα όπλο τεράστιας ισχύος που απαιτεί προσεκτικό και λεπτομερή σχεδιασμό. Είναι πλέον γεγονός ότι οι κατέχοντες διεθνώς τα ΜΜΕ, δύναται να επιτύχουν παγκοσμίως τους πολιτικο-στρατιωτικούς τους στόχους.

✓ Το Διαδίκτυο αποτελεί μία μεγάλη δεξαμενή γνώσεων, δεν λογοκρίνεται εύκολα και οι χρήστες αυξάνονται όλο και περισσότερο. Ως εκ τούτου εκτιμάται ότι, μελλοντικά, θα παίξει έναν ακόμα πιο σημαντικό και ίσως πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Επομένως, πρέπει από τώρα να θεωρείται ένα από τα κυρίαρχα μέσα διεξαγωγής ΨΕ.

✓ Στα δημοκρατικά κράτη όπως είναι η χώρα μας, υπάρχει υπερβολική ελευθερία και το μέτρο δύσκολα ορίζεται, με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος η ανεξέλεγκτη δράση των ΜΜΕ να συμβάλλει ενίοτε αρνητικά στις εθνικές επιδιώξεις. Γι' αυτό η προσέγγιση και η κάλυψη των εθνικών θεμάτων, ιδιαίτερα σε περίοδο κρίσεως ή πολέμου, απαιτεί ιδιαίτερη εθνική ευαισθησία και ευθύνη εκ μέρους των ΜΜΕ. Η κοινή γνώμη, είναι από τους βασικότερους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη για τον σχεδιασμό και την αποτελεσματική χρησιμοποίηση των ΨΕ. Είναι αυτή που οδηγεί τις εξελίξεις, είναι ο κύριος μοχλός πίεσης των πολιτικών

αποφάσεων και γι' αυτό και αποτελεί τον μόνιμο στόχο των ΨΕ. Κύριος παράγοντας διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, τόσο σε πολιτικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, είναι τα ΜΜΕ και ειδικά η τηλεόραση, καθώς η εικόνα αποδεικνύεται ισχυρότατο όπλο.

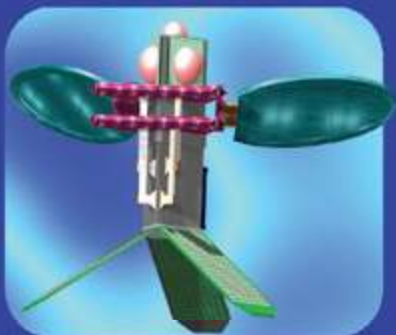
✓ Στη χώρα μας κατά κοινή ομολογία, η σχέση των ΜΜΕ και των ΕΔ είναι περιορισμένη και έχει ιδιαίτερα μικρό εύρος (μισθολόγιο, μεταθέσεις, κρίσεις, εξοπλιστικά προγράμματα). Το θέμα τοποθετείται στην ανάγκη βελτίωσης της επικοινωνιακής πολιτικής του ΥΕΘΑ με τα ΜΜΕ. Η έκδοση ειδικών εντύπων ή η παραγωγή τηλεοπτικών εκπομπών από το ΥΕΘΑ σήμερα συμβάλλουν προς την κατεύθυνση αυτή, αλλά είναι ιδιαίτερα περιορισμένο το εύρος κυκλοφορίας τους ή τηλεθέασης και συνεπώς ανάλογα είναι και τα αποτελέσματα. Η σημασία των θεμάτων Εθνικής Άμυνας της χώρας μας, απαιτεί μια διαρκή ενημέρωση της κοινής γνώμης όχι βέβαια επί λεπτομερειών ή απόρρητων πληροφοριών, αλλά στον άξονα της προάσπισης των εθνικών συμφερόντων. Είναι λοιπόν αυτονόητο ότι για τη χρησιμοποίηση των ΜΜΕ έπ' ωφέλεια των ΕΔ απαιτείται η ύπαρξη μιας συγκεκριμένης στρατηγικής. Η τακτική των Μεγάλων Δυνάμεων, οι οποίες δεν κάνουν βήμα εάν πρωτίστως δεν έχουν εξασφαλίσει την προβολή των ενεργειών τους από τα ΜΜΕ.

✓ Οι διεθνείς εξελίξεις και ειδικότερα οι εξελίξεις στη ΝΑ Ευρώπη, αλλά και αυτές που προκαλούνται από την Τουρκία, επιβάλλουν από μέρους της χώρας μας την αναζήτηση της χάραξης ενός στρατηγικού σχεδιασμού στις ΨΕ, από ένα θεσμοθετημένο προς τούτο κεντρικό όργανο - φορέα, με μεγαλύτερες αρμοδιότητες από τον ήδη υπάρχοντα, με γνώμονα πάντα την προώθηση και υπεράσπιση

των εθνικών μας συμφερόντων.

✓ Στους μελλοντικούς πολέμους, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις θα είναι αυτές που θα προσπαθούν να κερδίσουν τη μάχη των εντυπώσεων και αυτές που, ενδεχομένως, τελικά θα καθορίζουν τον νικητή. Επομένως, στο σύγχρονο πεδίο μάχης, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις αποτελούν έναν αδιαμφισβήτητο πολλαπλασιαστή ισχύος, με καθοριστικό ρόλο κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Ειδικά για τις επίγειες δυνάμεις, η χρήση μέσων διεξαγωγής ΨΕ επιτρέπει την απόκτηση σημαντικών δυνατοτήτων επηρεασμού των εχθρικών δυνάμεων. Η άριστη χρήση των ψυχολογικών μέσων και η αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους μπορούν να επιφέρουν σημαντικά πλήγματα στις επιχειρήσεις του αντιπάλου και να τον οδηγήσουν στην ήττα. Εάν διεξαχθούν γρήγορα και αποτελεσματικά, μπορεί να εξαλείψουν την ανάγκη για πραγματική ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων.

✓ Στη σημερινή εποχή, για το έθνος που θέλει να εξασφαλίσει όχι μόνο την επιβίωσή του αλλά και τη βελτίωση της θέσης του στο διεθνές στερέωμα, η χρησιμοποίηση ΨΕ, για τη στήριξη της εξωτερικής του πολιτικής, την προώθηση των εθνικών του επιδιώξεων και την εξασφάλιση των συμφερόντων του, είναι απαραίτητη. Η ανάγκη αυτή είναι μεγαλύτερη για τα ασθενέστερα έθνη, καθώς τα ισχυρά έθνη, χωρίς να αγνοούν τις δυνατότητες των ΨΕ, μπορούν να προωθούν τις επιδιώξεις τους με τους παράγοντες ισχύος που διαθέτουν (οικονομική, διπλωματική, στρατιωτική δύναμη). Τα μικρά, για λόγους οικονομίας δυνάμεων, αναγκάζονται να στηρίζονται στις δυνατότητες που τους παρέχουν οι ΨΕ. Η σύνεση και η κοινή λογική επιβάλ-

λουν διατήρηση και ενίσχυση της ελληνικής αποτρεπτικής ικανότητας, με την ανάληψη δυναμικών αποφάσεων εκμεταλλεόμενοι κάθε διαθέσιμο μέσο και κάθε ευκαιρία, για τη βελτίωση της διεθνούς θέσης της χώρας μας, την προώθηση των εθνικών της επιδιώξεων.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στη χώρα μας ολοένα και περισσότερο οι αρμόδιοι φορείς αποδέχονται την ιδιαίτερη σπουδαιότητα των ψυχολογικών επιχειρήσεων, τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο. Έχει γίνει αντιληπτό ότι για μικρές χώρες, όπως η Ελλάδα, οι ψυχολογικές επιχειρήσεις που έχουν ως κύριο χαρακτηριστικό ότι είναι αναίμακτες (παρά το υψηλό οικονομικό κόστος), μπορούν να δώσουν τεραστία ισχύ και αποτελέσματα ενδεχομένως παρόμοια με αυτά των πυρηνικών οπλών, σε έκταση και σε μέγεθος.

Όμως, δεν αρκεί μόνο η αντίληψη της αξίας των ΨΕ. Η Ελλάδα σε αυτόν τον τομέα θα πρέπει:

- ✓ Να προετοιμάσει με την εκπαίδευση τον Ελληνικό λαό για την αντιμετώπιση της εχθρικής προπαγάνδας.

- ✓ Να αξιοποιήσει τα όργανα διεξαγωγής ΨΕ στις Ένοπλες Δυνάμεις, σε μεγαλύτερο βαθμό.

- ✓ Οι ασκήσεις των Ελληνικών Μονάδων στις ΨΕ, να γίνουν πιο ρεαλιστικές για να διαπιστωθεί η δυνατότητα τους, αλλά και για να γίνει συνείδηση στα στελέχη η ύπαρξη του σπουδαίου όπλου.

- ✓ Ο υπάρχων ειδικός φορέας των ΨΕ να αναβαθμιστεί, για ανάλη-

ψη του έργου εκπόνησης ψυχολογικών επιχειρήσεων. Εκτός της επιστημονικής κατάρτισης που απαιτείται, η προπαγάνδα - αντιπροπαγάνδα πρέπει να έχει συνέχεια και συνέπεια.

✓ Να παραμείνει συνεχής και αδιάλειπτη η συνεργασία των τριών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων σε θέματα Ψυχολογικών Επιχειρήσεων και αντιπροπαγάνδας.

✓ Να γίνει εκστρατεία αποκατάστασης της αλήθειας, όπου αυτή έχει διαστρεβλωθεί από εχθρικές ΨΕ, μέσω της μέγιστης δυνατής αξιοποίησης του Διαδι-

κτύου προς όφελός μας.

✓ Οι τακτικές να εκσυγχρονισθούν και να αποκτηθούν σύγχρονα μέσα διεξαγωγής των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων που θα χρησιμοποιούνται ακόμα και τώρα, από τον καιρό της ειρήνης, για την αντίκρουση της εχθρικής προπαγάνδας (μέσα επικοινωνίας, τρόποι διανομής μηνυμάτων στις εχθρικές περιοχές, χρησιμοποίηση διαφημιστικής εταιρείας για εκμετάλλευση, εύρεση τρωτών σημείων του αντιπάλου κ.λπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

- ☞ ΓΕΕΘΑ, «Διακλαδικό Δόγμα Ψυχολογικών Επιχειρήσεων».
- ☞ ΓΕΣ/ ΕΕ 125-1 «Ψυχολογικές Επιχειρήσεις».

ΒΙΒΛΙΑ

- ☞ Πλατιά Αθ., «Εκτός Συνόρων», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997.
- ☞ Σουν Τζου, «Η Τέχνη του Πολέμου», Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1992.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- ☞ Επιθεώρηση Σχολής Εθνικής Άμυνας «Αθήνα», Απρ. - Αυγ. 2005.
- ☞ Πατσουλέ Δ., Περιοδικό «Άμυνα και Διπλωματία», Τεύχος 72, Απρίλιος 1997.
- ☞ Περιοδικό «Στρατηγική» Τεύχος 85, Οκτώβριος 2001.
- ☞ Σταυροπούλου Δ., «Τρόμος στον Ατλαντικό», Περιοδικό «Στρατιωτική Ιστορία», Τεύχος 62, Οκτώβριος 2001.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

computers.cnet.com/hardware/0-2645842-8-6261190-1.html?tag=dir
www.orinc.com/cdra50162pt.html
www.technomad.com/articles/choosegov.html
www.vmi-kc.com/html/loudspeakers.html
www.vmi-kc.com/html/mixer_board_1.html

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΔΙΚΤΥΩΝ Η/Υ - C4I

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Τχης (ΔΒ) Νικόλαος Δ. Λεώνης, Διδάκτορας Ε.Μ.Π.

Το ολοκληρωμένο σύστημα C4I θα αποτελεί άριστο εργαλείο στον διοικητή, για τον έλεγχο, συντονισμό των δυνάμεων και μέσων του και θα του δίνει τη δυνατότητα να προβλέψει τα πιθανά αποτελέσματα εναλλακτικών τρόπων δράσης. Με τον τρόπο αυτό θα επιτυγχάνεται το στοιχείο της αστραπιαίας αντίδρασης, ακόμη και όταν οι συνθήκες στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον αλλάζουν.

Η σχέση του ανθρώπου με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές εκτιμάται¹ από το 3000 π.Χ., όταν πιστεύεται ότι κατασκευάστηκε στη Βαβυλωνία ο πρώτος άβακας. Ακολούθως, οι Αρχαίοι Έλληνες ανέπτυξαν ευφυή επιτεύγματα με αποκορύφωμα τον «Μηχανισμό των Αντικυθήρων», που αποτέλεσε τον αρχαιότερο υπολογιστή, αφού ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε μαθηματικούς συρμούς οδοντωτών τροχών.

Σε μια πορεία αιώνων οι ερευνητές δημιούργησαν στη δεκαετία 1940-1950 τους πρώτους ψηφιακούς υπολογιστές.

Με την ανακάλυψη του τρανζίστορ, το 1947, αυτή η πορεία επιταχύνεται, η τεχνολογία αυξάνεται ραγδαία και οδηγούμαστε στην επανάσταση των υπολογιστικών συστημάτων.

Από τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, η αλματώδης εξάπλωση της τεχνολογίας καθώς και η ολοένα αυξανόμενη ισχύς των ηλεκτρονικών υπολογιστών, επέβαλε τη συγχώνευση² των πεδίων της πληροφορικής και των επικοινωνιών καθώς και τη διακίνηση τεράστιων όγκων πληροφορίας, μέσω σύγχρονων επικοινωνιακών και πληροφοριακών συστημάτων.

¹ Πολυμενόπουλος Α. «Ο Ψηφιακός Κόσμος στην Εθνική Άμυνα», Εκδόσεις «Ελληνικά Γράμματα», 2001, σελ.16.

² William Stallings, "Data and Computer Communications", 6th Edition, Prentice-Hall Inc, 2000 (Μετάφραση από Θεοδώρου Π., «Επικοινωνίες Υπολογιστών Δεδομένων», Εκδόσεις Μ. Γκιούρδας, Αθήνα, 2003), σελ. 26.

Αυτή η τεχνολογική εξέλιξη της πληροφοροφoρίας δεν θα μπορούσε να μείνει εκτός του πεδίου δράσης των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ). Αποτελεί πλέον το κρισιμότερο κέντρο βαρύτητας που επηρεάζει τον τρόπο σχεδίασης και διεξαγωγής των στρατιωτικών επιχειρήσεων, αλλά και του τρόπου χρησιμοποίησης του συνόλου των μέσων που εξασφαλίζουν την επιτυχία της αποστολής τους.

Στις σύγχρονες ΕΔ, ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό σύστημα Διοίκησης, Ελέγχου, Επικοινωνιών, Υπολογιστών και Πληροφοριών ή κατά την αγγλική ορολογία, C4I (Command= Διοίκηση, Control= Έλεγχος, Communications= Επικοινωνίες, Computers= Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές, Intelligence= Πληροφορίες), παρέχει το άριστο εργαλείο στον διοικητή³ για να

διευθύνει, να συντονίζει και να ελέγχει τις δυνάμεις του στο πεδίο των επιχειρήσεων. Είναι αυτονόητο λοιπόν ότι πρωταρχικός αντικειμενικός σκοπός κάθε διοικητή που θέλει να κυριαρχήσει στον χώρο της πληροφόρησης είναι η διασφάλιση του δικού του C4I και η προσβολή του αντίστοιχου εχθρικού.

Για τη διεξοδική αντιμετώπιση του δοκιμίου, αρχικώς, παρουσιάζεται η εννοιολογική σημασία ενός ολοκληρωμένου συστήματος C4I. Αναφέρονται τα μέσα, οι αρχές, η επιχειρησιακή χρησιμοποίηση καθώς και οι τρωτότητες ενός τέτοιου συστήματος. Στη συνέχεια, στο πλαίσιο της ανάλυσης των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ, γίνεται μια συσχέτιση των επιχειρήσεων αυτών με τους υπόλοιπους τύπους των πληροφοριακών επιχειρήσεων, με

³ Η απόδοση του όρου διοικητή απευθύνεται σε οποιοδήποτε επίπεδο διοίκησης (στρατηγικό, επιχειρησιακό, τακτικό).

σκοπό να προβληθεί η αμεσότητα της σχέσης αυτής στο πεδίο της μάχης.

Τέλος, αναλύονται διεξοδικά οι κατηγορίες των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ. Μέσα από αυτή την ανάλυση περιγράφονται οι τρόποι και μέθοδοι των επιχειρήσεων τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο.

ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ ΣΥΣΤΗΜΑ C4I

Ορισμός - Ανάλυση Όρων Συστήματος C4I

Με τον όρο C4I εννοούμε ένα αυτοματοποιημένο σύστημα διοίκησης και ελέγχου. Αυτό περιλαμβάνει⁴ το σύνολο προσωπικού, μέσων και διαδικασιών, που έχουν ως σκοπό την αξιόπιστη και σε πραγματικό χρόνο συλλογή, επεξεργασία και διακίνηση μεγάλου όγκου πληροφοριών, για την υποστήριξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε κάθε κλιμάκιο της

στρατιωτικής ιεραρχίας.

Το ακρωνύμιο C4I προέρχεται⁵ απ' τα αρχικά των λέξεων Command, Control, Communications, Computers and Intelligence (Διοίκηση, Έλεγχος, Επικοινωνίες, Υπολογιστές και Πληροφορίες) και αποτελεί εξέλιξη του αρχικού όρου C2 (Command, Control) που σημαίνει Διοίκηση και Έλεγχος.

Μέσα και Αρχές του Ολοκληρωμένου Συστήματος C4I

Ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I⁶ πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προσαρμόζεται ταχέως στις απαιτήσεις του επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Προκειμένου ένα σύστημα C4I να ανταποκριθεί στις δυναμικά εξελισσόμενες καταστάσεις θα πρέπει να πλαισιώνεται από σύγχρονα επικοινωνιακά και πληροφοριακά συστήματα που θα υποστηρίζονται από δομημένες βάσεις

⁴ Πολυμενόπουλος Α. «Συστήματα Πληροφορικής και Αναλυτικά Εργαλεία για την Άμυνα», Εξάντας Εκδοτική, Αθήνα 2000, σελ.48.

⁵ Γρίβας Κ. «Ο Πόλεμος στον 21^ο Αιώνα», Εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., Αθήνα 1999, σελ.29.

⁶ Όπως παραπομπή [4], σελ.48.

δεδομένων και θα διασυνδέονται σε ένα άριστο πλέγμα επικοινωνιών.

Όμως, για να μπορέσει ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I να επιτύχει τη βέλτιστη χρησιμοποίηση των μέσων του, θα πρέπει να διέπεται από τις αρχές⁷ της διαλειτουργικότητας, της ευελιξίας, της απόκρισης, της κινητικότητας, της πειθαρχίας, της επιβιωσιμότητας και της υποστηρικτικότητας.

Επιχειρησιακή Χρησιμοποίηση Συστήματος C4I

Ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I, εξασφαλίζει αδιάλειπτα μια ενημερωμένη «επιχειρησιακή εικόνα» της περιοχής ενδιαφέροντος του κάθε διοικητή⁸, με αποτέλεσμα να χρησιμοποιήσει αυτός τις κατάλληλες δυνάμεις και μέσα σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, βελτιώ-

νοντας τη θέση του σε σχέση με αυτή του αντιπάλου.

Έτσι, ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I αποτελεί πολλαπλασιαστή ισχύος, και στοχοποιείται από τον εχθρό αφού, αν κατορθώσει να το εξουδετερώσει, τότε επιτυγχάνει σημαντικό πλεονέκτημα εναντίον του αντιπάλου.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΡΩΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ C4I

Σύγχρονο Επιχειρησιακό Περιβάλλον

Η εφαρμογή των αρχών ενός ολοκληρωμένου συστήματος C4I, η χρησιμοποίηση των μέσων και η αξιοποίηση των διαδικασιών αυτού πρέπει να είναι εναρμονισμένα στις απαιτήσεις

⁷ JP 6-0 "Doctrine for C4 Systems Support to Joint Operations", 30 May 1995, page II-6.

⁸ Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, «Διαχείριση και επεξεργασία πληροφοριών μάχης», τεύχος 181, Ιούλιος-Αύγουστος 2000.

ενός σύγχρονου επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Αυτό, συσχετιζόμενο με τις δυνατότητες ενός ολοκληρωμένου συστήματος C4I, διακρίνεται από την ψηφιοποίηση των οπλικών συστημάτων, την ενοποίηση αυτών κάτω από ενιαία διακλαδική δομή και σύνθεση, τη χρησιμοποίηση της διαστημικής τεχνολογίας, τη σπουδαιότητα της πληροφοριακής κυριαρχίας και τη μειούμενη αλλά πιο ευέλικτη δομή των ΕΔ.

Οι επιχειρήσεις με αβέβαιο γεωγρα-

ρησιακή εικόνα», να διαθέτει σύγχρονα κύρια, εφεδρικά, σταθερά και κινητά επικοινωνιακά και πληροφοριακά συστήματα τα οποία θα υποστηρίζονται από προηγμένες τεχνικές. Επίσης, θα πρέπει αυτό να παρέχει πλήρως ενημερωμένες και ισχυρά δομημένες βάσεις δεδομένων, ενώ η εκμετάλλευση της διαστημικής τεχνολογίας καθίσταται επιτακτική. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να εφαρμόζει σύγχρονες τεχνικές κρυπτογράφησης και προσομοίωσης και να υποστηρίζεται από

Η ενσωμάτωση ασφαλών δορυφορικών συστημάτων στο αμυνόμενο ολοκληρωμένο σύστημα C4I αποτελεί τη βέλτιστη λύση, διότι απαιτούν μικρό χρόνο ανάπτυξης, καταργούν τους γεωγραφικούς περιορισμούς και παρέχουν την πλήρη κάλυψη των τηλεπικοινωνιακών αναγκών των Ενόπλων Δυνάμεων με ή χωρίς τη συνεργασία με τα επίγεια δίκτυα.

φικό προσανατολισμό⁹ και η δράση των ΕΔ εκτός συνόρων είναι επίσης χαρακτηριστικά του σύγχρονου επιχειρησιακού περιβάλλοντος. Η διαβίβαση αξιόπιστων πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο προς τα κέντρα λήψης απόφασης κρίνεται πλέον αναγκαία.

Επιχειρησιακές Απαιτήσεις του Συστήματος C4I

Ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I για να αντεπεξέλθει σε αυτό το απαιτητικό επιχειρησιακό περιβάλλον θα πρέπει να παρέχει μια ολοκληρωμένη «επιχει-

σύγχρονες τεχνικές τηλεπισκόπησης και ψηφιακής χαρτογραφίας.

Το ολοκληρωμένο σύστημα C4I καλύπτοντας αυτές τις επιχειρησιακές απαιτήσεις θα αποτελεί άριστο εργαλείο στον διοικητή, για τον έλεγχο, συντονισμό των δυνάμεων και μέσων του και θα του δίνει τη δυνατότητα να προβλέψει τα πιθανά αποτελέσματα εναλλακτικών τρόπων δράσης. Με τον τρόπο αυτό θα επιτυγχάνεται το στοιχείο της αστραπιαίας αντίδρασης, ακόμη και όταν οι συνθήκες στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον αλλάζουν.

⁹ Όπως παραπομπή [4], σελ.51.

Τρωτότητες του Συστήματος C4I

Ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I, λόγω της δομημένης φύσης του, αφού αποτελείται από ένα σύνολο υποσυστημάτων, αντιμετωπίζει προβλήματα και αδυναμίες κατά τη λειτουργία του, τα οποία αποτελούν τρωτά σημεία του συστήματος, ικανά να επηρεάσουν την έκβαση μιας επιχείρησης.

Μερικά από τα τρωτά σημεία του C4I είναι οι κλειστές και ξεπερασμένες τεχνολογίες¹⁰, που υποστηρίζουν τα πληροφοριακά και επικοινωνιακά συστήματά του, η μη χρησιμοποίηση τεχνικών κρυπτογράφησης και μηχανισμών ασφαλείας και η μη ευκινησία και ευελιξία των κόμβων του συστήματος. Γενικά η κακή αρχιτεκτονική και σχεδίαση του συστήματος είναι δυνατόν να αποτελέσει ισχυρό όπλο στα χέρια του εχθρού.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΔΙΚΤΥΩΝ Η/Υ

Οι επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ, με γνώμονα την «πληροφοριακή κυριαρχία», αναλαμβάνονται για την απόκτηση πληροφοριακής υπεροχής προς υποστήριξη της Εθνικής στρατιωτικής στρατηγικής ενός κράτους. Σκοπός των επιχειρήσεων αυτών είναι ο επηρεασμός (προσβολή και εκμετάλλευση) των πληροφοριακών - επικοινωνιακών συστημάτων και δεδομένων του εχθρικού C4I, αλλά και η προστασία των αντίστοιχων συστημάτων και δεδομένων του φίλιου C4I.

Τύποι Επιχειρήσεων Δικτύων Ηλεκτρονικών Υπολογιστών

Οι επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ¹¹, με βάση τον σκοπό τους διακρίνονται σε επιθετικές, αμυντικές επιχειρήσεις και

επιχειρήσεις εκμεταλλεύσεως.

Οι επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ οργανώνονται και εκτελούνται μέσα στο πλαίσιο των πληροφοριακών επιχειρήσεων. Γι' αυτό είναι αναγκαίο να εναρμονίζονται και να συντονίζονται με τις άλλες δραστηριότητες των πληροφοριακών επιχειρήσεων ήτοι την παραπλάνηση, τη φυσική καταστροφή, τις ψυχολογικές επιχειρήσεις, τον ηλεκτρονικό πόλεμο και την ασφάλεια επιχειρήσεων.

Ιδιαίτερα, διερευνώντας τη σχέση που υπάρχει μεταξύ των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ με τον Ηλεκτρονικό Πόλεμο, διαπιστώνεται σχεδόν ταύτιση των μεθόδων και των επιδιώξεων των δύο αυτών επιχειρήσεων, λόγω της εγγύτητας των μέσων και των μεθόδων που χρησιμοποιούνται και στις δύο αυτές επιχειρήσεις. Τη διαπίστωση αυτή την ενισχύει το αντίστοιχο κινέζικο δόγμα των πληροφοριακών επιχειρήσεων¹², το οποίο ενοποιεί τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων ΗΠ (Electronic Warfare - EW) και των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ (Computer Network Warfare - CNW), υιοθετώντας το ολοκληρωμένο δίκτυο - ηλεκτρονικό πόλεμο (Integrated Network - Electronic Warfare - INEW). Έτσι, η Guangzhou City's militia, για την υποστήριξη αυτού του δόγματος πριν μερικά χρόνια, πραγματοποίησε μελέτη για τη δημιουργία ενός τάγματος που θα διεξάγει δίκτυο - ηλεκτρονικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τη μελέτη, το τάγμα αυτό θα αποτελείται από έναν Λόχο τηλεπικοινωνιών, έναν Λόχο επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ και έναν Λόχο ηλεκτρονικού πολέμου. Ο Λόχος επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ θα αποτελείται

¹⁰ Όπως παραπομπή [4], σελ. 51.

¹¹ DoDD 3600.1/Information Operations/Oct 2001, page 1-7.

¹² Dai Qingmin, "On Integrated Network Warfare and Electronic Warfare", China Military Science, Feb 2002, pp 112-117.

από δύο Διμοιρίες, μία που θα εκτελεί επιθετικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ και η δεύτερη που θα εκτελεί αμυντικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ. Έτσι, θα μπορούσαν κάλλιστα οι δραστηριότητες του ΗΠ και των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ να συντονίζονται και να διεξάγονται κάτω από ενιαία διοίκηση.

ΕΠΙΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΔΙΚΤΥΩΝ Η/Υ

Οι επιθετικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ περιλαμβάνουν τις διαδικασίες με τις οποίες αποκτάται πρόσβαση στα πληροφοριακά και επικοινωνιακά συστήματα του αντίπαλου C4I, με σκοπό την προσβολή του λογισμικού, των δεδομένων, του υλικού και των μέσων του εχθρικού συστήματος C4I, για την αποδιοργάνωση, καταστροφή ή υποβάθμιση των πληροφοριακών του δυνατοτήτων.

Τρόποι Προσβολής του Λογισμικού και των Δεδομένων του C4I

Η προσβολή του λογισμικού και των δεδομένων επιτυγχάνεται με την πρόσβαση ή εισαγωγή ξένων στοιχείων με τη χρήση «υποχθόνιου» λογισμικού¹³, όπως είναι οι «ιοί» των υπολογιστών (computer viruses)¹⁴, τα «σκουλήκια» (computer worms)¹⁵, τα «τρωικά άλογα» (trojan horses)¹⁶ και οι «λογικές βόμβες» (logical bombs)¹⁷.

Πρόκειται για ειδικά κατασκευασμένα προγράμματα που έχουν ως σκοπό την υποκλοπή, καταστροφή ή αλλοίωση του λογισμικού και των δεδομένων των

πληροφοριακών και επικοινωνιακών συστημάτων του αντίπαλου C4I, υποβαθμίζοντας ή καταστρέφοντας την αποτελεσματικότητά του.

Τρόποι Προσβολής του Υλικού και Μέσων του Εχθρικού C4I

Η προσβολή του υλικού και των μέσων του συστήματος C4I επιτυγχάνεται με την εξουδετέρωση των μέσων, κάνο-

¹³ Winn Schwarau, "Information Warfare", 2nd Edition, Thunder's Mouth Press, 1996, σελ. 162.

¹⁴ Dorothy Denning, "Information Warfare and Security", Addison Wesley Logman Inc., 1999 (Μετάφραση από Τσουραμάνη Χ., «Πληροφοριακός Πόλεμος και Ασφάλεια Πληροφοριών των Επιχειρήσεων», Εκδόσεις ΙΩΝ, Αθήνα 2001), σελ.308.

¹⁵ Όπως παραπομπή [13], σελ.319.

¹⁶ Cameron Hunt, Chris Brenton, Mastering Network Security, 2nd Edition, Marina Village Parkway, USA, 2003 (Μετάφραση από Γκαγκάτσιο Ε., «Ασφάλεια Δικτύων», Εκδόσεις Μ. Γκιούρδας, Αθήνα, 2003), σελ.398.

¹⁷ <http://hyperion.math.upatras.gr/courses/soctech>, 17 Δεκεμβρίου 2005.

ντας χρήση των νανομηχανών¹⁸, (μικροσκοπικών δηλαδή ρομπότ που προγραμματίζονται για να προσβάλουν άμεσα τα μηχανικά και ηλεκτρονικά μέρη του Η/Υ και να τα καταστρέψουν), των μικροβίων (χαρακτηριστικό των οποίων είναι να τρέφονται με οτιδήποτε περιέχει πυρίτιο, καταστρέφοντας έτσι πλήρως όλες τις ηλεκτρονικές συσκευές) και της τεχνικής «chirping»¹⁹ (διαδικασία κατασκευής μικροτσίπ με σκοπό την απελευθέρωση ενός ιού ή «σκουληκιού», το οποίο αποθηκεύεται ως μνήμη ROM).

Επίσης η προσβολή επιτυγχάνεται είτε

με την κλοπή ενός πόρου του συστήματος, είτε με την καταστροφή του υλικού και των μέσων, κάνοντας χρήση όπλων ραδιοφωνικού σήματος υψηλής ενέργειας και βομβών ηλεκτρομαγνητικού παλμού²⁰. Τα ηλεκτρομαγνητικά όπλα μπορούν να εκπέμψουν παλμούς ισχύος δεκάδων δισεκατομμυρίων Watt (TerraWatt) και να καταστρέψουν μη προστατευμένα ηλεκτρονικά συστήματα από μεγάλες αποστάσεις²¹, προκαλώντας βλάβες στα ηλεκτρονικά κυκλώματα των συσκευών που απαρτίζουν το εχθρικό σύστημα C4I.

¹⁸ Περιοδικό ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, Δεκέμβριος 2003, Τεύχος 152, σελ.101.

¹⁹ Χρησιμοποιείται ο αγγλικός όρος διότι δεν υπάρχει αντίστοιχος ελληνικός.

²⁰ Περιοδικό ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, Οκτώβριος 2001, Τεύχος 126, σελ.31.

²¹ Ενημερωτικό Έντυπο Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων, Μάρτιος-Απρίλιος 2005, σελ.103.

ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΔΙΚΤΥΩΝ Η/Υ

Οι αμυντικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ περιλαμβάνουν²² διαδικασίες για την προστασία των πληροφοριακών και επικοινωνιακών συστημάτων του φίλιου C4I από αντίστοιχες επιθετικές επιχειρήσεις του αντιπάλου, αποσκοπώντας στη διατήρηση της ακεραιότητάς αυτών αλλά και στην εξασφάλιση της πληροφοριακής υποδομής.

Στάδια των Αμυντικών Επιχειρήσεων Δικτύων Η/Υ

Για την επίτευξη αυτού του αντικειμενικού σκοπού οι αμυντικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ διακρίνονται σε έξι (6) στάδια. Αυτά είναι η πρόληψη, η αποτροπή,

η ανίχνευση προσβολής, η άμεση απόκριση, η ανακάλυψη νέων τρόπων αμύνης και η ανάληψη επιθετικών επιχειρήσεων από τον αμυνόμενο.

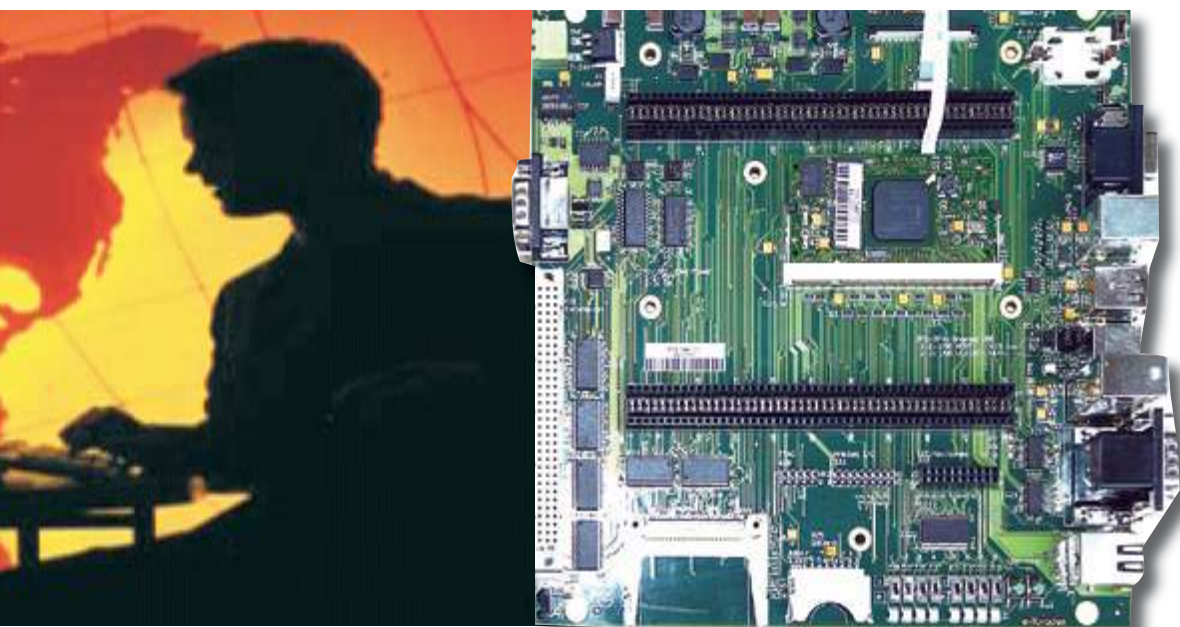
Το διάγραμμα στον συνημμένο πίνακα, που φαίνεται στο τέλος του δοκιμίου, απεικονίζει τα έξι στάδια αμύνης, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους. Μέσα στα πλαίσια με σχήμα έλλειψης απεικονίζονται τα στάδια αυτά, ενώ στα ορθογώνια πλαίσια αναπαρίσταται ο αμυντικός και επιθετικός μηχανισμός, καθώς και το ασφαλές αμυνόμενο σύστημα C4I.

Κάθε στάδιο²³ υποστηρίζεται από συγκεκριμένους μηχανισμούς. Το σημαντικότερο στάδιο είναι της πρόληψης το οποίο λαμβάνει χώρα πριν εκδηλωθεί κάποια μορφής επίθεση. Περιλαμβάνει μηχανισμούς παρακολούθησης δικτύων²⁴, απόκρυψης των πληροφοριών, επιβεβαίωσης ταυτό-

²² Κομνηνός Θ., Σπυράκης Π., «Ασφάλεια Δικτύων και Υπολογιστικών Συστημάτων - Αναχαιτίστε τους Εισβολείς», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002, σελ.1.

²³ Όπως παραπομπή [13], σελ.42-46.

²⁴ <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-42/sp800-42.pdf> 10 Νοεμβρίου 2005.

τητας (authentication), αποτίμησης των κινδύνων και αποφυγής της ευπάθειας του αμυνόμενου συστήματος C4I. Ο σημαντικότερος από τους παραπάνω μηχανισμούς είναι η απόκρυψη των πληροφοριών και συγκεκριμένα η κρυπτογράφηση²⁵. Δίνοντας έμφαση στους κρυπτογράφους τύπου ροής, διαπιστώνεται ότι το κλειδί της κρυπτογράφησης για τους κρυπτογράφους της κατηγορίας αυτής είναι μια ψευδοτυχαία²⁶ ακολουθία, η οποία παράγεται από μία γεννήτρια ακολουθιών κωδικοποίησης (καταχωρητής ολίσθησης)²⁷.

Τρόποι Βελτίωσης του Αμυνόμενου Συστήματος C4I

Πέρα από τα στάδια των αμυντικών επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ, είναι δυνατόν αξιοποιώντας τις δυνατότητες της τεχνο-

λογικής εξέλιξης των πληροφοριακών και επικοινωνιακών συστημάτων, να πετύχουμε βελτιστοποίηση του αμυνόμενου C4I. Αυτή η βελτιστοποίηση επιτυγχάνεται με τη χρήση της τεχνικής διάχυτου φάσματος,²⁸ τη χρήση τακτικών δικτύων προηγμένων δυνατοτήτων και την ανάπτυξη ασφαλών δορυφορικών επικοινωνιών.

Τα συστήματα επικοινωνιών που υποστηρίζονται από τεχνικές διάχυτου φάσματος χρησιμοποιούν την τεχνική άμεσης διάχυσης από κώδικα, την τεχνική αναπήδησης συχνότητας, καθώς και υβριδικές τεχνικές, που είναι ουσιαστικά ο συνδυασμός των δύο παραπάνω. Με τις τεχνικές αυτές τα επικοινωνιακά συστήματα, που υποστηρίζουν το φίλιο C4I, παρέχουν ασφαλείς επικοινωνίες, αξιοποιώντας άριστα το ηλεκτρομαγνητι-

²⁵ Αλεξόπουλος Α., Λαγογιάννης Γ., «Τηλεπικοινωνίες και Δίκτυα Υπολογιστών», 6^η Έκδοση, Αθήνα 2003, σελ.768.

²⁶ Η παραγόμενη ακολουθία δεν μπορεί να είναι πραγματικά τυχαία αφού δεν θα ήταν δυνατόν να αναπαραχθεί δεύτερη φορά, έστω και αν όλες οι αρχικές συνθήκες ήταν ίδιες.

²⁷ Haykin S., "Communication Systems" 4th Edition, John Wiley and Sons, Inc., New York 2001, page 480.

²⁸ Torrieri D., "Principles of Secure Communication Systems", Artech House Inc., Norwood 1985, page 85.

◀ Cluster Computer

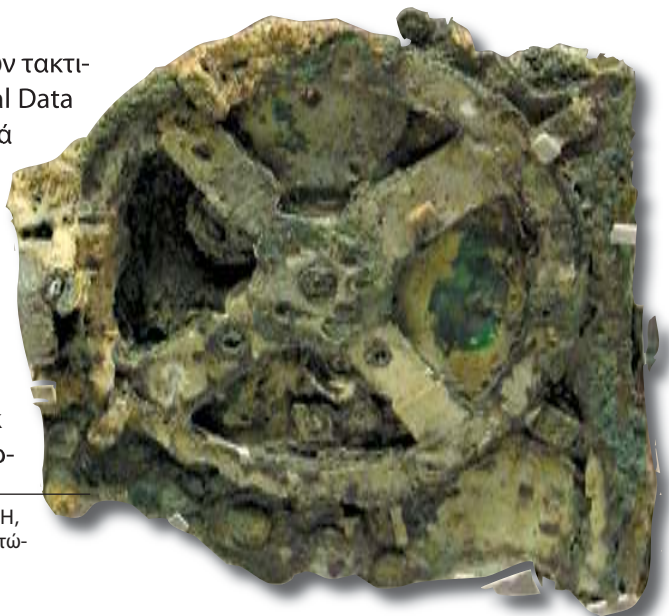
γίας που το υποστηρίζει δεν το καθιστά ικανό να ανταποκριθεί στις σύγχρονες επιχειρησιακές απαιτήσεις. Τα μειονεκτήματα του δικτύου αυτού έρχεται να τα καλύψει το Link - 22, το οποίο χρησιμοποιεί προηγμένη τεχνολογία και επιπλέον παρέχει τη δυνατότητα διασύνδεσης με δορυφορικές επικοινωνίες.

Κατά την ενσωμάτωση των δορυφορικών συστημάτων στον ιστό του αμυνόμενου συστήματος C4I πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν οι παράγοντες της διαθεσιμότητας και της ασφάλειας. Η διαθεσιμότητα εξασφαλίζεται με την κατοχή ενός δορυφορικού συστήματος, παρέχοντας τη δυνατότητα ελέγχου τόσο του επίγειου όσο και του διαστημικού τμήματος του δορυφόρου. Η ασφάλεια επιτυγχάνεται με την κατασκευή δορυφορικών τερματικών που να υποστηρίζονται από τεχνικές διάχυτου φάσματος.

▼ Μηχανισμός των Αντικηθύρων

κό φάσμα συχνοτήτων²⁹.

Η χρησιμοποίηση προηγμένων τακτικών ζεύξεων δεδομένων (Tactical Data Link, TDL), επιτρέπει τη μεταφορά τεράστιου όγκου πληροφοριών με μεγαλύτερη ταχύτητα διαβίβασης και ασφάλειας. Είναι επιτακτική ανάγκη, οι αδυναμίες των ήδη χρησιμοποιούμενων τακτικών δικτύων να καλυφθούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το τακτικό δίκτυο Link - 11A, το οποίο λόγω της τεχνολο-

²⁹ Περιοδικό ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, «Η Σύγχρονη Τεχνολογία», Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2001, σελ.132.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΔΙΚΤΥΩΝ Η/Υ

Με τις επιχειρήσεις εκμεταλλεύσεως δικτύων Η/Υ επιδιώκεται η μη εντοπιζόμενη πρόσβαση στα πληροφοριακά και επικοινωνιακά συστήματα του εχθρικού C4I, με σκοπό την απόκτηση πληροφοριών και τη χρησιμοποίηση αυτών προς επίτευξη φίλιων ΑΝΣΚ. Επίσης, η ενσωμάτωση προηγμένων μεθόδων, όπως η ψηφιακή επεξεργασία σήματος, η προσομοίωση, οι γλώσσες προγραμματισμού καθώς και τα σύγχρονα υπολογιστικά πακέτα της τηλεπισκόπησης και της ψηφιακής χαρτογραφίας, στο φίλιο C4I ενισχύουν την επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού των επιχειρήσεων αυτών.

Υποκλοπή Σημάτων Μέσω της Ψηφιακής Επεξεργασίας Αυτών

Μέσω της ψηφιακής επεξεργασίας σήματος και της διαδικασίας της προσομοίωσης, μπορεί να επιτευχθεί η υποκλοπή των δορυφορικών και τακτικών δικτύων που υποστηρίζουν το εχθρικό σύστημα C4I, αντλώντας χρήσιμες πληροφορίες και δεδομένα του εχθρού, χρήσιμα για την ορθή και έγκαιρη διαδικασία λήψης των φίλιων αποφάσεων.

Πιο συγκεκριμένα, με τη μέθοδο της προσομοίωσης είναι δυνατή η δημιουργία βάσης δεδομένων στην οποία θα καταγράφονται τα υλοποιηθέντα από

την προσομοίωση τεχνικά σήματα, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν ως μέτρο σύγκρισης. Στη συνέχεια, τα λαμβανόμενα προς υποκλοπή πραγματικά σήματα, με τη βοήθεια της ψηφιακής επεξεργασίας σήματος³⁰, κατάλληλου εξοπλισμού (κεραία λήψης σημάτων, Η/Υ, κάρτα καταγραφής σημάτων³¹) και της εφαρμογής κατάλληλων μετασχηματισμών³², συγκρίνονται με τα αντίστοιχα τεχνικά σήματα της υλοποιούμενης βάσης δεδομένων και ανιχνεύονται τα χαρακτηριστικά αυτών, εξαγοντας χρήσιμες πληροφορίες για το αντίπαλο σύστημα C4I³³.

Έγκαιρη και Ακριβής Πληροφορία Περί του Εδάφους

Μέσω των σύγχρονων μεθόδων της τηλεπισκόπησης και της ψηφιακής χαρτογραφίας³⁴ μπορεί να επιτευχθεί η υλοποίηση ψηφιακής χαρτογράφησης μιας περιοχής επιχειρήσεων, παρέχοντας βέλτιστη «εικόνα» του επιχειρησιακού περιβάλλοντος³⁵.

Απαραίτητη προϋπόθεση υλοποίησης των μεθόδων της κατηγορίας αυτής είναι η εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων της διαστημικής τεχνολογίας, κάνοντας χρήση ασφαλών δορυφορικών επικοινωνιών.

Η ενσωμάτωση των εργαλείων αυτών στο αμυνόμενο σύστημα C4I παρέχεται βέλτιστη και σε πραγματικό χρόνο εικόνα του επιχειρησιακού περιβάλλοντος.

³⁰ Proakis J., Ingle V., "Digital Signal Processing, Using MATLAB V.4", PWS Publishing Company, Boston 1997, page 2.

³¹ Η κάρτα καταγραφής σημάτων, η οποία συνδέεται στον Η/Υ, είναι ένας A/D μετατροπέας. Σκοπός της είναι να μετατρέπει το σήμα που λαμβάνεται σε μορφή ψηφιακή, ώστε να μπορεί να διαβαστεί από τον Η/Υ.

³² C. Sidney Burrus, Ramesh Gopinath and Haitao Guo, "Intruduction to Wavelets and Wavelet Transforms", Prentice Hall, New Jersey 1998, page 8.

³³ Διδακτορική Διατριβή Τχη (ΔΒ) Λεώνη Νικολάου με θέμα «Τεχνικές ανίχνευσης Σημάτων Διάχυτου Φάσματος», κεφ. 5^ο, σελ. Ε-12 έως Ε-38 και κεφ. 2^ο, σελ. Β-28 έως Β-37 και Β-50.

³⁴ Robinson A., Morrison J., Muehrcke P., Kimirling A., Guptill S., "Elements of Cartography", John Wiley and Sons, Inc., New York 1995 (Μετάφραση από Τσιαντούλα Τ., «Στοιχεία Χαρτογραφίας», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 2002), σελ.4

³⁵ Μερτίκας Σ., «Τηλεπισκόπηση και Ψηφιακή Ανάλυση Εικόνας», Εκδόσεις «ΙΟΝ», Αθήνα 1999, σελ.225.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συμπεράσματα

Μέσα από την ανάλυση των αντικειμένων του δοκιμίου, εξάγονται τα παρακάτω συμπεράσματα - διαπιστώσεις:

Η σπουδαιότερη αποστολή ενός ολοκληρωμένου συστήματος C4I είναι η αξιόπιστη και σε πραγματικό χρόνο συλλογή, διαβίβαση και επεξεργασία πληροφοριών για τον αντίπαλο, με κύριο σκοπό την εκμετάλλευση των επεξεργασμένων αυτών στοιχείων από τις φίλιες δυνάμεις.

Η ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου και αποτελεσματικού συστήματος C4I αυξάνει τη μαχητική ισχύ μιας δύναμης που επιχειρεί, αφού επιτρέπει την αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση των διαθέσιμων οπλικών συστημάτων και μέσων, σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο επιχειρήσεων.

Η άγνοια, η μη εξειδίκευση και η έλλειψη πειθαρχίας του προσωπικού που διαχειρίζεται ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I, πιθανώς να οδηγήσουν σε λάθος χειρισμούς, θέτοντας μέρος ή ολόκληρο το σύστημα εκτός λειτουργίας. Η διαχείριση ενός ολοκληρωμένου συστήματος C4I απαιτεί υψηλό βαθμό επαγγελματισμού, πείρας και γνώσεως.

Οι επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ αποτελούν μέρος των πληροφοριακών επιχειρήσεων και συνδέονται άμεσα με όλες τις στρατιωτικές δραστηριότητες που εμπλέκονται στη διεξαγωγή των πληροφοριακών επιχειρήσεων. Ιδιαίτερα, διερευνώντας τη σχέση αυτών με τον ΗΠ διαπιστώνεται σχεδόν ταύτιση των μεθόδων και των επιδιώξεων των δύο αυτών επιχειρήσεων.

Οι επιθετικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ διεξάγονται χωρίς να γνωστοποιηθεί η ταυτότητα του επιτιθέμενου και χωρίς τη συγκατάθεση του οποιουδήποτε

τε αμυντικού μηχανισμού του εχθρικού συστήματος C4I. Επίσης, το αμυντικό εχθρικό σύστημα C4I δεν γνωρίζει τις δυνατότητες του επιτιθέμενου, τα κίνητρα της επίθεσης που δέχεται, αλλά ούτε και τις συνέπειες που θα έχει αυτή

Η άγνοια, η μη εξειδίκευση και η έλλειψη πειθαρχίας του προσωπικού που διαχειρίζεται ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I, πιθανώς να οδηγήσουν σε λάθος χειρισμούς, θέτοντας μέρος ή ολόκληρο το σύστημα εκτός λειτουργίας.

στους πόρους του.

Στο σημερινό διευρυμένο πληροφοριακό περιβάλλον έχει αυξηθεί σημαντικά η ανάγκη διεξαγωγής αμυντικών επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ, επιβάλλοντας την πιστή εφαρμογή των έξι σταδίων των επιχειρήσεων αυτών που είναι η πρόληψη, η αποτροπή, η ανίχνευση προσβολής, η άμεση απόκριση, η ανακάλυψη νέων τρόπων αμύνης και η ανάληψη επιθετικών επιχειρήσεων από τον αμυνόμενο.

Πέρα από τα στάδια των αμυντικών επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ, είναι δυνατόν αξιοποιώντας τις δυνατότητες της τεχνολογικής εξέλιξης των πληροφοριακών και επικοινωνιακών συστημάτων, να πετύχουμε βελτιστοποίηση του αμυνόμενου C4I, έτσι ώστε να είναι λιγότερο ευάλωτο σε επιθετικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ.

Αυτή η βελτιστοποίηση επιτυγχάνεται με τη χρήση της τεχνικής διάχυτου φάσματος (ιδιαίτερα των υβριδικών τεχνικών) για τη μεταφορά της πληροφορίας, τη χρήση τακτικών δικτύων προηγμένων δυνατοτήτων (Link-22) και την εκμετάλλευση του διαστήματος παρέχοντας ασφαλείς δορυφορικές επικοινωνίες. Σκοπός αυτών είναι η επίτευξη ασφαλούς και σε πραγματικό χρόνο (real time) διαβίβασης της πληροφορίας, βελτιώνοντας την απόδοση του αμυνόμενου ολοκληρωμένου συστήματος C4I και κάνοντάς το ανθεκτικότερο σε επιθετικές επιχειρήσεις δικτύων Η/Υ.

Η ενσωμάτωση ασφαλών δορυφορικών συστημάτων στο αμυνόμενο ολοκληρωμένο σύστημα C4I αποτελεί τη βέλτιστη λύση, διότι απαιτούν μικρό χρόνο ανάπτυξης, καταργούν τους γεωγραφικούς περιορισμούς και παρέχουν την πλήρη κάλυψη των τηλεπικοινωνιακών αναγκών των Ενόπλων Δυνάμεων με ή χωρίς τη συνεργασία με τα επίγεια δίκτυα.

Με τα εργαλεία και τις μεθόδους των επιχειρήσεων εκμεταλλεύσεως δικτύων Η/Υ μπορεί να επιτευχθεί η υποκλοπή των χρησιμοποιούμενων δορυφορικών και τακτικών δικτύων που ενσωματώνονται στο ολο-

κληρωμένο εχθρικό σύστημα C4I και η υλοποίηση ψηφιακής χαρτογράφησης μιας περιοχής επιχειρήσεων.

Η ενσωμάτωση των εργαλείων, των μεθόδων και των αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων εκμεταλλεύσεως δικτύων Η/Υ στο φίλιο σύστημα C4I, του προσδίδει τη δυνατότητα να ανταποκρίνεται στις επιχειρησιακές απαιτήσεις σε πραγματικό χρόνο.

Προτάσεις

Με βάση τα αναφερόμενα συμπεράσματα προτείνονται τα παρακάτω:

Η εξασφάλιση όλων των αρχών που διέπουν ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I, ώστε να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, καθώς και στη βέλτιστη χρησιμοποίηση, συντονισμό και έλεγχο των διατιθεμένων δυνάμεων και μέσων.

Η πλήρης ενημέρωση του προσωπικού, που πλαισιώνει ένα ολοκληρωμένο σύστημα C4I, περί των καθηκόντων του και η παροχή εξειδικευμένης γνώσης, όπου απαιτείται.

Η προσεκτική σχεδίαση της αρχιτεκτονικής του ολοκληρωμένου συστήματος C4I, με έμφαση στη δημιουργία κινητών επικοινωνιακών και πληροφοριακών κόμβων, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του σύγχρονου επιχειρησιακού περιβάλλοντος που χαρακτηρίζεται από δυναμικά εξελισσόμενες καταστάσεις.

Η χρησιμοποίηση εξειδικευμένου

προσωπικού για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ, το οποίο θα πρέπει να είναι συνεχώς ενημερωμένο για τις εξελίξεις της τεχνολογίας, ώστε να ανακαλύπτει νέες μεθόδους επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ.

Η εναρμόνιση των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ με τις υπόλοιπες δραστηριότητες των πληροφοριακών επιχειρήσεων και ιδιαίτερα ο συντονισμός των επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ και του ΗΠ κάτω από ενιαία διοίκηση.

Η χρήση κατάλληλων μηχανισμών, με έμφαση στην υιοθέτηση ή υλοποίηση αλγόριθμων κρυπτογράφησης, κατά την πραγματοποίηση των αμυντικών επιχειρήσεων δικτύων Η/Υ, έτσι ώστε η πληροφορία που διακινείται μέσα από τα πληροφοριακά και επικοινωνιακά συστήματα να προστατευθεί τόσο κατά την αποθήκευση, τη μεταφορά, την επεξεργασία, όσο και κατά την εκμετάλλευση αυτής.

Η υποστήριξη των επικοινωνιακών συστημάτων του ολοκληρωμένου συστήματος C4I από τεχνικές διάχυτου φάσματος, δίνοντας έμφαση στις υβριδικές τεχνικές, με σκοπό την παροχή ασφαλούς επικοινωνίας και την άριστη αξιοποίηση του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος.

Η αντικατάσταση του τακτικού δικτύου Link - 11A, σε περίπτωση χρησιμοποιήσεως αυτού από τις ΕΔ ενός κράτους, από το προηγμένης τεχνολογίας Link - 22, λόγω των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει το τελευταίο στο απαιτητικό πλέον επιχειρησιακό περιβάλλον,

παρέχοντας τη δυνατότητα διασύνδεσης αυτού με δορυφορικά δίκτυα.

Η εξασφάλιση δορυφορικού συστήματος από τις ΕΔ ενός κράτους, ώστε να έχουν τον έλεγχο τόσο του επίγειου όσο και του διαστημικού τμήματος αυτού, και η ενσωμάτωσή του στο ολοκληρωμένο σύστημα C4I.

Η υποστήριξη των δορυφορικών τερματικών, τα οποία θα ενσωματωθούν στο ολοκληρωμένο σύστημα C4I, από τεχνικές διάχυτου φάσματος, ώστε να εξλειφθεί το μειονέκτημα της ευαισθησίας των συστημάτων αυτών από εσκεμμένη παρεμβολή και υποκλοπή.

Η χρησιμοποίηση τεχνικών προσομοίωσης σημάτων, καθώς και η υιοθέτηση ή η υλοποίηση αντίστοιχων αλγόριθμων, στα πλαίσια των επιχειρήσεων εκμεταλλεύσεως δικτύων Η/Υ.

Η υλοποίηση ή η υιοθέτηση αλγόριθμων, οι οποίοι με τον κατάλληλο εξοπλισμό (κεραία λήψης σημάτων, Η/Υ, κάρτα καταγραφής σημάτων) να λαμβάνουν το σήμα, που είναι επιθυμητή η υποκλοπή αυτού από την ατμόσφαιρα και με τη βοήθεια της ψηφιακής επεξεργασίας σήματος και την εφαρμογή κατάλληλων μετασχηματισμών να ανιχνεύονται τα χαρακτηριστικά αυτού, εξαγοντας χρήσιμες πληροφορίες για το αντίπαλο σύστημα C4I.

Η ενσωμάτωση των εργαλείων της τηλεπισκόπησης και της ψηφιακής χαρτογραφίας, τα οποία εκμεταλλεύονται τη διαστημική τεχνολογία, στο ολοκληρωμένο σύστημα C4I.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- ☞ Cameron Hunt, Chris Brenton, "Mastering Network Security", 2nd Edition, Marina Village Parkway, USA 2003 (Μετάφραση από Γκαγκάτσιο Ε., «Ασφάλεια Δικτύων», Εκδόσεις Μ. Γκιούρδας, Αθήνα 2003).
- ☞ C. Sidney Burrus, Ramesh Gopinath and Haitao Guo, "Intruduction to Wavelets and Wavelet Transforms", Prentice Hall, New Jersey 1998.
- ☞ Dorothy Denning, "Information Warfare and Security", Addison Wesley Logman Inc., 1999, (Μετάφραση από Τσουραμάνη Χ., «Πληροφοριακός Πόλεμος και Ασφάλεια Πληροφοριών των Επιχειρήσεων», Εκδόσεις ΙΩΝ, Αθήνα 2001).
- ☞ Proakis J., Ingle V., "Digital Signal Processing, Using MATLAB V.4", PWS Publishing Company, Boston 1997.
- ☞ Robinson A., Morrison J., Muehrcke P., Kimirling A., Guptill S., "Elements of Cartography", John Wiley and Sons, Inc., New York 1995 (Μετάφραση από Τσιαντούλα Τ., «Στοιχεία Χαρτογραφίας», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα 2002).
- ☞ Simon Haykin, "Communication Systems" 4th Edition, John Wiley and Sons, Inc., New York 2001.
- ☞ William Stallings, "Data and Computer Communications", 6th Edition, Prentice-Hall Inc, New Jersey 2000 (Μετάφραση από Θεοδώρου Π., «Επικοινωνίες Υπολογιστών Δεδομένων», Εκδόσεις Μ. Γκιούρδας, Αθήνα 2003).
- ☞ Winn Schwarau, "Information Warfare", 2nd Edition, Thunder's Mouth Press, 1996.
- ☞ Αλεξόπουλος Α., Λαγογιάννης Γ., «Τηλεπικοινωνίες και Δίκτυα Υπολογιστών», 6^η Έκδοση, Αθήνα 2003.
- ☞ Γρίβας Κ. «Ο Πόλεμος στον 21^ο Αιώνα», Εκδόσεις Επικοινωνίες Α.Ε., Αθήνα 1999.
- ☞ Κομνηνός Θ., Σπυράκης Π., «Ασφάλεια Δικτύων και Υπολογιστικών Συστημάτων - Αναχαιτίστε τους Εισβολείς», Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.
- ☞ Μερτίκας Σ., «Τηλεπισκόπηση και Ψηφιακή Ανάλυση Εικόνας», Εκδόσεις «ΙΩΝ», Αθήνα 1999.
- ☞ Πολυμενόπουλος Α. «Ο Ψηφιακός Κόσμος στην Εθνική Άμυνα» Εκδόσεις «Ελληνικά Γράμματα», Αθήνα 2001.
- ☞ Πολυμενόπουλος Α. «Συστήματα Πληροφορικής και Αναλυτικά Εργαλεία για την Άμυνα», Εξάντας Εκδοτική, Αθήνα 2000.

Δόγματα - Εγχειρίδια

- ☞ JP 6-0 "Doctrine for C4 Systems Support to Joint Operations ", 30 May 1995.
- ☞ DoDD 3600.1 / Information Operations / Oct. 2001.

Διαδίκτυο

- ☞ <http://hyperion.math.upatras.gr/courses/soctech>
- ☞ <http://www.csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-42/sp800-42.pdf>

Περιοδικά

- ☞ Περιοδικό ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, Οκτώβριος 2001 , Τεύχος 126.
- ☞ Περιοδικό ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, Δεκέμβριος 2003, Τεύχος 152.
- ☞ Περιοδικό ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 2001.
- ☞ Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, Ιούλιος - Αύγουστος 2000, Τεύχος 181.
- ☞ Ενημερωτικό Έντυπο Ινστιτούτου Αμυντικών Αναλύσεων, Μάρτιος- Απρίλιος 2005.

Άρθρα

- ☞ Dai Qingmin, "On Integrated Network Warfare and Electronic Warfare", China Military Science, Feb 2002.

Εργασίες

- ☞ Διδακτορική Διατριβή Τχη (ΔΒ) Λεώνη Νικολάου με θέμα «Ανίχνευση και Ανάλυση Σημάτων Ευρείας Ζώνης από μη Συνεργαζόμενες Πηγές», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο / Σχολή Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών / Τομέας Συστημάτων Μετάδοσης Πληροφορίας και Τομέας Υλικών, Μάρτιος 2005.

ΤΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ ΚΑΙ Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΩΣ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ο πόλεμος είναι διαρκής. Ποτέ μέχρι σήμερα το ανθρώπινο γένος δεν έζησε πλήρη εφαρμογή της ειρήνης. Κι αν ο πόλεμος δεν ήταν ένοπλος, ήταν πολιτικός, διπλωματικός, οικονομικός, κοινωνικός. Πάντως, όποιας μορφής κι αν είναι ο πόλεμος, αποβλέπει στην επιβολή μιας θελήσεως επί μιας άλλης. Κατά βάθος μιλούμε για ψυχολογικό πόλεμο.

Οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις (ΨΕ) έχουν εφαρμοσθεί πολλές φορές κατά το παρελθόν, καθώς η δυνατότητα επιδράσεων στη σκέψη και τα αισθήματα των πολιτών αναδείχθηκε σε αποτελεσματικό μέσο μάχης σ' όλες τις εποχές και περιόδους της ιστορίας. Για τον σκοπό αυτό έχουν χρησιμοποιηθεί πολλά ψυχολογικά μέσα και ενέργειες, με στόχο την εξαπάτηση των αντιπάλων και τον επηρεασμό των συναισθημάτων και των διαθέσεων των εχθρικών δυνάμεων και των πληθυσμών αντίπαλων χωρών.

Τα δε Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) και ιδιαίτερα το ραδιόφωνο

ΚΕΙΜΕΝΟ: Εργός (ΜΤ) Ιωάννης Βαφειάδης

και η τηλεόραση, σήμερα αποτελούν μέρος των μέσων διεξαγωγής του πολέμου και χρησιμοποιούνται από τις αντιμαχόμενες παρατάξεις ως βασικός πολλαπλασιαστικός ισχύος. Έχουν τη δυνατότητα να μεταβάλουν την έκβαση ενός πολέμου και να επιφέρουν αποτελέσματα αντίθετα από αυτά που είχαν αρχικά σχεδιασθεί με βάση μόνο τη στρατιωτική ισχύ.

Μετά την αλματώδη ανάπτυξη των ΜΜΕ, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου, με την εφεύρεση του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης και με την ταχύτατη εξέλιξη αυτών κατά τη μεταπολε-

μική
περίο-
δο, οι μελετη-
τές έστρεψαν την
προσοχή τους στη μελέτη

των επικοινωνιακών πολιτικών και τον ρόλο που είναι δυνατόν να έχουν σε όλες τις φάσεις της κοινωνικής ζωής. Όλα τα ΜΜΕ, αλλά ιδιαίτερα η τηλεόραση παρουσιάζει μια ιδιαίτερη δυναμική, που καθλώνει το τηλεοπτικό κοινό με την εικόνα να εισβάλλει σε όλους τους χώρους.

Η ιστορία της ενημέρωσης της κοινής γνώμης για τις πολεμικές επιχειρήσεις διαφέρει από πόλεμο σε πόλεμο, καθώς επίσης και ο αριθμός των δημοσιογράφων, που τους καλύπτουν. Την απόβαση στη Νορμανδία κάλυψαν 19 μόνο πολεμικοί ανταποκριτές. Τις επιχειρήσεις του ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο κάλυψαν περίπου 2.400 δημοσιογράφοι. Άγνωστος παραμένει ο αριθμός των υπαλλήλων των διάφορων ΜΜΕ, που καλύπτουν τις επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν και ΙΡΑΚ.

Το ραδιόφωνο και η τηλεόραση αποτε-

λούν
πλέον
«θεσμό»

και έχουν
τη δυνατότητα να
επηρεάζουν και να διαμορ-

φώνουν την κοινή γνώμη χρησιμοποιώντας γεγονότα που συμβαίνουν ή φαίνεται ότι συμβαίνουν και με πληροφορίες που έχουν ή δημιουργούν.

Εκμεταλλεούμενες οι Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) τις δυνατότητες των ΜΜΕ, και ειδικότερα το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, χρησιμοποιούν αυτά ως μέσο για τη διεξαγωγή Τακτικών Ψυχολογικών Επιχειρήσεων (ΨΕ), ώστε σε συνδυασμό με ή χωρίς τη χρήση των όπλων, να επιτευχθεί η επιβολή της θελήσεως επί του αντιπάλου και η διαμόρφωση της κοινής γνώμης προς την επιθυμητή κατεύθυνση.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι το ραδιόφωνο και η τηλεόραση χρησιμοποιούν και την οπτική αλλά και την ακουστική αίσθηση, δηλαδή τις δύο σπουδαιότερες αισθήσεις για την επαφή με ένα πρόσωπο. Ταυτόχρονα, αφού ανήκουν

στα μέσα ταχείας χρησιμοποίησεως, δεν απαιτούν πολύ χρόνο για την εκπομπή και μετάδοση τους. Τα παραπάνω πλεονεκτήματα έχουν τα τελευταία δέκα χρόνια τριπλασιάσει τον αριθμό των τηλεθεατών που έφθασε σε περισσότερο από 1.2 δισεκατομμύρια τηλεθεατές. Ενώ αντίστοιχα οι ακροατές ραδιοφώνου φθάνουν σχεδόν το διπλάσιο του προαναφερομένου.

Έτσι, τόσο το ραδιόφωνο όσο και η τηλεόραση αποτελούν σήμερα το σπουδαιότερο -ίσως- μέσο διεξαγωγής ΨΕ στα χέρια πολιτικών και στρατιωτικών ηγετών.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ Ρ/Τ ΣΤΑΘΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

→ Ραδιοφωνικοί Σταθμοί:

Το 1925-1926 (ο ακριβής χρόνος έναρξης αμφισβητείται μέχρι σήμερα) ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη το «Ράδιο Τσιγγιρίδη», από τον ηλεκτρονικό Χρίστο Τσιγγιρίδη, και ήταν ο πρώτος ραδιοφωνικός σταθμός όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στη ΝΑ Ευρώπη. Το «Ράδιο Τσιγγιρίδη» ήταν ο πρώτος σταθμός που ανακοίνωσε στη Β. Ελλάδα την επίθεση της Ιταλίας, αφού το σήμα του σταθμού των Αθηνών, που στο μεταξύ ιδρύθηκε, δεν έφτανε μέχρι τη Μακεδονία. Μάλιστα, ο Τσιγγιρίδης την κρίσιμη εκείνη περίοδο προκαλούσε εσκεμμένα παράσιτα στη συχνότητα του ιταλικού ανθελληνικού ραδιοσταθμού του Μπάρι. Μέχρι και το τελευταίο βράδυ πριν την εισβολή των Γερμανών στη Θεσσαλονίκη, ο σταθμός συνέχιζε να εκπέμπει κανονι-

κά. Την περίοδο της γερμανικής κατοχής (1941-1944) ο Τσιγγιρίδης αναγκάζεται από τους κατακτητές να κλείσει τον σταθμό και μάλιστα φυλακίζεται για μερικούς μήνες.

Το 1936 ιδρύεται η Υπηρεσία Ελληνικού Ραδιοφώνου (Υ.Ε.Ρ.) και η εταιρεία «Τελεφούνκεν» εγκαθιστά ραδιοφωνικό σταθμό ισχύος 15 KW. Ο κόσμος έχει ενθουσιαστεί και περνά πολλές ώρες συντροφιά με αυτό. Εφημερίδες εγκαινιάζουν στήλες με τα προγράμματά του και περιοδικά ραδιοφώνου εκδίδονται.

Στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το ελληνικό ραδιόφωνο ενημερώνει και εμψυχώνει τους Έλληνες. Από το 1941 όμως το ραδιόφωνο δεν είναι πλέον «ελεύθερο» και Γερμανοί και Ιταλοί κάνουν τις δικές

«Εδώ Ραδιοφωνικός Σταθμός Αθηνών. Έκτακτον ανακοινωθέν: Η Ελλάς από της 6^{ης} πρωινής της σήμερα ευρίσκεται εις εμπόλεμον κατάστασιν προς την Ιταλίαν. Ο στρατός μας αμύνεται του Πατρίου εδάφους. Ζήτω το Έθνος».

τους εκπομπές. Το ηχητικό σήμα του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών, γνωστό ως «Ο Τσομπανάκος», ακούγεται πλέον από το BBC του Λονδίνου, που μετέδιδε τα νέα του πολέμου και ενθάρρυνε τους κατακτημένους. Το 1944 τα πράγματα επανέρχονται στο καθεστώς πριν τον πόλεμο, οι ελληνικοί σταθμοί επαναλειτουργούν και οι εκπομπές ξαναβρίσκουν την παλιά τους μορφή.

Η Ελληνική Υπηρεσία του BBC έχει ξεπεράσει τα 60 χρόνια συνεχούς παρουσίας στο ραδιόφωνο. Άρχισε να εκπέμπει, στα βραχεία κύματα, λίγο μετά την αρχή του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου και στη διάρκεια του πολέμου και της Κατοχής καθιερώθηκε στη συνείδηση των ακροατών ως μια κατ' εξοχήν αξιόπιστη πηγή ενημέρωσης.

Τα τελευταία χρόνια λειτουργούν όλο και περισσότεροι ραδιοφωνικοί σταθμοί.

Μέχρι το 1987 όλοι οι σταθμοί ελέγχονταν από το κράτος (ΕΙΡ, ΥΕΝΕΔ, ΕΡΑ). Από τη δεκαετία του '70 έκαναν την εμφάνισή τους οι «πειραματικοί» σταθμοί (ιδιωτικοί σταθμοί που εξέπεμπαν παράνομα). Το 1987 εμφανίζεται η «Ιδιωτική Ραδιοφωνία» όπου πλέον μη κρατικοί σταθμοί αρχίζουν να λειτουργούν επώνυμα. Ο «98.4» του Δήμου Αθηναίων είναι ο πρώτος. Αποτέλεσμα ήταν η κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου. Από τότε οι ιδιωτικοί σταθμοί αυξάνονται ραγδαία.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ) υπολογίζεται ότι εκπέμπουν 801 ραδιοφωνικοί σταθμοί σε όλη την επικράτεια.

→ Τηλεοπτικοί Σταθμοί:

Οι πρώτες προσπάθειες δημιουργίας τηλεοπτικού σταθμού γίνονται στην Ελλάδα το 1960 από τον Μάνο Ιατρίδη, τον τότε προϊστάμενο του Τμήματος Διαφώτισης της Υπηρεσίας Δημοσίων Σχέσεων της ΔΕΗ, ο οποίος προτείνει την εγκατάσταση τηλεοπτικού σταθμού στην 25^η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης (ΔΕΘ) με την ευκαιρία των 10 χρόνων λειτουργίας της. Πράγματι, μετά από πολλή δουλειά εγκαταστάθηκε ο πρώτος τηλεοπτικός σταθμός, από όπου έγιναν οι πρώτες τηλεοπτικές εκπομπές με καθορισμένο πρόγραμμα.

Το 1963 αποφασίζεται η εγκατάσταση τηλεοπτικού δικτύ-

ου στην Ελλάδα. Ήταν ένα σημαντικό βήμα στην εξέλιξη του ελληνικού τεχνολογικού χώρου όσο και στην πολιτιστική πρόοδο των Ελλήνων. Το 1969 εγκαθίσταται τελικά το τηλεοπτικό δίκτυο και το ΕΙΡ μετονομάζεται σε ΕΙΡΤ (Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας Τηλεόρασης), ενώ είχαν ήδη ξεκινήσει οι πρώτες τηλεοπτικές εκπομπές. Τέλη 1970, δημιουργείται η ΥΕΝΕΔ (Υπηρεσία Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων), όπου εντάχθηκαν εκτός από την ΤΕΔ και όλοι οι ραδιοφωνικοί σταθμοί Ενόπλων Δυνάμεων. Το 1982, η ΥΕΝΕΔ αποστρατικοποιείται και μετονομάζεται σε ΕΡΤ-2. Το 1987, με τον νόμο 1730, ενοποιούνται οι δύο τηλεοπτικοί σταθμοί με την ίδρυση ενιαίου φορέα ραδιοτηλεόρασης, την ΕΡΤ. Το 1989, η τηλεοπτική αγορά απελευθερώνεται με την *de facto* κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου της ΕΡΤ και την ίδρυση ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών (MEGA -ANTENNA). Από το 1987 και για τα επόμενα 10 χρόνια, τα δύο κρατικά τηλεοπτικά κανάλια, αν και λειτουργούν ανεξάρτητα μεταξύ τους, σε σημαντικό βαθμό αλληλοκαλύπτονται τόσο σε οργανωτικό όσο και σε παραγωγικό επίπεδο. Η Δημόσια Τηλεόραση, το 1988 αποκτά και τρίτο τηλεοπτικό σταθμό με την ίδρυση της ΕΤ-3 στη Θεσσαλονίκη, ενώ το 1990, αρχίζει η μετάδοση του δορυφορικού προγράμματος της ΕΡΤ στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή.

Η τηλεόραση από τις πρώτες ημέρες της γέννησής της αποτέλεσε μέσο διαφήμισης. Το πρώτο προσφερόμενο πρόγραμμα της ΙΟΝ στην τηλεόραση της ΔΕΗ, προοιωνίσε τον σημερινό κυρίαρχο ρόλο της τηλεόρασης στη ζωή του. Τον ίδιο χρόνο στη ΓΥΣ λειτουργεί δοκιμαστικά η Τηλεόραση Ενόπλων Δυνάμεων (ΤΕΔ).

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα χρησιμοποίησεως του ραδιοφώνου και της τηλεόρασεως στη διεξαγωγή ΨΕ. Χαρακτηριστικό και αξέχαστο θα μείνει για τη πατρίδα μας το μήνυμα του Ραδιοφωνικού Σταθμού Αθηνών που διακόπτει τις εκπομπές του και μεταδίδει: «Εδώ Ραδιοφωνικός Σταθμός Αθηνών. Έκτακτον ανακοινωθέν: Η Ελλάς από της 6^{ης} πρωινής της σήμερον ευρίσκεται εις εμπόλεμον κατάστασιν προς την Ιταλίαν. Ο στρατός μας αμύνεται του Πατρίου εδάφους. Ζήτω το Έθνος».

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασεως (ΕΣΡ)¹ υπολογίζεται σήμερα ότι εκπέμπουν 84 τηλεοπτικοί σταθμοί περιφερειακής εμβέλειας, και 58 τηλεοπτικοί σταθμοί τοπικής εμβέλειας.

ΧΡΗΣΗ Ρ/Τ ΣΤΑΘΜΩΝ ΠΡΙΝ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

→ Ιταλία, Ισπανία, Γερμανία

Η Ιταλία κατέλαβε την Αιθιοπία το 1935 προς μεγάλη αγανάκτηση της Κοινωνίας των Εθνών η οποία αποφασίζει να της επιβάλλει οικονομικές κυρώσεις και αποκλεισμό. Οι Ιταλοί, ως απάντηση στις κυρώσεις αυτές, εγκαθιστούν ισχυρούς πομπούς στη Ρώμη, στο Μπάρι, στην Τρίπολη στην Αντίς Αμπέμπα και εκπέμπουν σε δέκα γλώσσες μεταξύ των οποίων στα Τουρκικά και στα Αραβικά. Σκοπός τους ήταν η αποσταθεροποίηση των αποικιοκρατικών αυτοκρατοριών της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας. Η Τυνησία, σπουδαία ιταλική αποικία, αποτελεί προνομιακό στόχο. Στόχος ήταν επίσης και η Αίγυπτος αφού η εμβέλεια των πανίσχυρων πομπών του Μουσολίνι φθάνει ως τις Ινδίες.

¹ ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ, στο Διαδίκτυο.

Ο Ισπανικός εμφύλιος πόλεμος συμβάλλει πολύ στην εντατική χρήση των ραδιοφώνων. Οι ισπανικοί ιδιωτικοί ραδιοσταθμοί υπηρετούν τις κεντρόφυγες δυνάμεις που δρουν στη χώρα. Το καταλανικό ραδιόφωνο προασπίζεται σθεναρά την αυτονομία του (αυτό γίνεται ακόμη και σήμερα). Κάτοχοι ιδιωτικών ραδιοφώνων είναι τα συνδικάτα, η Καθολική Εκκλησία και διάφοροι φορείς ιδιωτικών οικονομικών συμφερόντων. Επικρατεί ένας μεγάλος κατακερματισμός.

Μετά το πραξικόπημα του Φράνκο όλα αλλάζουν. Κάθε παράταση προσπαθεί να αρπάξει τους ιδιωτικούς πομπούς που βρίσκονται στην περιοχή που ελέγχει. Αυτοί οι ιδιωτικοί σταθμοί δεν θα γλιτώσουν από τη στρατιωτική εξουσία είτε των δημοκρατικών είτε των εθνικιστών. Ο Φράνκο χρησιμοποιεί τον σταθμό στο Tetouan του Ισπανικού Μαρόκου για να εκπέμπει στα αραβικά με αποδέκτες τους Μαυριτανούς, οι οποίοι αποτελούν στόχο και της κομμουνιστικής προπαγάνδας μετά το 1938. Ο στρατηγός Queiro de Llano μιλά καθημερινά από το Ράδιο-Σεβίλλη και προασπίζεται τις θέσεις των εθνικιστών. Τον Ιανουάριο του 1937 αρχίζει να λειτουργεί ένας ισχυρός πομπός των 20 KW στα εδάφη που κατέχουν οι δυνάμεις του Φράνκο και που ακούγεται σε ολόκληρη την Ισπανία. Οι δημοκρατικοί δεν διαθέτουν τόσο ισχυρό πομπό, αρκούνται στον σταθμό της Βαλένθια και εκπέμπουν στα ισπανικά, στα γαλλικά και στα αραβικά.

Αυτή είναι η «προϊστορία» του πολέμου των ραδιοκυμάτων. Όσο σημαντικά όμως κι αν είναι αυτά τα επεισόδια, δεν είναι πα-

ρά αψιμαχίες σε σχέση με όσα θα συμβούν κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

→ Γκαίμπελς και Στάλιν

Στη Γερμανία του Χίτλερ, ο Τζότζεφ Γκαίμπελς είναι ο μεγάλος θεωρητικός της προπαγάνδας². Ασχολείται με τα πά-

² Joseph Goebbels' Principles of propaganda, στο Διαδίκτυο.

να, ακόμη και με τις λεπτομέρειες, είναι δε πολύ ικανοποιημένος από το έργο του. Βεβαιώνει ότι «χάρη στο ραδιόφωνο το καθεστώς εξαφάνισε την οποιαδήποτε διάθεση για εξέγερση» και αναφέρει με σεβασμό την τυπική ρήση του Χίτλερ στον «Αγώνα μου»: «Στον πόλεμο οι λέξεις γίνονται όπλα». Τα πάντα εξαρτώνται από αυτόν. Στο εσωτερικό εφαρμόζει μια έξυπνη πολιτική προσφορά συσκευών ραδιοφώνου σε φτηνή τιμή. Ήδη εδώ και χρόνια ορισμένοι Ευρωπαϊκοί περιφερειακοί ραδιοσταθμοί προσπάθησαν να διαδώσουν τη χρήση τρανζίστορ τα οποία μπορούσαν να συντονιστούν σε μια και μόνο συχνότητα, τη δική τους. Υπήρχε βέβαια και ένα άλλο προηγούμενο με καλύτερα αποτελέσματα. Ο Γκαίμπελς παρακινούσε τους εργοστασιάρχες να λανσάρουν στην αγορά τα δημοφιλή ραδιόφωνα Volksempfangen που εγγυούνταν ικανοποιητική λήψη μόνο για τους γερμανικούς σταθμούς και ο κόσμος σύντομα τα ονόμασε «μουσούδες του Γκαίμπελς». Όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος στη Γερμανία υπήρχαν 9.5 εκατομμύρια συσκευές ραδιοφώνου δηλωμένες επίσημα. Ήταν ο μεγαλύτερος αριθμός στην ηπειρωτική Ευρώπη, σε σχέση με τις 5 εκατομμύρια μονάχα συσκευές που

υπήρχαν στη Γαλλία.

Την ίδια στιγμή ο Γκαίμπελς παρακινεί τους πιστούς ναζί να ανεβάσουν την ένταση του ραδιοφώνου τους και να αφήνουν τα παράθυρά τους ανοιχτά όταν μεταδίδονται οι προπαγανδιστικές εκπομπές. Αυτός ο τρόπος

διάδοσης του «λόγου της αλήθειας» είναι μια γερμανική παραλλαγή των ιαπωνικών μεγαφώνων. Το ραδιοφωνικό κέντρο του Βερολίνου εκπέμπει προς το εξωτερικό στα βραχεία κύματα και είναι το τελειότερο και το καλύτερα οργανωμένο του κόσμου. Είχαν χωρίσει τον πλανήτη σε πέντε ζώνες: Άπω Ανατολή, Νότια Ασία, Αγγλικές αποικίες της Αφρικής, Νότια και Βόρεια Αμερική. Εξέπεμπαν δε σε 53 γλώσσες, πραγματικό ρεκόρ για την εποχή. Ο μουφτής της Ιερουσαλήμ από αυτό το ραδιόφωνο θα κηρύξει στα αραβικά τον ιερό πόλεμο εναντίον των Εβραίων.

Καθώς οι ναζί κατακτούν και κατακλύζουν την Ευρώπη, ο Γκαίμπελς χρησιμοποιεί τους πομπούς των κατεχόμενων χωρών. Εγκαθιστά ειδικές ομάδες που δεν χρειάζονται παραπάνω από εικοσιτέσσερις ώρες για να ξαναθέσουν σε λειτουργία τους πομπούς που οι ηττημένοι στρατοί κατέστρεφαν καθώς υποχωρούσαν. Ο πανίσχυρος πομπός του Hilversum λειτουργεί από την επομένη κιόλας της εισβολής στις Κάτω Χώρες. Η Πράγα, οι Βρυξέλες, η Βαρσοβία, το Όσλο, η Κοπεγχάγη και αργότερα η Αθήνα και το Βελιγράδι, αναμεταδίδουν με τον τρόπο αυτό προγράμματα που είχαν ετοιμασθεί στο Βερολίνο. Έχουν

επίσης έτοιμα και μικρά καμιόνια (βαν) με κινητούς πομπούς για να μεταφέρουν στη Βρετανία μόλις θα την κατακτούσαν. Αυτά, όσον αφορά στον τεχνικό εξοπλισμό. Όσο για το περιεχόμενο των εκπομπών, ο Γκαίμπελς πίστευε ότι αν η προπαγάνδα παραποιούσε σε μεγάλο βαθμό τα πράγματα, θα προκαλούσε αντιδράσεις. Δεν συμφωνούσε λοιπόν με την ιδέα της καταϊστικτής προπαγάνδας, εκτός βεβαίως από τις σημαντικές ομιλίες του Χίτλερ, τις οποίες και αναμετέδιδε ολόκληρες. Στόχος του ήταν να επηρεάσει την κοινή γνώμη όχι μόνο μέσα από τις καθαρά ειδησεογραφικές εκπομπές, αλλά και μέσα από εκπομπές ποικίλου περιεχομένου εφαρμόζοντας την αρχή της άσκησης πολιτικής μέσω του «μη πολιτικού». Επηρεαζόταν από τον συνεργάτη του Fritzsche, προϊστάμενο του τμήματος Τύπου του Υπουργείου Προπαγάνδας, ο οποίος ήταν μετριοπαθής και ικανός να αντιστέκεται στους φανατικούς (γεγονός που βοήθησε στην αθώωσή του από το δικαστήριο της Νυρεμβέργης) και ο οποίος είχε πείσει τον Γκαίμπελς ότι η προπαγάνδα δεν έπρεπε να είναι συστηματική. Πραγματικά, σε ό,τι αφορά στην προπαγάνδα στο εσωτερικό της χώρας, ο έλεγχός του στο ραδιόφωνο είναι πιο χαλαρός απ' ό,τι στον Τύπο και στα κινηματογραφικά επίκαιρα για τα οποία είχε προσλάβει άριστους οπερατέρ.

Η Ιταλία του Μουσολίνι στηρίζει, κι αυτή, τη χιτλερική προπαγάνδα. Ο Γκαίμπελς στέλνει εκεί τεχνικούς συμβούλους για να συντονίσει την προπαγάνδα των δυο εταίρων του Άξονα. Οι ισχυροί ιταλικοί πομποί προσφέρουν

στη Γερμανία μια χρήσιμη γέφυρα προς τη Βόρεια Αμερική, κυρίως όμως προς τη Λατινική Αμερική όπου υπάρχουν σημαντικές ιταλικές αποικίες.

Στο άλλο στρατόπεδο, η Σοβιετική Ένωση προς το τέλος της δεκαετίας του '30, είχε αρχίσει να επιτίθεται με εκπομπές εναντίον της Γερμανίας. Όταν άρχισε η χιτλερική επίθεση, ο Στάλιν υποχρέωσε - επί ποινή θανάτου - τους κατοίκους των απειλούμενων περιοχών να παραδώσουν τα ραδιόφωνα τους στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα.

Αργότερα, όταν η σοβιετική προπαγάνδα θα αρχίσει πάλι να χρησιμοποιεί το ραδιόφωνο, θα πρωτοτυπήσει σε δύο σημεία:

✓ Το πρώτο είναι η εγκατάσταση μεταφώνων που τη στιγμή της επίθεσης μεταδίδουν δυνατά τα μηνύματα προς τις γραμμές του εχθρού. Σ' αυτό ακολουθούν το παράδειγμα των Ιαπώνων³.

³ Japanese PSYOP During WWII by Herb Friedman, στο Διαδίκτυο.

✓ Η δεύτερη πρωτοτυπία συνίσταται στο ότι απευθύνονται στους οικείους των Γερμανών στρατιωτών δίνοντάς τους κυρίως τις λίστες με τα ονόματα των αιχμαλώτων, πράγμα που κάνει τις ανήσυχες οικογένειές τους να παρακολουθούν τις σοβιετικές εκπομπές στα γερμανικά.

→ Αγγλοσαξονικά Δόγματα

Μετά τις δικτατορίες, ας δούμε τι συμβαίνει στις δημοκρατίες. Πρώτο και καλύτερο το BBC, το οποίο κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του τριάντα ακολούθησε και υπηρέτησε την εξωτερική πολιτική της Μ. Βρετανίας έναντι του ναζιστικού κινδύνου. Σχολιάζοντας, μπορούμε να πούμε πως ήταν πολιτική αργοπορημένη μεν, σθεναρή δε. Ακόμα και μετά τη συμφωνία του Μονάχου, μέχρι την εισβολή των ναζιστικών στρατευμάτων σε ολόκληρη την Τσεχοσλοβακία, τον Μάρτιο του 1939, το BBC ακολουθεί εκτός από τη γνωστή δημοκρατική του παράδοση και τη λεγόμενη «πολιτική του κατευνασμού».

Το BBC ξεπέρασε πολύ γρήγορα τη

μαλθακότητα του παρελθόντος, γιατί στηριζόταν άμεσα στην κοινή γνώμη. Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα αρχίζει τις προπαγανδιστικές εκπομπές προς το εξωτερικό. Το 1939 εκπέμπει στα βραχεία σε 6 μόνο γλώσσες, ενώ οι αντίπαλοι εκπέμπουν σε 53 γλώσσες. Τα πράγματα βελτιώνονται ταχύτατα κατά τη διάρκεια του «περιέρου πολέμου» και κυρίως αργότερα. Από τις αρχές του 1940, το BBC εκπέμπει στο εξωτερικό σε 16 γλώσσες με 51 διαφορετικά δελτία ειδήσεων προσαρμοσμένα στην ευαισθησία των διάφορων ακροατηρίων. Επιπλέον πολύ σύντομα χρησιμοποιεί τα μεσαία κύματα για να εκπέμπει πάνω από τη Μάγχη στην κατεχόμενη Ευρώπη.

Ο Τσόρτσιλ έχει πλήρη συνείδηση της σπουδαιότητας του ραδιοφώνου. Αντιλαμβάνεται γρήγορα ότι τον συμφέρει να φιλοξενεί στα μικρόφωνα του BBC τη φωνή των εξόριστων από τις κατεχόμενες χώρες, ειδικότερα των βασιλέων και πρωθυπουργών των εξόριστων κυβερνήσεων που είχαν καταφύγει στην Αγγλία. Όπως επίσης και του στρατηγού Ντε Γκολ.

Το ραδιόφωνο παίζει κυρίαρχο ρόλο στην ενίσχυση του ηθικού των κατακτημένων χωρών: της Φιλανδίας, της Νορβηγίας και της Δανίας αλλά και της Ολλανδίας και του Βελγίου. Το BBC επιλέγει αμέσως ως αρχή να λέει την αλήθεια, ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές που, όπως ξέρουμε, ήταν πολυάριθμες μέχρι τη μεγάλη στροφή του 1943. Αυτή η επιλογή εξασφαλίζει ακόμα και τις πιο κακές ημέρες εξαιρετικά μεγάλη και ευμενή ακροαματικότητα σε ολόκληρη την κατεχόμενη Ευρώπη και πέρα από αυτή.

Δεν είναι παράξενο το ότι οι Η.Π.Α καθυστέρησαν ακόμη περισσότερο. Πρέπει να σημειώσουμε ότι πριν από τον πόλεμο δεν υπήρχε κανένα αμερικανικό ραδιόφω-

νο παγκόσμιας εμβέλειας. Ο Ρούσβελτ απεχθανόταν την ιδέα της προπαγάνδας, παρόλο που ο ίδιος τα πήγαινε πολύ καλά με το μικρόφωνο στην εκπομπή του που ονομαζόταν «κουβεντούλα δίπλα στο τζάκι». Είναι αλήθεια ότι η διασπορά των ιδιωτικών σταθμών και η έλλειψη κυβερνητικής επιρροής στα ραδιοκύματα καθιστούσαν την προπαγάνδα εξαιρετικά δύσκολη, ελλείψει μέσων υποδομής. Με την αιφνιδιαστική επιδρομή των Ιαπώνων στο Περγλ Χάρμπορ, στις 7 Δεκεμβρίου 1941, η εικόνα αλλάζει μονομιάς. Το ίδιο και οι απόψεις του Ρούσβελτ. Η Αμερική αντιδρά με σθένος κι ετοιμότητα⁴. Έτσι ιδρύεται στις αρχές του 1942 το Γραφείο Πληροφοριών Πολέμου. Το γραφείο αυτό αποτελεί τον πρόγονο της γνωστής «Φωνής της Αμερικής» (Voice of America).

→ Πόλεμος Κορέας

Το ραδιόφωνο και οι ΨΕ αναπτύχθηκαν μετά την επιτυχία της προπαγάνδας κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Ο στρατός των Η.Π.Α γρήγορα άρπαξε την ευκαιρία και άρχισε τις ραδιοφωνικές εκπομπές στη Νότια Κορέα το 1950. Ο πόλεμος της Κορέας, έδωσε στους Αμερικάνους την ευκαιρία να εκμεταλλευτούν τις εμπειρίες του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου και να συστηματοποιήσουν τον ψυχολογικό πόλεμο. Έτσι, δημιουργήθηκαν γραφεία ΨΕ και Τάγματα ραδιοφωνικών εκπομπών⁵.

Η χρήση των Ρ/Φ εκπομπών έγινε το

κύριο μέσο διεξαγωγής ΨΕ ώστε να υπάρξει επαφή και με το πιο απομακρυσμένο τμήμα του πληθυσμού. Ο ραδιοφωνικός σταθμός στήθηκε πάνω στην κατεστραμμένη Αμερικανική πρεσβεία της Σεούλ στις 4 Οκτωβρίου του 1950. Οι συνεχείς εναλλαγές όμως της γραμμής του μετώπου ανάγκασαν τους Αμερικανούς να δημιουργήσουν κινητούς Ρ/Φ σταθμούς πάνω σε οχήματα. Οι σταθμοί αυτοί εξέπεμπαν έως το τέλος του πολέμου το 1952, χρησιμοποιώντας διάφορα ονόματα όπως Radio Kilroy, Radio Comet, Radio Mercury.

→ Πόλεμος του Βιετνάμ

Το 1960 το ραδιόφωνο και οι ΨΕ πραγματικά συνέκλιναν⁶. Ο πρόεδρος Κένεντυ, οπαδός του μη συμβατικού πολέμου όπως ήταν ο ανταρτοπόλεμος, αύξησε τα κονδύλια

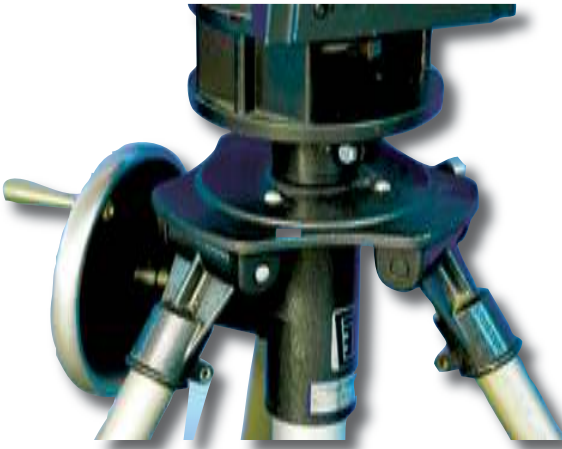
της CIA για το Βιετνάμ και την Κούβα. Σύμφωνα με τους ιστορικούς ο αυξανόμενος αυτός ανταρτοπόλεμος αύξησε σημαντικά τα αποθέματα της CIA. Έτσι ξοδεύτηκαν περίπου 1.5 εκατομμύρια δολάρια προκειμένου να στηθεί και να ξεκινήσει ένα δίκτυο εφτά σταθμών στο Νότιο Βιετνάμ. Οι σταθμοί αυτοί, όταν δεν χρησιμοποιούνταν για να μεταδίδουν φανερά μηνύματα στο Βόρειο Βιετνάμ, χρησιμο-

⁴ The United States PSYOP Organization in Europe During World War II by Herb Friedman, στο Διαδίκτυο.

⁵ The American PSYOP Organization During the Korean War by Herb Friedman, στο Διαδίκτυο.

⁶ History of Psychological Warfare, στο Διαδίκτυο.

ποιοούνταν ως μαύροι κρυφοί σταθμοί που ισχυρίζονταν ότι προέρχονταν οι εκπομπές τους από τους Κομμουνιστές του Βορείου Βιετνάμ.

Άλλη μια ενέργεια του S.O.G ήταν η κατασκευή και η διασπορά ειδικών ραδιοφώνων που λάμβαναν κάθε συχνότητα των Αμερικανικών σταθμών μαύρης προπαγάνδας. Ρίφθηκαν περίπου 8.000 τέτοια ραδιόφωνα. Η εκπομπή μαύρης προπαγάνδας από τους σταθμούς αυτούς συνεχίστηκε από τη CIA και μετά την αναχώρηση των στρατευμάτων των Η.Π.Α. το 1972.

Οι Βόρειοι Βιετναμέζοι διεξήγαγαν και αυτοί ΨΕ. Χαρακτηριστική είναι η ραδιοφωνική εκπομπή Hanoi Hannah⁷ που μετέδιδε μουσική, παρουσίαζε νέα με τη δική τους πάντοτε ματιά και έστελνε μηνύματα απαισιοδοξίας στους Αμερικανούς στρατιώτες κατά το πρότυπο του Tokyo Rose του Β' Παγκόσμιου Πολέμου.

Σε αυτόν το πόλεμο οφείλουμε να αναγνωρίσουμε και τη συμβολή της τηλεόρασης. Η τηλεόραση ανέλαβε ενεργό

ρόλο αλλά όχι όπως θα ήθελαν οι Αμερικανοί. Και συγκεκριμένα, μεταφέροντας σκληρές εικόνες πολέμου από όλο το Βιετνάμ ξεσήκωσε την κοινή γνώμη εναντίον του πολέμου και έτσι πέτυχε αρχικά την αναστολή του και τελικά τον τερματισμό του, δημιουργώντας ένα εσωτερικό μέτωπο μέσα στις Η.Π.Α., πράγμα εντελώς απρόσμενο για τους Βορειοβιετναμέζους που τελικά κατάφεραν και κατέλαβαν όλο το Βιετνάμ. Η άποψη για την παντοδυναμία των ΜΜΕ και η

ανάγκη χειραγώγησής τους ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων ή συρράξεων μετά το Βιετνάμ είναι καταφανής.

→ Ψυχρός Πόλεμος

Η Δ. Γερμανία διέθετε έως το 1980, 29 Ραδιοφωνικούς Σταθμούς με προγράμματα 3.000 ωρών. Παρακολούθησε 50 κομμουνιστικούς Ραδιοφωνικούς Σταθμούς σε 12 γλώσσες και είχε ασχοληθεί με 250.000 θέματα πληροφοριών.

Στη γείτονα τέως Γιουγκοσλαβία του 1985 υπήρχαν 209 ραδιοφωνικοί σταθμοί (εθνικοί και τοπικοί), που εξέπεμπαν ένα σύνολο 435.000 ωρών προγράμματος, από τις οποίες μόνο 3.764 ώρες περιελάμβαναν

⁷ Hanoi Hannah A Look Back, στο Διαδίκτυο.

εθνικές εκπομπές. Η τηλεόραση είχε οχτώ αυτόνομα στούντιο, ένα σε κάθε ρεπουμπλικανική και επαρχιακή πρωτεύουσα, και έξι περιφερειακά που επιβλεπόταν από τη Γιουγκοσλαβική Ραδιοτηλεόραση, η οποία ήταν συνδεδεμένη με παγκόσμια τηλεοπτικά συστήματα και δορυφορικά συστήματα τηλεπικοινωνιών. Τα οχτώ αυτά τηλεοπτικά κέντρα το 1985 εξέπεμπαν 47.000 ώρες προγράμματος ετησίως.

→ Κύπρος 1974

Οι Τούρκοι χρησιμοποίησαν το ραδιόφωνο για ΨΕ σε μεγάλο βαθμό. Μάλιστα, ο ραδιοφωνικός σταθμός «Μπαυράκ» μετέδιδε Ελληνικά τραγούδια καθώς και δελτία ειδήσεων και σχόλια στην Ελληνική γλώσσα μέρα και νύχτα για να καταστήσει τις εκπομπές του ενδιαφέρουσες στους Ελληνοκύπριους. Βέβαια το ΓΕΕΦ δεν είχε να αντιμετωπίσει μόνο την τουρκική προπαγάνδα αλλά και το ραδιοφωνικό σταθμό του BBC που μετέδιδε ανακριβείς ειδήσεις περί δήθεν τουρκικών επιτυχιών.

Οι Ελληνοκύπριοι από τη μεριά τους χρησιμοποίησαν το ΡΙΚ σε μια προσπάθεια να αντικρούσουν την τουρκική προπαγάνδα και να διατηρήσουν ακμαίο το ηθικό της Εθνοφρουράς και του Ελληνικού πληθυσμού της Κύπρου. Τα αποτελέσματα όμως δεν ήταν τα αναμενόμενα λόγω έλλειψης προσωπικού και μέσων.

ΧΡΗΣΗ Ρ/Τ ΣΤΑΘΜΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

→ Πόλεμος του Κόλπου 1990-1991

Το μυστικό ραδιόφωνο και οι ΨΕ χρησι-

μοποιήθηκαν πολύ αποτελεσματικά στον πόλεμο του Κόλπου έτσι ώστε να υπολογίζονται σε 87.000 οι Ιρακινοί στρατιώτες που παραδόθηκαν λόγω των αποτελεσμάτων του ραδιοφώνου. Το αεροσκάφος EC-130 Command Solo⁸ πετώντας πάνω από το Ιράκ, την περίοδο του πολέμου εξέπεμπε τη Φωνή του Κόλπου (Voice of the Gulf) προς τους Ιρακινούς στρατιώτες με θέματα όπως η Αραβική αδελφοσύνη, η συμμαχική αεροπορική υπεροχή, η απομόνωση του Ιράκ, ώστε να παρακινήσει μεγάλους αριθμούς οπλιτών να παραδοθούν.

Το Αμερικανικό 4^ο Γκρουπ ΨΕ εξέπεμπε τη Φωνή του Κόλπου από τις 19 Ιανουαρίου του 1991. Λειτουργούσε συνεχώς μέχρι την 1^η Απριλίου 1991 με περισσότερες από 210 ώρες ζωντανής εκπομπής και 330 ώρες μαγνητοφωνημένων προγραμμάτων. Ένα σύνολο από 2.072 τμήματα με ειδήσεις και 189 μηνύματα ΨΕ εκτέμφθηκαν. Ο σταθμός είχε ισχύ 50 KW AM και εξέπεμπε από το Abu Ali στη Σαουδική Αραβία και 2 αεροσκάφη EC-130 της 193 πτέρυγας ειδικών επιχειρήσεων. Αντίστοιχα το CNN είχε εικοσιτετράωρη κάλυψη του πολέμου καθημερινά, ενώ συνολικά τα αμερικανικά τηλεοπτικά δίκτυα εξέπεμψαν 1733 ιστορίες από τον πόλεμο, όσο διαρκούσε η σύρραξη.

Βέβαια, και οι Ιρακινοί χρησιμοποίησαν -μιμούμενοι άλλους μεγάλους πολέμους- το ραδιοσταθμό Baghdad Betty⁹, για να αποτρέψουν τον εχθρό και να απογοητεύσουν τα συμμαχικά στρατεύματα. Όμως ξέχασαν ότι ένα πραγματικά αποτελεσματικό πρόγραμμα ΨΕ χρειάζεται επιστήμονες και ψυχολόγους υψηλών προδιαγραφών, οι οποίοι θα είναι ειδικευμένοι να χρησιμοποιούν την ασυναίσθη-

⁸ Commando Solo Radio Broadcast Over Iraq, στο Διαδίκτυο.

⁹ Baghdad Betty & Iraq's Psychological Warfare Campaign, στο Διαδίκτυο.

τη δυναμική της ανθρώπινης συμπεριφοράς και την παρώθηση. Πρέπει επίσης να γνωρίζουν πολύ καλά τα ήθη, τα έθιμα και

τις αξίες των προς μελέτη πολιτισμών, καθώς και τις διαφορετικές κουλτούρες τους. Σε μια από τις πρώτες εκπομπές η Baghdad Betty προειδοποίησε τους αμερικανούς στρατιώτες ότι, ενώ αυτοί πολεμούσαν στην έρημο, οι γυναίκες τους πίσω στις Η.Π.Α κοιμόνταν με τον Τομ Κρουζ, τον Τομ Σέλεκ και το Μπαρτ Σίμσον. Έτσι ακουγότανε εντελώς γελοίο στους Αμερικανούς στρατιώτες, ότι οι γυναίκες τους παρασύρθηκαν από δύο σταρ του κινηματογράφου (αυτό συνέβη γιατί οι Ιρακινοί δεν είχαν κάνει έρευνα για την Αμερικανική κουλτούρα) και ακόμη πιο γελοίο ακουγότανε (γεγονός που

συνετέλεσε ώστε να χάσει η Baghdad Betty το τελευταίο ίχνος αξιοπιστίας της) ότι ένα κινούμενο σχέδιο -ο Μπαρτ Σίμσον- παρέσυρε τις γυναίκες τους πίσω στην πατρίδα τους.

→ Επιχειρήσεις στο Κοσσυφοπέδιο

Κατά τη διάρκεια των αεροπορικών επιχειρήσεων από το ΝΑΤΟ στο Κοσσυφοπέδιο και τη Γιουγκοσλαβία με τη χρησιμοποίηση των ειδικών αεροσκαφών EC-130 (Command Solo) της 193 πτέρυγας ειδικών επιχειρήσεων, έγινε δυνατή η μετάδοση ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών. Αποτέλεσμα ήταν, κατά τον χρόνο που αυτά πετούσαν, να καλύπτεται η Βόρεια Γιουγκοσλαβία, το Κοσσυφοπέδιο και η Νότια Σερβία με τη ραδιοφωνική και τηλεοπτική φωνή των συμμάχων (Allied Voice and Television). Το καθημερινό ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό πρόγραμμα άνοιγε κατά κανόνα με ένα πεντάλεπτο ειδήσεων ενώ ακολουθούσαν διάφορα θέματα που διακόπτονταν από μουσικά διαλείμματα δημοφιλών τραγουδιστών και συγκροτημάτων. Τα νέα επαναλαμβάνονταν κάθε μέρα, μισή ώρα, και ολόκληρη η εκπομπή δύο έως τέσσερις φορές ανάλογα με το πόση ώρα παρέμεναν στον αέρα τα ειδικά αυτά αεροσκάφη.

Οι παραπάνω πληροφορίες δείχνουν καθαρά ότι ακόμη και εάν δεν διεξαχθούν χερσαίες επιχειρήσεις με τη μέχρι τώρα κλασική και γνωστή σε εμάς μορφή τους, θα πρέπει να υπάρξουν ΨΕ, οι οποίες πιθανό είναι να καταλάβουν πολύ μεγάλη έκταση σε σχέση με το μέγεθος της όλης επιχείρησης. Ψυχολογικές επιχειρήσεις¹⁰ που θα βασίζο-

¹⁰ PSYOP in Kosovo, στο Διαδίκτυο.

νται σε βαθιά γνώση της ιστορίας, της κουλτούρας και του πολιτισμού της περιοχής στην οποία διεξάγονται, καθώς και στη συνεχή συλλογή επίκαιρων πληροφοριών, ώστε να τηρείται η αρχή της ευκαμψίας τόσο στην επιλογή των κατάλληλων ψυχολογικών αντικειμενικών σκοπών όσο και των ανάλογων θεμάτων ή την έγκαιρη τροποποίηση αυτών.

Όσον αφορά στη διεξαγωγή ΨΕ από πλευράς Σέρβων, αν και δεν υπάρχει προς το παρόν ανάλογη βιβλιογραφία ή άλλη πηγή, είναι γνωστές σε όλους μας οι εικόνες της Σερβικής τηλεόρασης (που τελικά βομβαρδίστηκε και καταστράφηκε) με τα μικρά παιδιά, τα οποία τραγουδούσαν ανάλογα τραγούδια κρατώντας στο χέρι κεριά. Επίσης, γνωστές είναι οι εικόνες του Σερβικού λαού να κρατάει τα περίφημα έντυπα και να φοράει μπλουζάκια με στόχους να δημιουργεί ανθρώπινες ασπίδες πάνω στις γέφυρες που επρόκειτο να βομβαρδίσουν οι Νατοϊκές δυνάμεις. Μηνύματα που δια μέσου των διεθνών πρακτορείων ειδήσεων μεταδόθηκαν παγκόσμια.

→ Ψυχολογικές Επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν (Σεπτέμβριος 2001)¹¹

Αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στις ΗΠΑ την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001, στους δίδυμους πύργους της Νέας Υόρκης και στο Πεντάγωνο στην Ουάσιγκτον, οι ΗΠΑ ξεκίνησαν ψυχολογικό πόλεμο με σκοπό να κυριαρχήσουν στις καρδιές και την αντίληψη των Αφγανών, προσπαθώντας παράλληλα να πείσουν

και τα μέλη των Ταλιμπάν να παύσουν να καλύπτουν τον Οσάμα Μπιν Λάντεν και το τρομοκρατικό του δίκτυο.

Συγκεκριμένα, τον Οκτώβριο του 2001 το αεροσκάφος EC-130 άρχισε εκπομπές στο Αφγανιστάν¹², εξηγώντας στους Αφγανούς ότι δεν υπήρχε κανένα προσωπικό κίνητρο με τον λαό του Αφγανιστάν ούτε και με το Ισλάμ παρά μόνο με αυτούς που κάλυπταν τους τρομοκράτες. Ο ρόλος των ΨΕ σε αυτόν λοιπόν τον πόλεμο ήταν πολύ σημαντικός. Βέβαια υπήρχαν και ορισμένοι ειδικοί παράγοντες και δυσκολίες, όπως:

✓ Οι Ταλιμπάν έλεγχαν όλα τα ΜΜΕ, τηλεόραση δεν υπήρχε (την είχαν ήδη καταστρέψει), υπήρχαν μόνο ραδιο-

¹¹ War on Terrorism in Afghanistan, στο Διαδίκτυο.

¹² Commando Solo Broadcast Afghanistan, στο Διαδίκτυο.

φωνικές εκπομπές ειδήσεων.

✓ Το συγκεκριμένο κράτος έχει πολλές γλώσσες και διαλέκτους.

Μάλιστα ήταν δύσκολο να υπάρχει ή να βρεθεί πολύ στρατιωτικό προσωπικό που να μιλά αυτές τις γλώσσες και πολύ περισσότερο να γνωρίζει τη γραφή τους.

Η τηλεόραση χρησιμοποιήθηκε κυρίως για τον επηρεασμό του Δυτικού καθώς και του υπόλοιπου κόσμου με σκοπό να ταχθούν στο πλευρό των Αμερικανών. Όλοι θυμούνται το βίντεο που παρουσιάστηκε από το τηλεοπτικό κανάλι του CNN πριν τις επιχειρήσεις και ενώ η κοινή γνώμη δεν ήταν εντελώς ξεκαθαρισμένη για το είδος της επέμβασης που επικροτούσε. Συγκεκριμένα, προβλήθηκε η δημόσια εκτέλεση μιας

γυναίκας στο στάδιο της Καμπούλ ύστερα από συνοπτικές διαδικασίες, προκειμένου να επιβληθεί ο νόμος των Ταλιμπάν.

Αυτή και πολλές άλλες παρόμοιες εικόνες σχετικές με τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας από το καθεστώς των Ταλιμπάν, επηρέασαν την κοινή γνώμη ώστε να συγκατατεθεί με την επέμβαση¹³. Βέβαια σε αυτόν τον πόλεμο υπήρχε και ο δορυφορικός τηλεοπτικός σταθμός Al Jazeera που ήταν θετικά διακείμενος προς τους Ταλιμπάν και προέβαλε τις θέσεις τους κάνοντας πιο δύσκολο το έργο των Αμερικανών.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τη σύντομη ιστορική αναδρομή της χρήσης του ραδιοφώνου και της τηλεοράσεως, αναδεικνύεται πως:

✓ Οι εκάστοτε κυβερνήσεις, οι πολιτικές δυνάμεις, οι αντιστασιακές οργανώσεις, οι στρατοί, αναγνώρισαν γρήγορα την αξία αυτών των μέσων ενημέρωσης ως μέσο άμεσης επικοινωνίας με τα πλήθη και καθοδήγησης αυτών.

✓ Ορισμένοι ηγέτες (π.χ. ο Ρούσβελτ) που δεν αναγνώρισαν γρήγορα την αξία και τον ρόλο που θα μπορούσαν να παίξουν οι Ρ/Τ Σταθμοί για ΨΕ από το Στράτευμα, βρέθηκαν προ εκπλήξεως σε σύντομο χρονικό διάστημα, αντιλαμβανόμενοι ότι υστερούν σημαντικά ως προς την προπαγάνδα και προσπάθησαν να αντιστρέψουν αυτή την αδυναμία τους σε σύντομο χρόνο.

✓ Ο βαθμός βαρύτητας που αποδίδεται στη χρήση των Ρ/Τ Σταθμών για ΨΕ από τις εκάστοτε στρατιωτικές δυνάμεις (Γερμανία

¹³ PSYOP 9/11 Video Helps Explain Why We are in Afghanistan, στο Διαδίκτυο.

του Χίτλερ), είναι ΑΝΑΛΟΓΟΣ με την αξία αυτών των στρατιωτικών δυνάμεων και των επιτυχιών που είχαν στα ΘΕ.

✓ Η ιδιαίτερη αξία που έχουν οι Ρ/Τ Σταθμοί γίνεται αιτία για άμεση στοχοποίηση των πομπών αυτών των Σταθμών τόσο από τις επιτιθέμενες δυνάμεις όσο και από τις φίλιες δυνάμεις όταν υποχωρούν. Παρατηρούμε, πως οι καλά σχεδιασμένες επιχειρήσεις που κάνουν χρήση Ρ/Τ Σταθμών για ΨΕ, σχεδιάζουν την ύπαρξη ειδικών ομάδων που δεν χρειάζονται παραπάνω από εικοσιτέσσερις ώρες για να ξαναθέσουν σε λειτουργία τους πομπούς που οι ηττημένοι στρατοί κατέστρεφαν καθώς υποχωρούσαν.

✓ Μπορεί η αρχική χρήση των Ρ/Τ Σταθμών για ΨΕ να σχεδιαζόταν σε Στρατηγικό επίπεδο, όμως γρήγορα, ήδη από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αναγνωρίζεται για πρώτη φορά, η ανάγκη χρήσης Ρ/Φ Σταθμών και σε Τακτικό επίπεδο. Για αυτόν το λόγο, ο Γκαίμπελς ετοίμασε μικρά καμιόνια με κινητούς πομπούς για να μεταφερθούν στη Βρετανία μόλις θα την κατακτούσαν. Επίσης η σοβιετική προπαγάνδα, για πρώτη φορά εφάρμοσε την εγκατάσταση μεγαφώνων που τη στιγμή της επίθεσης μετέδιδαν δυνατά τα μηνύματα προς τις γραμμές του εχθρού.

✓ Η εμπειρία που αποκτήθηκε από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο οδήγησε σε συνεχή συστηματοποίηση και οργάνωση του ψυχολογικού πολέμου και δεν νοούνταν πλέον Ψυχολογικές Επιχειρήσεις χωρίς τη χρήση Ρ/Φ εκπομπών και σε Τακτικό επίπεδο με τους κινητούς Ρ/Φ σταθμούς πάνω σε οχήματα (πόλεμος Κορέας).

✓ Η δύναμη της τηλεόρασης φάνηκε για πρώτη φορά στον πόλεμο του Βιετνάμ, επηρεάζοντας την κοινή γνώμη εναντίον του πολέμου και έτσι πέτυχε

αρχικά την αναστολή του και τελικά τον τερματισμό του, δημιουργώντας ένα εσωτερικό μέτωπο μέσα στις Η.Π.Α. Γίνεται πλέον φανερό πως δεν θα πρέπει να υπάρχουν ενδοιασμοί για τη χρήση ή μη των Ρ/Τ εκπομπών για ΨΕ, σε περιόδους πολεμικής έντασης, γιατί κάτι τέτοιο δίνει την ευκαιρία στον αντίπαλο να δράσει ελεύθερα σε επίπεδο προπαγάνδας με απρόσμενες συνέπειες στην έκβαση του αγώνα.

✓ Όπως προκύπτει από τη δράση της Τουρκίας κατά την περίοδο της κατάληψης του βόρειου τμήματος της Κύπρου, γινότανε έντεχνη χρήση του Ρ/Φ για προπαγάνδα και μάλιστα σε επίπεδο τοπικό, κάτω από την εποπτεία των τοπικών Σχηματισμών που έδρασαν σε αυτόν τον πόλεμο. Την όλη προσπάθεια τη συνδύασαν και με την προπαγάνδα που κάνανε σε Στρατηγικό επίπεδο μέσα από τις εκπομπές του BBC. Το γεγονός αυτό, θα πρέπει να μας προβληματίζει ιδιαίτερω, όταν γνωρίζουμε ήδη από το 1974 τις δυνατότητες που έχει η γειτονική Χώρα για ΨΕ μέσω της χρήσης των Ρ/Τ σταθμών, τόσο σε Στρατηγικό όσο και σε Τακτικό επίπεδο.

✓ Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο και μάλιστα μέσα από τους πολέμους της Αμερικής με το Ιράκ, με τη Γιουγκοσλαβία, καθώς και με την πάταξη της τρομοκρατίας στο Αφγανιστάν κάνοντας ιδιαίτερω μεγάλη χρήση των Ρ/Τ σταθμών προκύπτει ξεκάθαρα ότι, ακόμη και εάν δεν διεξαχθούν χερσαίες επιχειρήσεις με τη μέχρι τώρα κλασική και γνωστή σε εμάς μορφή τους, θα πρέπει να υπάρξουν ΨΕ, οι οποίες πιθανόν είναι να καταλάβουν πολύ μεγάλη έκταση σε σχέση με το μέγεθος της όλης επιχείρησης. Ψυχολογικές επιχειρήσεις που θα βασίζονται σε βαθιά

γνώση της ιστορίας, της κουλτούρας και του πολιτισμού της περιοχής στην οποία διεξάγονται, καθώς και στη συνεχή συλλογή επίκαιρων πληροφοριών ώστε να τηρείται η αρχή της ευκαμψίας τόσο στην επιλογή των κατάλληλων ψυχολογικών αντικειμενικών σκοπών όσο και των ανάλογων θεμάτων ή την έγκαιρη τροποποίηση αυτών.

→ Συμπεράσματα από την Επιχείρηση *Iraqi Freedom*

Είναι ιδιαίτερος ενδιαφέρον να αναφέρουμε τα συμπεράσματα που έχουν προκύψει από την τελευταία επιχείρηση *Iraqi Freedom* από τους Συμμάχους στο Ιράκ και κυρίως όσον αφορά στη χρήση P/T Σταθμών για ΨΕ από τους Σχηματισμούς των συμμάχων που αναπτύχθηκαν στην ευρύτερη ΠΕ. Ο Αντισυνταγματάρχης Steven Collins, επικεφαλής των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων στη Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων, στο Ανώτατο Αρχηγείο Συμμαχικών Δυνάμεων Ευρώπης, που εδρεύει στη Mons του Βελγίου, αναφέρει στο Δελτίο τύπου του NATO¹⁴, μερικά γενικά συμπεράσματα που εξήχθησαν από τις επιχειρήσεις στο Ιράκ και όχι μόνο:

✓ Τόσο η επιχείρηση *Iraqi Freedom* όσο και οι εμπειρίες που έχει το NATO από τη ΝΑ Ευρώπη, έδειξαν τη σημασία της αποκαλούμενης «Διαχείρισης Εντυπώσεων», που είναι ιδιαίτερος η Δημόσια Διπλωματία και οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις.

✓ Παρά τη βελτίωση των δυνατοτήτων της για δημόσια διπλωματία από την 11η Σεπτεμβρίου και μετά, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν κατάφεραν να πετύχουν πολλά σε αυτόν τον τομέα πριν από τη στρατιωτική

εκστρατεία. Η αλλαγή βαθιά ριζωμένων προκαταλήψεων απαιτεί διαρκή και μακροχρόνια προσπάθεια. Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας, ο Συνασπισμός προσπάθησε να διαμορφώσει την παγκόσμια αντίληψη για τη σύγκρουση με μια ποικιλία μέτρων, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτά την «τοποθέτηση» δημοσιογράφων μέσα στις στρατιωτικές μονάδες. Ένας παράγοντας που υποσκάπτει τις προσπάθειες, ώστε να έχουν αυτές αποτέλεσμα πάνω στην παγκόσμια άποψη, είναι η εξάπλωση νέων πηγών.

✓ Οι ΨΕ εντός του Ιράκ -η χρήση μέσων μαζικής ενημέρωσης όπως είναι το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, οι προκηρύξεις και τα συγκεκριμένα μέσα όπως τα e-mails εναντίον σημαντικών ηγετών, καθώς και τα megafwona κατά τη διάρκεια των χερσαίων επιχειρήσεων- φαίνεται ότι είχαν μεγαλύτερη επιτυχία. Το πρόβλημα, όπως με όλες τις ενέργειες των ΨΕ, είναι η δυσκολία στον προσδιορισμό του αιτιώδη συνδέσμου μιας ενέργειας στη διάρκεια ενός πολέμου. Καθώς υπάρχει συχνά ένα κενό πληροφόρησης που θα πρέπει να καλυφθεί στο τέλος μιας

¹⁴ Δελτίο NATO «Παιχνίδια με το μαυλό», Αντισυνταγματάρχης Steven Collins, στο Διαδίκτυο.

εκστρατείας, οι ΨΕ μπορούν να προσφέρουν πολλά στο σημείο αυτό. Περιέργως, οι στρατιωτικοί σχεδιαστές της *Iraqi Freedom* δεν έδωσαν μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη εκ των προτέρων μιας δυνατότητας ΨΕ για μετά τη σύγκρουση.

✓ Τόσο η Επιχείρηση *Iraqi Freedom* όσο και οι εμπειρίες που είχε το NATO στα Βαλκάνια έδειξαν τη σημασία της αποκαλούμενης «Διαχείρισης της Εντύπωσης». Τόνισαν την αναγκαιότητα της ανάπτυξης των μέσων για τη διερεύνηση της πλευράς αυτής της δύναμης, ενώ την ίδια στιγμή λαμβάνονται μέτρα για την προστασία της από χρήση από την πλευρά του εχθρού, όπως και των άλλων ασύμμετρων πολιτικών και στρατιωτικών δυνατοτήτων. Καθώς το NATO αναδιοργανώνει τη στρατιωτική του δομή και αναλαμβάνει νέες επιχειρήσεις πέρα από τις παραδοσιακές περιοχές, οι δυνατότητες αυτές γίνονται ολοένα και πιο σημαντικές για τις επιχειρήσεις της Συμμαχίας.

✓ Η διαχείριση εντυπώσεων περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που χρησιμοποιούνται για να επηρεαστούν οι συμπεριφορές και ο αντικειμενικός τρόπος συλλογισμού των ξένων ακροατών, και αποτελείται από:

- τη Δημόσια Διπλωματία,
- τις Ψυχολογικές Επιχειρήσεις,
- την Πληροφόρηση του Κοινού,
- την Παραπλάνηση και
- την Κρυφή Δράση.

✓ Κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της

στρατιωτικής εκστρατείας στο Ιράκ, ο Συνασπισμός προσπάθησε να διαμορφώσει

υπέρ του την παγκόσμια άποψη για τη σύγκρουση με μια ποικιλία μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της «εμφύτευσης» δημοσιογράφων εντός των στρατιωτικών μονάδων που επρόκειτο να αναπτυχθούν. Παρότι αρχικά ήταν αμφιλεγόμενη η

απόφαση για την εμφύτευση, κάνοντας μια αναδρομή, αποδείχθηκε ότι ήταν μια έξοχη κίνηση για πολλούς λόγους. Πρώτον, οι δημοσιογράφοι που ήθελαν

να ακολουθήσουν τις μονάδες έπρεπε αρχικά να περάσουν από ένα υποχρεωτικό μίνι κέντρο εκπαίδευσης νεοσυλλέκτων, κάτι που έδωσε σε πολλούς την πρώτη τους εκτίμηση για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο μέσος στρατιώτης. Δεύτερον, δημιουργήθηκε ένας αναπόφευκτος δεσμός μεταξύ των δημοσιογράφων και των μονάδων που κάλυπταν. Και τρίτον, η ενέργεια αυτή ήταν λογική επειδή διασφάλιζε την ασφάλεια των δημοσιογράφων και έδωσε στον κόσμο την πρώτη κάλυψη του πεδίου της μάχης σε «πραγματικό χρόνο». Εξαιτίας της ευμετάβλητης φύσης της *Iraqi Freedom*, πολλοί δημοσιογράφοι θα

Η Δημόσια Διπλωματία και οι Ψυχολογικές Επιχειρήσεις που χρησιμοποιούνται καθορίζουν και την επιτυχήστερη «Διαχείριση Εντυπώσεων».

είχαν σκοτωθεί και αιχμαλωτισθεί αν τους επιτρεπόταν να περιφέρονται ελεύθερα στο πεδίο της μάχης.

✓ Ένας παράγοντας που υποσκάπτει σήμερα τα αποτελέσματα της χρήσης Ρ/Τ Σταθμών για ΨΕ από τους τοπικούς Σχηματισμούς είναι ο πολλαπλασιασμός των πηγών των ειδήσεων. Ειδικότερα, η αύξηση του αριθμού των υπηρεσιών δορυφορικών τηλεοπτικών ειδήσεων και οι συνδέσεις στο διαδίκτυο κάνουν ακόμη πιο δύσκολο τον επηρεασμό των απόψεων και συμπεριφορών.

✓ Ενώ, στην καλύτερη περίπτωση, η δημόσια διπλωματία σε στρατηγικό επίπεδο είχε μεικτά αποτελέσματα, η ανάπτυξη των Ψυχολογικών Επιχειρήσεων εντός του Ιράκ σε στρατιωτικό επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο ήταν περισσότερο επιτυχής. Η χρήση Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, όπως είναι το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, τα φυλλάδια, και μέσα όπως τα e-mails σε σημαντικούς ηγέτες και τα megάφωνα κατά τη διάρκεια των χερσαίων επιχειρήσεων, φαίνεται ότι είχαν σημαντική επίπτωση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

- ☞ Αραπάκης Π.: «Το Τέλος της Σιωπής», ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, ΑΘΗΝΑ 2002.
- ☞ John B. Th.: «Νεωτερικότητα και Μέσα Επικοινωνίας», ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 1998.
- ☞ Καλογερόπουλος Ν.Α.: «Η Προπαγάνδα», Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, ΑΘΗΝΑ.
- ☞ Κάστορας Σ.: «Ραδιόφωνο και Τηλεόραση», ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ 1994.
- ☞ Klausowitz K.: «Περί Πολέμου», ΒΑΝΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ 1999.
- ☞ Liddell Hart B.H.: «Η Άλλη Πλευρά του Λόφου», Δ. ΔΑΡΕΜΑ, ΑΘΗΝΑ 1950.
- ☞ Lukacs J.: «Ο Χίτλερ της Ιστορίας», ΕΝΑΛΙΟΣ, ΑΘΗΝΑ 1997.
- ☞ Μακιαβέλι Ν.: «Ο Ηγεμόνας», ΠΑΤΑΚΗΣ, ΑΘΗΝΑ 2000.
- ☞ Μπαμπινιώτης Γ.: «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας, ΑΘΗΝΑ 1998.
- ☞ Μακ Κουέιζ Ντένις: «Εισαγωγή στη Θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας», ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, ΑΘΗΝΑ 1997.
- ☞ Πιπερόπουλος Γεώργιος: «Διαχείριση Κρίσεων, οι Ψυχοκοινωνικές Διαστάσεις» 2^η Διημερίδα ΑΔΙΣΠΟ 2004.
- ☞ Prokop D.: «Η Δύναμη των Μέσων και η Επίδρασή τους στις Μάζες», ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, ΑΘΗΝΑ 1997.
- ☞ Σεραφετινίδου Μελίνα: «Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης», Gutenberg, 2000.
- ☞ Sun Zu: «Η Τέχνη του Πολέμου», ΒΑΝΙΑΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1992.
- ☞ Μαρία Κομνηνού - Χρήστος Λυριντζής: «Κοινωνία, Εξουσία και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας», Εκδόσεις Παπαζήση.

Κανονισμοί

- ☞ ΕΕ 125-1, Ψυχολογικές Επιχειρήσεις, ΓΕΣ/ΔΕΚΠ, ΤΥΕΣ, Αθήνα 1996.
- ☞ Joint Pub 3-53, Doctrine for Joint Psychological Operations.
- ☞ Army Field Manual 3-05.30, Psychological Operations.
- ☞ Army Field Manual 33-1-1, Psychological Operations, Techniques and Procedures.

Διαδίκτυο (Internet)

- ☞ Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης: <http://www.esr.gr/links.php>
- ☞ Joseph Goebbels' Principles of Propaganda: <http://www.psywarrior.com/Goebbels.html>
- ☞ Japanese PSYOP During WWII by Herb Friedman: <http://www.psywarrior.com/JapanPSYOPWW2.html>
- ☞ The US PSYOP Organization in Europe During WWII by Herb Friedman: <http://www.psywarrior.com/PSYOPOrgWW2.html>
- ☞ The American PSYOP Organization During the Korean War by Herb Friedman: <http://www.psywarrior.com/KoreaPSYOPHist.html>
- ☞ History of Psychological Warfare: <http://www.psywarrior.com/psyhist.html>
- ☞ The NVA Soldier in South Vietnam as a PSYOP Target: <http://www.psywarrior.com/nvapolicy.html>
- ☞ Hanoi Hannah a Look Back: <http://www.psywarrior.com/hannah.html>
- ☞ Commando Solo Radio Broadcast Over Iraq: <http://www.psywarrior.com/CommandoSoloIraqScripts.html>
- ☞ Baghdad Betty & Iraq's Psychological Warfare Campaign: <http://www.psywarrior.com/iraqprop.html>
- ☞ PSYOP in Kosovo: <http://www.psywarrior.com/kosovo.html>
- ☞ War on Terrorism in Afghanistan: <http://www.psywarrior.com/terrorism.html>
- ☞ Commando Solo Broadcast Afghanistan: <http://www.psywarrior.com/radioscripts.html>
- ☞ PSYOP 9/11 Video Helps Explain Why We are in Afghanistan: <http://www.psywarrior.com/afghanvideo.html>
- ☞ Civil Affairs & Psychological Operations Command & the 4th PSYOP Group: <http://www.psywarrior.com/psyop.html>
- ☞ Δελτίο NATO: «Παιχνίδια με το μυαλό», Αντισυνταγματάρχης Steven Collins: <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/greek/art4.html>
- ☞ CNN AND PSYOPS, by Alexander Cockburn: <http://www.counterpunch.org/cnnpsyops.html>

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

ΤΕΛΕΤΗ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΦΟΡΟΥ ΤΙΜΗΣ ΣΤΟΥΣ ΠΕΣΟΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΡΙΜΙΝΙ

Την Κυριακή 23 Σεπτεμβρίου 2007, πραγματοποιήθηκε, στον χώρο του Ελληνικού Στρατιωτικού Κοιμητηρίου στο Ριτσιόνε του Ρίμινι Ιταλίας, επιμνημόσυνη δέηση για τους πεσόντες κατά τη μάχη του Ρίμινι στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Την εκδήλωση οργάνωσε το ΥΠΕΘΑ/ΓΔΟΣΥ/ΔΕΠΑΘΑ, Δντής της οποίας είναι

ο Αντγος Γκανίδης Παναγιώτης, σε συνεργασία με τον ΑΚΑΜ Ρώμης και με τη συμμετοχή του Πανελληνίου Συνδέσμου Πολεμιστών Εκστρατευτικών Σωμάτων Μέσης Ανατολής Ριμινιτών Ιερολοχιτών, που αποτελείται από επιζώντες μαχητές της ομώνυμης μάχης.

Από Ελληνικής πλευράς, την εκδή-

λωση τίμησαν με την παρουσία τους οι: Εκπρόσωπος της Α.Ε. Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, Σύμβουλος της Ελληνικής Πρεσβείας της Ρώμης, Δντής του Πολεμικού Μουσείου, Αντιπροσωπεία από ΓΕΣ, ΓΕΝ και ΓΕΑ, καθώς και μαθητές των Παραγωγικών Σχολών ΣΣΕ, ΣΝΔ και ΣΣΙ.

Από Ιταλικής πλευράς, παρέστησαν οι: Αντινομάρχης του Ρίμινι, Εκπρόσωποι των Δημάρχων Ρίμινι και Ριτσιόνε, Πρόεδροι των Ελληνικών Κοινοτήτων και Ιταλικές Στρατιωτικές Αρχές.

Η τελετή άρχισε με την άφιξη του τιμώμενου προσώπου. Ακολούθησε κατανυκτικό μνημόσυνο χοροστατούντος του Πρωτοπρεσβυτέρου Αποστολακίδη Γεωργίου, Δντή της Δνσης Θρησκευτικού του ΓΕΕΘΑ. Στη συνέχεια, έγινε κατάθεση στεφάνων στο μνημείο των πεσόντων του Ρίμινι, και ο Δκτής της 3^{ης} Μ/Κ Ταξιαρχίας «Ρίμινι» ανέγνωσε το ιστορικό της Μάχης.

Την όλη εκδήλωση κάλυψε κλιμάκιο της Τηλεοπτικής Υπηρεσίας Στρατού.

Ομιλία Ταξχου Κρανίτη Γεωργίου, Δκτού της 3^{ης} Μ/Κ Ταξιαρχίας «Ρίμινι»

Σεβαστοί Ριμινίτες πολεμιστές της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας,

Θα προσπαθήσω μέσα από μία σύντομη ιστορική αναδρομή της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας, να φέρω στη μνήμη μας τα γεγονότα της περιόδου εκείνης, ως ελάχιστο φόρο τιμής στους ένδοξους μαχητές της, πεσόντες και επιζώντες, και με αυτό τον τρόπο να γίνει καλύτερα κατανοητό το χρέος που αναλαμβάνουμε εμείς σήμερα για να φανούμε αντάξιοι συνεχιστές «Εκείνων», εφόσον οι περιστάσεις το απαιτήσουν.

Η 3^η Ελληνική Ορεινή Ταξιαρχία συ-

γκροτήθηκε στο Λίβανο την 1^η Ιουλίου 1944 με Δκτή τον Συνταγματάρχη Θρασύβουλο Τσακαλώτο, έχοντας δύναμη 3.377 ανδρών, εκ των οποίων 205 ήταν Αξκοί και 89 Ανθστές.

Την 11^η Αυγούστου 1944 αφίχθη με το Ολλανδικό υπερωκεάνιο «Ρουίς» στον Τάραντα της Ιταλίας προερχόμενη από Χάιφα όπου και τέθηκε υπό τις διαταγές του Νεοζηλανδικού Σώματος του Στρατηγού Φρέϋμπεργκ.

Τη 19^η Αυγούστου 1944 η Ταξιαρχία άρχισε να μετακινείται από Τάραντα προς Βορρά διανύοντας 650 χλμ. Εντός του Ιταλικού εδάφους και φθάνοντας στο Σπολέτο την 26^η Αυγούστου, όπου και στρατοπέδευσε.

Την 5^η Σεπτεμβρίου 1944 η Ταξιαρχία μεταστάθμευσε στην περιοχή Σάντα Μαρία-Πιετραφίτα όπου και ετέθη υπό τις διαταγές της 5^{ης} Καναδικής Τεθωρακισμένης Μεραρχίας, ως εφεδρεία αυτής.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1944 αρχίζει η συμμετοχή της Ελληνικής Ταξιαρχίας στις επιχειρήσεις.

Τη νύχτα της 8^{ης} προς 9^η Σεπτεμβρίου 1944 η Ταξιαρχία αντικατέστησε την ευρισκόμενη στην πρώτη γραμμή 3^η Καναδική Ταξιαρχία αναλαμβάνοντας την αμυντική αποστολή της.

Σταθμός Διοικήσεως της Ταξιαρχίας ορίστηκε η περιοχή του Ριτσιόνε.

Τη νύχτα της 14^{ης} προς 15^η Σεπτεμβρίου 1944 και ώρα 02.00, άρχισε η γενική επίθεση της Ταξιαρχίας με την υποστήριξη του 3^{ου} Συντάγματος Πεδινού Πυροβολικού και όλμων, δια τριών Ταγμάτων της, επί τριών κατευθύνσεων με:

το 1^ο Τάγμα Μοναλτίνι, με Δκτή τον Ταγματάρχη Καραβία Ιωάννη,

το 2^ο Τάγμα Μονιτσέλι, με Δκτή τον Ταγματάρχη Τζανετή Σοφοκλή,

το 3^ο Τάγμα Μπατάρια, με Δκτή τον

Ταγματάρχη Λουτεράκη Ανδρέα, τα οποία παρά την πείσμονα Γερμανική αντίσταση κατέλαβαν τους αντικειμενικούς σκοπούς που είχαν καθοριστεί από την 5^η Καναδική Μεραρχία.

Στις 21 Σεπτεμβρίου 1944 το 2^ο Τάγμα (Δκτής Τχης Τζανετής Σοφοκλής) με το

πρώτο φως την 06.45 ώρα έφθασε επί του ποταμού Αούζα και εξουδετέρωσε τοπικές νησίδες αντίστασης που είχαν αφήσει οι Γερμανοί προς παραπλάνηση των συμμάχων και επιβράδυνση της προελάσεώς τους.

Από τη θέση αυτή το Τάγμα ανέφερε την κατάσταση στην Ταξιαρχία και ο Δκτής της Ταξιαρχίας Σχης Τσακαλώτος διέταξε αμέσως το 3^ο Τάγμα (Δκτής Τχης Λουτεράκης Ανδρέας) να προωθηθεί ταχέως προς το κέντρο της πόλης. Έτσι, το 3^ο Τάγμα προωθήθηκε προς το κέντρο της πόλης και κατέλαβε το δυτικό τμήμα αυτής.

Την 07.45 ώρα ο Δήμαρχος της πόλης παρέδωσε το Ρίμινι στο 3^ο Τάγμα με επίσημο πρωτόκολλο που συντάχθηκε στην Ελληνική, Ιταλική και Αγγλική γλώσσα.

Το πρωτόκολλο παράδοσης έλεγε τα εξής:

«Εν Σάντα Μαρία σήμερον την 21^η του μηνός Σεπτεμβρίου, ημέρα της εβδομάδος Πέμπτη του 1944 και ώραν 07.30, η κάτωθι υπογεγραμμένη επιτροπή αποτελούμενη εκ των Μπορτόνι Γκομπέριο ως Προέδρου, Μπορτόνι Ρομίλο και Ντελ Πράτο Μπάντζιο ως μελών, απάντων μελών του

Έλληνες στρατιώτες της 3^{ης} Ορεινής Ταξιαρχίας στη μάχη του Ρίμινι.

αντιφασιστικού κόμματος απελευθέρωσης της Πόλεως, παρουσιασθέντες εις τας προπορευομένας Ελληνικάς δυνάμεις, ήτοι εις τον Διοικητήν 2^{ου} Λόχου/ 3^{ου} Τάγματος της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας, Λοχαγόν Αποστολάκη Μιχαήλ παραδίδομεν την πόλιν του Ρίμινι άνευ όρων εις τας Ελληνικάς Δυνάμεις. Στις Ελληνικές Δυνάμεις επαφίεται εν λευκώ η τήρησης της τάξεως και η προστασία του πληθυσμού».

Έτσι από την 09.00 ώρα της 21^{ης} Σεπτεμβρίου 1944 η Ελληνική σημαία κυματίζει στο Δημαρχείο, και ολόκληρη η πόλη του Ρίμινι βρίσκεται στα χέρια της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας.

Την ίδια ημέρα, και περί ώρα 18.00 στην πλατεία της πόλεως Ρίμινι έγινε επίσημη τελετή, με την παρουσία αντιπροσωπειών των Μονάδων της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας, των Καναδικών και Νεοζηλανδικών Μονάδων, για να αποδοθούν τιμές στην πολεμική σημαία του 2^{ου} Τάγματος που πρώτο εισήλθε στο «Ρίμινι».

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1944 το 1^ο Τάγμα (Δκτής Τχης Καραβίας Ιωάννης), αφού αντικατέστησε το 25^ο Νεοζηλανδικό Τάγμα, που

είχε καθηλωθεί μπροστά στον ιστορικό ποταμό Ρουβίκωνα, την 06.30 ώρα επετέθη στους Γερμανούς και έπειτα από σκληρή μάχη τους ανάγκασε να υποχωρήσουν, πέρασε αιφνιδιαστικά τον ποταμό Ρουβίκωνα και προήλασε 8 χλμ. βορείως αυτού καταλαμβάνοντας την πόλη Μπελάρια περί το τέλος της ημέρας. Το πέρασμα του Ρουβίκωνα συνέβαλλε αποφασιστικά στην τελική νίκη των συμμαχικών δυνάμεων.

Η 3^η Ελληνική Ταξιαρχία με την κατάληψη της πόλεως Ρίμινι και τη διάβαση του ποταμού Ρουβίκωνα μετέφερε την Ελληνική δόξα του Ελ Αλαμείν, της Τύνιδας και του Αιγαίου και εις το Ιταλικό Μέτωπο γράφοντας νέες σελίδες δόξας στην πολεμική Ιστορία του Έθνους μας κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι επί 44 ημέρες σκληροί πολεμικοί αγώνες της Ταξιαρχίας στο Ιταλικό έδαφος είχαν ως αντίτιμο τη θυσία 146 νεκρών αξιωματικών και οπλιτών και 310 τραυματιών.

116 εκ των νεκρών Ηρώων της Ταξιαρχίας ενταφιάστηκαν και αναπαύονται στην φιλόξενη Ιταλική γη του Ελληνικού αυτού Κοιμητηρίου του Ριτσιόνε στο οποίο βρισκόμαστε σήμερα.

Την 6^η προς 7^η Νοεμβρίου 1944 η Ταξιαρχία, αφού επιβιβάστηκε στο ατμόπλοιο [Αλκαντάρα], από το λιμάνι του Τάραντα και με τη συνοδεία του Αντιτορπλικού [Πίνδος], επέστρεψε στην Ελλάδα έπειτα από την επιτυχημένη συμμετοχή της στο πλευρό των συμμάχων στις πολεμικές επιχειρήσεις του Ιταλικού μετώπου.

Σεβαστοί Ριμινίτες πολεμιστές της Ταξιαρχίας, διαβάζο-

ντας την Ημερήσια Δγή του αείμνηστου Δκτού της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας, Σχη Τσακαλώτου Θρασυβούλου, που αναγνώσθηκε στις 19 Οκτωβρίου 1944, σε ειδική τελετή που πραγματοποιήθηκε στο νεκροταφείο του Ριτσιόνε για να τιμηθούν οι Έλληνες νεκροί που έπεσαν στο πεδίο της μάχης και της τιμής, μένουν ανεξίτηλες στη μνήμη μου οι παρακάτω φράσεις, που διατυπώθηκαν ως υπόσχεση:

«Ορκιζόμεθα ότι η αυτοθυσία σας θα είναι παράδειγμα για τον μέλλοντα αγώνα. Αθάνατοι νεκροί σε λίγο σας αφήνομεν. Σας αφήνομεν, μα δεν θα είσθε μακριά μας. Σας υποσχόμεθα, ότι θα είσθε πάντα στη μνήμη μας, θα αποτελείτε το παράδειγμα των Διμοιριών σας, των Λόχων σας, της Ταξιαρχίας σας στον δρόμο που εχάραξε πρώτα το δικό σας αίμα».

Αιώνια να είναι η μνήμη στους Αθάνατους νεκρούς της 3^{ης} Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας «Ρίμινι»!

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

333 π.Χ.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΙΣΣΟΥ

Στην πεδιάδα της Ισσού, τον Νοέμβριο του έτους 333 π.Χ., έλαβε χώρα μία από τις σημαντικότερες μάχες του ένδοξου Έλληνα Στρατηλάτη. Ο Μέγας Αλέξανδρος, που από καιρό είχε πληροφορηθεί την άφιξη του Δαρείου στους Σώχους της Συρίας, διέσχισε την παραλιακή πεδιάδα

της Ισσού, σχεδιάζοντας να βαδίσει εναντίον των Περσών από νότια, δια μέσου των Συριακών Πυλών. Η καθυστέρηση όμως του Μακεδόνα βασιλιά στην Ταρσό, εξαιτίας της αρρώστιας του, παρέσυρε τον Δαρείο στην απόφαση να σπεύσει να τον συναντήσει στο στενότατο για τον

στρατό του σημείο της Ισού, με αποτέλεσμα να βρεθεί στα νώτα των Ελλήνων, οι οποίοι ήδη βρίσκονταν στη Μυριάνδρο. Ο στρατός του Δαρείου ανερχόταν σε 500.000 - 600.000 Πέρσες, Μήδους, Σκύθες, Χαλδαίους, Αρμένιους, αλλά και Έλληνες μισθοφόρους (30.000).

Ο Αλέξανδρος εκμεταλλεύτηκε το στρατηγικό σφάλμα των Περσών και, γυρίζοντας πίσω με ένα μεγαλοφυές σχέδιο, διέταξε τα στρατεύματά του, μόλις πλησιάσουν την παράταξη του Δαρείου, να γονατίσουν και να μείνουν με τα χέρια τους στο χώμα, ωσάν να προσκυνούν. Το τέχνασμα του Αλέξανδρου απέδωσε, γιατί οι Πέρσες ψυχολογικά προετοιμασμένοι για μάχη, όταν είδαν τους Έλληνες να γονατίζουν και να τους προσκυνούν, απώλεσαν την πολεμική τους ορμή και σάσισαν. Ο Δαρείος πίστε-

ψε ότι κέρδισε τον πόλεμο χωρίς μάχη. Οι Μακεδόνες όμως σηκώθηκαν και επιτέθηκαν με ανδρεία και ορμή εναντίον των εχθρών, οι οποίοι ευεθέστες ψυχολογικά άοπλοι ηττήθηκαν κατά κράτος.

Κατά τη διάρκεια της μάχης, οι Πέρσες έχασαν 100.000 πεζούς και 10.000 ιππείς, ενώ οι απώλειες των Μακεδόνων ήταν μόνο 300 πεζοί και 150 ιππείς. Η μεγαλοπρέπεια του νου και του χαρακτήρα του Μεγάλου Αλέξανδρου, ο οποίος πολέμησε ατρόμητα, εκθέτοντας τον εαυτό του σε κίνδυνο και προκαλώντας τον θαυμασμό και την εμπιστοσύνη των στρατιωτών του, φαίνεται και στη συμπεριφορά του προς την αιχμάλωτη βασιλική οικογένεια, καθώς υποχρέωσε τους Έλληνες να μεταχειρίζονται τα μέλη της ανάλογα με τη θέση τους στην ιεραρχία της περσικής αυλής.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

18 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1803 Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΖΑΛΟΓΓΟΥ

Στις 12 Δεκεμβρίου του 1803, ύστερα από πολυετείς και αιματηρές μάχες, το ηρωικό Σούλι έπεσε στα χέρια του Αλή πασά. Όσοι δεν άντεξαν, εξαντλημένοι από την πείνα και τις κακουχίες, παραδόθηκαν με τον όρο να αποσυρθούν με τα όπλα τους ελεύθεροι εκεί όπου θα επιθυμούσαν. Την ίδια ημέρα, ο καλόγερος Σαμουήλ, αρνούμενος να εγκαταλείψει τον τόπο, του έβαλε φωτιά και ανατίναξε την αποθήκη τροφίμων και πολεμοφοδίων στο Κούγκι. Ο πασάς θεωρώντας από το γεγονός αυτό αποδεσμευμένο τον εαυτό του από τους όρους της συνθήκης, διέταξε να κυκλωθούν τα μέρη απ' όπου θα περνούσαν οι οικογένειες των Σουλιωτών.

Η πρώτη ομάδα που κατευθυνόταν προς την Πάργα υπό τις οδηγίες του Φώτη Τζαβέλα και του Δήμου Δράκου, κάπου 2.000 άτομα, κατάφερε πολεμώντας σκληρά να φθάσει στον προορισμό της. Όμως, οι εκατό και πλέον οικογένειες που είχαν καταφύγει στο Ζάλογο αντιμετώπισαν και πάλι τη μανία των Αλβανών. Ένα σώμα 160 ανδρών από τον Κίτσο Μπότσαρη πέτυχε να διασπά-

σει τις γραμμές των πολιορκητών, οι υπόλοιποι όμως βρήκαν τον θάνατο ή αιχμαλωτίστηκαν.

Στις 18 Δεκεμβρίου του 1866, 57 γυναίκες με τα παιδιά τους προτίμησαν να γκρεμιστούν στο βάραθρο από το υψηλότερο μέρος του Ζαλόγγου παρά να χάσουν την ελευθερία τους. Ο Χορός του Ζαλόγγου, παραμονές Χριστουγέννων του 1803, αποτελεί αιώνιο σύμβολο για τη γυναίκα που προτίμησε τον θάνατο από την ατίμωση και τη δυστυχία,

δίνοντας νέα ώθηση στους αγώνες των Ελλήνων για την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού. Οι εικόνες των γυναικών με τα βρέφη στην αγκαλιά και οι ηρωικές στιγμές τους έχουν χαραχθεί ανεξίτηλα στις μνήμες κάθε Έλληνα κι έχουν εμπνεύσει τη δημοτική μας ποίηση: «Στη στεριά δε ζει το ψάρι / ούτ' ανθός στην αμμουδιά / κ' οι Σουλιώτισσες δε ζούνε / μέσ' τη μαύρη τη σκλαβιά». Προς τιμήν τους, στο σημείο όπου έπεσαν, ανεγέρθηκε μνημείο ύστερα από Πανελλήνιο έρανο.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1866 ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Την περίοδο της Κρητικής Επανάστασης (1866-1869), το ιστορικό Αρκάδι στο Ρέθυμνο της Κρήτης αναδείχθηκε σε ανυπέροβλο σύμβολο ηρωισμού για ολόκληρο το Ελληνικό Έθνος. Το βράδυ της 7^{ης} Νοεμβρίου του 1866 ο Μουσταφά πασάς ξεκίνησε να πολιορκεί το μοναστήρι με δύναμη 15.000 ανδρών έναντι 250 μόλις Ελλήνων πολεμιστών και πολλών αμάχων. Ανάμεσα τους και 45 καλόγεροι. Οι πολιορκημένοι κράτησαν άμυνα επί 3 συνεχόμενες ημέρες, έχοντας ως αρχηγούς τους τον ηγούμενο Γαβριήλ Μαρινάκη και τον Πελοποννήσιο Ανθυπολοχαγό Ιωάννη Δημακόπουλο.

Στις 9 Νοεμβρίου, οι Τούρκοι μεταφέρα-

νε από το Ρέθυμνο ένα μεγάλο πυροβόλο και γκρεμίζοντας τη δυτική πύλη της Μονής εισχώρησαν στο εσωτερικό της. Τότε ένας γενναίος πολεμιστής, ο Κωνσταντίνος Γιαμπουδάκης, ή κατ' άλλους ο Ανωγειανός δάσκαλος Εμμανουήλ Σκουλάς, άδειασε το πιστόλι του στα γεμάτα από μπαρούτι βαρέλια της πυριτιδαποθήκης και η μια πλευρά της Μονής ανατινάχτηκε στον αέρα, πέφτοντας πάνω στα κεφάλια των εφορμώντων Τούρκων, οι οποίοι εξαγριωμένοι άρχισαν τη γενική σφαγή των γυναικοπαίδων.

Αρκετοί Έλληνες (περί τους 800) και πάνω από 3.000 Τούρκοι θάφτηκαν στα ερείπια της Μονής, ενώ περί τα τέλη Νο-

εμβρίου η Γενική Συνέλευση των Κρητών αποκήρυξε τον αρχιερέα Λάμπη Παϊσιο, αποδίδοντας σ' αυτόν ευθύνες για την καταστροφή. Η έριδα Ανωγειανών και Ρεθυμνιωτών που υπάρχει σήμερα για το πρόσωπο της πυρπόλησης της Μονής έγκειται σε διαφορετικές ιστορικές πηγές. Όπως και να' χει, υπήρξαν και οι δυο τους ήρωες, καθώς

με τη στάση τους συνετέλεσαν με θαυμαστό τρόπο στη συνέχιση του Αγώνα κατά του βάρβαρου δυνάστη και κατέστησαν τη Μονή του Αρκαδίου πρότυπο εθελουσίας κι αυταπάρνησης για τις επερχόμενες γενιές. Αργότερα, η Μονή ανοικοδομήθηκε και συνέχισε να λειτουργεί ακολουθώντας και μέχρι σήμερα την ιερά αποστολή της.

25 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1942 ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΑΝΑΤΙΝΑΞΗΣ ΤΗΣ ΓΕΦΥΡΑΣ ΤΟΥ ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΥ

που προηγουμένως είχε αναγκάσει την 8η Βρετανική Στρατιά σε υποχώρηση πέραν των Αιγυπτιακών Συνόρων.

Τη νύχτα της 25^{ης} προς την 26^η Νοεμβρίου 1942, αντάρτες του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ με επικεφαλής τον Άρη Βελουχιώτη και τον Ναπολέοντα Ζέρβα, μαζί με την ομάδα των Άγγλων σαμποτέρ, ξεκίνησαν την επιχείρηση, η οποία ολοκληρώθηκε με απόλυτη επιτυχία στις 2.21 π.μ. Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου υπήρξε βαρύτατο πλήγμα για τον Άξονα, καθώς η διακοπή του ανεφοδιασμού των Γερμανών στη Βόρεια Αφρική επί 6 εβδομάδες ήταν καθοριστικής σημασίας για την πορεία των επιχειρήσεων στην Κυρηναϊκή χερσόνησο. Το κατόρθωμα των Ελλήνων ανταρτών προκάλεσε τον θαυμασμό της κατεχόμενης Ευρώπης. Σε αντίποινα, όμως, λίγες ημέρες αργότερα στον χώρο της κατεστραμμένης γέφυρας εκτελέστηκαν 19 Έλληνες πατριώτες και 3 στα Καστέλια της Γραβιάς. Η γέφυρα ανακατασκευάστηκε το 1948, ενώ στο ύψωμά της ανεγέρθηκε μνημείο προς τιμήν των πεσόντων ηρώων.

Το φθινόπωρο του 1942 δώδεκα Άγγλοι κομάντος με επικεφαλής τον Συνταγματάρχη Έντυ Μάγιερς και υπαρχηγό τον Ταγματάρχη Γουντχάουζ (ομάδα "Harling") έπεσαν με αλεξιπτώτα στην περιοχή της Γκιόνας. Σκοπός τους ήταν να έρθουν σε επαφή με τους Έλληνες αντάρτες και να συντονίσουν επιχείρηση που είχε σχεδιάσει το Συμμαχικό Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής για τη διακοπή του ανεφοδιασμού της γερμανικής στρατιάς στην Αφρική. Αφορμή του γεγονότος υπήρξε η τότε υπερίσχυση του Ρόμμελ, Διοικητή του "Afrika-Korps",